



**KADINLARLA İLGİLİ HÜKÜMLER AÇISINDAN
KONYALI MEHMET VEHBİ EFENDİ VE SAİT
ŞİMŞEK TEFSİRLERİ**

Narin YAVUZ

**Yüksek Lisans Tezi
Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Eğitimi Anabilim Dalı
Dr. Öğr. Üyesi Resul ERTUĞRUL
2019
(Her Hakkı Saklıdır)**

T.C.
BAYBURT ÜNİVERSİTESİ
LİSANÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

**KADINLARLA İLGİLİ HÜKÜMLER AÇISINDAN KONYALI MEHMET VEHBİ
EFENDİ VE SAİT ŞİMŞEK TEFSİRLERİ**

(Interpretation of Konyalı Mehmet Vehbi and Sait Şimşek in Terms of Provisions Concerning
Women)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Narin YAVUZ

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Resul ERTUĞRUL

Bayburt
Ağustos, 2019

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Dr. Öğr. Üyesi Resul ERTUĞRUL danışmanlığında, 102101001 numaralı Narin YAVUZ tarafından hazırlanan “Kadınlarla İlgili Hükümler Açısından Konyalı Mehmet Vehbi Efendi ve Sait Şimşek Tefsirleri” adlı bu çalışma 23.08.2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi Anabilim Dalı, Programında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Dr. Öğr. Üyesi Resul ERTUĞRUL

İmza:

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Abdurrahman ALTUNTAŞ

İmza:

Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Numan ÇAKIR

İmza:

Bu tezin Bayburt Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nin ilgili maddelerinde belirtilen şartları yerine getirdiğini onaylarım.

...../...../.....

.....

Enstitü Müdürü

ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Kadınlarla İlgili Hükümler Açısından Konyalı Mehmet Vehbi Efendi Ve Sait Şimşek Tefsirleri” başlıklı çalışmanın tarafımdan bilimsel etik ilkelere uyularak yazıldığını ve yararlandığım eserleri kaynakçada gösterdiğimi beyan ederim.

23 /09/ 2019

Narin YAVUZ



TEŞEKKÜR

Tez konusunun belirlenmesinde, içeriğinin oluŐturulmasında ve tezin hazırlanmasında destek ve yardımlarını esirgemeyen ilk tez danışman hocam Sayın Doç. Dr. Mustafa Şentürk'e, tezin hazırlanması ve son halini almasında desteklerini esirgemeyen ikinci danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Resul Ertuğrul'a ve tez yazım sürecinde yardım ve desteğini esirgemeyen kardeşim Semanur Yavuz'a ve aileme teşekkür ederim.



ÖZ

YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**KADINLARLA İLGİLİ HÜKÜMLER AÇISINDAN KONYALI MEHMET
VEHBİ EFENDİ VE SAİT ŞİMŞEK TEFSİRLERİ**

Narin YAVUZ

BAYBURT ÜNİVERSİTESİ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

İLKÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ ANABİLİM DALI

AĞUSTOS-2019,151

“Kadınlarla İlgili Hükümler Açısından Konyalı Mehmet Vehbi Efendi ve Sait Şimşek Tefsirleri” isimli çalışmamız da Kur’an-ı Kerim’de kadın ile ilgili hükümleri ilgili âyetler ışığında ele alıp, tezimizin ana kaynağı olan iki eserin bu âyetlere yaklaşımını mukayese ederek, İslam’ın kadına verdiği değeri anlamaya çalıştık.

Çalışmamız bir giriş ve üç bölümden oluşmaktadır.

Giriş bölümünde tezin konusu ve problemi, amacı, önemi ve sınırlılıkları ile her iki eser ve yazarları hakkında bilgi verdik.

Birinci bölümde Tevrat, İncil ve Kur’an’a göre kadının yaratılışı ile İslam öncesi medeniyetlerde ve İslam’da kadının konumunu inceledik.

İkinci bölümde ibadet hükümleri açısından, kadınlara özel durumlar ve kadının örtünmesi konularını Hülasâtü’l-Beyân ve Hayat Kaynağı Kur’an tefsirlerini mukayese ederek benzer ve farklı yorumlara dikkat çektik.

Üçüncü bölümde hukuki hükümler açısından kadının konumunu aynı şekilde Hülasâtü’l-Beyân ile Hayat Kaynağı Kur’an Tefsirlerini mukayese ederek inceledik.

Anahtar Kelimeler: 1) Mehmet Vehbi 2) Sait Şimşek 3) Kadın 4) Hüküm 5) Tefsir

ABSTRACT

MASTER'S DEGREE PROGRAM

**INTERPRETATION OF KONYALI MEHMET VEHBİ AND SAİT ŞİMŞEK IN
TERMS OF PROVISIONS CONCERNING WOMEN**

Narin YAVUZ

BAYBURT UNIVERSITY INSTITUTE OF GRADUATE EDUCATION

**DEPARTMENT OF PRIMARY EDUCATION RELIGIOUS CULTURE AND
MORAL KNOWLEDGE**

AUGUST-2019,151

In our study “İnterpretation of Konyalı Mehmet Vehbi and Sait Şimşek in terms of provisions concerning women” we handle the provisions of the Quran in the light of the relevant verses about women, comparing the approach of these two verses which are the main source of our thesis, we tried to understand the value Islam attaches to women.

Our study consists of an introduction and three chapters.

In the introduction part, we gave information about the subject and problem of the thesis, its purpose, importance and limitations and both works and authors.

In the first chapter, we examined the creation of women according to the Torah, the Bible and the Qur'an and the position of women in pre-Islamic civilizations and Islam.

In the second part, in terms of the provisions of worship, we drew attention to similar and different interpretations by comparing the Hūlasâtü'l-Beyan and the Hayat Kaynağı Kur'an commentaries on women's special situations and women's veils.

In the third chapter, we examined the position of women in terms of legal provisions in the same way by comparing Hū-lasâtüân-l-Beyan and Hayat Kaynağı Kur'an interpretations.

Key Words: 1) Mehmet Vehbi 2) Sait Şimşek 3) Woman 4) Provisions 5) Commentary

İÇİNDEKİLER

ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI.....	i
TEŞEKKÜR.....	ii
ÖZ	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
KISALTMALAR VE SİMGELER DİZİNİ.....	vii
ÖN SÖZ.....	viii
GİRİŞ.....	1
I. Araştırmanın Konusu Amacı Kaynakları Ve Yöntemi.....	1
A. Araştırmanın Konusu Ve Problemi.....	1
B. Araştırmanın Amacı, Önemi ve Gerekçesi	1
C. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	2
II. Hulâsâtü'l-Beyân İle Hayat Kaynağı Kur'an Tefsirleri Ve Müellifleri	2
A. Mehmet Vehbi Efendi Ve Hulâsâtü'l-Beyân Tefsiri	2
B. Sait Şimşek Ve Hayat Kaynağı Kur'an Tefsiri.....	5
BİRİNCİ BÖLÜM.....	8
İSLAM ÖNCESİ MEDENİYETLERDE VE İSLAM'DA KADIN	8
1.1. Kadının Yaratılışı.....	8
1.1.1. Kitâb-ı Mukaddes'e Göre Kadının Yaratılışı	8
1.1.2. Kur'an'a Göre Kadının Yaratılışı	9
1.2. İslâm Öncesi Bazı Medeniyetlerde Kadın	14
1.2.1. Hint Medeniyetinde Kadın	14
1.2.2. Mısır Medeniyetinde Kadın.....	15
1.2.3. Yunan Medeniyetinde Kadın.....	15
1.3. Câhiliye Döneminde Kadın	16
1.4. Değerlendirme.....	18
1.5. İslâm'da Kadın.....	19
1.5.1. Cinsiyet Statüleri Açısından Kadın	19
1.5.1.1. Kadınlık ve Erkeklik.....	19
1.5.1.2. Karılık ve Kocalık.....	21
1.5.1.3. Anelik ve Babalık	23
1.5.2. Dînî, Hukûkî ve Ahlakî Statüler Açısından Kadın.....	26

İKİNCİ BÖLÜM	30
HULÂSÂTÜ'L- BEYÂN İLE HAYAT KAYNAĞI KUR'AN TEFSİRLERİNDE İBADET HÜKÜMLERİ AÇISINDAN KADINLAR	30
2.1. Kadınlara/ Kadınlığa Özgü Durumlar	30
2.1.1. Hayız/Âdet	30
2.1.2. Nifas/Lohusalık	40
2.1.3. İstihâze/Hastalık Kanı	40
2.2. Kadınların Örtünmesi	42
2.2.1. Hımâr/Baş Örtüsü	44
2.2.2. Cilbâb/Dış Örtüsü	48
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	52
HULÂSÂTÜ'L-BEYÂN İLE HAYAT KAYNAĞI KUR'AN TEFSİRLERİNDE HUKÛKÎ HÜKÜMLER AÇISINDAN KADINLAR.....	52
3.1. Evlilik İle İlgili Hükümler	52
3.1.1. Nikâh	52
3.1.1.1. Teaddüdü Zevcât/ Birden Fazla Kadınla Evlenme	56
3.1.1.2. Kadının Gayr-i Müslim ile Evlenmesi	61
3.1.2. Mehir	67
3.1.3. Cinsellik.....	77
3.2. Boşanma İle İlgili Hükümler	82
3.2.1. Talâk	82
3.2.2. İddet.....	95
3.2.3. Hul'	101
3.2.4. Hülle	104
3.2.5. İlâ	106
3.2.6. Zihâr	108
3.3. Miras İle İlgili Hükümler	112
3.4. Kadının Şahitliği	120
3.5. Kadının Nüşuzu/ Kocasına İtaatsizliği	123
3.6. Emzirme	127
SONUÇ	130
KAYNAKÇA	136
ÖZGEÇMİŞ	140

KISALTMALAR VE SİMGELER DİZİNİ

AÜ	: Ankara Üniversitesi
Çev.	: Çeviren
DİA	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
DÜİFD	: Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Hz.	: Hazreti
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
Trc.	: Tercüman
V. dğr.	: Ve diğerleri

ÖN SÖZ

Yaratılışından itibaren hem merak hem de tartışma konusu olan kadın, tüm medeniyet ve toplumlarda, kendilerine biçilen değer ve görevler doğrultusunda var olma mücadelesi vermiştir. Yaptığı bu mücadele, çölde ışık gibi doğan kutlu bir dava ile başarıya ulaşmış ve hak ettiği değeri İslâm dini ile buluşunca kazanmıştır.

Kadın, yaratılışı, toplumdaki konumu, sorumlulukları ve görevleri açısından geçmişten günümüze kadar hep tartışılmıştır. Bu konuda birçok çalışma yapılmış, birçok eser kaleme alınmıştır. Fakat dünya değişmekte, kadına, çevresinin ve kendisinin yüklediği görev ve sorumluluklar farklılaşmaktadır. Bu değişen zaman dilimi içerisinde kadınlarla ilgili hükümleri içeren âyetlere yaklaşımın nasıl geliştiğini, bakış açılarındaki benzer ve farklılıkları Mehmet Vehbi Efendi'nin "Hülasatü'l-Beyan" ile Sait Şimşek'in "Hayat Kaynağı Kur'an Tefsiri" açısından değerlendirerek her iki eseri mukayese etmeye çalıştık.

Çalışmamızda meselelerin fihhi boyutuna çok girmeden, tefsir alanında kalarak konularımız ile ilgili âyetleri, Hülasâtü'l-Beyân ile Hayat Kaynağı Kur'an Tefsirleri açısından mukayese ederek benzer ve farklı yorumları tespit etmeye çalıştık. Gerek duyulan yerlerde kısa fihhi açıklamalar yaptık. Konularımızla alakalı yer yer klasik ve günümüz tefsir kaynaklarından da faydalandık.

Çalışmamız giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde tezimizin konusu ve problemi, amacı, önemi ve gerekçesi, sınırlılıkları ve tezimizin ana kaynakları olan eserler ile yazarlar hakkında bilgi verdik.

Birinci bölümde kadının semavi kitaplara göre yaratılışına, diğer medeniyetlerdeki ve İslâm dinindeki konumuna değindik.

İkinci bölümde ibadet ile ilgili hükümler ışığında her iki müfessirimize ait eserleri mukayese ettik.

Üçüncü bölümde nikâh ve Talâk ve bu konuların içeriğinde var olan diğer konular ile miras, şahitlik, kocaya itaat ve emzirme konularını müfessirlerimizin yorumları ışığında değerlendirdik.

GİRİŞ

I. Araştırmanın Konusu Amacı Kaynakları Ve Yöntemi

A. Araştırmanın Konusu Ve Problemi

Tezimizin ana konusu kadındır. Kadın ile ilgili hususları, tartışma konusu haline gelen durumları, Kur'an-ı Kerim'de var olan hükümler açısından değerlendirmeye çalıştık. Yüksek lisans tezinin özelliği ve süresini dikkate alarak tezimizi iki ana kaynak ile sınırlandırdık. Osmanlı'nın son döneminde kaleme alınmış olan Mehmet Vehbi Efendinin "Hulâsâtü'l-Beyân'ı" ile yakın zamanda kaleme alınmış olan Sait Şimşek'in "Hayat Kaynağı Kur'an" tefsirlerini kıyaslayıp, aynı ve farklı olan görüşlerini tespit ederek, günümüzde çokça tartışma konusu olan kadının konumunu ve kadın ile alakalı hükümleri bu iki önemli eserin ışığında değerlendirmeye çalıştık.

Tezimizin birinci bölümünde, kadının Tevrat ve Kur'an-ı Kerim'de anlatılan yaratılış kıssalarına değindikten sonra diğer medeniyetlerde kadının konumu hakkında kısaca bilgi verdik. Daha sonra da İslam dininde cinsiyet statüsü, dini, ahlaki ve hukuki statü açısından kadını değerlendirdik.

Tezimizin ikinci bölümünde Mehmet Vehbi Efendinin Hulâsâtü'l- Beyan ve Sait Şimşek'in Hayat Kaynağı Kur'an eserleri ışığında, ibadet hükümleri açısından kadın konusu üzerinde durduk.

Tezimizin üçüncü bölümünde yine aynı eserler bağlamında hukuki hükümler açısından kadınların durumunu değerlendirdik.

B. Araştırmanın Amacı, Önemi ve Gerekeçesi

Bu çalışmada amacımız, kadınlar ile ilgili hükümleri bir bütün olarak görüp değerlendirmek ve iki farklı dönemde yazılmış tefsirleri karşılaştırarak âyetlerin tefsirinde göze çarpan benzerlik ve farklılıkları ortaya koymaktır.

Tezimiz, daha önce karşılaştırılmamış olan iki farklı dönemde kaleme alınmış tefsir eserini karşılaştırmak ve bu şekilde her iki dönemde kadın algısının değişikliğe uğrayıp uğramadığını ve Kur'an'ın kadına bakışını ortaya koyma açısından önemlidir.

Osmanlının son döneminde yazılmış olan Hülâsâtü'l-Beyân tefsiri, o dönemde kadına bakış açısının nasıl olduğunu yansıtmaya ve kadın ile ilgili tartışmaları göstermesi açısından önemlidir. Günümüzde de kadın sorumlulukları ve konumu açısından çokça tartışılmaktadır. Yakın dönemde yazılan Hayat Kaynağı Kur'an Tefsiri bu açıdan önemlidir. Biz, iki farklı dönemde yaşananları da göz önünde bulundurarak bu iki eseri mukayese edip benzer ve farklılıkları tespit etmeye ve geçmişten günümüze değişen tartışma ve problemlere karşı müfessirlerimizin bakış açılarını ortaya koymaya çalıştık.

C. Araştırmanın Sınırlılıkları

Konuyu incelerken ilk kaynağımız Kur'an-ı Kerim olmuştur. Araştırmalarımızı yaparken ilk önce Kur'an-ı Kerim'i tarayarak konumuzla alakalı tüm âyetleri tespit ettik. Daha sonra konumuzla alakalı âyetleri Hülâsâtü'l-Beyân ile Hayat Kaynağı Kur'an Tefsiri ışığında mukayeseli olarak değerlendirdik. Ana kaynak olarak kullandığımız bu eserler dışında, diğer tefsir eserlerinden de yeri geldikçe faydalanmaya çalıştık. Kavram araştırmalarında öncelikli olarak er-Râgıb el İsfahânî'nin Müfredât fî Garîbi'l-Kur'an adlı sözlüğü ve Fikret Karaman vd. ait Dini Kavramlar Sözlüğünü, ayrıca Diyanet İslam Ansiklopedisinden yararlandık. Hz. Peygamberin günümüze ışık tutan hadislerini ve bu alanda kaleme alınmış konuyla ilgili klasik ve modern çalışmalar ile yüksek lisans ve doktora tezlerinden de faydalandık. Âyetlerin mealini Sait Şimşek'in Hayat Kaynağı Kur'an Tefsiri eserinden aldık

II. Hülâsâtü'l-Beyân İle Hayat Kaynağı Kur'an Tefsirleri Ve Müellifleri

A. Mehmet Vehbi Efendi Ve Hülâsâtü'l-Beyân Tefsiri

Mehmet Vehbi Efendi, Konya'nın Hâdim ilçesinin Kongul köyünde dünyaya gelmiştir. Babası Çelik Hüseyin Efendidir. Babasının lakabı sebebiyle soyad olarak Çelik ismini almış, ilçesine izâfeten Hâdimî (Hâdimli) nisbesiyle anılmıştır. İlkokul tahsilini köyünde tamamladıktan sonra Anbarlızâde Mehmed Efendi'den Kur'an-ı Kerim'i hatmetmiş daha sonra da kıraat ve tecvid dersleri almıştır. 1876 yılında Tomakzâde Mehmed Efendi'den Arap diline ait emsile ve bina kitaplarını okumaya başlamıştır. 1877'de Hâdim Medresesi'ne kaydolmuş ve Hâfız Ahmed Efendi'den sarf ve nahivle diğer ilimlere dair dersler almıştır. Öğrenimini tamamlamak için 1880 yılında Konya Şirvâniye Medresesi'ne geçmiştir. Burada Konya müftüsü Kadınhanlı Hacı Hüseyin Efendi'den Arapça, Tavaslı Osman Efendi'den fıkıh ve usûl-i fıkıh okuyarak icâzet almıştır.¹

¹ Mehmet Vehbi Efendi, *Hülâsâtü'l-Beyân Fi Tefsiri'il-Kur'an*, (İstanbul: Üç Dal Neşriyet, 1966) 1, 11, Remzi Ateşyürek, Mehmet Vehbi Efendi, *TDV İslam Ansiklopedisi* (Ankara: DİA, 2003) 28, 540.

Mehmed Vehbi Efendi öğretim hayatına 1888'de Konya medreselerinde ders okutma ve icazet verme ile başladı. Gösterdiği liyakatten dolayı 1899 yılında Mahmûdiye Medresesine müderris olarak tayin edilmiş, 1901 yılında Konya Hukuk Mahkemesi üyeliğine seçilince buradan ayrılmıştır. İki yıl burada görev yaptıktan sonra 1903 yılında Konya'da yeni açılan Mekteb-i Hukûk'a vesâyâ (veraset ve intikal) müderrisliğine tayin edilmiştir. 1908'de II. Meşrutiyet'in ilânıyla Konya mebusu olarak Meclis-i Meb'ûsan'a katılmıştır. Hiçbir partinin üyesi olmayan Mehmet Vehbi Efendi, 1911 yılında Meclisin kapatılmasından sonra Konya'ya dönmüş ve yeniden eğitimle meşgul olmaya, Türkçe bir tefsir yazmaya başlamıştır. 1915 yılında tefsirini tamamlamış fakat maddi imkânsızlıklardan dolayı bastıramamıştır. Bu sırada Birinci Dünya Savaşı başlamış ve Mehmet Vehbi Efendi, tekrar siyasi hayatına dönmek zorunda kalmıştır. Milli mücadele yıllarında milli kuvvetler lehinde konuşmalar yapmış, Konya valisi Cemal Beyin Konya'yı terk edip kaçması üzerine Konya eşrafı ve uleması tA'râfından Konya valisi olarak seçilmiştir. İstanbul Hükümeti Suphi Bey isminde birini vali olarak atayınca, tekrar toplanan son Osmanlı Meclis-i Meb'ûsanı'na Konya mebusu olarak girmiş ve İstanbul'un İngilizler tA'râfından işgali üzerine padişah ve Ankara ile görüşmek için seçilen heyette yer almıştır. 23 Nisân 1920 yılında Ankara'da açılan Büyük Millet Meclisinde Konya Milletvekili olarak göreve başlamış, Konya mebusu Celâleddin Ârif Bey'in Erzurum'a gitmesi dolayısıyla üç ay Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne başkanlık yapmıştır. Çumra ayaklanmasını bastırmak için Refet Paşa ile birlikte Konya'ya dönmüş, Mustafa Kemal Paşa tarafından Ankara'ya çağırılması üzerine tekrar Ankara'ya gelerek Fevzi Paşa kabinesinde Evkaf ve Şer'iyeye vekili olmuştur. Sultan Vahdeddin'in İngilizler'in himayesinde İstanbul'dan ayrılmasından sonra onu padişahlıktan ve halifelikten azleden meşhur fetvayı ve ayriyeten hilâfet makamına Abdülmecid Efendi'nin getirilmesi ile alakalı fetvayı Mehmet Vehbi Efendi vermiştir. Daha sonra bazı sebeplerden dolayı siyaseti bırakmıştır.²

Ankara'da kalmaya devam eden Mehmet Vehbi Efendi, 15 ciltlik tefsirini basmaya karar vermiştir. Eserin basılmasında Konya'nın ileri gelen tacirlerinden olan Hacı Kaymakzade Hacı Mahmut ve oğlu Kasım efendinin maddi yardımları olmuş ve böylece eserini basmıştır.³

Siyasetten ayrılıp kendisini ilme vermesine rağmen Mehmed Vehbi Efendi'nin zaman zaman baskılara uğradığı ve gözetim altında bulundurulduğu görülmektedir. İzmir suikastıyla (16 Haziran 1926) ilişkili olduğu düşünülmüş ve Konya ve Ankara'da yirmi gün kadar gözetim altında tutulmuş, suçsuzluğunun anlaşılması üzerine İstiklâl Mahkemesi'nde yargılanmaktan

²Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 1, 12, Hasan Hüseyin Ceylan, *Cumhuriyet Dönemi Din Devlet İlişkileri*, (İstanbul: Rehber yayınları, 1990) 1,196-221, 2, 39-40, , Ateşyürek, Mehmet Vehbi Efendi, 28, 540.

³ Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 1, 12.

kurtulmuştur. Mehmed Vehbi Efendi 27 Kasım 1949 tarihinde 88 yaşında vefat etmiş ve Konya'da Ankara yolu üzerindeki Musallâ Mezarlığı'na defnedilmiştir.⁴

Mehmed Vehbi Efendi, kuvvetli bir irade, cesaret ve dirayet sahibi bir kimseydi. Daima vicdanî kanaatleriyle hareket etmiş, etki altında kalmamış ve düşüncelerinden tâviz vermemiştir. Osmanlı Meclis-i Meb'ûsanı'nda ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde hiçbir gruba bağlı kalmamış, yanlış gördüğü uygulamalara karşı çıkmış, baskılara boyun eğmemiştir. Şer'îye ve evkâf bakanlığı sırasında bakanlığa ait resmi at arabasına hiçbir zaman binmemiş, vekillik yaptığı zamanda da evi ve meclis arası 3 km yolu yürüyerek gidip gelmiştir. Bir Anadolu insanı olarak yaşamaya devam etmiş, vekilliği esnasında kılık kıyafetinde en küçük bir değişiklik yapmamıştır.⁵

Mehmet Vehbi Efendi'nin Hülâsatü'l-Beyân fî Tefsîrî'l-Kur'an adlı eseri dışında, El-Akâidü' Hayriye fî Tahrîrî Mezhebi'l-Fırkatı'n-Nâciye ve Hüm Ehlü's-Sünne ve'l-Cema'a ve'r-Redd âlâ Muhâlifihim, Ahkâm-ı Kur'âniyye, Sahih-i Buharî Tecrid-i Sarih Muhtasarı Tercümesi, Avâmil-i Umran adlı eserleri mevcuttur.

Tezimizin ana kaynaklarından olan Hülâsatü'l-Beyân fî Tefsîrî'l-Kur'an adlı eserinde Mehmet Vehbi, âyetleri arapça verdikten sonra mealleri vermiş daha sonra ise mealleri daha açıklayıcı bir şekilde tekrar etmiştir. Âyetlerin birçoğunun sebep-i nüzullerine de yer vermiştir. Âyet ve surelerin arasındaki insicam ve tenasüp gösterilmiş, âyetlerden birçoğunun ihtiva ettiği nükte ve faidelere işaret edilmiş, âyetlerde geçen kavramlar çoğu yerde özellikle açıklanmıştır.

Âyetlerin tefsirinde önceki dönemlerde yazılmış tefsir kaynaklarından da faydalanılmış ve önceki müfessirlerin görüşlerine yer verilmiştir. Bunlar; Fâhru'd-Din er-Râzî'nin Mefâtihu'l-Gayb⁶, Nâsîru'd-Dîn el-Beydâvî'nin Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl,⁷ İbn Cerîr et-Taberî'nin Câmiu'l-Beyân an Te'vil-i Âyi'l-Kurân,⁸ Ebussu'ûd Efendi'nin İrşâdu'l-Akli's-Selîm ilâ Mezâye'l-Kitâbi'l-Kerîm,⁹ Ebû'l-Berekât en-Neseffî'nin Medâriku't-Tenzîl ve Hakâiku't-Te'vîl,¹⁰ Alau'd-Din Ebû'l-Hasenel-Hazîn'in Lûbabu't-Te'vîl fî Meâni't-Tenzîl,¹¹ Nizamü'd-Dîn en-Neysabûrî'nin Garâibu'l-Kur'ân ve Reğâibu'l-Furkân,¹² Nimetullah

⁴ Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 1, 12, Ateşyürek, *Mehmet Vehbi*, 28, 54.

⁵ Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 1, 14, Mahir İz, *Yılların İzi*, (İstanbul: İrfan Yayınları, 1975) 77.

⁶ Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 1, 104.

⁷ Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 1, 141.

⁸ Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 2, 655.

⁹ Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 1, 436.

¹⁰ Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 2, 862.

¹¹ Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 1, 113.

¹² Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 2, 822.

Nahcivânî'nin el-Fevâihu'l-Îlâhiyye ve' Mefatihü'l-Ğaybiyye¹³ ve Sıddık Hasan Bahadır Han'ın Fethü'l-Beyân fi- Mekâsıdı'l-Kur'ân adlı eserlerinden faydalanmıştır.

Metot olarak Kur'an'ı Kur'an ile tefsir ettiği gibi hadislerden de tefsirinde faydalanmıştır. Yalnız hadisleri isnad zinciri ile vermemiş, sadece Hz. Peygamberden zikretmiş bazen de sahabeyi zikrederek nakletmiştir. Sahabe ve tabiîn müfessirlerinin görüşlerine de yer vermiştir. Kelimelerin lügat ve nahiv bilgilerine çok yer vermemiştir. Kalam ve fıkıh ile ilgili meselelerden de bahsetmiş, İmam-ı Azam Ebu Hanife, İmam Şafi, İmam Malik, İmam Muhammed ve İmam Ebu Yusuf gibi âlimlerin görüşlerine kısmen değinmiştir.

B. Sait Şimşek Ve Hayat Kaynağı Kur'an Tefsiri

Akademisyen, ilâhiyat profesörü, tefsirci, yazar, çevirmen Sait Şimşek, 12 Nisân 1951 tarihinde Mardin'in merkeze bağlı Kumlu köyünde doğmuştur. İlkokula köyde başlamış daha sonra eğitimini Şanlıurfa iline bağlı Ceylanpınar ilçesinde bitirmiştir. Diyarbakır İmam Hatip Lisesinden mezun olduktan sonra Erzurum Yüksek İslâm Enstitüsüne başlamış ve 1973 yılında buradan mezun olmuştur.

Öğrenci iken 1970 yılında vaizliğe başlamıştır. 1975 yılına kadar vaizliği devam ettirmiş, 1976 yılında Gemlik İmam-Hatip Lisesi meslek dersleri öğretmeni olarak göreve başlamıştır. Kısa bir süreliğine bu görevini devam ettirdikten sonra 1977 yılında Konya Yüksek İslâm Enstitüsü'ne Arap Dili ve Edebiyatı araştırma görevlisi olarak girmiştir.

1980 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde Tefsir doktorasına başlamış, 1984 yılında 'el-Câhiz ve Eserlerindeki Kur'an ve Tefsirine Ait Görüşleri' başlıklı tezi ile tefsir doktoru, 1987 yılında aynı bilim dalında doçent, 1994 yılında da Profesör olmuştur. 2018 yılı Nisân ayında da emekli olmuştur.

Halen Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde ders vermeye devam etmekte ve bilimsel çalışmalarını sürdürmektedir. Telif ve biyografik eserleri, beş ciltlik bir tefsir çalışması, çevirileri vardır. Ayrıca birçok sempozyum bildirisi ve makalesi bulunmaktadır. İnceleme ve araştırma yazıları *Düşünce* (1976-77) ve *SÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi* (1986) vb. çeşitli dergilerde yayımlanmıştır.¹⁴

ESERLERİ (Kitaplar):

Biyografi: İmam Malik (1985), İbn Teymiyye (1986)

¹³ Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 2, 584.

¹⁴ Biyografya beta, (08.08.2019), Mehmet Sait Şimşek, <https://www.biyografya.com/biyografi/7299>.

Araştırma: Kur'an'ın Anlaşılmasında İki Mesele (1987), Yaratılış Olayı (1998), Fatıha Suresi ve Türkçe Namaz (1998), Kur'an Kıssalarına Giriş (2017), Kur'ân'ın Ana Konuları (1999)

Tefsir: Hayat Kaynağı Kur'ân-ı Kerim Tefsiri (5 cilt, 2012)

Çeviri: İslâm Düşünce Hayatı (E. H. Nedvî'den, 1977), Kur'an Mucizesi (M. Mütevellî Şaravî'den, 2011), Kur'ân İlimleri (Subhi es-Salih'ten, 1984), Batı Toplumunda Sınıflaşma ve Çağdaş İslâm Toplumuna Etkileri (Muhammed el-Behiy'den, 1986), İslam Medeniyetinden Altın Tablolar (Mustafa Sibai'den,), İslam (Sait Havva'dan,), İbn Teymiyye Külliyyatı (çev. ortak çalışma, 1988), Arapça-Türkçe Deyimler-Kalıp İfadeler-Atasözleri Sözlüğü (Tacettin Uzun ile, 1991), İslam'a Davet Metodu (M. Sait Ramazan el Buti'den, 1995)

Yabancı dil başvuru kaynakları çalışmaları: Arapça Türkçe Deyimler Kalıp İfadeler ve Atasözleri Sözlüğü

Makaleleri:

Kur'ân'da Nesh Meselesi (1986 tarihli Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi'nin ikinci sayısı, Konya, s. 235-248)

Kerâmet (1990 tarihli Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi'nin üçüncü sayısı, Konya, s. 105-116)

Şeytan Âyetleri'ne Dayanak Teşkil Eden Garanik Rivayetinin Tarihi Değeri (Bilgi ve Hikmet, sy. 2, İstanbul 1993, s. 147-162)

Bildiriler:

Yaygın Halk Kültürünün Tefsir Üzerindeki Etkileri (Tarihten Günümüze Kur'an İlimleri ve Tefsir Usûlü, 2009)

İlmi Tefsir Üzerine Günümüz Din Bilimleri Araştırmaları ve Problemleri Sempozyumu, (Samsun, 27-30 Haziran 1989)

İlahiyat Fakültelerinde Tefsir Dersi: Problemler ve Öneriler Tefsir eğitim ve öğretiminin problemleri (Sempozyum tebliğ ve müzakereleri, 11-12 Haziran 2005 Yüzüncü Yıl Üniversitesi Nihat Baysu Konferans Salonu, Van, 2007)

Medreselerin Mevcut Durumu ve Beklentiler (Medrese Geleneği ve Modernleşme Sürecinde Medreseler Uluslararası Sempozyum, 5-7 Ekim 2012)

Kur'an ve Meal Merkezli Din Anlayışı (Gelenek ve Modernite Arasında İslam Yorumları, 2017)

Kırâatların Kaynağı Problemi (Kur'an ve Tefsir Araştırmaları: Kıraat İlmi ve Problemleri-IV, İlmi toplantı, İstanbul, 2001)

Kur'an'da Nesh Problemi (I. Kur'an Haftası Kur'an Sempozyumu, 03-05 Şubat 1995)

Tezimizin ana kaynaklarından olan Hayat Kaynağı Kur'an Tefsiri, 11 yılda tamamlanmış ve 2012 yılında Beyan Yayınları tarafından basılmıştır.¹⁵

Müfessirimiz eserinde birçok kaynaktan faydalanmış fakat genel olarak gerek duymadığı sürece kaynakları zikretmemiş, bunun sebebini de okuyucuyu yormamak olarak açıklamıştır. Kendisi ekol ve şahıs olarak kimsenin tesirinde kalmadan, günümüz problemlerine de ışık tutacak şekilde tefsirini kaleme almıştır. Surenin tefsirine başlamadan önce başında surenin adı ve içeriği hakkında kısaca bilgi vermiştir.¹⁶

Surelerin birbiri ile münasebeti hakkında da zaman zaman bilgi vermiştir.¹⁷ Gerek gördüğü yerlerde âyetlerde geçen kavramların kök anlamını vermekte, bazen de kelimelerin farklı okunuşlarına değinerek aralarında tercih yapmaktadır.¹⁸ Fikir akımlarının etkisiyle âyetlerin tefsir edilmesine karşı çıkmış,¹⁹ kelami tartışmalara girmemiş, çelişki olmadığı sürece âyetlerin muhtemel manalarının hepsini almakta bir sakınca görmemiştir.²⁰

Tefsirinde âyetleri diğer âyetlerle de tefsir ederek Kur'an'ın Kur'an ile tefsiri metodunu kullanmıştır.²¹ Ayrıca âyetlerin tefsirinde Hz. Peygamber'in hadislerinden faydalanmış ve âyetlerin yer yer sebeb-i nüzullerine de değinmiştir.

¹⁵ Ali Karataş, Mehmet Sait Şimşek'in "Hayat Kaynağı Kur'an Tefsiri" Üzerine Bir İnceleme, *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 12(2), 122.

¹⁶ Sait Şimşek, *Hayat Kaynağı Kur'an Tefsiri*, (İstanbul: Beyan yayınları, 2012) 1, 11.

¹⁷ Şimşek, *Hayat Kaynağı*, 1, 20.

¹⁸ Şimşek, *Hayat Kaynağı*, 1, 414.

¹⁹ Şimşek, *Hayat Kaynağı*, 1, 469.

²⁰ Şimşek, *Hayat Kaynağı*, 4, 407.

²¹ Şimşek, *Hayat Kaynağı*, 1, 16.

BİRİNCİ BÖLÜM

İSLAM ÖNCESİ MEDENİYETLERDE VE İSLAM'DA KADIN

1.1. Kadının Yaratılışı

1.1.1. Kitâb-ı Mukaddes'e Göre Kadının Yaratılışı

Yaratılış konusu Tevrat'ta özel bir bölüm olarak ele alınmıştır. Tevrat, kâinatın yaratılışını anlatarak başlar. Sonra kâinatı tamamlayacak olan çeşitli canlıların yaratılışını ve son olarak insanın yaratılışını özelde ise kadının yaratılışını ele alır.

Tevrat'ta kadın ve erkeğin yaratılışı, Yaratılış Kitabı'nın 1. Bölüm'ünde şöyle ele alınır: *“Tanrı, ‘İnsanı kendi suretimizde kendimize benzer yaratalım’ dedi. ‘Denizdeki balıklara, gökteki kuşlara, evcil hayvanlara, sürüngenlere, yeryüzününün tümüne egemen olsun.’”*²² *“Tanrı, insanı kendi suretinde yarattı. Böylece insan Tanrı suretinde yaratılmış oldu. İnsanları erkek ve dişi olarak yarattı.”*²³

O halde Tevrat'a göre; erkek gibi kadın da Tanrı'nın suretinde yaratılmıştır ve kadın insanlığın bu eşsiz statüsünü erkek ile birlikte paylaşmaktadır.

“Yaratılış Kitabı'nın 2. Bölümü'nde ise kadın ve erkeğin birlikte yaratılmadığı, önce Âdem'in yaratıldığı anlatılmaktadır. Tevrat'a göre *“Rab Tanrı yeri göğü yaratır.”*²⁴ *Henüz Rab Tanrı yağmur göndermemiştir ve yeryüzünde hiçbir canlı yoktur.”*²⁵ *Rab Tanrı Âdem'i yaratır ve burnuna yaşam soluğunu üfler, böylece Âdem yaşayan bir can olur.”*²⁶ *Daha sonra Rab Tanrı doğuda, Aden'de bir bahçe diker ve ona bakması, onu işlemesi için Âdem'i oraya koyar.”*²⁷

Görüldüğü gibi Yaratılış kitabının ikinci bölümüne göre ilk yaratılan, Âdem'dir. Konu ile ilgili âyetler şu şekilde devam eder: *“Daha sonra Rab Tanrı Âdem'in yalnız kalması iyi değil, ona uygun bir yardımcı yaratacağım”*²⁸ *der ve Rab Tanrı Âdem'e derin bir uyku verir. Âdem uyurken, Rab Tanrı onun kaburga kemiklerinden birini alıp yerini etle kaplar, Âdem'den aldığı kaburga kemiğinden bir kadın yaratarak onu Âdem'e getirir. Âdem, ‘benim*

²² Tevrat, Yaratılış 1: 26, (Ankara: Dorlion yayınları, 2016) 6.

²³ Yaratılış, 1: 27, 6.

²⁴ Yaratılış, 2: 4, 6.

²⁵ Yaratılış, 2: 5, 6.

²⁶ Yaratılış, 2: 7, 6.

²⁷ Yaratılış, 2: 8, 6.

²⁸ Yaratılış, 2: 18, 7.

kemiklerimden alınmış kemik, etimden alınmış ettir. Ona kadın denilecek çünkü o Âdem'den alındı' der."²⁹

Bu ayetler gösteriyor ki ilk yaratılışta erkek ve kadın arasında yaratılış bakımından ayırım yapılmamış, ikisi de Tanrı suretinde yaratılmıştır. Aralarında bir fark yoktur. Fakat daha sonra Yaratılış kitabının ikinci bölümünde, ilk yaratılanın Âdem olduğu anlatılmaktadır. Âdem yaratıldıktan sonra yalnızlığının giderilmesi için onun kaburga kemiğinden kadın yaratılmıştır. Bazı kesimler Tevrat'ta yazan bu bilgileri kanıt göstererek, kadının erkeğin kaburga kemiğinden yaratılmasından dolayı onun ikinci sınıf insan statüsünde olduğunu ileri sürmüşlerdir.³⁰ Aynı zamanda kadının "eğriliğine, aklının noksanlığına ve kadının düzeltilemeyeceğine" işaret ettiği de söylenmiştir.³¹ Oysaki kadının yaratılış amacı, insan neslinin devam ettirilmesidir ve bu, O'nun yasasıdır. Tevrat'a göre ise kadının yaratılış amacı, Âdem'in yalnızlığını gidermek ve ona arkadaş olmaktır.

İncil'de özel bir yaratılış kıssası bulunmamaktadır. Hıristiyanlar, Havva'nın yaratılışı ile ilgili olarak Tevrat'ta yer alan bilgileri kabul etmektedir.³² İncil'de Havva'nın yaratılışı ile alakalı şöyle denilmektedir;

*"Tanrı, yaratılışın başlangıcından 'İnsanları erkek ve dişi olarak yarattı.' Bu nedenle adam annesini babasını bırakıp karısına bağlanacak, ikisi tek beden olacak. Şöyle ki, onlar artık iki değil, tek bedendir. O halde Tanrı'nın birleştirdiğini insan ayırmasın."*³³

*"Tanrı, bütün ulusları tek insandan türetti ve onları yeryüzünün dört bucağına yerleştirdi."*³⁴

Ayetlerin ilkinde genel bir yaratılıştan bahsedilerek insanların çift olarak yaratıldığı üzerinde durulurken, ikinci ayette bütün insanların tek insandan yaratıldığı vurgusu yapılmaktadır.

1.1.2. Kur'an'a Göre Kadının Yaratılışı

Kur'an'da Tevrat'ta yer verildiği şekliyle ayrı bir bölüm halinde bir yaratılış kıssası anlatılmaz. Kur'an'da "kadının yaratılışı" şeklinde bir mefhum da yer almamaktadır. Ayrıca

²⁹ Yaratılış 2: 21-22-23, 7.

³⁰ Mesut Kaynak, *Tevrat, Zebur, İncil ve Kur'an'dan Gözlemler*, (İstanbul: Yay Matbacılık, 2007) 112.

³¹ Cemal Ağırman, *Kadının Yaratılışı: İlgili Rivayetler Bağlamında Yeni Bir Yaklaşım*, (İstanbul: Rağbet Yayınları, 2019) 135.

³² Ömer Faruk Harman, Havva, *TDV İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: DİA, 1997) 16, 544.

³³ İncil, Markos, (İstanbul: Yeni Yaşam Yayınları, 2002) 10: 6.

³⁴ Elçilerin işleri, 17: 25.

Kur'an'da Tevrat'ta olduğu gibi Havva'nın, Âdem'in kaburga kemiğinden yaratıldığına dair herhangi bir bilgi de yoktur.

Kur'an'da kadının yaratılışı ile ilgili olarak yapılan tartışmaların aslı, Nisâ Sûresi'nin ilk âyeti etrafında yapılan yorumlara dayanmaktadır. Ayet'i Kerime'de şöyle ifade edilmektedir;

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا

“Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan, ondan da eşini yaratan ve ikisinden de pek çok erkek ve kadın(var edip) yayan Rabbinizden korkun. Kendisi adına birbirinizden taleplerde bulunduğunuz Allah'tan korkun ve akrabalık bağlarını gözetin. Şüphesiz, Allah sizi sürekli gözetleyicidir”.³⁵

Müfessirlerin büyük çoğunluğu ayette yer alan “tek nefis” kavramının Hz. Âdem'e, “eş” kavramının ise Hz. Havva'ya işaret ettiği görüşündedir.³⁶ Fahreddin er-Râzî (ö. 606/1210), tek nefisten kastın Hz. Âdem olduğu konusunda ittifakin olduğunu belirtmektedir. Zevce kelimesinden maksad ise Havva'dır. Âdem'in bedeninin bir parçasından yaratılmıştır.³⁷ İbn Kesir; tek nefisten Hz. Âdem'in yaratıldığını, ondan da eşi Hz. Havva'nın sol arka kaburga kemiğinden yaratıldığını bildirmiştir.³⁸ Taberî (ö.310/923) ve Tabâtabâî (ö.1360/1981) de aynı görüştedir.³⁹ Süleyman Ateş'e göre; nefis kelimesi insanı oluşturan, onu seçkin varlık yapan mahiyet (insanın hakikati) dir. İlk insan bu hakikatten yaratılmış, insanın eşi ise müstakil yaratılmayıp insanın kendisinden yaratılmıştır.⁴⁰ Elmalılı Hamdi Yazır ve Ömer Nasuhi Bilmen'e göre de tek nefisten kasıt Hz. Âdem'dir. Onun sol ege kemiğinden de zevcesi Hz. Havva yaratılmıştır.⁴¹

Müfessirler, bu düşüncelerini Hz. Peygamber'in hadis-i şeriflerine dayandırırılar. Hz. Peygamber “Her kim Allah'a ve son güne iman ediyorsa, o mümin kişi komşusuna eza etmesin.

³⁵ Nisâ 4/1.

³⁶ Hidayet Şefkatli Tuksal, *Kadın Karşısı Söylemin İslam Geleneğindeki İzdüşümleri*, (Ankara: Otto Yayınları, 2012) 76-77.

³⁷ Fahruddin er-Râzî, *Tefsîr-i Kebîr Mefâtihi'l-Gayb*, Çev. Prof.Dr. Suat Yıldırım, vd. (Ankara: Akçağ yay, 1990) 7, 309.

³⁸ İmâduddîn Ebu'l-Fidâ İsmail İbn Ömer İbn Kesir, *Hadislerle Kur'an'ı Kerim Tefsiri*, çev. Dr. Bekir Karlığa, Dr. Bedrettin Çetiner, (İstanbul: Çağrı yayınları,1994) 1541.

³⁹ Ebu Cafer Muhammed b. Cerir et Taberî, *Câmi'u'l-Beyân an Te'vil Âyi'l-Kur'ân*, (Daru Hicr, Kahire: Merkezül Buhus ve'd- Dirasatil Arabiyye ve'l-İslamiyye 2001) 6, 339-340, Allâme Muhammed Hüseyin Tabatabai, *el-Mizân fî Tefsîr-il Kur'ân*, Trc. Salih Uçan vd, (İstanbul: Kevser yayınları, 1999) 4, 200, Vehbe Zuhayli, *Tefsiri'l-Münir*, çev. Hamdi Arslan vd. (İstanbul: Bilimevi Basın yayınları, 2005) 470-471.

⁴⁰ Süleyman Ateş, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, (İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat, 1997) 2, 191-192.

⁴¹ Ömer Nasuhi Bilmen, *Kur'an'ı Kerim'in Türkçe Meali Alisi ve Tefsiri*, (İstanbul: Bilmem basım ve yayınevini) 2, 540, Elmalılı M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, (İstanbul: Azim yayınları) 2, 499-500.

Bir de kadınlar hakkında birbirinize hayır tavsiye ediniz! Çünkü onlar kaburga kemiğinden yaratılmışlardır. Bu kemiğin en eğri kısmı en üst tarafıdır. Eğer sen eğri kemiği doğrultmaya gidersen, onu kırarsın. Onu kendi haline bırakırsan daima eğri kalır. Onun için sizler birbirinize kadınlar hakkında daima hayır tavsiye ediniz”⁴² buyurmuştur.

Benzer bir hadiste Hz. Peygamber şöyle buyuruyor; “ *Kim Allah’a ve ahiret gününe inanıyorsa, bir olaya şahit olduğunda ya hayır söylesin ya da sussun. Kadınlar hakkında birbirinize hayrı tavsiye edin. Zira kadın kaburga kemiğinden yaratılmıştır. Kaburga kemiğinin en eğri kısmı, üst kısmıdır. Onu düzeltmeye çalıştığın takdirde kırarsın. Kendi haline bırakırsan, eğriliği düzelmez.(Bu sebeple) kadınlar konusunda birbirinize iyiliği tavsiye edin.*”⁴³

Bu hadisler çoğunlukla klasik tefsirciler tarafından kadının eğri kaburga kemiğinden yaratılmasına delil olarak gösterilirken, özellikle son dönemde bu düşüncede olmayan müfessirlerde bulunmaktadır.⁴⁴

Muhammed Esed (ö.1412/1992) nefis teriminin, can, ruh, akıl, canlı varlık, canlı, insan, şahıs, insanlık, hayat özü anlamlarına geldiğini ve klasik müfessirlerin çoğunun bu anlamlardan “insan”ı tercih ettiklerini ve bununla da Hz. Âdem’in kastedildiğini kabul ettiklerini söyler. Kendisi Muhammed Abduh’a (ö.1323/1905) dayandırdığı görüşünde nefis terimini insanlık ve canlı olarak almıştır. Zevceha ifadesindeki zevc teriminin, canlı varlıklarla ilgili olarak bir çiftin hem erkek hem de dişisini ifade ettiğini, insanlarla ilgili olarak da hem kadının kocasını hem de kocanın karısını ifade ettiğini söylemiştir. Minha’nın lafzen ondan diye çevrilmesindeki kastın metinle uyumlu olarak her iki cinsin bir tek canlıdan türetilmiş olduğu biyolojik gerçeğini yansıttığını söyler.⁴⁵

Fahrudin er-Râzî de Ebu Müslim el-İsfahânî’nin (ö. 322/934), “minha zevceha” buyruğundan kastın onun cinsinden, yani insan cinsinden onun zevcesini yarattığının kastedildiğini söyler.⁴⁶

Kuran Yolu tefsirine göre de; insanlardan her birinin anası ve babası vardır. Her birey üreme kanunları çerçevesinde meydana gelmiştir. Bu sebeple ayette geçen “nefisten, ondan yaratan” sözünü “onun bir parçasından yani kaburga kemiğinden” şeklinde anlamak yerine,

⁴² Ebu Abdillah Muhammed b. İsmail Buhâri, *el-Camiu’s-Sahih*, (İstanbul: Çağrı yayınları,1979) “Nikâh” 80.

⁴³ Müslim b. Haccac el-Kuşeyrî, *Sahih*, (İstanbul: Çağrı yayınları) Radâ 18.

⁴⁴ Mustafa Şentürk, Kitâb- Mukaddes ve Kur’ân-ı Kerim’e Göre İlk Günah ve Kadın, *Journal of Islamic Research*, (2011) 22(1), 34.

⁴⁵ Muhammed Esed, *Kur’an Mesajı Meal-Tefsir*, çev. Cahit Koytak, Ahmet Ertürk, (İstanbul: İşaret yayınları, 2002) 132, dip.1

⁴⁶ er-Râzî, *Tefsir-i Kebir*, 7, 309.

“onun özünden, ona benzer (misli) olan asıldan ve kökten (buradaki ifadeye göre nefisten) yaratan” şeklinde anlamak gerekir. Bu görüşe delil olarak da yine Kur’an’dan ayetler getirilmiştir. *“Onlara ısınıp kaynaşasınız diye size kendi türünüzden (nefislerinizden) eşler yaratıp aranızda sevgi ve şefkat duyguları yerleştirmesi de O’nun kanıtlarındandır.”*⁴⁷ Ayeti ve diğer benzer ayetlerinde aynı manada kullanıldığı ifade edilmiştir.⁴⁸

Havva’nın Âdem’in kaburga kemiğinden yaratıldığına delil olarak sunulan hadislerin bu görüşe delil olamayacağını, hadiste geçen eğri kaburga kemiğinden kastın, kadın ve erkeğin fitri olan ve değişmemesi gereken farklılıklarının ve özelliklerinin anlatılmak üzere yapılmış bir benzetme ve mecazi bir anlatım olduğu ileri sürülmüştür.⁴⁹

Hidayet Şefkatli Tuksal, hadislerde geçen kadının eğri kaburga kemiğinden yaratılmasının onun kusurlu olduğuna ve bu kusuru göz önünde bulundurarak kadına nazik ve kibar davranılması gerektiği şeklindeki görüşü eleştirir:

*“Her ne kadar erkeklere, kadınlar karşısında, bir anlamda alışageldikleri davranış kalıplarını sorgulama ve yeniden düzenleme yükümlülüğü getirirse de bu istem kadına, insan olması hasebiyle hak ettiği saygı ve sevgi esaslarını gözetilen bir muamele anlayışını değil; aksine adeta hor gören bir hoşgörü ve tahammül anlayışına dayandırılmaktadır. Zira kadın yaratılıştan kusurludur. Bu özellik kaburga kemiği için, ahlaki açıdan herhangi bir sorun içermeyen fitri bir durumsa da; kadının yapısındaki bu eğrilik, ahlaki açıdan sorun içeren bir alanın varlığına işaret etmektedir. Ancak, fitraten sorunlu olarak yaratılan kadının, bu defolu yaratılışla kulluk müسابakasına neredeyse hükmen mağlup bir statüde başlamasının gerekçeleri konusunda hiçbir ipucuna rastlamıyoruz. Rivayetlerde ve yorumlarda bu eğrilik sorununun, kadının bizzat kendi şahsı, hayatı, kulluk serüveni açısından ne anlam taşıdığı vb. konuların da hiç ele alınmadığını görüyoruz.”*⁵⁰

Mehmet Vehbi Efendi konuyu şöyle açıklamıştır: Yüce Allah, Âdem’i yarattıktan sonra ona uyku verdi ve onun aslından, sol ege kemiğinden Havva’yı yarattı.⁵¹

Sait Şimşek ise; Hz. Âdem’den Havva’nın yaratıldığını söyledikten sonra bu görüşü kabul etmeyenlerin kadın haklarını savunmayı amaçladıklarını, Havva’nın Hz. Âdem’den yaratılmasının, kadının erkeğe nazaran ikinci planda olduğu veya ondan daha aşağı bir seviyede olduğu anlamına gelmeyeceğini söylemektedir. Ve bu düşüncesini bir kıyasla kanıtlamaya

⁴⁷ Rûm 30/21, Nahl 16/72, Şûrâ 42/11.

⁴⁸ Hayrettin Karaman v.dğr, *Kur’an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, (Ankara: TDV yayınları, 2007) 2, 11.

⁴⁹ Hayrettin Karaman v.dğr, *Kur’an Yolu*, 11.

⁵⁰ Bu konuda Bk.Tuksal, *Kadın Karşısı Söylemin*, Alıntı, 84-85.

⁵¹ Mehmet Vehbi, *Hülâsatü’l- Beyân*, 2, 826.

çalışmaktadır. O; Hz. İsa'nın Hz. Meryem'den doğduğunu ve babasının olmadığını buna rağmen Hz. İsa'nın Hz. Meryem'den üstün olduğunu, dolayısıyla birisinin diğerinden yaratılmış olmasının ikincisini değersiz kılmayacağını bilakis birbirlerinin parçası olduklarını ve birbirlerine ihtiyaçlarının olduğunu savunmaktadır.⁵²

Mehmet Vehbi ve Sait Şimşek hocalarımız, her ikisi de ilk yaratılanın Âdem olduğunu Havva'nın ise ondan yaratıldığını söylemektedirler.

Bütün bu görüşlerden anladığımız şudur ki; kadının yaratılışı konusunda Kur'an, Tevrat'ta ve İncil'de olduğu gibi tam bir açıklama yapmamakta, genel bir bakışla insanın yaratılışından bahsetmektedir. Bu konudaki hadislerden de net bir sonuç çıkarmak mümkün değildir. Kadının kaburga kemiğinden yaratıldığını savunan müfessirlerin Tevrat'tan etkilenmiş olabilecekleri de muhtemeldir. Ve ne yazık ki kadının bu eğri kaburga kemiğinden yaratılma serüveni devamlı kadının aşağılanmasına, eksik akıllı olduğu fikrinin savunulmasına ve buna benzer birçok kadını erkekten aşağı tutan fikirlerin günümüze kadar konuşula gelmesine sebep olmuştur. Oysaki kadın vahye muhatap olmakta, emir ve yasakları uygulama hususunda erkekle aynı sorumlulukları taşımaktadır. Hem erkekten daha aşağı bir seviye ve akılda yaratılıp, hem de aynı derecede vahye muhatap olup, uygulama hususunda eşit olması Allah'ın adaletine zıt düşmektedir. Sait Şimşek, kadının eğri kaburga kemiğinden yaratılmasının kadının eksikliğine delalet etmeyeceğini söylese de, bu anlayış pek rağbet gören bir anlayış olmamış, diğer bakış açısı daha çok rağbet görmüş ve bu bakış açısıyla kadın devamlı erkek kesimi tarafından aşağılanmıştır.

Önceki asırlarda örf kadını ikinci sınıf saydığı için kadını aşağılayan hadisler de, yorumlar da o zamanın bakış açısı ile İslam kültürüne girmiştir. Kur'an, daima ezilen kesimlerin yanında olmuştur ve kadından bahsedilen her ayette kadın haklarına yer verilmiştir. Kur'an'daki "hulika'l-insânu min acele" (insan aceleden yaratılmıştır)⁵³ ayeti ile "hulikati'l-mer'etü min dilin" (kadın kaburga kemiğinden yaratılmıştır)⁵⁴ hadisi aynı formda olup insan ve dolayısıyla kadının yaratıldıkları malzemeyi değil, onların yapı ve karakterlerine vurgu yapmaktadır. İnsan aceleci olarak yaratılmıştır, aceleci bir yapıya sahiptir. Kadın kaburga kemiği gibi kırılığandır, onlara nazik davranın, demektir. Allah resulü de bir yolculukta üzerinde kadınların olduğu develeri hızlı sürüp ürküten Enceşe'ye "rifkan li'l-kavârîri ya Enceşe" (ya

⁵² Şimşek, *Hayat Kaynağı*, 1, 469.

⁵³ Enbiyâ, 21/37.

⁵⁴ Buhârî, "Enbiyâ", 1.

Ençeşe, kristallere kibar, nazik davran) buyurmuştur.⁵⁵ Önceki hadis gibi bu hadis de bir mecazdır ve gerek Kur'an da gerekse hadislerde mecazî unsurlara çokça yer verilmektedir.

1.2. İslâm Öncesi Bazı Medeniyetlerde Kadın

1.2.1. Hint Medeniyetinde Kadın

Eski Hint kanunlarına göre kadın evlenme, miras ve diğer alanlarda hiçbir hakka sahip değildir.⁵⁶ Çünkü Hint Medeniyetine göre kadın yaratılış olarak zayıf karakterli, kötü ahlaklı ve murdar bir varlıktır.⁵⁷ Kadının hiç değeri yoktur. Erkekler kadınları gece gündüz hep kendilerine tabi kılmalıdır. Manu kanunlarına⁵⁸ göre kadın bağımsız değildir. Genç iken onu babası korumakta, evlendiğinde kocası korumakta, yaşlandığında ise oğulları korumaktadır.⁵⁹ Yine Manu kanunlarına göre kadının vazifeleri çocuk doğurmak, onu yetiştirmek ve ev işleri ile ilgilenmektir.⁶⁰ Kadın kısır olur ve hep kız doğurursa kocası onu bırakabilme hakkına sahiptir.⁶¹ Yaşı otuz olan bir erkek on iki yaşında bir kızla evlenebilmekte, yaşı yirmi iki olan bir erkek ise sekiz yaşında bir kızla evlenebilmektedir. Vedalarda kadın kasırgadan, ölümden, zehirden ve yılandan daha kötü bir mâhluk olarak tasvir edilir.⁶² Kadının yapmak ve uygulamak zorunda olduğu bir ibadet yoktur. O, kocasına itaat ederse, bu onun cennete gitmesi için yeterlidir.⁶³ Aynı zamanda mirastan da kadının hak alması bazı şartlar gerçekleşirse olmaktadır. Kadın ancak diğer varisler her şeyi aldıktan sonra geriye bir şey kalırsa alabilmektedir. Ama bu da çok ağır kayıt ve şartlara bağlanmaktadır.⁶⁴

Bunun yanında bu medeniyette kadın leine olan durumlarda vardır. Manu yasalarına göre kadın tamamen kötü ve değersiz de değildir. Mesela kızını evlendiren baba evlendirdiği adamdan para almamalı yani kızını satmamalıdır. Ve yine bu yasalara göre bir kadını kendisine nikâhlayan erkek daima eşini mutlu etmelidir.⁶⁵

⁵⁵ Buhârî, "Edep", 95.

⁵⁶ Bekir Topaloğlu, *İslâm'da Kadın*, (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2008) 33.

⁵⁷ Komisyon, *İlmihal*, (İstanbul: TDV yayınları, 1999) 2, 313.

⁵⁸ Manu Kanunları: Hinduizm'in temel ahlak ve ibadet esaslarını içinde barındıran kutsal kitaplarından biridir. Emine Ersöz, Manu Kararnamesi'ne Göre Hinduizm, *Dokuz Eylül Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi*, (İzmir, 2007).

⁵⁹ Muhammed Hadi Tezokur, Manu Yasalarında Kadın, *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (Diyarbakır, 2006) 8(1) 93.

⁶⁰ Ömer Faruk Harman, Kadın, *TDV İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV yayınları, 1994) 16, 83.

⁶¹ İbrahim Sarıçam, Seyfettin Erşahin, *İslâm Medeniyeti Tarihi*, (Ankara: TDV Yayınları, 2011) 29.

⁶² Topaloğlu, *İslâm'da Kadın*, 34.

⁶³ Tezokur, Manu Yasalarında Kadın, 98.

⁶⁴ Süleyman Ateş, *İslâm'da Kadın Hakları*, (İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat, 1996) 9.

⁶⁵ Tezokur, Manu Yasalarında Kadın, 93-98.

Hint medeniyetinde kadın genel olarak kötü ve değersiz görünse de, eşine itaat ettikçe, çocuklarına, ailesine ve evine sahip çıktıkça değerli hale gelmekte ve bu sebeple mutluluğu ve saygıyı hak etmektedir.

1.2.2. Mısır Medeniyetinde Kadın

Mısırlı kadınlar giyimlerine, görünüşlerine son derece dikkat ederler, makyaj yapmaktan, mücevher kullanmaktan ve koku sürmekten son derece hoşlanırlardı. Evlenme, yuva kurma önemliydi. Genel tercih tek eşlilikti. Eski Mısır Kanunlarına göre kadınlar da erkekler gibi miras bırakabilme, mirastan pay alabilme, dava açabilme, mahkemede şahitlik yapabilme, evlat edinebilme ve kendilerine bakmayan çocuklarını evlatlıktan reddedebilme, mal ve mülklerinin tasarrufunu kontrol altında tutabilme haklarına sahiptirler. Eşlerinin ölmesi halinde devlet tarafından evin reisi olarak kabul edilirdiler.⁶⁶

Eski Mısırdaki kadınlar doğurdıkları çocuk sayısına paralel olarak toplumda saygı görmekteydiler. Boşanmak gayet normal karşılanmakta ve kadına da boşanma hakkı verilmekteydi.⁶⁷

Bütün bunlara göre, süslenmeyi bakımlı olmayı seven Mısır kadını eşi tarafından değer görmekte ve toplum içinde her türlü hakka da sahip olmaktadır.

1.2.3. Yunan Medeniyetinde Kadın

Eski Yunanlılarda kadın siyasi, medeni ve vatani tüm haklardan yoksundu.⁶⁸ Kadınlar babaları ya da kocalarının onlar yoksa erkek akrabalarından olan velilerinin vasiliği altında yaşamaktaydılar.⁶⁹

Miras erkek çocuğun hakkıydı.⁷⁰ Kadın velisi olmadıkça alım satım yapamaz ve bu tür akitlerde bulunamazdı.⁷¹ Kadının görüşü sorulmaz ve hiçbir işe karışmasına imkân verilmezdi.⁷² Kadınlar evlerinden yalnız başlarına çıkamazlardı. Onların çevresi, aileleri ve kadın arkadaşları ile sınırlıydı.⁷³

Aristoteles'in kadınlar hakkındaki görüşleri eski Yunanlıların kadına daha kötü davranmalarına ve kadını değersiz bulmalarına sebep olmuştur. Aristoteles, "kız çocuk sakat

⁶⁶ Handan Ünlü Haktanır, *Bir Avuç Mısır*, (Lefkoşa: Rüstem Kitabevi Yayınları, 2010) 125.

⁶⁷ Haktanır, *Bir Avuç Mısır*, 93-98.

⁶⁸ Süleyman Ateş, *Gerçek Din Bu 1*, (İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat) 41, Harman, Kadın, 83.

⁶⁹ Süleyman Ateş, *İslamda Kadın Hakları*, 7.

⁷⁰ Harman, Kadın, 83.

⁷¹ Süleyman Ateş, *İslamda Kadın Hakları*, 7.

⁷² Süleyman Ateş, *Gerçek Din Bu*, 41.

⁷³ Vahdettin Başçı, Kadının Statüsü Üzerine Bir İnceleme, *AÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (Erzurum, 1999) (14) 67.

bir erkektir” der ve böylece kadının kız çocuğu doğurmasının kadından kaynaklanan eksiklik neticesinde olduğunu savunur.⁷⁴ Yine Aristo “Erkek için kadın, efendi için köle gibidir” der.⁷⁵

Eski Yunan’da kadına eşya gözü ile bakılıyor, koca karısını satma hakkına sahip oluyor ve bu sebeple kadınlar sokakta satılıyordu. Kadınlar yüzünden erkeklerin başına felaketlerin geldiğine inanılır, tüm musibetlerden kadın sorumlu tutulurdu.⁷⁶

1.3. Câhiliye Döneminde Kadın

Bilindiği gibi Arapların İslâm öncesi dinî ve sosyal hayat telakkilerini ifade eden döneme Cahiliye dönemi denir.⁷⁷ Bu dönemde Arap toplumunda mutlak hâkim erkektir. Çünkü savaştacak, aileyi ve kabileyi koruyacak olan erkektir. Güçlü olmak ve egemen olmak için erkek çocuğa ihtiyaç vardır. Bu sebeple erkek kadından daha üstün ve önemli sayılmıştır. Çöl hayatı yaşayan bedevilerde de savaşçı erkeklere ihtiyaç duyulduğu için erkeğe daha fazla değer verilmiştir. Aileye ve kabileye savaşçı olarak katkı sağlayamayan kadınlar ve kız çocukları ancak yük olarak görülmüştür. Kadın ancak erkek çocuk doğurduğu zaman aileye kabul edilmiştir.⁷⁸ Bedevi anlayışına göre erkek çocuk olarak doğmadığı için kız çocuğu suçludur. Bu anlayış sebebiyle ailenin değersiz ve yüz kızartıcı üyesi kabul edilen kız çocuklarını diri diri gömerek öldürmekte bir mahzur görmeyen kabileler de olmuştur. Kur’an da bu uygulamadan bahsetmiştir. Bu durum âyetlerde şöyle ifade edilmektedir;

وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُمْ بِالْأُنثَىٰ ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدًّا وَهُوَ كَظِيمٌ

“Öyle ki onlardan biri kızla müjdelendiğinde öfkeden yüzü simsiyah kesilir.”

يَتَوَارَىٰ مِنَ الْقَوْمِ مِنْ سُوءِ مَا بُشِّرَ بِهِ أَيُمْسِكُهُ عَلَىٰ هُونٍ أَمْ يَدُسُّهُ فِي التُّرَابِ أَلَا سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ

“Verilen müjdenin kötü etkisiyle halktan gizlenir. Zillet içerisinde onu tutsun mu yoksa onu toprağa mı gömsün! Dikkat edin, ne kötü hüküm veriyorlar.”⁷⁹

وَإِذَا الْمَوْءُودَةُ سُئِلَتْ

“Diri diri gömülen kıza sorulduğunda بِأَيِّ ذَنْبٍ قُتِلَتْ hangi suçtan öldürüldü diye.”⁸⁰

Görüldüğü gibi ayetler bu durumdan bahsederek onların tavırlarının yanlış olduğunu ve yapılan bu günahın hesabının diğer dünyada sorulacağını bildirmektedir.

⁷⁴ Fatmagül Berktaş, *Tektanrılı Dinler Karşısında Kadın*, (İstanbul: Metis yayınları, 2014) 60.

⁷⁵ Will Durant, *Felsefenin Öyküsü*, çev. Ender Gürol, (İstanbul: İz yayınları, 2002) 102.

⁷⁶ Yunus Vehbi Yavuz, *Kur’an’da Kadın Hak ve Özgürlüğü*, (İstanbul: Feyiz Yayınları, 2011) 27.

⁷⁷ Mustafa Fayda, “Cahiliye”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: DİA, 1993) 7, 17.

⁷⁸ Âdem Apak, *Anahatlarıyla İslâm Tarihi 1*, (İstanbul: Ensar yayınları, 2012) 84.

⁷⁹ Nahl, 16/58-59.

⁸⁰ Tekvîr, 81/8-9.

Mehmet Vehbi'ye göre, Cahiliye Döneminde bir adam eşinin hamileliğini doğum yapıp kız mı erkek mi olacağını anlayana kadar insanlardan saklamaktaydı. Eğer çocuk erkek olursa büyük bir mutlulukla insanlara ilan etmekte, kız olursa çok üzgün bir şekilde ne yapacağını şaşırmakta ve günlerce bu durumu düşünmekteydi. Bazıları doğan kız çocuğunu kavmine göstermeden toprağa gömerek utancından kurtulmakta, bazıları ise, onu utanarak saklayıp büyütmekteydi. Kız çocuklarını öldürenler fakirlik ve düşman eline esir düşme korkusunu sebep olarak göstermişlerdi.⁸¹ Öldürmeyip, besleyip büyütenler ise kız çocuğuna yünden veya kıldan bir elbise giydirerek dağlarda deve ve koyun güttürmekte ve böylece onu aşağılamaktaydı.⁸² Bu sebeple Allah, kız çocuğuna kıyamet günü hangi günah sebebiyle öldürüldüğünü sorarak bu zulmü yapanların cezasını çekeceğini bildirmektedir.

Sait Şimşek, Arapların fakirlikten veya düşman tarafa esir düşer de namusu kirlenir düşüncesiyle kız çocuklarını diri diri gömdüklerini bunun sebebinin de hayatın sadece bu yaşanan hayattan ibaret olduğuna inanmaları olduğunu ve bu durumun onları vahşi hayvanlardan bile daha canavar hale getirdiğini söylemektedir.⁸³

Geçim sıkıntısı bakımından, bir de düşmanın eline geçip utanç kaynağı olmasın diye Rebî'a, Kinde ve Temîm kabilelerinde kızlarını diri diri gömme olayı daha yaygındı.⁸⁴ Fakat bu anlayışta olmayan kabile ve kişiler de vardı. Kureyşli Zeyd b. Amr b. Nüfeyl gibi şahıslar öldürülmek istenen kız çocuklarını babalarından alarak onların bakım ve büyütölmelerini üstlenmişlerdir.⁸⁵

Cahiliye dönemi Arap toplumunda evlilikler çok farklı şekillerde gerçekleştirilmiştir. Bunlardan yaygın olanı günümüzde olduğu şekliyle kişinin evlenmek istediği kızı ailesinden istemesi ve bir mehir karşılığında nikâhın gerçekleşmesiydi. Bunun dışında nikâhsız yaşama, süreli nikâh (nikâh-ı mut'a), eşleri karşılıklı olarak nikâhlama (nikâh-ı bedel), bir erkekten çocuk sahibi olmak için eşi ona sunma (nikâh-ı istibdâ), büyük oğlun babasının ölümünden sonra üvey annesi ile evlenebilmesi (nikâh-ı makt), başlık ve mehir vermemek için kızların değiştirilmesi (nikâh-ı şığâr) gibi çeşitli nikâh türleri vardı.⁸⁶

Arap toplumunda kadınlar hür ve cariye olmak üzere ikiye ayrılırdı. Cariyelerin develerden farkı yoktu. Cariyeler de develer gibi alınıp satılırdı. Hür kadınlar cariyeler gibi olmamakla beraber yine de temel insani haklara layık görülmez ve mirastan dahi mahrum

⁸¹ Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 7, 2845.

⁸² Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 15, 6361.

⁸³ Şimşek, *Hayat Kaynağı*, 5, 396.

⁸⁴ Ateş, *İslamda Kadın Hakları*, 11.

⁸⁵ Mehmet Ali Kapar, *Mev'ûde*, TDV *İslam Ansiklopedisi*, (Ankara: DİA, 2004) 29, 491-492.

⁸⁶ İbrahim Sarçam, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, (Ankara: DİB Yayınları, 2011) 40.

bırakılırlardı.⁸⁷ Fakat Mekke, Medine, Taif gibi yerleşim merkezlerindeki kabilelerin önde gelen ailelerinin kızları mevki sahibi idiler. Bazı kabile reislerinin ve ileri gelenlerinin kızları kabile içinde birçok erkekten daha muteber idiler. Medine’de Neccâroğulları’ndan Selmâ bint Amr, Kureyş’ten Hatice bint Huveylid, Hind bint Utbe ve meşhur Arap şairesi Hansâ, dönemin ünlü kadınlarıdır.⁸⁸

Cahiliye dönemi Arap toplumunda gücün ve savaşın, kabileleri ayakta tutan önemli bir durum olması ve kadınların bu konuda bir katkısının olmaması onları değersizleştirmiştir. Aynı zamanda erkek çocuk, büyüüp geçimini sağlayacak hale gelirken kız çocuğu geçim bakımından babaya külfet olmuş bu sebeple de değersizleşmiş ve gözden düşmüştür.

1.4. Değerlendirme

Hint Medeniyeti, Yunan Medeniyeti, Cahiliye Dönemi kadına bakış açısından benzerlik göstermektedir. Mısır medeniyeti ise kadına verdiği değer ve statü bakımından diğerlerinden ayrılmaktadır.

Hint Medeniyetinde kadın evlenme, miras gibi birçok haktan mahrum bırakılmış ve yaratılış itibari ile zayıf ve kötü olarak görülmüştür.

Yunan Medeniyetinde de kadın her türlü felaket ve musibetin sorumlusu olarak görülmüştür. Aynı zamanda zamanın düşünürleri tarafından eksik ve sakat bir yaratılışa sahip görülen kadın toplum tarafından daha da değersizleşmiş ve hiçbir hakka sahip olamamıştır.

Cahiliye Döneminde ise kız çocukları, erkekler gibi savaşa katılmadığından ve ailenin geçimine katkı sağlayamadığından dolayı istenmeyen evlat muamelesi görmüşlerdir. Bazı kabileler adet edindikleri üzere kız çocuklarını diri diri toprağa gömerek yaşadıkları utançtan kurtulmaya çalışmışlardır. Genel itibariyle kadınlar da bu bakış açısından nasiplerini almışlar ve mal gibi alınıp satılıp hiçbir hakka sahip olamamışlardır.

Mısır Medeniyetinde ise süslenmeyi çok seven kadın süsüne düşkün, her türlü hakka sahip, özgür ve rahat bir hayat sürmüştür.

⁸⁷ Âdem Apak, *Anahatlarıyla İslâm Öncesi Arap Tarihi ve Kültürü*, (İstanbul: Ensar yayınları, 2012) 150.

⁸⁸ Sarıçam, Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı, 40-41.

1.5. İslâm'da Kadın

1.5.1. Cinsiyet Statüleri Açısından Kadın

1.5.1.1. Kadınlık ve Erkeklik

Allah, insanı en mükemmel, en üstün ve yeryüzünün halifesi olarak yaratmıştır. Bu durumu ifade eden bazı ayetler şöyledir:

وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ وَحَمَلْنَاهُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى كَثِيرٍ مِمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلًا

*“Biz, gerçekten insanoğlunu değerli kıldık. Hem karada hem de denizde kendilerini taşıyacak araçlar verdik. Güzel ve temiz şeylerden onları rızıklandırdık. Onları yarattıklarımızın birçoğundan üstün kıldık.”*⁸⁹

وَهُوَ الَّذِي جَعَلَكُمْ خَلَائِفَ الْأَرْضِ وَرَفَعَ بَعْضَكُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ لِّيُبْلُوَكُمْ فِي مَا آتَيْكُمْ إِنَّ رَبَّكَ سَرِيعُ الْعِقَابِ وَإِنَّهُ لَغَفُورٌ رَحِيمٌ

*“Sizi yeryüzünün halifeleri yapan ve verdikleri konusunda sizi sınamak için bazılarınızın derecesini bazılarından üstün kılan O’dur. Şüphesiz ki Rabbin cezayı çabuk görendir. Üstelik O, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.”*⁹⁰

İnsan hiçbir varlığın kabul etmediği ilahi emaneti üstlenmiş, Allah’a kulluk etmekle sorumlu tutulmuştur:

إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا

*“Biz emaneti göklere, yere ve dağlara teklif ettik; ancak onlar, bunu üstlenmekten kaçındılar ve bundan korktular. İnsan ise onu yükledi. Şüphesiz ki insan çok zalim, çok cahildir.”*⁹¹

Yüklenilen bu sorumluluğu yerine getirme hususunda kadın ve erkek arasında bir fark yoktur. Sait Şimşek burada temsili bir anlatımın söz konusu olduğunu, emanetin muhatabının akıl ve irade olduğunu söylemektedir. Emanet göklere ve dağlara teklif edilmiş fakat onlarda akıl ve irade bulunmamaktadır. Anlatılmak istenen insandan çok daha büyük varlıklar olmalarına karşılık, onlar emaneti yüklenmeye ehil görülmemesidir. Emanete ehil olan insandır.

⁸⁹ İsrâ, 17/70.

⁹⁰ En’âm, 6/165.

⁹¹ Ahzâp, 33/72.

Emanet Sait Şimşek'e göre vahiy öğretisinin tamamıdır.⁹² Ve bu emanet, kadın erkek ayrımı yapılmadan insana yüklenilmiştir.

Kur'an; iman, ibadet, ahlak, helal ve haram gibi dinî konuda kadın ve erkeği birlikte muhatap almıştır. Ayetlerdeki “*Ey insanlar*”, “*Ey müminler*” gibi genel hitaplara kadınlar da dâhildir. Arap dilinin özelliği gereği Kur'an da hitaplarını çoğunlukla eril sigalarla yapılmış olması, erkeklere ayrıcalık yapıldığı anlamına gelmez. Ayetlerde sadece sorumlu ve görevli olan erkekmiş gibi zannedilmesin diye birçok ayette erkek ve kadınlara birlikte hitap edilmiş, iman ve salih amel işleyen erkek ve kadına vaatte bulunulmuştur. Bu durum âyetlerde şöyle ifade edilmektedir:

وَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أَنْثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُولَٰئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُونَ نَقِيرًا

“*Erkek olsun, kadın olsun her kim mümin olarak iyi işler yaparsa işte onlar cennete girerler ve onlara zerrece haksızlık yapılmaz.*”⁹³

فَاسْتَجَابَ لَهُمْ رَبُّهُمْ أَنِّي لَا أُضِيعُ عَمَلَ عَامِلٍ مِنْكُمْ مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أَنْثَىٰ بَعْضُكُمْ مِنْ بَعْضٍ

“*Rableri dualarını kabul etti (ve buyurdu ki):*”*Erkek olsun, kadın olsun –ki hep birbirinizdensiniz-, iyilik edenlerinizin iyiliğini boşa çıkarmam.*”⁹⁴

Mehmet Vehbi, sâlih amel işlemekte erkek kadın ayrımı olmayıp herkesin ameli kadar sevap kazanacağını söylemektedir.⁹⁵

Sait Şimşek âyetin, Allah'a samimiyetle yönelen, ırk ayırt etmeksizin, kadın erkek, günahkâr veya günahkâr olmayan herkesin duasının kabul edileceğine işaret ettiğini söylemektedir⁹⁶

Allah, hiçbir sosyal statü ve cinsiyet farkı gözetmeksizin erkek-kadın bütün müminleri aynı konumda kabul etmektedir. Bu durum ayette şöyle ifade edilmektedir;

إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْقَانِتِينَ وَالْقَانِتَاتِ وَالصَّادِقِينَ وَالصَّادِقَاتِ وَالصَّابِرِينَ وَالصَّابِرَاتِ وَالْخَاشِعِينَ وَالْخَاشِعَاتِ وَالْمُتَصَدِّقِينَ وَالْمُتَصَدِّقَاتِ وَالصَّانِمِينَ وَالصَّانِمَاتِ وَالْحَافِظِينَ فُرُوجَهُمْ وَالْحَافِظَاتِ وَالذَّاكِرِينَ اللَّهَ كَثِيرًا وَالذَّاكِرَاتِ أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا

“*Müslüman erkekler ve Müslüman kadınlar, mü'min erkekler ve mü'min kadınlar, itaatkâr erkekler ve itaatkâr kadınlar, doğru erkekler ve doğru kadınlar, sabırlı erkekler ve*

⁹² Şimşek, *Hayat Kaynağı*, 4, 208.

⁹³ Nisâ, 4/124.

⁹⁴ Âl-i İmrân, 3/195, Nahl, 16/97, Mü'min, 40/40.

⁹⁵ Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 3, 1060.

⁹⁶ Şimşek, *Hayat Kaynağı*, 1, 462.

sabırlı kadınlar, mütevazı erkekler ve mütevazı kadınlar, sadaka veren erkekler ve sadaka veren kadınlar, oruç tutan erkekler ve oruç tutan kadınlar, iffetlerini koruyan erkekler ve iffetlerini koruyan kadınlar, Allah'ı çokça anan erkekler ve çokça anan kadınlar; Allah onlara bir bağışlanma ve büyük bir mükâfat hazırlamıştır."⁹⁷

Sait Şimşek, mümin kadınların da mümin erkekler gibi üstün manevî mevkilere yükselebileceğini ve Allah katında üstün olma konusunda kadınlarla erkekler arasında herhangi bir farkın bulunmadığını söylemektedir. Kadınlar da erkekler de, Allah'a tam anlamıyla teslim olup iman eder, O'nun emirlerine uyar, iffetlerini korur ve Allah'ı çokça anarlarsa Allah, onları bağışlar ve büyük bir mükâfat onlar için hazırlar.⁹⁸

Ayetlerde de görüldüğü üzere yaratılıştaki, Allah'a kul olmakta, ibadette, duada, suç ve cezada yani kullukta, hürmet ve saygınlıkta, kısaca insan oluşta kadın ile erkek arasında fark yoktur. Her iki cins de aynı sorumluluklarla yükümlü tutulmuşlardır.

1.5.1.2. Karılık ve Kocalık

Kur'an'a göre her şey çift yaratılmıştır.⁹⁹ İnsan "tek bir nefis'ten"¹⁰⁰ ve bir erkek ile diğiden yaratılmıştır¹⁰¹. Eş olarak erkek ve kadın birbirinin "örtüsü"¹⁰², tamamlayıcısı, başka bir ifadeyle öteki yarısı, sükûn ve huzur kaynağıdır¹⁰³. Kadın ile erkek arasında ne inanç, ibadet ve ahlâk açısından ne de ödül-ceza yönünden derece farkı ve üstünlük yoktur¹⁰⁴. Vahye göre erdem, mutlak olarak *takvâ*/*"Allah'a duyulan saygı"* ile doğru orantılıdır¹⁰⁵. Bu durumda kadın ve erkeğin birbirlerinden ontolojik değil, belki biyolojik ve psikolojik farklılıklarından söz edilebilir¹⁰⁶.

⁹⁷ Ahzâp, 33/35.

⁹⁸ Şimşek, *Hayat Kaynağı*, 4, 188.

⁹⁹ Yâsîn 36/36, Zâriyât 51/49.

¹⁰⁰ Nisâ 4/1. Nefs kelimesinin "cins, tür" anlamı dikkate alındığında, Ebû Müslim el-İsfahânî'nin (322/934) dikkat çektiği gibi kadın-erkeğin aynı *cins ve türden* (Fahrüddîn er-Râzî (606/1210), *et-Tefsîru'l-Kebîr*, Tahran, trs., IX/161); Muhammed Abdüh'un yaklaşımı doğrultusunda, "kendisiyle insan [bize göre *canlı*] olunan şeyin mahiyeti ve hakikati" (Reşîd Rızâ (1353/1935), *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Hakîm (Tefsîru'l-Menâr)*, el-Hey'etü'l-Mısıriyyetü'l-Âmme li'l-Kütüb, yrs., 1990, IV/268) şeklinde anlarsak, aynı özden yaratılmış olduğu sonucuna varılabilir.

¹⁰¹ Hucûrât 49/13, Necm 53/45, Kıyâmet 75/39, Leyl 92/3.

¹⁰² Bakara 2/187.

¹⁰³ A'râf 7/189, Rûm 30/21.

¹⁰⁴ Örnek olarak bkz. Bakara 2/148, Âl-i İmrân 3/95, Nisâ 4/124, Tevbe 9/71, Nahl 16/97, Mü'min 40/40.

¹⁰⁵ Hucûrât 49/13.

¹⁰⁶ Nisâ 4/34. Âyette geçen "بما فضل الله بعضهم على بعض" ibaresi ile ilgili olarak Elmalılı çok güzel bir açıklama yapar. Buna göre erkek ve kadının yaratılıştan birbirlerine üstünlüklerinin bulunduğunu, hem/hüm zamîri sebebi ile ilk bakışta erkeklerin kadınlara bir takım üstünlüklerinin anlaşılabilceğini, ancak âyetin "بما فضلهم الله عليهم" şeklinde ifade edilmeyip de üstünlüğü erkeklere hasretmeyerek mübhem olarak birbirlerine üstünlüklerinden söz ettiğini belirtir. Bu da erkeğin kadında bulunmayan bir takım fitrî meziyetleri olduğu gibi, kadının da erkekte bulunmayan bazı fitrî meziyetleri olduğunu gösterir. Bkz. Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır (1361/1942), *Hak Dini Kur'an Dili*, Eser Neşr., İstanbul, 1979, II/1348-1349. Benzer bir şekilde Süleyman Ateş de "âyette 'Allah erkekleri kadınlara üstün kıldı' denmediğinin. 'Bazı kimseleri diğerlerinden üstün kıldı' dendiğini ifade eder. Her

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ

“Kendilerinde huzur bulmanız için sizlerden eşlerinizi yaratması ve aranızda bir sevgi ve bir merhamet koyması da O’nun âyetlerindedir. Şüphesiz bunda düşünen bir topluluk için âyetler vardır.”¹⁰⁷

Ayete göre insanlar tek cins değil, birbirini tamamlayan ve birbirlerinde huzur bulan iki cins şeklinde yaratılmıştır. Her ikisinin de fiziksel ve psikolojik ihtiyaçları birbirleri tarafından karşılanmakta ve ikisi arasında mükemmel bir uyum, sevgi ve kaynaşma meydana gelmektedir.¹⁰⁸

Ayrıca kendi cinsinden zevceler yaratması muhabbeti artırmakta ve eşler arasında şefkat ve merhamet yaratması, aile kurumunun kolay kurulmasına, birbirlerini sıkıntı ve belalardan korumalarına vesile olmaktadır.¹⁰⁹

Birbirlerini tamamlamak için yaratılan karı ve kocanın birbirlerine karşı bir takım sorumlulukları da vardır. Erkeğin, evlendiği kadının nafaka, mesken ve giyim diye ifade edebileceğimiz harcamaları yapma görevi bulunmaktadır.¹¹⁰

Koca, kadının hakkı olan nafaka, giyim ve ev konusunda yapacağı harcamayı, buldukları statü, çevre şartları ve örfe göre yapar.¹¹¹

Hadislerde; “Sizin en hayırlınız, kadınlara iyi davrananlarınızdır.”¹¹² “Erkek mü’min kadına kızıp darılmasın. Eğer onun bir huyundan hoşlanmazsa öbüründen memnun olabilir.”¹¹³ Hz. Peygamber, hanımına yumuşak ve iyi davranan kişinin, müminlerin iman bakımından en mükemmeli olduğunu ifade eder. Erkeğe göre daha hassas ve duygusal olan kadına kocasının nazik ve yumuşak davranması hadislerde tavsiye edilmiştir.¹¹⁴

Kadının da kocasına karşı bir takım sorumlulukları vardır. Kadın kocasının evinde bir koruyucu konumundadır. Ailenin malını, çocuklarını muhafaza etmekle mükellef olduğu gibi

cinsin diğerine karşı üstün olan meziyetleri bulduNûr...” değerlendirmesini yapar. Süleyman Ateş, “İslâm’ın Kadına Getirdiği Haklar”, *İslâmî Araştırmalar*, 10/4, 1997, s. 306.

¹⁰⁷ Rûm, 30/21.

¹⁰⁸ Şimşek, *Hayat Kaynağı*, 4, 120.

¹⁰⁹ Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 11, 4263.

¹¹⁰ Bakara, 2/223, Talâk, 65/1 ve 6.

¹¹¹ Bakara, 2/233.

¹¹² Ebû İsa Muhammed b. Sevre, *Sünen*, (İstanbul: Çağrı Yayınları, Ofset Baskı) “Rada”, 11.

¹¹³ Müslim, “Rada” 18.

¹¹⁴ Müslim, “Birr”, 49.

namusunu da haramdan koruyacaktır. Hz. Peygamber kadınların görevlerini şöyle sıralamaktadır;

“Yatağını başkasına çiğnetmemek, yani ırzını korumak ve eve kocasının istemediği kimseleri almamaktır.”¹¹⁵

Kuran’da da şöyle buyurulmaktadır: *فَالصَّالِحَاتُ قَانِتَاتٌ حَافِظَاتٌ لِّلْغَيْبِ بِمَا حَفِظَ اللَّهُ* “*Saliha kadınlar itaatkârdırlar. Allah’ın kendilerini korumasına karşılık onlar da mahremiyete dikkat ederler.*”¹¹⁶

Sait Şimşek, buradaki göze görünmeyenden kastın en önce namus olduğu ve kadının hem kendi şahsiyeti hem de eşinin şahsiyeti için namusunu koruması gerektiğini söylemektedir. Bununla birlikte eşler arasında geçen özel sohbetler ve kocasının ailesiyle ilgili özel hususlar da korunması gerekenler arasındadır.¹¹⁷

Mehmet Vehbi Efendi de şöyle söylemektedir; “nefsini zinadan, zevcinin malını ziyadan ve hanesini layık olmayan şeyden hıfzetmektir.”¹¹⁸

Elmalılı ise; kadınların, kocalarının gıyabında can, mal, namus, itibar ve aile sırlarını korumaları gerektiğinin anlaşılacağını söyler.¹¹⁹

Erkek karısının her türlü ihtiyacını karşılamak ve ona güzel şekilde davranmakla emrolunmuş, kadın da eşine güzel davranmakla, eşinin ve kendisinin namusunu, malını, onurunu ve aile sırlarını korumakla emrolunmuştur.

1.5.1.3. Annelik ve Babalık

İnsanın Allah’a kulluk ve ibadetten sonra ikinci olarak, Allah’ın yarattıklarına karşı olan görev ve sorumluluklarını yerine getirmesi gerekir. Yarattıklarında içinde insana en çok yakın olan ve insan üzerinde en çok hakkı bulunan, anne ve babadır. Allah onları insanın var olması için sebep kılmıştır. Ayette şöyle ifade edilmektedir;

وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا إِمَّا يَبُلُغَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَا أُفٍّ وَلَا تَنْهَرْهُمَا وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا

¹¹⁵ Tirmizi, “Rada” 11.

¹¹⁶ Nisâ, 4/34.u

¹¹⁷ Şimşek, *Hayat Kaynağı*, 1, 502.

¹¹⁸ Vehbi, *Hülâsatü’l-Beyân*, 3, 912.

¹¹⁹ Elmalılı, *Hak Dini*, 2, 558.

“Ve Rabbin, kendisinden başkasına kulluk etmemenizi ve anaya babaya iyilikte bulunmayı emretti. Senin yanında onlardan biri veya ikisi ihtiyarlık çağına ulaşırsa, onlara “of!” bile deme, onları azarlama, bilakis onlara güzel söz söyle.”

وَإِخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذُّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيرًا

“Onlara merhamet ederek alçak gönüllülük kanadını indir ve de ki: Rabbim, Tıpkı beni küçükken onlar beni nasıl büyüttülerse sen de onlara öyle merhamet et.”¹²⁰

Mehmet Vehbi Efendi, her şeyi veren, rızıklandıran Allah’ın ibadete de tek layık olan olduğunu belirtmektedir. Daha sonra ana ve baba var olmaya sebep oldukları ve çocuğu bakıp sevgi ile büyüttükleri için onlara iyilik etmeli ve ikramda bulunulmalıdır. Anne babanın, şer’an uygun olan isteklerini reddetmek caiz değildir. Ancak bu istekler çocuklarının güç yetirebileceği doğrultuda olmalıdır. Allah’a ibadet ve kulluk nasıl farz ise ana babaya itaat de öyledir. Anne ve baba yaşlanıp da çocuklarının yanında bulunursa çocukların hiddetlenip onlara öf bile demeleri yasaklanmış, onları gücendirecek şekilde sert konuşma, yüzünü ekşitme gibi davranışlarda bulunulmaması aksine onlara mülayim ve tatlı sözle muamele edilmesi ve ahiret hayatı için de onlara dua edilmesi gerektiği üzerinde durulmuştur. Ana baba kâfir olsalar dahi onlara muhtaç olduklarında yardım etmek, isteklerinden menetmemek, güzel söz söylemek vaciptir. Kâfir olmaları bunları yapmaya engel değildir. Ve hidayetleri için dua etmek de caizdir.¹²¹

Sait Şimşek, kişinin dünyaya gelmesi ve hayat bulmasının, Allah’ın yaratmasına bağlı olmakla beraber, yaratmanın anne ve baba sebebiyle ve onlar kanalıyla olduğunu ifade etmektedir. Bununla beraber anne baba çocuğun bebekliğinden itibaren onun her türlü ihtiyacını karşılayarak büyütmüş ve hiçbir karşılık beklemeden bunu yapmıştır. İnsanlar büyüdükçe ve sorumlulukları arttıkça anne babalarını ihmal ederler. Yüce Allah bu sebeple çocukluk dönemini hatırlatarak onların davranışlarının buna göre şekillenmesini istemektedir.¹²²

Bir başka ayette Yüce Allah şöyle buyurmaktadır;

وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حَمَلَتْهُ أُمُّهُ وَهْنًا عَلَى وَهْنٍ وَفِصَالُهُ فِي عَامَيْنِ أَنْ اشْكُرْ لِي وَلِوَالِدَيْكَ إِلَيَّ الْمَصِيرُ

¹²⁰ İsrâ, 17/ 23-24

¹²¹ Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 8, 2967-2969.

¹²² Şimşek, *Hayat Kaynağı*, 3, 211-212.

“Bir de insana da, anne babasını tavsiye ettik. Annesi, zorluk üstüne zorlukla onu karnında taşımıştır. Sütten ayrılması da iki yıl için de olur. (Bu yüzden şöyle dedik): “Benim için de şükürde bulun anan-baban içinde. Dönüş banadır.”

وَإِنْ جَاهَدَاكَ عَلَىٰ أَنْ تُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا وَصَاحِبُهُمَا فِي الدُّنْيَا مَعْرُوفًا
وَاتَّبِعْ سَبِيلَ مَنْ أَنَابَ إِلَيَّ ثُمَّ إِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَأُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ

“Bununla birlikte şayet hakkında bir bilgin bulunmayan bir şeyi bana ortak koşman için seni zorlayacak olurlarsa onlara itaat etme. Dünyada onlarla iyi geçin. Bana yönelenlerin yoluna uy. Sonra dönüşünüz banadır; yaptıklarınızı size haber vereceğim.”¹²³

Bu ayette de anne ve babaya iyi davranma emredilirken özellikle annenin hukukuna daha çok riayet edilmesi gerektiği üzerinde durulur. Çünkü anne çocuğunu çeşitli meşakkatlerle taşımakta, doğumundan sonra da onu muhafaza ve terbiyeye devam etmektedir. İki sene boyunca onu emzirir ve ayrıca yetiştirme, büyütme gayreti içerisinde olur. Allah verdiği nimetlere ve hayata karşı insandan şükür isterken, onun varlığının sebebi olan ve onu terbiye ederek yetiştirip büyüten anne babaya da şükretmesini istemektedir. Ayette ebeveyne itaat vacip kılınmakla beraber hangi durumlarda onlara itaat edilmemesi gerektiği de vurgulanmıştır. Eğer anne baba Allah’a ortak koşulmasını isterlerse onlara itaat edilmemesi istenmektedir. Şer’an caiz ve aklen mümkün olan isteklerinde onlara her zaman yardım edilmeli fakat Allah’ın hoşnut olmadığı bir hususta istekte bulunurlarsa onlara itaat edilmesi yasaklanmıştır.¹²⁴

Anne babanın meşru ve makbul istekleri yerine getirilmeli fakat Allah’a ortak koşma ve Allah’ın emir ve yasaklarını çiğneme konusundaki baskılarına itaat edilmemelidir.¹²⁵

Ayette anne ve babanın emeklerine vurgu yapılmakta ama özellikle annenin evladına verdiği emeğin daha çok ve meşakkatli olduğu, bu sebeple annenin hakkının daha fazla olduğu bildirilmektedir. Nitekim Ebu Hureyre’nin rivayet ettiği bir hadis-i şerifte Ashab-ı Kiram’dan biri Peygamber’e gelerek:

“Ey Allah’ın Resulü! ‘İnsanlar arasında iyi davranmama en çok layık olan kimdir?’ dedi. Peygamberimiz: ‘Annendir, buyurdu. Adam: Sonra kim?’ Dedi. Peygamberimiz: ‘Annendir, buyurdu. Adam: Sonra kimdir?’ Dedi. Peygamberimiz yine: ‘Annendir, buyurdu. Adam: Sonra kimdir?’ Diye sordu. Peygamberimiz: ‘Sonra babandır’, buyurdu”.¹²⁶

¹²³ Lokmân, 31/14-15.

¹²⁴ Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 11, 4319- 4320.

¹²⁵ Şimşek, *Hayat Kaynağı*, 4, 144.

¹²⁶ Buhârî, “Edep”, 2.

Hz. Peygamber, bu hadis-i şerifte, anne hakkının babaninkinden üç misli daha fazla olduğunu bildirmektedir.

1.5.2. Dînî, Hukûkî ve Ahlakî Statüler Açısından Kadın

Kadın erkek tüm insanlar inanma konusunda özgürdür. Ayette;

وَقُلِ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنْ شَاءَ فَلْيُؤْمِنْ وَمَنْ شَاءَ فَلْيُكْفُرْ

“De ki: ‘Hak Rabbinizdendir. Artık dileyen iman etsin dileyen de inkâr etsin.’”¹²⁷ Buyrulmuştur. Kadın ve erkek inanma hususunda eşit oldukları gibi ibadetleri yapma hususunda da eşittir. Her iki tarafta emre muhataptır. Ayette:

مَنْ عَمِلَ سَيِّئَةً فَلَا يُجْزَى إِلَّا مِثْلَهَا وَمَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أَنْثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُولَٰئِكَ يَدْخُلُونَ
الْجَنَّةَ يُرْزَقُونَ فِيهَا بِغَيْرِ حِسَابٍ

“Kim bir kötülük işlerse ancak onun denginden öte bir ceza görmez; ama erkek olsun kadın olsun her kim inanarak salih amel işlerse onlar cennete girerler ve orada onlara hesapsız rızık verilir.”¹²⁸ buyrulmuştur. Mükâfat konusunda da kadın erkek aynıdır. Kim ne yapmışsa onun karşılığını görecektir.

Kadın ve erkek yaratılma ve insan olma konusunda da eşittir. Ayette:

لِلَّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ يَهَبُ لِمَنْ يَشَاءُ إِنَاثًا وَيَهَبُ لِمَنْ يَشَاءُ الذُّكُورَ

“Göklerin ve yerin egemenliği Allah’ındır. O, dilediğini yaratır; dilediğine kız, dilediğine erkek çocuk bağışlar.”¹²⁹ buyurulmuştur. Ayette Allah, kız erkek ayrımını reddederek kız ve erkek evladın, Allah’ın birer lütfu olduğunu, aile ve toplumun mutluluğunda eşit role sahip olduklarını açıklamıştır.

Sait Şimşek, doğan çocuğun cinsiyetini belirleyenin Allah olduğunu, dilediğine kız çocuk, dilediğine erkek çocuk, dilediğine kız erkek her ikisini birden verdiğini, dilediğine de hiç çocuk vermediğini söylemektedir. Ayet, bunun insanların elinde olmadığını, Arapların ve birçok toplumun bu konuda kadını suçlamalarının yanlış olduğunu, bunun Allah’ın kudreti ile gerçekleştiğini bildirmektedir.¹³⁰ Mehmet Vehbi de, insanlardan bazısına yalnız kız, bazısına yalnız erkek, bazısına kız ve erkek karışık verilmesinin, bazısının da hepsinden mahrum bırakılmasının Allah’ın isteği ile olduğunu bildirmektedir.¹³¹

¹²⁷ Kehf, 18/29.

¹²⁸ Mü’min, 40/40.

¹²⁹ Şûrâ, 42/49

¹³⁰ Şimşek, *Hayat Kaynağı*, 4, 462.

¹³¹ Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 13, 5171.

Can güvenliği açısından da kadın erkek gibidir. Ayette şöyle ifade edilmektedir:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِصَاصُ فِي الْقَتْلِ الْحُرُّ بِالْحُرِّ وَالْعَبْدُ بِالْعَبْدِ وَالْأُنثَىٰ بِالْأُنثَىٰ

“Ey iman edenler, öldürülenler hakkında size kısas emredildi. Hüre karşılık hür, köleye karşılık köle ve kadına karşılık kadın.”¹³² Ayette kadın erkek ayrımı yapılmadan cana karşı canın kısasla cezalandırılacağı açıklanmıştır.

Kadının öğrenme hakkı da bulunmaktadır. Ayette:

اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ

“Yaratan Rabbinin adıyla oku.”¹³³ buyurulmuştur. Âyet, karşılaşılan her varlığın Allah tarafından yaratıldığı bilincinde olarak yaratılan her şeyin incelenmesi, araştırılması, her varlığın Allah’ın bir âyeti olarak okunması ve bunlar üzerinde ilim öğrenmenin kadın erkek herkese emredildiğini göstermektedir.

Kadının mülk edinme hakkı da bulunmaktadır. Ayette:

وَلَا تَتَمَنَّوْا مَا فَضَّلَ اللَّهُ بِهِ بَعْضَكُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ لِلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا كَتَبْنَا لِلنِّسَاءِ ۗ وَاللَّهُ عَلِيمٌ
اٰكْتَسَبْنَ وَسَأَلُوا اللَّهَ مِنْ فَضْلِهِ ۗ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا

“Erkeklerle de hak ettiklerinden bir pay vardır ve kadınlara da. Allah’ın lütfunu isteyin, şüphesiz Allah her şeyi çok iyi bilendir.”¹³⁴ buyurulmuştur. Kadının edindiği bu mülk ve parayı tasarruf etme hakkı da vardır. Ayette:

وَلِكُلِّ وِجْهَةٌ هُوَ مُوَلِّيٰهَا فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ ۗ أَيْنَ مَا تَكُونُوا يَأْتِ بِكُمْ اللَّهُ جَمِيعًا ۗ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ
قَدِيرٌ

“Her bir topluluğun kendine seçtiği bir yön vardır. Öyleyse iyi işlerde yarışın. Nerede olursanız olun Allah hepinizi bir araya toplayacaktır. Kuşkusuz, Allah her şeye gücü yetendir.”¹³⁵ buyurulmuştur.

Kadının akit yapma hakkı da bulunmaktadır. Ayette: “Ey iman edenler! Sözleşmelere bağlı kalın.”¹³⁶ buyurulmuştur. Ayette hitap mutlak ve umumi olduğu için kadınlar da akitlerinin sorumluluğunu yerine getirmek zorundadırlar.

¹³² Bakara, 2/178.

¹³³ Alak, 96/1.

¹³⁴ Nisâ, 4/32.

¹³⁵ Bakara, 2/148.

¹³⁶ Mâide, 5/1.

Kadını varis olma hakkı da bulunmaktadır. Ayette: *لِلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ* “Erkeklerle ana babanın ve akrabaların bıraktıklarından bir pay vardır. Kadınlara da ana babanın ve akrabaların bıraktıklarından bir pay vardır. Az da olsa çok da olsa, bırakılarda bir pay vardır.”¹³⁷ buyrulmuştur.

Sait Şimşek, erkeklerin mirastan payları olduğu gibi kadınlarında paylarının olduğunu, bırakılan mirasın az veya çok olması, erkeklerin veya kadınların mirastan mahrum edilmelerini gerektirmediğini söylemektedir.¹³⁸

Kadın, Kur'an'a göre kocasından, hem aile bağının devam ettiği sürece hem de boşanma durumunda nafaka alma hakkına sahiptir. Ayette şöyle buyrulmuştur: *وَالْوَالِدَاتُ يُرْضِعْنَ أَوْلَادَهُنَّ* “(Boşanmış) anneler, çocuklarının emzirilme müddetini tamamlamak isteyen için onları tam iki sene emzirirler. Onların geçimleri ve giyimleri, örfe uygun olarak çocuğun babasına aittir.”¹³⁹

Mehmet Vehbi, annenin çocuğunu tam iki yıl emzirmesi gerektiğini, fakat çocuğun rızkını temin etmenin babaya vacip olduğundan annenin nafakasını temin etmenin ve emzirme karşılığında anneye bir ücret vermenin de baba üzerine vacip olduğunu söylemektedir. Bu boşanmış kadın için geçerlidir. Çünkü eğer anne babanın nikâhı altında ise çocuğu emzirme karşılığında eşinden ücret isteme hakkı yoktur.¹⁴⁰

Sait Şimşek, anne-babanın çocuklarının emzirme süresini tamamlama isteklerine karşılık, boşanmış annenin çocuğunu iki yıla kadar emzirebileceğini, bunun karşılığında babanın annenin geçimini karşılaması gerektiğini söylemektedir. Annenin geçimini sağlayacak miktarın oluşmuş olan geleneğe ve babanın ekonomik imkânlarına göre belirlendiğini, annenin gereğinden fazla bir meblağ istememesi gerektiğini belirtmektedir.¹⁴¹

Allah, kadına inanma ve ibadet etme özgürlüğü tanıdığı gibi, ona ahlaki yönden de hak ve özgürlük tanımıştır. Kadın bütün ahlaki konularda hak ve özgürlük bakımından erkeklere eşittir. Kadın kendisine karşı yapılan ahlaksız davranışların cezalandırılmasını isteme hakkına sahiptir. Namuslu kadınlara iftirada bulunan kimselere karşı Allah Kur'an'da: “İffetli kadınların zina ettikleri iftirasını atıp sonra da dört şahit getirmeyenlerin her birine seksen sopa vurun ve artık asla onlardan herhangi bir şahitlik kabul etmeyiniz. Onlar yoldan çıkmış kimselerdir.”¹⁴²

¹³⁷ Nisâ, 4/7.

¹³⁸ Şimşek, *Hayat Kaynağı*, 1, 476.

¹³⁹ Bakara, 2/233.

¹⁴⁰ Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 1, 418.

¹⁴¹ Şimşek, *Hayat Kaynağı*, 1, 251-252.

¹⁴² Nûr, 24/4.

“Suçlu bir ilişkisi bulunmayan iffetli mümin kadınlara iftira atanlar hem dünyada hem de ahrette lanetlenmişlerdir; onlar için büyük bir azap vardır.”¹⁴³ buyurarak kadının ahlaki hak ve özgürlüğünü tescillemiştir. Ayrıca karısına zina iftirasında bulunan koca da eğer dört şahit getirmezse lanetleşme cezasına çarptırılmıştır. Ayette şöyle ifade edilmektedir. “Eşlerine zina isnadında bulunup da kendilerinden başka şahit bulamayanların şahitliği, doğru söylediğine dair dört defa Allah’ı şahit tutmasıdır. Beşincisinde ise ‘Yalan söylüyorsam Allah’ın lanetine uğrayayım’ demelidir. Kadını ise kocasının yalancı olduğuna dair Allah adına dört kez yemin etmesi cezadan kurtarır. Ve beşincisinde; kocası doğru söylüyorsa Allah’ın gazabına uğrayacağını söylemesi (onu cezadan kurtarır).”¹⁴⁴

Ayetlerde de görülüyor ki ahlaki yönden kadına karşı yapılacak saldırılar ağır cezalarla engellenerek kadın güvence altına alınmıştır.

Kadın Allah’a kul olmakla ve O’nun emaneti olan vahyin tamamına muhatap olmakla sorumlu tutulmuştur. Aynı zamanda kadın erkekle birbirlerini tamamlamaları için yaratılmış, erkeğe eş olmuş ve bunun gerektirdiği sorumlulukların da muhatabı olmuştur. Kadın anne olarak da sorumluluk almış ve ayetlerde annenin çocuk üzerindeki haklarından bahsedilmiştir. Evlat, anne ve babanın meşru ve makbul olan isteklerini yerine getirme hususunda sorumlu tutulmuştur. Hadislerde annenin hakkının babaninkinden daha fazla olduğu da vurgulanmıştır. Kadın erkek gibi dînî, hukûkî ve ahlakî statüler açısından da haklara sahip olmuş ve bunlardan sorumlu tutulmuştur.

¹⁴³ Nûr, 24/23.

¹⁴⁴ Nûr, 24/6-7-8-9.

İKİNCİ BÖLÜM

HULÂSÂTÜ'L- BEYÂN İLE HAYAT KAYNAĞI KUR'AN TEFSİRLERİNDE İBADET HÜKÜMLERİ AÇISINDAN KADINLAR

2.1. Kadınlara/ Kadınlığa Özgü Durumlar

2.1.1. Hayız/Âdet

Hayız, sözlükte “suyun akıp taşması, kanın akması” anlamlarına gelir. Fıkıh terimi olarak belli özellikleri bulunan, belli dönemlerde rahimden akan bir çeşit kandır.¹⁴⁵ Bir başka deyişle, ergenlik çağına giren sağlıklı kadının rahminden düzenli aralıklarla akan kanı ifade eder. Kadınlarda ergenlikten menopoza kadar görülen fizyolojik olaya hayız denmektedir. Türkçede bu olaya, “hayız hali” denildiği gibi, “âdet hali”, “âdet görme”, “âdet kanaması”, “aybaşı hali” de denilmektedir.¹⁴⁶

İslamiyet'ten önce Yahudiler hayız döneminde kadınlarla birlikte yemek yemez ve onlarla birlikte evde oturmazlardı. Sahabe bu konuyu Hz. Peygamber'e sorunca:

وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِ قُلْ هُوَ أَذَى فَأَعْتَرِلُوا النِّسَاءَ فِي الْمَحِيضِ وَلَا تَقْرَبُوهُنَّ حَتَّى يَطْهَرْنَ فَإِذَا تَطَهَّرْنَ فَأْتُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ أَمَرَكُمُ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ

“Sana kadınların ay halini sorarlar. De ki: O bir ezadır. Ay halinde kadınlardan uzak durun. Temizleninceye kadar onlara yaklaşmayın. Temizlendikleri vakit, Allah'ın size emrettiği yerden onlara yaklaşın. Şüphesiz Allah çok tövbe edenleri sever, çok temizlenenleri sever.”¹⁴⁷

âyeti nazil oldu. Bunun üzerine Resulullah şöyle dedi: “Cinsel ilişki dışında her şeyi yapabilirsiniz!” Bu haber Yahudilere ulaştığında: “Bu adam (Nebi) bizim uygulamalarımızdan muhalefet etmediği bir şey bırakmak istemiyor!” dediler.¹⁴⁸

Mehmet Vehbi, bu âyetin Yahudilerin hayızlı kadınlarla yemek yememeleri ve onlarla ilişkilerini kesmeleri durumunun Hz. Peygamber'e sorulması üzerine indiğini söylemektedir. Buna göre Yahudiler hayızlı kadın ile cima ediyorlardı. Allah, temizleninceye kadar kadınlara

¹⁴⁵ Ebü'l-Kasım Hüseyin b. Muhammed b. El Mufaddal er-Ragıb el-İsfehâni, *el-Müfredat fi Garibi'l-Kur'an*, (Betrut Lübnan, Darul Marife) 136.

¹⁴⁶ Yavuz, Hayız, *TDV İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: DİA, 1998) 17, 51, Fikret Karaman, v.dğr, *Dini Kavramlar Sözlüğü*, (Ankara: DİA, 2006) 247.

¹⁴⁷ Bakara, 2/222.

¹⁴⁸ Müslim, “Hayz” 3.

yaklaşmayı yasaklamış fakat yasağın bununla sınırlı kaldığını kadınlarla ülfetin kesilmemesi gerektiğini bildirmiştir.¹⁴⁹

Mehmet Vehbi, hayızı, kadının çocuk gelen mahallinden yani rahminden def-i tabii ile taşraya defettiği bir kan olarak açıklamıştır. Ona göre âyet, hayızdan kesilince temizlenene kadar kadınlarla cima etmenin yasaklandığını fakat onlarla ülfetin kesilmemesini, beraber yiyip içilmesini ve aynı evde oturulmasını söylemektedir.¹⁵⁰

Sait Şimşek, ayette geçen “uzak durmanın” kadının kadınlık uzvu ile alakalı olduğunu ve burada kinayeli bir anlatım yapıldığını ifade eder. Ayrıca yine “âyette sözü edilen “kadınların temizlenmesiyle” âdet günlerinin sona erdiği ve eşleri ile ilişkiye girebilecekleri kastedilmektedir” der. Bu sözde de bir kinaye olduğunu ve karı-koca münasebeti için bir temizlenmeden söz edildiğini, hayızlı kadının maddi yahut manevi açıdan bir kirlilikten temizlenmesinden söz edilmediğini söyler. Buradaki “eza” yani rahatsızlık halinin bir nevi hastalık olarak nitelenmesinin bu durumdaki kadının, manevi yahut maddi açıdan kirli olmadığını gösterdiğini vurgulamaktadır.¹⁵¹

Mehmet Vehbi, hayız kanı kesildiği zaman bir temizlenmeden bahsetmiş fakat bu temizlenmenin ne şekilde olacağını ve neden olması gerektiği üzerinde bir açıklama yapmamıştır. Hayız kanını cünüp gibi değerlendirdiğine dair bir açıklama da yapmamıştır. Fakat âyetin mealini verirken “*Kadınlar hayızlarından bitip gusüle tetahhur edince Allah’ın emrettiği cihetten nisvana yakın olun.....*” diyerek gusül abdesti almadan yaklaşmanın yasaklandığı görüşünde olduğunu göstermektedir. Hayızdan temizlenmeden yani gusül abdesti almadan eş ile cimanın yasak olduğunu söyleyerek hayız kanını kirlilik olarak nitelemiş ve hayız bitiminde gusül alınmadan temizlenmiş olunmayacağını göstermiştir. Sait Şimşek ise hayızı hükmi bir pislik olarak değerlendirmemiş bunun karı-koca münasebeti için bir temizlenme olduğunu, kadının maddi ya da manevi bir kirlilikten dolayı temizlenmesi gerektiğine dair bir sonuca varılamayacağını söylemiştir.

Taberî ise ayetin tefsirinde, ezadan maksadın kan olduğunu söyleyenlerin de, eziyet ve murdar olduğunu söyleyenlerin de olduğunu söylemektedir.¹⁵² Kadınlardan uzak durmaktan maksadın tamamen vücudundan uzak durmak olduğunu söyleyenlerle beraber sadece diz kapağı ve göbeği arasına dokunulmaması gerektiğini söyleyenler de olmuştur ki Taberî ikinci

¹⁴⁹ Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 1, 390.

¹⁵⁰ Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 1, 390-391.

¹⁵¹ Şimşek, *Hayat Kaynağı*, 1, 244.

¹⁵² Taberî, *Câmi'u'l-Beyân*, 3, 721-723

görüşü destekleyenlerdendir.¹⁵³ Yıkanmaktan maksadın ise tüm bedenın yıkanması olduğu yani gusül abdesti alınması gerektiği görüşündedir.¹⁵⁴

Hayız kadınlarda fitraten var olan bir durumdur. Hz. Peygamber hayızı kastederek şöyle buyurmuştur. “*Bu Allah’ın Âdem kızları için takdir ettiği bir şeydir.*”¹⁵⁵

Hadis-i Şeriften de anlaşılacağı üzere hayız kadınların ilki olan Havva validemizden bu yana kadınlarda görülegelen fitri bir durumdur. Kadınlarda hayız görmeye başlama yaşı fizyolojik, psikolojik yapıya ve iklime göre değişmektedir. Her kadının hayız süresi birbirinden farklıdır. Hayız süresinin belirlenmesinde Kur’an’da da bir bilgi bulunmamaktadır. Hayızın en kısa ve en uzun süresinin belirlenmesinde mezhepler farklı görüşler ortaya koymuşlardır. Hanefilere göre hayızın en az süresi üç gün üç gece en uzun süresi geceli gündüzlü on gündür. Malikilere göre hayızın en az süresi yoktur. Bir defa veya bir an içinde sadece bir defa çıkması yeterlidir. En uzun süresi ise on beş gündür. Şafî ve Hanbelilere göre hayızın en az süresi bir gün bir gece yani yirmi dört saattir. En uzun süresi ise geceli gündüzlü on beş gündür.¹⁵⁶

Hayız kadınlar için dinî ve hukukî sorumluluğun başlangıcını teşkil eder. Yani kadının dinî emir ve yasaklarla mükellef olduğunu gösteren bir durumdur. Kadın hayız görme süresince dinî mükellefiyetler açısından bazı muafiyetlere ve hükümlere tabi tutulmuştur. Hayız bir nevi abdestsizlik ve cünüplük hali veya mazeret kabul edildiğinden yalnız namaz, oruç, Kur’an okuma, Kâbeyi tavaf gibi belirli ibadetlerin ifasına engel olarak görülmüştür.¹⁵⁷

Hayızın namaz ve oruç ibadetlerinin ifasına engel oluşu ile ilgili hükümler Hz. Peygamber’in hadislerine dayandırılmaktadır.

Hz. Aişe’den gelen rivayet şöyledir: “*Fatıma binti Ebu Hubeyş Peygamber (sav)’e gelerek ‘Ey Allah’ın elçisi! Ben temizlenemiyorum. Namazı bırakayım mı?’ diye sordu. Bunun üzerine Resulullah (sas) şöyle buyurdu: Bu damar kanamasıdır. Hayız değildir. Hayızın başladığı zaman namazı bırak. Hayız müddeti dolunca, üzerindeki kanı yıka (temizlen) ve namazı kıl.*”¹⁵⁸

Hamne binti Cahş, Peygamber’e gelerek âdet dışı çok şiddetli kanaması olduğunu, bu durumun kendisini oruçtan ve namazdan alıkoyduğunu ve ne yapması gerektiğini sormuştu. Bunun üzerine Peygamberimiz, “..... altı veya yedi gün âdet günlerini geçirmesini, sonra

¹⁵³ Taberî, *Câmi’u’l-Beyân*, 3, 724-726.

¹⁵⁴ Taberî, *Câmi’u’l-Beyân*, 3, 728.

¹⁵⁵ Buhârî, “Hayız,” 1.

¹⁵⁶ Vehbe Zuhaylî, *İslâm Fıkhı Ansiklopedisi*, trc. Ahmet Efe v.dğr,(İstanbul: Bilimevi Yayınları, 2011) 350-351, Faruk Beşer, *Hanımlara özel ilmihal*, (İstanbul: Nûn Yayınları, 2012) 153.

¹⁵⁷ Yavuz, “Hayız”, 52.

¹⁵⁸ Buhârî, “Hayz,” 9.

yıkanmasını, temizlendiği kanaatine varınca da yirmi üç gece veya yirmi dört gün namaz kılmasını ve oruç tutmasını” söylemiştir.¹⁵⁹

Hadislerde hayızlı olan kadınların namaz kılmadığı ve oruç tutmadığı temizlendikten sonra namaza devam ettikleri ve oruç tuttıkları görülmektedir. Bu hadisler Hz. Peygamber döneminde kadınların, hayız günlerinde namaz kılmadıklarına ve oruç tutmadıklarına delil olarak gösterilmiştir.

Hayızlı kadınların hayız döneminde kılmadıkları namazlarını kaza etmelerinin gerekmediği fakat tutmadıkları oruçları ise temizlendikten sonra tutmaları gerektiği hususunda ittifak vardır. Âlimler bu konuda Hz. Peygamber’in bilgisi ve onayı dâhilin de meydana gelen uygulamaları esas almışlardır.¹⁶⁰

Muaze’den rivayetle: “Hz. Aişe’ye sordum. Dedim ki: ‘Niçin orucu kaza ediyoruz da, namazlarımızı kaza etmiyoruz?’ Bana ‘Sen Hârûri¹⁶¹ misin?’ Dedi. Ben de ‘Hayır değilim ama merak edip sordum’ dedim. Hz. Aişe’de ‘Biz Resulullah zamanında hayız olduğumuzda orucu kaza etmekle emrolunduk, namazı kaza etmekle emrolunmadık.’¹⁶² dedi.

Bu rivayet hayız sürecinde kılınamayan namazların kazasının yapılmadığına fakat tutulmayan oruçların kaza edileceğine delil olarak sunulmaktadır.

Hayızlı kadının hac ibadetini eda ederken tavaf dışındaki bütün menâsiki yerine getirebileceği hususunda da görüş birliği vardır.¹⁶³

Bu konu ile ilgili Hz. Aişe’den rivayet edilen iki hadis delil olarak gösterilir. Hz. Aişe’den rivayet edilen birinci hadis şöyledir:

Hz. Aişe diyor ki: “Resulullah ile birlikte, haccetmek için yola çıkmıştık. Harem-i Şerife gelince, ben âdet görmeye başladım. Bu halimle haccedemeyeceğim diye ağlıyordum. Hz. Peygamber yanıma geldiğinde ağladığımı gördü ve sordu. Ben ‘herhalde bu yıl hac yapamayacağım’ dedim. Bana ‘sen âdet mi görüyorsun’ dedi. evet cevabımı duyunca, ‘Bu hal, Allah’ın kadınlar için yazdığı bir kaderdir. Merak etme, sen hacıların yaptığı şekilde bütün hac eylemlerini yap, ancak temizleninceye kadar Kâbeyi tavaf etme’ buyurdu.”¹⁶⁴

Hz. Aişe’den rivayet edilen ikinci hadis şöyledir:

¹⁵⁹ Tirmizi, “Taharet,” 95.

¹⁶⁰ Yavuz, Hayız, 52.

¹⁶¹ Hârûri: Sıffin savaşında Hz. Ali’nin ordusundan ayrılarak Kûfe yakınındaki Harûrâ mevkiine çekilen ve Harûriyye adıyla anılan Hâricî hareketinin ilk safhası. Mustafa Öz, Muhakkime-i Ülä, *TDV İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: DİA, 2005) 30, 398.

¹⁶² Buhârî, “Hayz”, 20.

¹⁶³ Yavuz, Hayız, 17, 52.

¹⁶⁴ Buhârî, “Hayz”, 7, Müslim, “Hac”, 119-120.

“Hz. Peygamber’in eşlerinden Safiye, mina günlerinde hayız olmuş ve durumu Hz.Peygamber’e bildirilince Hz. Peygamber ‘Safiye bizi bekletecek mi?’ Dedi. ‘O ziyaret tavafını yaptı’ denilince, Hz. Peygamber, ‘O halde mesele yok’ buyurdu”¹⁶⁵

Hadislerde de görüldüğü gibi hac ibadetini yerine getirirken hayız olan kadınlar tavaf dışındaki tüm menâsiki yerine getirmekte fakat temizleninceye kadar tavaf yapamamaktadır.

Hayızlı kadının mescide girip girememe konusunda ki görüşler ise Kur’an’da ki şu ayete dayandırılır. Yüce Allah ayetinde şöyle buyurmuştur.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلَاةَ وَأَنْتُمْ سُكَارَىٰ حَتَّىٰ تَعْلَمُوا مَا تَقُولُونَ وَلَا جُنُبًا إِلَّا عَابِرِي سَبِيلٍ حَتَّىٰ تَغْتَسِلُوا

“Ey iman edenler! Sarhoşken ne dediğinizi bilinceye kadar; cünüpken de yıkanıncaaya kadar namaza yaklaşmayın.....”¹⁶⁶

Mehmet Vehbi, bu âyette geçen salat kelimesinin iki farklı şekilde anlaşıldığını söyler. Birincisine göre salat kelimesi eğer mescid yani namaz kılınan yer şeklinde anlaşılırsa o zaman sarhoş veya cünüp olan kişilerin mescide girmesi yasaklanmıştır. İkincisine göre salat kelimesi namaz olarak anlaşılırsa o zaman cünüp ve sarhoş kişinin namaza yaklaşması yasaklanmıştır.¹⁶⁷

Yine Mehmet Vehbi, İmam Şafi’nin, salat kelimesini mescid olarak değerlendirerek cünüp olan kişinin mescide girmesine izin verdiğini belirtmiştir. İmam-ı Azam Ebu Hanife ise cünüp olan kişinin mescide girmesini caiz bulmamıştır. Ancak mescitte su olursa, su almak için ve yahut mescidin içinde yol olursa, o yoldan geçmek zorunda olması sebebiyle cünüp olanın mescide girmesini caiz görmüştür.¹⁶⁸

Mehmet Vehbi, âyetin iniş sebebini şöyle açıklamıştır: Abdurrahman b. Avf sahabelen bazılarını şarap mübah iken davet etmiş ve ziyafette şarap içip sarhoş oldukları bir zamanda akşam vakti girmiş ve akşam namazını eda etmek için namaza durduklarında imamın لَا أَعْبُدُ مَا yerine مَا تَعْبُدُونَ şeklinde Kafirun sûresindeki ayeti yanlış okuması üzerine ayet inmiştir. Mehmet Vehbi bizim anladığımız kadarı ile ayetteki salat kelimesini namaz olarak değerlendirmiş ve sarhoş olanın ve cünüp olan kişinin gusledene kadar, namaz kılmasının caiz olmadığını söylemiştir. Tefsirinde özellikle hayızlı kadın hakkında özel bir değerlendirme yapmamıştır.¹⁶⁹

Sait Şimşek, müfessirlerin bir kısmının إِلَّا عَابِرِي سَبِيلٍ ile yolcunun kastedildiğini söylediklerini fakat âyetin devamında yolcunun ayrıca ele alındığını bu sebeple de burada

¹⁶⁵ Tirmizi, “Hac”, 96.

¹⁶⁶ Nisâ, 4/43.

¹⁶⁷ Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 3, 929-930.

¹⁶⁸ Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 3, 930.

¹⁶⁹ Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 3, 930-931.

anlaşılması gerekenin “yoldan geçen” şeklinde olduğunu söylemiştir. Bu ifadenin de namaz kılınan yerden yani mescitten geçmek zorunda olanlar için kullanıldığını söylemektedir. Yine müfessirlerin âyetin tefsirinde, cünüp kişinin mescitten geçmesi veya mescide girip oturması konuları üzerinde durduklarını ifade etmiştir. Yine birçok rivayete göre sahabenin bir kısmının evlerinin mescide açılması sebebiyle cünüp olduklarında mescitten geçmek zorunda kaldıklarını söyler. Ve sonuç olarak mescide cünüp olan kişilerin yaklaşmasının yasaklandığını ifade etmiş fakat hayızlı kadın hakkında bir görüş bildirmemiştir.¹⁷⁰

Hayızlı kadının mescide giremeyeceği görüşünde olanlar hadislerden delil sunmuşlardır. Hz. Aişe’den rivayet edilen hadise şöyledir: “*Ashab-ı Kirâmın evlerinin kapıları mescide açılmış bir halde iken, Resulullah (mescide) gelip, ‘Şu evlerin yönlerini (kapılarını) mescitten çeviriniz’ buyurdu ve sonra (hücre-i saadetine) girdi. Ashap, kendilerine bir ruhsat iner diye bir şey yapmadılar. Bir müddet sonra Resulullah tekrar çıktı ve ‘Şu evlerin (kapılarını) çeviriniz. Çünkü ben mescidi hayız ve cünüp olana helal görmüyorum’ buyurdu.*”¹⁷¹

Ümmü Seleme’den gelen bir diğer rivayet şöyledir: “*Resulullah mescidin avlusuna girerek yüksek sesiyle, ‘Şüphesiz mescit, cünüp olana ve hayızlı kadına helal değildir.’ buyurdu.*”¹⁷²

Hayızlı kadının mescidlere girişini yasaklayan hükme delil olan bu hadisin isnadının zayıf olduğunu söyleyenlerde olmuştur.¹⁷³

Hayızlı kadının mescide girmese de zaruret ve mazeret sebebiyle mescidin içinden geçebileceği görüşünü savunanlar olmuştur.¹⁷⁴ Bu görüşte olanlar da hadislerden delil getirmişlerdir. Hz. Aişe’den gelen bir rivayet şöyledir: “*Resulullah bana ‘Mescitten seccadeyi aliver’ dedi. ‘Ben hayızlıyım’ dedim. Bunun üzerine ‘hayız olman senin elinde değildir’ dedi.*”¹⁷⁵

Hayızlı kadının mescide girmesinin Hz. Peygamber tarafından haram kılınmış veya yasaklanmış olduğuna dair sahih kabul edilecek bir haber, hadis otoriteleri tarafından nakledilmez. Buhari, Müslim, Tirmizi ve Nesâ’î bu konuda herhangi bir haber tahrir etmemiştir.¹⁷⁶

¹⁷⁰ Şimşek, *Hayat Kaynağı*, 1, 511-512.

¹⁷¹ Süleyman b. Eş’as Ebû Dâvûd, *Sünen*, (İstanbul: Ofset Baskı, Çağrı Yayınları) “Taharet”, 92.

¹⁷² İbn Mâce, *Sünen*, (İstanbul: Ofset Baskı, Çağrı Yayınları) “Taharet”, 126.

¹⁷³ Tuksal, *Kadın Karşıtı Söylemin*, 194.

¹⁷⁴ Yavuz, *Hayız*, 17, 53.

¹⁷⁵ Tirmizi, “Taharet”, 101.

¹⁷⁶ Tuksal, *Kadın Karşıtı Söylemin*, 194-196.

Ebû Hureyre’den rivayet edilen bir hadiste şöyledir: “*Ebû Hureyre cünüp iken Medine sokaklarından birinde Resulullah ile karşılaşması (durumundan endişe duyarak) onun yanından ayrılmış ve guslederek geri dönmüş Resulullah ona, nerede kaldığını sorunca, cünüp olduğunu ve böyle temiz olmadığı bir durumda onunla oturmayı kerih gördüğünü söylemiştir. Resulullah ise, bunun yersiz bir endişe olduğunu belirtir tarzda ‘Subhânallâh! Mümin (asla) necis olmaz!’ sözüyle cevap vermiştir.*”¹⁷⁷

Bu hadise göre Ebu Hureyre’nin davranışı fazilet ehline saygı gösterir tarzda bir davranıştır. Necaset bedende bulunmadığı takdirde cünüp oluşun kişiye zarar vermeyeceği, çünkü mümin temizliğine dikkat ettiği sürece vücudunun temiz olduğu sonucuna varılmaktadır.¹⁷⁸

Bu değerlendirmeler sonucunda hayızlı kadının mescidlerden uzak tutulmasına delil olarak sunulan ayetteki salat kelimesinin hem namaz hem de namaz kılınan yer şeklinde farklı şekillerde tefsir edilmesi, hadislerde de elle tutulur bir delilin olmaması ve müminin elbisesini ve bedenini temiz tuttuğu sürece pis olmadığı kanaatine dayanarak, hayızlı kadının mescide girmesinde ve orada bulunmasında bir sakınca bulunmamaktadır.

Hayızlı kadının Kur’an’a dokunup dokunamayacağı veya Kur’an’dan âyet okuyup okuyamayacağı konusunda da farklı görüşler ileri sürülmüştür. Bu görüşlerin Kur’an’daki delili olarak da Vâkıa suresi 79’uncu âyet gösterilmiştir. Allah şöyle buyurmuştur:

وَأَنَّهُ لَفَسَمٌ لَّو تَعْلَمُونَ عَظِيمٌ Hayır, yıldızların yerine yemin ederim. فَلَا أُقْسِمُ بِمَوَاقِعِ النُّجُومِ Bilseniz, bu büyük bir yemindir. إِنَّهُ لَقُرْآنٌ كَرِيمٌ O, şerefli bir Kur’an’dır. فِي كِتَابٍ مَّكْنُونٍ Korunmuş bir kitaptır. Ona ancak tertemiz olanlar dokunur. تَنْزِيلٌ مِّن رَّبِّ الْعَالَمِينَ Âlemlerin Rabbi tarafından indirilmiştir. أَفَبِهَذَا الْحَدِيثِ أَنْتُمْ مُدْهِنُونَ Şimdi siz böyle bir sözümü küçümsüyorsunuz?”¹⁷⁹

Taberî, müfessirlerden İbn Abbas, Mücahid, Dahhâk ve Cabir b. Zeyd’in korunmuş olanın Allah katındaki ‘Levh-i Mahfuz’ olduğunu ve ‘temiz olanlardan’ maksadında melekler olduğu görüşünde olduklarını söyler. Saki b. Cübeyr, İkrime ve Ebu’l-Âliye’nin de tertemiz olanlardan maksadın melekler olduğu görüşünde olduğunu söyler. Taberî yine, İkrime’den gelen başka bir rivayete göre temizlenenlerden maksadın Tevrat ve İncil’i taşıyanlar olduğunu ifade eder. Ebu’l-Âliye ve İbni Zeyd’den gelen başka bir görüşe göre ise temizlenenler Peygamberler ve Melekler gibi günahlardan arınmış olanlardır. Katade’den nakledilen bir

¹⁷⁷ Buhârî, “Gusl”, 23-24, Müslim, “Hayz”, 115.

¹⁷⁸ Tuksal, *Kadın Karşısı Söylemin*, 197.

¹⁷⁹ Vâkıa, 56/ 75-76-77-78-79-80-81.

görüŖe göre ise ‘Kur’an’a, o, Allah katındayken ancak temiz olanlar dokunur’ çünkü yeryüzüne indikten sonra ona, necis olan müşrikler, Mecusiler ve münafıklar da dokunur¹⁸⁰ demektedir.

Taberî, müfessirlerin görüşlerini naklettikten sonra kendisi de korunan kitaba, tertemiz olanların dışında hiçbir kimsenin dokunamayacağını ve bu tertemiz olanların genel bir ifade ile bildirilmesi sebebiyle bunların melekler, peygamberler ve günahlardan arınmış olan herkesi kapsadığını söylemiştir.¹⁸¹

Mehmet Vehbi, âyeti şöyle tercüme etmiştir. “*Resulullah üzerine nâzil olan şey hakla bâtil beynini tefrik eder Kur’an’dır, ahkâmıyla amel edenlere dünya ve ahirette menfaati büyük olduğu cihetle kerîmdir. Çünkü Kur’an’a iktidâ edenleri dünyevî ve uhrevî menfaatlerine irşâd eder, Kur’an ind-i İlâhîde mahfûz ve şeytanın ahzinden masundur. Binaenaleyh; kıyamete kadar ahkâmı tegayyürden ve elfazı tebeddülden mahfuzdur, Kur’an’a dokunmaz, ancak hadesten ve necasetten tahir olanlar dokuNûr. Zira Kur’an; âlemlerin Rabbi olan Vâcibü’l-Vücut tarafından nâzil olmuş bir kitap olduğundan ona yapışacak kimse abdestli, necasetten temiz ve tahir olmalı ki kitabın kudsîyyetine riayet etmiş olsun.*”¹⁸²

Mehmet Vehbi, Kur’an’ın Allah tarafından indirildiği için sihir ve kehânet olmadığını, Kur’an’a müracaat edenlerin müşküllerini hallettiği için Kerîm olduğunu ve abdestli olmayan, cünüp olan kimsenin Kur’an’a dokunmasının günah olduğunu ifade etmiştir.¹⁸³

Sait Şimşek, müfessirlerin çoğunun, ‘*korunmuş kitapla*’ Levh-i Mahfûz’un kastetildiğini söylediklerini ifade eder. O, “Kur’an, kötü kimselerin girişimlerine karşı korunmuştur ve O’na, ancak görevlendirilmiş olan melek dokunur, Allah’ın emri doğrultusunda oradan alacağını alıp Peygambere getirir” şeklinde tefsir etmiştir. Tertemiz olanlar meleklerdir ve korunmuş olan kitaba yalnız onlar dokunur demektedir. Kur’an’a abdestsiz olanlar dokunamaz diyenleri eleştirerek bu âyetten bu sonucun çıkartılamayacağını söylemektedir. Dokunma anlamına gelen ‘*yemessu*’ kelimesinin başında bulunan ‘*lâ’nın*’ nehy harfi değil, nefî harfi olduğunu bu sebeple de anlamın ‘*dokunmasın*’ şeklinde değil de ‘*dokunmaz*’ şeklinde olduğunu söylemektedir.¹⁸⁴

Sait Şimşek, Kur’an’a abdestsiz dokunmayı yasaklayan bir delilin bulunmadığını, Âlimlerin genel kanaatinin abdestsiz dokunulmayacağı şeklinde olmasına rağmen bunu kanıtlayacak bir delillerinin olmadığını ifade etmektedir. Âlimlerin bazılarının ‘abdestsiz

¹⁸⁰ Taberî, *Câmi ’u’l-Beyân*, 22, 364-366.

¹⁸¹ Taberî, *Câmi ’u’l-Beyân*, 22, 367.

¹⁸² Vehbi, *Hülâsatü ’l-Beyân*, 14, 5746-5747.

¹⁸³ Vehbi, *Hülâsatü ’l-Beyân*, 14, 5747.

¹⁸⁴ Şimşek, *Hayat Kaynağı*, 5, 160.

Kur'an okunur ama abdestsiz Kur'an'a el sürülmez demelerinin tutarsız olduğunu ve bunun kutsallık anlayışından kaynaklandığını söylemektedir. Kur'an okumanın ibadet olduğunu fakat Kur'an'a dokunmanın bir ibadet yönünün olmadığını bu sebeple Kur'an okumak için abdesti şart koşmayıp, dokunmak için şart koşmalarının anlamsız olduğunu söylemektedir.¹⁸⁵

Hayızlı kadının Kur'an'a dokunma ya da okuma konusunda bir yasağa delalet etmediğini söyleyenlere göre, âyet, Kur'an'ın şeytanlar tarafından indirildiği şeklindeki müşriklerin iddialarını çürütmek için inmiştir. Ayrıca 'Ona arınmış olanlardan başkası dokunamaz' cümlesi ihbari bir cümledir. Yani emir-yasak bildirmemekte ve bir olguyu haber vermektedir. Âyette 'mutahherûn' kelimesi kullanılmıştır. Bu kelime arınmışlığı başkasından olan anlamındadır oysaki burada arınmışlığı kendisine dayanan anlamında 'mütatahhirûn' kelimesinin kullanılması gerekirdi.¹⁸⁶

Hayızlı kadının Kur'an okuyamayacağını savunanlar âyetteki (الْمُطَهَّرُونَ) 'temizler' kelimesinden kastın hayız ve cünüp olmayıp abdestli olanlar şeklinde tefsir etmiş ve bu görüşlerini hadislerden delil getirerek kuvvetlendirmeye çalışmışlardır. İbn Ömer'den gelen bir rivayete göre Resulullah şöyle buyurmuştur: "*Hayız ve cünüp olan kişi Kur'an'dan hiçbir şey okumasın.*"¹⁸⁷

Buhârî'ye göre İbn Ömer rivayetinin bütün tarikleri zayıftır. İsnad zincirindeki ravilerin zayıf olması sebebiyle hadis zayıf olarak değerlendirilmiştir.¹⁸⁸

Hayızlı kadının Kur'an okuyamayacağına siyerden de Hz Ömer'in Müslüman oluşunu delil olarak getirmişlerdir. Rivayete göre: "Hz. Ömer Peygamberi öldürmek için yola çıkar. Yolda Nuaym b. Abdullah'la karşılaşır. Nuaym, Ömer'e nereye gittiğini sorunca Ömer, ona, Hz. Muhammed'i öldürmeye gittiğini haber verir. Bunun Üzerine Nuaym Ömer'e önce kendi kardeşinin evine gitmesini söyler. Hz. Ömer kız kardeşinin evine yönelir. O sırada kız kardeşinin evinde Habbab b. Eret vardır ve onlara Taha suresini okumaktadır. Âyetleri işiten Hz. Ömer eve girer ve eniştesi Sait b. Zeyd'i yakalayıp hırpalır. Onu kurtarmaya çalışan kız kardeşini de yaralar. Sonra kardeşinin kafasından akan kanı görünce yumuşar ve okunan Kur'an âyetlerini ister. Kız kardeşi Fatıma Hz. Ömer'e "Ey kardeşim sen necissin, şirk üzeresin. Hâlbuki o sahifeye tâhir yani temiz kimseden başkası el süremez" der."¹⁸⁹

¹⁸⁵ Şimşek, *Hayat Kaynağı*, 5, 160.

¹⁸⁶ Ali Akpınar, *Mushafa Abdestsiz Dokunma Meselesi*, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (Sivas: 2001) 5(1), 92-93.

¹⁸⁷ Tirmizi, *1Taharet1*, 172.

¹⁸⁸ Mustafa Hocaoğlu, *Hayız-Cünüp Kimseler Ve Kur'an Tilaveti*, *DEÜİFD*, 2008, 28, 20-21.

¹⁸⁹ İbn Hişam, *es Siretü'n- Nebeviyye*, (Beirut: Dâru'l- Hayr, 1992) 1, 271-273.

Bu rivayetin değerlendirilmesinde Hüseyin Atay, putperestlerin pis olduğuna dair âyetin Tevbe Suresinde olup Medine’de indiğini, aynı zamanda abdest ve yıkanma âyetlerinin Medine’de inen Maide Suresinde bulunduğunu bu sebeple Hz. Ömer’in kız kardeşinin onun pis olduğunu ve yıkanması gerektiğini söylemesinin mümkün olmadığına işaret etmektedir.¹⁹⁰ Ayrıca Nuaym b. Abdullah’ın kendisi Müslümanken Müslüman olduklarını gizleyen üç sahabeyi ifşa etmesi rivayetin problemliliğini göstermektedir.¹⁹¹ Aynı zamanda Hz. Ömer’in Müslüman olması ile ilgili başka rivayetler de anlatılmaktadır ki onlarda ne gusletme, ne mushafa dokunma ne de okuma mevcuttur.¹⁹²

Hayızlı kadının Kur’an okumasının mekruh olduğunu söyleyenler de olmuştur. Fakat hayızlı kadının, Allah’ın kitabından ezberlediklerini unutmaktan korkması, gerek öğretmek ve gerekse öğrenmek maksadıyla tilavet ve tecvid kurslarına katılması, okul ve fakültede ezberlemekle yükümlü olduğu bir programın bulunması, kurumların hayızlı kız öğrencilerin özel şartlarına göre program yapmalarının zor olması gibi, Kur’an okumayı gerektiren sebepler kuvvetlendiği zaman, mekruhlüğün da ortadan kalkacağını söylemektedirler.¹⁹³

Hayız, kadınlara Allah’ın takdir ettiği bir şeydir. Bu durum kadının elinde olan bir şey de değildir. Hayız sürecinde kadının daha stresli, ağırlı ve daha hassas bir süreç yaşaması sebebiyle Allah, kadının bu sıkıntılı dönemini onun için bir eza yani sıkıntı olarak belirtmiş ve bundan dolayı da kadını bazı sorumluluklardan muaf tutmuştur. Bazı âlimler cünüp ile hayız aynı şekilde değerlendirmişler ve hayızın hükmi bir kirlilik olduğu kanaatine varmışlardır. Bu sebeple hayızlı kadının namaz kılamayacağı, oruç tutamayacağı, Kâbe’yi tavaf edemeyeceği, mescide giremeyeceği ve Kur’an’a dokunup okuyamayacağı hükmüne varmışlardır. Hayızın hükmi bir kirlilik olarak görmeyenlerde olmuştur.

Kanaatimizce kadın için eza olan bu durum sebebiyle Allah, namaz ve oruç gibi farz olan ibadetlerden kadını muaf tutarak onun için zaten sıkıntılı olan bu dönemde onun psikolojik ve fizyolojik yüklerini hafifletmek istemiştir. Kadının elinde olmayan bu hayız döneminde mescidden uzaklaştırmak ve her an okuyup anlayarak hayatımızı şekillendirmemiz için indirilen Kur’an’dan uzaklaştırmak kadına bir ceza gibidir. Hayızın, kişinin elinde olan ve istediği an temizlenerek kurtulduğu cünüplük halinden ayırt edilerek öyle değerlendirilmesinin daha isabetli olacağı kanaatindeyiz.

¹⁹⁰ Hüseyin Atay, Hadislere Göre Kur’an Okuma, s. 7.

¹⁹¹ Hocaoğlu, Hayız-Cünüp, 28.

¹⁹² İbn Hişam, *es Siretü’n- Nebeviyye*, 1, 273-274.

¹⁹³ Selman Nasr ed-Dâye, Cünüp Ve Hayızlının Kur’an Okumasının Hükümü, çev. Zühal Dağ v.dğr, *İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2008, 13:2, 438.

2.1.2. Nifas/Lohusalık

Nifas, sözlükte “kadının doğurması”¹⁹⁴, doğumun ardından rahmin ve üreme organlarının normal hale dönmesi için gerekli olan süre” anlamına gelir.¹⁹⁵ Terim anlamı ise, parçalanmış organlar halinde de olsa çocuk doğurmanın ardından, kadının rahminden gelen kan veya organları belli olduktan sonra düşük de olsa, çocuğun yarından çoğunun çıkması ya da doğurduğu çocuğun ardından gelen kan sebebiyle kadında oluşan bir şer’î engel halidir.¹⁹⁶ Bu durumdaki kadına nûfasâ denir. Türkçe’de nifas için “loğusalık”, nifaslı kadın için de “loğusa” tabirleri kullanılır.¹⁹⁷

Nifasın süresi konusunda Kur’an-ı Kerîm’de bir bilgi bulunmamaktadır.

Mezhepler bu konuda farklı görüşler ortaya koymuştur. Şafîilere göre nifasın asgari süresi bir lahza, yani bir defa kan gelmesi, azami süresi ise altmış gündür. Diğer mezheplere göre nifasın asgari süresi yoktur. Azami süresi ise Hanefî ve Hanbelilere göre kırk gündür. Malikilere göre ise altmış gündür.¹⁹⁸

Nifas hakkında Kur’an’da özel bir hüküm yer almamaktadır. Asr-ı Saâdetten bu yana Müslümanların uygulamasını dikkate alan âlimler, hayızlı kadın için haram olan şeylerin nifaslıya da haram olduğunu ve hayızlıdan sâkit olan hükümlerin nifaslıdan da sâkit olacağı hususunda fikir birliği etmişlerdir.¹⁹⁹

Nifas, hayız gibi değerlendirildiği için yukarıda hayız başlığı altında bahsettiğimiz tüm hükümler ve tartışılmalı konular nifaslı içinde geçerlidir.

2.1.3. İstihâze/Hastalık Kanı

İstihâze, el-Âzil denilen ve rahmin iç tarafında bulunan bir damardan, hastalık veya yapısal bozukluk sebebiyle hayız ve nifas dışındaki zamanlarda ve âdetin asgari müddetinden daha kısa süren ya da âdetin ve lohusalığın azami müddetinden fazla devam eden kandır.²⁰⁰

İstihâzenin belli bir vakti yoktur. İstihâze kanının rengi kırmızı olup ince ve kokusu olmayan bir kandır.²⁰¹ Bu kanın hüküm bakımından burundan akan kandan bir farkı yoktur. Bu durumda olan kimseye “özürlü”, “özür sahibi” ya da “mazur” denir. Üreme organından âdet ve

¹⁹⁴ el-İsfehânî, *el-Müfredat*, 501.

¹⁹⁵ Hacı Mehmet Günay, Nifas, *TDV İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: DİA, 2007) 33, 79.

¹⁹⁶ Beşer, *Hanımlara özel ilmihal*, 187.

¹⁹⁷ Günay, Nifas, 79.

¹⁹⁸ Zuhaylî, *İslâm Fıkıh Ansiklopedisi*, 1, 356.

¹⁹⁹ Günay, Nifas, 79.

²⁰⁰ Zuhaylî, *İslâm Fıkıh Ansiklopedisi*, 1, 365.

²⁰¹ İmad Zeki el-Barûdi, *On Müfessirin Kaleminden Hanımlara Özel Tefsir*, trc. Mahmut Varhan v.dğr, (İstanbul: 2012) 76.

loğusalık dışında kan gelen kadın, tıpkı sürekli burnu kanayan, idrarını kaçırın, yarası olan ve akıntısı dinmeyen kişi gibidir.²⁰²

İstihâze de önemli olan sürekli olmasıdır. Sürekliliğin ölçüsü ise bir namaz boyunca devam etmesi, abdest alıp o vaktin namazını kılabilcek zaman kadar bir süre kesilmemesidir. Her vakitte en az bir defa görülmesi özrün devam ettiğini göstermek için yeterlidir.²⁰³

İstihâze ile ilgili hükümler hadislere dayandırılır. Hz. Aişe'den gelen bir rivayet şöyledir: *“Fatıma binti Ebi Hübeş Peygamber'e gelerek şöyle dedi: 'Ya Rasulullah, ben sürekli hayız olan ve hiç temiz olmayan bir kadını. Bundan dolayı namazı terk edeyim mi?' Rasulullah ona şöyle buyurdu: 'Hayır. Zira bu sadece bir damar kanıdır. Bu hayız değildir. Senin hayız kanın geldiği zaman, namazı terk et. Hayız kanın bittiği zaman da üzerindeki kanı yıkadıktan sonra namaz kıl.'”*²⁰⁴

İstihâze kanının tesbit edilmesi sürecinde hayız süresi ölçü alınmıştır. Hanefilere göre âdet süresi on gün sayılır ve sonrasındaki yirmi günlük süre istihâza olarak kabul edilir.²⁰⁵ Diğer üç mezhebe göre kadın bilgi ve tecrübesiyle kanın mahiyetini tesbit edebilirse hayız ve istihâze kanlarını ayırt eder.²⁰⁶ Çünkü hayız kanı siyah, sarı, bulanık, katı ve pis kokan bir kandır. İstihâza kanı ise kırmızı ve ince bir kandır.²⁰⁷ Bunun dışında mezhepler hayız için belirlenmiş asgari süreden az veya azami süreden çok olan kanı, lohusalık süresinden sonra akan kanı, azami süreyi geçmese bile bir kadının belirli âdet günlerinden sonra da akmaya devam eden kanını istihâze kanı saymıştır.²⁰⁸

İstihâze kanı, hayız ve nifas kanı gibi değerlendirilmediği için istihâzeli kadın temiz kadın hükmünde görülmüş dolayısıyla da her türlü ibadeti abdest olarak yapabileceği hükmü verilmiştir.²⁰⁹

İstihâzeli kadın namaz kılabilmek için her farz namaz vaktinde ayrı bir abdest alır ve artık o vakit çıkıncaya kadar o özründen dolayı abdesti bozulmaz, aldığı abdestle o vaktin farzını kılabilceği gibi, dilediği kadar nafil de kılabilir.²¹⁰

Tuksal'a göre kan, vücudun neresinden çıkarsa çıksın damar kanıdır. İstihâze kanı nasıl bir damar kanı ise hayız kanı da bir damar kanıdır. O'na göre hayız, embrioyu tutmak ve

²⁰² Beşer, *Hanımlara özel ilmihal*, 200.

²⁰³ Beşer, *Hanımlara özel ilmihal*, 200-201.

²⁰⁴ Buhârî, “Hayız”, 8-24, Müslim, “Hayız”, 62.

²⁰⁵ Zuhaylî, *İslâm Fıkıh Ansiklopedisi*, 369.

²⁰⁶ Salim Ögüt, İstihâze, *TDV İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: 2001) 13, 336.

²⁰⁷ el-Barûdî, *On Müfessirin Kaleminden*, 74, Zuhaylî, *İslâm Fıkıh Ansiklopedisi*, 370.

²⁰⁸ Ögüt, İstihâze, 335.

²⁰⁹ el-Barûdî, *On Müfessirin Kaleminden*, 76.

²¹⁰ Beşer, *Hanımlara özel ilmihal*, 201.

beslemek için rahimde meydana gelen dokusal hazırlığın gebelik gerçekleşmeyince rahim duvarlarındaki damarlardan çıkan kan ile dışarı atılmasıdır. Dolayısıyla hayız kanı da damar kanıdır yalnız içinde dökülen doku parçaları vardır. Aynı şekilde istihâze kanıda bir hastalıktan kaynaklanan bu sebeple içinde rahatsızlığa göre, doku, iltihap gibi unsurlar bulunduran bir kandır. Yani istihâze kanı da saf temiz bir kan değildir. Tuksal, hayız kanı ve istihâze kanını içlerinde bulduklarını yabancı maddeler açısından aynı görmekte ve istihâze nasıl ki taharete engel teşkil etmiyorsa, hayızın da aynı şekilde taharete engel teşkil etmemesi gerektiğini savunmaktadır.²¹¹

Sonuç olarak genel görüşe göre hayız ve nifas dışında kadından bir rahatsızlık sebebi ile gelen kan istihâze kanıdır ve bu kan hayız ve nifas kanı gibi kadını pis yapmamakta aksine kadını temiz hükmünde sayıp her türlü ibadeti yapma hakkı tanımaktadır. İstihâzeli kadın bir vakit için bir kere abdest alır ve sonra vakit çıkana kadar o abdestle normal abdesti bozan şartlar gerçekleşmediği sürece farz ve nafil olan her ibadeti yapabilir.

2.2. Kadınların Örtünmesi

Örtünmenin Arapça karşılığı olan tesettür, ‘str’ kökünden ‘Tefe‘ul’ vezninde bir masdar olup, sözlükte; bir şeyin içinde ve arkasında gizlenmek anlamlarına gelir. Bir şeyi örtmektir.²¹² Fıkıh terimi olarak ise; kişinin bir zarûret olmaksızın, açılması ve bakılması helal olmayan uzuvlarını örtmesi demektir.²¹³

Avret ise, sözlükte; eksik, gedik, açık, açılıp görülen şey, korkulacak, zarar gelecek yer anlamındadır. Fıkıh terimi olarak ise; insan vücudunda örtülmesi farz, görünmesi ve gösterilmesi yasak olan, başkaları tarafından da bakılması haram olan yerlere denir.²¹⁴

Kur’an-ı Kerim’de yer alan örtünme hakkındaki ilk ayetler Âdem ve Havva ile ilgilidir.

İlgili âyet şöyledir:

يَا بَنِي آدَمَ قَدْ أَنْزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاسًا يُؤَارِي سَوَاتِكُمْ وَرِيشًا وَلِبَاسُ التَّقْوَىٰ ذَٰلِكَ خَيْرٌ ذَٰلِكَ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ

“Ey Âdemoğulları! Size avret yerlerinizi örtecek bir giysi ve bir de süs indirdik. Ancak takva giysisi; işte o, hepsinden daha hayırlıdır. Tüm bunlar Allah’ın âyetlerindedir; gerek ki öğüt alalar.”²¹⁵

²¹¹ Tuksal, *Kadın Karşısı Söylemin*, 207-208.

²¹² el-İsfehânî, *el-Müfredat*, 223.

²¹³ Fikret Karaman, v.dğr, *Dini Kavramlar Sözlüğü*, 654.

²¹⁴ Fikret Karaman, v.dğr, *Dini Kavramlar Sözlüğü*, 43.

²¹⁵ A’râf, 7/26.

يَا بَنِي آدَمَ لَا يَفْتِنَنَّكُمُ الشَّيْطَانُ كَمَا أَخْرَجَ أَبَوَيْكُم مِّنَ الْجَنَّةِ يَنْزِعُ عَنْهُمَا لِبَاسَهُمَا لِيُرِيَهُمَا سَوْآتِهِمَا
إِنَّهُ يَرَاكُمْ هُوَ وَقَبِيلُهُ مِنْ حَيْثُ لَا تَرَوْنَهُمْ إِنَّا جَعَلْنَا الشَّيَاطِينَ أَوْلِيَاءَ لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ

“Ey Âdemoğulları! Şeytan ana- babanızın avret yerlerini onlara göstermek için giysilerini soyup onları cennetten çıkardığı gibi sizi de aldatmasın. Çünkü o ve kabilesi, onları görmediğiniz bir yerden sizi görürler. Biz şeytanları inanmayanların dostları yaptık.”²¹⁶

Mehmet Vehbi, insanlar için kıyafetin şükredilmesi gereken bir nimet olduğunu söylemiştir. Ona göre elbiselerin indirilmesi demek, pamuk, keten gibi elbise yapımında kullanılan malzemelerin elde edilmesi için yağmurun yağması anlamındadır. İki türlü libastan bahsedilir. Birincisi avret mahallinin örtülmesi için gerekli olan elbiseler, ikincisi ise takvadır. Takva'nın ise iman, amel-i salih, havfullah, hâya, iffet ve namus gibi anlamlara gelebileceği yorumlarının yapıldığını ama bunların da mecaz olduğunu söylemiştir. Bu manalar gerçek anlamda libas kelimesine teşbih yoluyla kullanılmıştır. Şöyle ki takva elbisesi, sizi koruyan hakiki manadaki elbiseye benzeyen imanınız, ameliniz, Allah'tan korkunuz, iffet ve namusunuzdur ve dünyada, ahirette sizi her türlü zarardan koruyan şey demektir.²¹⁷ Mehmet Vehbi, şeytanın, intikam almak için Hz. Âdem ile Havva'nın görülmemesi gereken mahallerinin göstermek üzere hataya düşmelerine sebep olduğunu ve çıplak gözükmelerine sebep olan, kendilerinden soyulan libastan kastın ne olduğuna dair ise dört ihtimalin bulunduğunu söylemiştir. Birinci ihtimale göre libas ‘tırnaktır.’ İbn-i Abbas'ın, libasın tırnak olduğunu ve yanlış yapılmıca onlardan soyulduğunu, hatıra, ziynet ve bazı menfaatlere hizmet için ellerde ve ayaklarda kaldığını söylediğini ifade etmiştir. İkinci ihtimale göre ise libas nurdur. Üçüncü ihtimale göre takva ve dince yasaklanmış olan her şeyden sakınmaktır. Dördüncü ihtimale göre cennet elbiselerinden bir elbisedir. Mehmet Vehbi'ye göre isabetli olan görüş de budur. Çünkü libas lafzından anlaşılan hakiki mana elbisedir. Âyette soyulmaktan bahsedilmesi elbiseye delâlet eder. Çünkü soyunmak giyindikten sonra olur demektir.²¹⁸

Sait Şimşek ise Hz. Âdem ile Havva'nın yasak ağaçtan yediklerini sonra avret yerlerinin kendilerine görüldüğünü ve görünen avret yerlerini ağaç yaprakları ile örttüklerini söylemiştir. Bu sebeple cennetten çıkarıldıktan sonra örtünmeleri gerektiğini ve bazı müfessirlere göre bunun örtünmenin farz olduğuna delil olduğunu bildirmiştir. Nerelerin örtünmesi gerektiği hususunda görüşlere yer veren Sait Şimşek, Hanefi mezhebine göre erkeğin diz ile göbek arası,

²¹⁶ A'râf, 7/27.

²¹⁷ Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 4, 1600-1601.

²¹⁸ Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 4, 1603-1605.

kadının elleri ve yüzü hariç vücudunun tamamının avret olduğunu, bazı âlimlere göre ise erkeğin avret yerinin sadece ön ve arka edep yerleri olduğunu söylemiştir.²¹⁹

2.2.1. Himâr/Baş Örtüsü

Himâr, bir şeyi örtmek, kendisi ile örtü yapılan şey ve kadının kendisiyle başını örttüğü örtü anlamındadır.²²⁰ Kadınların örtünmesi ve mahrem olmayanlardan kendisini koruması onların ne kadar kıymetli, paha biçilemez olduğunun göstergesidir. Allah, mümin kadınların gözlerini, namuslarını ve süslerini örtmelerini emretmiştir.

Bu örtünme ve korunma emri ile ilgili ayette Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَعْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا
وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَى جُيُوبِهِنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ أَوْ آبَائِهِنَّ أَوْ أَبْنَائِهِنَّ أَوْ
أَبْنَاؤِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنِي إِخْوَانِهِنَّ أَوْ نِسَائِهِنَّ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُنَّ أَوْ التَّابِعِينَ
وَلَا يَضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ غَيْرَ أُولِي الْأَرْبَةِ مِنَ الرِّجَالِ أَوْ الطِّفْلِ الَّذِينَ لَمْ يَظْهَرُوا عَلَى عَوْرَاتِ النِّسَاءِ
لِيَعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِنْ زِينَتِهِنَّ وَتُوبُوا إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا أَيُّهُ الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

“Mümin kadınlara da söyle, bakışlarını kısınsınlar ve ırzlarını korusunlar. Açıkta kalanı hariç süslerini göstermesinler. Başörtülerini yakalarının üstüne sıkı sıkıya bağlasınlar. Süslerini kocaları, babaları, kocalarının babaları, kendi oğulları, kocalarının oğulları, erkek kardeşleri, erkek kardeşlerinin oğulları, kız kardeşlerinin oğulları, Müslüman kadınlar, kendi cariyeleri, kadınlara karşı meyli kalmamış erkek hizmetçiler veya kadınların mahrem yerlerini henüz anlamayan erkek çocuklar hariç kimseye göstermesinler. Gizledikleri süsleri bilinsin diye ayaklarını yere vurup da yürümesinler. Ey müminler hepiniz Allah’a tövbe edin ki kurtuluşa eresiniz.”²²¹

Âyette geçen humur kelimesi himar’ın çoğulu olup kadınlara ait olan başörtüsü anlamındadır.²²² Yani başı ve yakayı örten başörtüsüdür. Cuyûb ise gömlek ve entarinin yakasıdır.²²³

Mehmet Vehbi, âyette anlatıldığı üzere kadınların, erkek veya dışı hiç kimsenin avret mahalline bakmasının asla caiz olmadığını söylemiştir. Âyette geçen zinet kavramının ise hem yaratılıştan gelen güzellik hem de elbise, kına, yüzük, küpe gibi hariçte olan ziynetler olduğunu söylemiştir. Mehmet Vehbi, kadınların hem yaratılıştan gelen güzelliğini hem de elbise gibi

²¹⁹ Şimşek, *Hayat Kaynağı*, 2, 261.

²²⁰ el-İsfahânî, *el-Müfredat*, 159.

²²¹ Nûr, 24/31.

²²² Ateş, *Gerçek Din Bu Bir*, 73, Topaloğlu, *İslam'da Kadın*, 242.

²²³ Hayrettin Karaman, *Günlük Hayatımızda Helâller ve Haramlar*, (İstanbul: İz yayınları, 2002) 91.

ziynetlerini eşlerinden başkalarına göstermelerinin âyetle yasaklandığını ancak eller, ayaklar ve yüz gibi görünmesi zaruri olanların hariç tutulduğunu ifade etmiştir. Âyetten dört hüküm çıkarmıştır. Bunların birincisi, kadınların haramdan gözlerini sakınmalarıdır. İkincisi, zinaya sebep olan mahallerini zinadan korumalarıdır. Üçüncüsü, zaruret olmadıkça mahremleri dışındakilere ziynetlerini göstermemeleridir. Dördüncüsü, çarşaf örtünmeleridir. Daha sonra mahremleri anlatan Mehmet Vehbi, amca ve dayının âyette zikredilmemesinin iki farklı sebebinin olabileceğini söylemiştir. Bunlardan ilki, amca ve dayının mahrem olmasına rağmen gördüklerini oğullarına anlatarak fitneye sebep olabilecekleri düşüncesi, ikincisi ise onların zaten kardeş menzilesinde oldukları için zikredilmelerine gerek olmadığıdır. Ayetteki *âbâ*'dan muradın baba, babanın ve annenin babaları, dede ve dedenin dedeleri olduğunu, *ebnâ*'dan muradın ise oğullar, oğulların oğulları ve kızların oğulları olduğunu, kardeşten muradın ise baba-bir, ana-bir ve baba-ana-bir kardeşlerin olduğunu söylemiştir. Kadınların müslüman olmayan kadınlara görünmesinin de caiz olmadığını ifade etmiştir. Aynı zamanda deli, bunamış ve cimaya iktidarı kalmamış pîr-i fânî ihtiyarların, kadına ihtiyacı ve isteği olmayanların, henüz baliğ olmamış çocukların kadının ziynetini görmelerinde sakınca olmadığını zikretmiştir. Her ne kadar buluğa ermemiş çocukların yanında örtünmek gerekli değilse de kadının yine de göbeğiyle dizi arasını örtmesinin gerektiğini belirtmiştir.²²⁴

Mehmet Vehbi, on iki farklı sınıf kadının ziynetine nazarının caiz olmasına rağmen bunların da kendi aralarında üçe ayrıldığını söylemiştir. Birinci grupta eş vardır. Ona, kadının her hali caizdir. İkinci grupta baba, dede, oğul, kardeş, eşin babası, eşin oğlu vardır ki onların sadece kadının saçını, kollarını ve dizinden aşağı ayaklarını görmeleri caizdir. Üçüncü grupta ise kadına ihtiyacı kalmayan erkekler ve kadınların köleleri vardır. Bunlarla konuşmak caizdir fakat kadının ziynetine ve saçına bakmaları caiz değildir.²²⁵

Sait Şimşek, erkeğin mahremi olmayan bir kadına bakması nasıl yasaklandıysa, kadının da mahremi olmayan bir erkeğe cinsel arzularını tahrik edecek şekilde bakmasının yasaklandığını söylemektedir. O, ailenin korunmasının gerektiğini çünkü eğer korunmazsa, toplumların çözülüp yıkılacağını söylemiştir. Ailenin korunmasındaki en önemli hususun da ırzı korumak olduğunu ifade etmiştir. Şimşek'e göre ne yazık ki toplumda kadınların ırzlarını korumaları konusunda hassasiyet olmasına rağmen aynı hassasiyet erkekler için geçerli olmamaktadır ki bu cahiliyenin hortlaması demektir. Kadın ne kadar namuslu olmak zorunda ise erkek de o kadar namuslu ve iffetli olmak zorundadır demektir. Şimşek, süsten kastın takılar ve benzeri hoşça giden nesnelere olmakla beraber, erkekler için kadın vücudunun çekiciliği

²²⁴ Vehbi, *Hülasâtü'l-Beyân*, 9, 3720-3722.

²²⁵ Vehbi, *Hülasâtü'l-Beyân*, 9, 3722.

göz önünde bulundurularak, kadın vücudunu da süs kapsamı içinde değerlendirildiğini ifade etmiştir. Süsten açıkta kalanın nereler olduğu ile alakalı farklı görüşlerin olduğunu ama bazı âlimlere göre bununla kadının yüzü ve ellerinin kastedildiğini söylemiştir.²²⁶

Taberî, âyette görülmesi zaruri olan yerlerden neyin kastedildiği konusunda farklı izahların yapıldığını, Abdullah b. Mes'ud, Hasan-ı Basrî ve İbrahim en- Nehaî gibi âlimlerin görünmesi zaruri olan yerlerin kadınların giydikleri dış elbiseler olduğunu söylediklerini, Saîd b. Cübeyr, Abdullah b. Abbas ve bazı âlimlerin ise zikredilenden kastın yüz, kına, yüzük ve bileziklerin görüldüğü eller olduğunu söylediklerini vurgulamıştır.²²⁷

Taberî, kendiliğinden görünenin yüz ve el olduğunu, bu yüzden sürme, yüzük, kınanın gösterilmesi haram olmayan zinete girdiğini belirtmiştir.²²⁸

Âyette, kadınların yüz, el ve ayakları dışındaki yerlerini örtmeleri emredilmiştir. Cahiliye döneminde kadınlar takılarını, süslerini göstermek için bunları taktıkları yerleri açıkta bırakıp, gerdanlıklarının görünmesi için de başörtülerini yakalarının üzerinden bağlamak yerine arkalarına doğru uzatırlarmış.²²⁹ Bu durum da o dönemde kadınlarda örtünmenin var olduğunu göstermektedir. Allah'ın جُيُوبُونَ ifadesiyle, cahiliye dönemindeki örtünme şekli tamamlanmış ve Müslüman kadınların başörtülerini, göğüslerini ve boyunlarını örtecek şekilde ön yaka yırtmaçlarının üzerinden örtmeleri emredilmiştir.²³⁰

Kadının örtünmesinin onu değersiz bir varlık yaptığı, özgürlüğüne engel ve örtünmenin daha çok şehvet çekici olduğunu ileri sürenler olmuştur.²³¹ Mesala Hıdır Aslan, köleci devletlerin ekonomik çıkarları için yaptığı savaşlarda erkeklerin ölmesi ve kadın nüfusunun artması sebebiyle cinsiyet dengesinin bozulduğunu ve dengenin yeniden oluşturulabilmesi için bir erkeğin birden fazla kadınla evlenmesi gerektiğini söylemiştir. Erkek birçok kadına sahip olurken, onları kontrol etmekte zorlanmış ve onları eve kapatmak istemiştir. Fakat köleci sistemde kadının da çalışması gerektiği için onu örterek, kapatarak kadının güzelliğini kontrol altına almıştır²³² diyerek örtünme konusunda çok ilginç bir yorum yapmıştır.

Fatmagül Berktaş, örtünmenin görsel işlevinin bakıştan korumak olması sebebiyle, bakan ile bakılan arasındaki egemenlik ilişkisini içeren önemli bir anlam yükü taşıdığını ve mübah olmayan bakışın sahibi olan erkeğin değil de, bu bakışın nesnesi olan kadının örtünmeye

²²⁶ Şimşek, Hayat Kaynağı, 3, 483-484.

²²⁷ Taberî, *Câmi'u'l-Beyân*, 17, 256-261.

²²⁸ Taberî, *Câmi'u'l-Beyân*, 17, 262.

²²⁹ Hayrettin Karaman, *İslâm'da Kadın Ve Aile*, (İstanbul: Ensar Neşriyat, 1994) 81.

²³⁰ Ateş, *Gerçek Din Bu Bir*, 73.

²³¹ Hıdır Aslan, *Tanrı ve Kadın*, (İstanbul: Berfin Yayınları, 1999) 79-100, İlhan Arsel, *Şeriat ve Kadın*, (İstanbul: Kaynak Yayınları, 2014) 328-346, Fatmagül Berktaş, *Tek Tanrılı Dinler*, 151-154.

²³² Aslan, *Tanrı ve Kadın*, 80.

zorlanarak kısıtlandığını söylemiştir. Bu, erkeğin kadın üzerinde egemenlik kurma savaşıdır. Taciz eden değil de taciz edilenin sınırlanması ve denetlenmesi bu egemenlik ilişkisine işaret etmektedir.²³³

Mehmet Vehbi, kadının özgürlüğünün sınırlandırıldığı düşüncesinde olanların savundukları bu düşüncelerinin tutarsız olduğunu söylemiştir. O, kadınlarda iffetin istenilen ve övülen bir özellik olduğunu ve bunun muhafaza edilmesinin gerektiğini söyler. Bu iffetin korunması için kadının bir erkeğe ihtiyacı vardır. Çünkü kadın her zaman her yerde ticaret yapamaz, düşmana karşı kendini müdafaa edemez. Kadının erkeğe ihtiyacının olması, kadının eşine hüsnü zan ve muhabbette bulunmasını zaruri kılmaktadır. Kadının eşine muhabbetini devamı için suç mevkilerinden ve sû-i zanna sebep olacak şeylerden uzak durması gerekmektedir. Eğer kadın bu duruma dikkat etmezse muhabbetin devam edemeyeceği, sonuç olarak da boşanmanın gerçekleşeceği ve bu durumun en çok kadına zarar vereceği ortadadır.²³⁴

Mehmet Vehbi, tesettüre itiraz edenlerin maksadının *“erkek ve kadın karışsın, isteyen istediği ile buluşsun demekse; kadın evlenip evlatları ve eşiyle huzurlu bir şekilde onların muratlarını görerek, gençliği ve yaşlılığını bir yerde namusuyla yaşamayı mı hürriyettir yoksa orada burada gezerek bir takım yabancı kimselerin saldırısına maruz kalıp, yaşlandığında kise yüzüne bakmaz perişan bir halde hayatını tüketmesi mi hürriyettir”* diye sorarak, kadının örtünmesinin ve kendisini korumasının daha hayırlı olduğunu savunmuştur.²³⁵

Yunus Vehbi Yavuz, örtünmenin, kadını yabancı erkeklerin saldırısından ve tacizinden korumak üzere emredildiğini belirtmektedir. Kadına, örtünmenin emredilmesi onun haklarını ihlâl değildir. Çünkü bedeni açmak bir hak değildir. Tam tersine örtünme kadını tacizden, kötü bakışlardan ve saldırılardan korumayı amaçlamaktadır. Örtünmek kadının ferdi ve sosyal haklarını, toplumdaki fonksiyonlarını yerine getirmesine engel de değildir.²³⁶

Bekir Topaloğlu, örtünme emrinin kadını değersiz bir varlık yapmadığını aksine kadını koruyarak, onun değerini artırdığını ve saygıya lâyık bir insan olduğunu ispat ettiğini belirtmiştir. Örtünmenin daha çok şehvet çekici olduğu düşüncesi de yanlıştır. Örtünmekten maksat kadının çirkin yerlerini örtüp güzel yerlerini göstermek değildir. Tesettür ancak erkeğin kadını tanıma merakını artırarak sonucun evliliğe gitmesini sağlar. Açıklık ise erkeğin merakını cinsî temasa götürür ki bunun adına fuhuş denir.²³⁷

²³³ Berktaş, *Tek Tanrılı Dinler*, 152.

²³⁴ Vehbi, *Hülasâtü'l-Beyân*, 9, 3724-3726.

²³⁵ Vehbi, *Hülasâtü'l-Beyân*, 9, 3724-3726.

²³⁶ Yavuz, *Kur'an'da Kadın*, 154-156.

²³⁷ Topaloğlu, *İslam'da Kadın*, 236-237.

Örtünmek kadını korumak ve değerini artırmak için Allah tarafından emredilmiştir. Kadına mahrem olan kişiler de âyet de net bir şekilde belirtilmiştir. Tesettür ve iffeti koruma yalnızca kadına has bir durum da değildir. Allah, ilk önce erkeğe hitap ederek gözlerini haramdan sakınmalarını emretmiş daha sonra kadınlara aynı emri vermiştir. Her ne kadar günümüzde iffet ve namus kadınlara özgü bir şeymiş gibi görünse de aslında İslamiyet’te bu kavramlar hem erkekler için hem de kadınlar için kutsal olan ve korunması gereken erdemlerdir. Örtünmek, ne kadının özgürlüğüne mani olmakta, ne de onun değerinden bir şey eksiltmektedir.

2.2.2. Cilbâb/Dış Örtüsü

Cilbâb, kadınların dışarı çıkarken giyindikleri elbise, etek, gömlek, pardösü vb. giysiler ve başörtüsü demektir.²³⁸ Kadının hem başını hem göğsünü kendisiyle örttüğü geniş giysidir.²³⁹ Ateş’e göre; himar üzerinden örtülen elbiseye denir.²⁴⁰ Karaman’a göre; başörtüsü, tepeden tırnağa örten örtü, dış elbise, örtü, başörtüsü ile ridâ arası bir elbisedir.²⁴¹ Cilbâb, bütün bedeni örten, ince ve şeffaf olmayan, dar olup vücut hatlarını belli etmeyen bir örtü olmalıdır.²⁴²

Allah şöyle buyurmuştur:

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِّأَزْوَاجِكَ وَبَنَاتِكَ وَنِسَاءِ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلَابِيبِهِنَّ ذَلِكَ أَدْنَىٰ أَنْ يُعْرَفْنَ فَلَا يُؤْذَيْنَ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا

“Ey Peygamber! Kendi eşlerin, kızlarına ve müminlerin kadınlarına, dış elbiselerini/cilbâblarını üzerlerine salıvermelerini söyle. Bu, tanınmaları ve eziyet edilmemeleri için en uygun olanıdır. Allah çok bağışlayandır, çok merhametlidir.”²⁴³

Mehmet Vehbi, Peygamber hanımları, kızları ve mümin kadınlara nasihat yoluyla dış kıyafetlerini üzerlerine almalarının Allah tarafından emredildiğini, bu uygulamanın onların bilinmesini sağlayacağını ve akılsızların saldırısından ve eziyetinden kurtaracağını söylemektedir. Çünkü ihtiyaç sebebiyle dışarı çıkan kadınların eğer çarşafı üzerlerinde olmazsa süfaha güruhu onları açık görüp iffetini ihlal eden kadınlardan zannederek rahatsız edeceklerdir. Mehmet Vehbi Efendi’ye göre, tesettürün hikmeti; fitne kapısını kapatmak, nesebi yok olmaktan muhafaza etmek, eşler arasında bağlılığı artırarak başkalarının saldırısından

²³⁸ Fikret Karaman, v.dğr, *Dini Kavramlar Sözlüğü*, 102.

²³⁹ el-İsfehânî, *el-Müfredat*, 95.

²⁴⁰ Ateş, *Gerçek Din Bu Bir*, 71.

²⁴¹ Hayrettin Karaman, *Günlük Hayatımızda Helâller ve Haramlar*, 91.

²⁴² Beşer, *Hanımlara Özel İlmihal*, 227.

²⁴³ Ahzâb, 33/59.

kurtarmak, aile teşkilâtını düzenlemek, evlatların terbiyesi ve dünyanın imarı için erkeğin dışarıdan kadının içerden çalışmasıdır.²⁴⁴

Mehmet Vehbi'ye göre, Allah'ın iffetli kadınlara tesettürü emrederek, kötü insanların süzannından ve saldırılarından kadını muhafaza etmekte ve kalplerini rahatlatmaktadır. Mehmet Vehbi'ye göre, dış kıyafeti olmaksızın dışarıya çıkan kadınların vücut şekilleri ve kıyafetleri görünmekte, bu ise kalbinde fesat olan kimselerin istek ve arzusunu celbetmekte, böylece fitne çıkmakta veya halk arasında dedikodu oluşarak rahatsızlığa sebep olmakta, bu rahatsızlık da eşleri geçimsizliğe sürüklemekte ve ayrılığa götürmektedir.²⁴⁵

Mehmet Vehbi, örtü ile kadınların özgürlüklerinin kısıtlandığını söyleyenlere cevap vererek, kadınların hürriyetinin erkeklerden daha fazla olduğunu söylemektedir. Çünkü kadınların sorumlulukları erkeklere göre daha azdır. Kadınlar iffetlerini koruma adına örtünme ve aileleri ile ilgilenme gibi sorumlulukları varken, erkeklerin eş ve çocuklarının barınma, kılık kıyafet, nafaka temini, eşi dâhil olmak üzere çocuklarının refahını sağlamak gibi sorumlulukları vardır. Erkek bu sorumlulukları yerine getirirken her türlü sıkıntıya göğüs germektedir. Kadının sorumluluğu ise eşinin muhabbetini ihlâl etmemektir. Mehmet Vehbi, bu durumda kadının daha hür olduğunu ve erkeğin kendisine hizmet ettiğini söylemektedir.²⁴⁶

Sait Şimşek, dış örtüsünü, normal giyimin dışında elbise üstü giyilen manto, çarşaf ve benzeri giysiler olduğunu söylemiştir. Müfessirlerin genelde dış örtü giyilmesinin hür kadınların cariyelerden ayrılması için emredildiğini söylediklerini bildirmiştir. Onlara göre Medine sokakları dardı. İhtiyaç giderme veya başka bir sebeple dışarı çıkan kadınlara ahlâksız bazı erkekler sarkıntılık yapmakta ve onları taciz etmekteydiler. Yakalandıkları zaman da taciz ettikleri kadını cariye sandıklarını bildirerek kendilerini savunmaktaydılar. İşte bu sebeple dış örtü alınmadan dışarı çıkılması engellenmiştir. Sait Şimşek, bazı müfessirlerin ise hür mümine kadınların; cariyelerden, cahiliye kadınlarından ve ahlâkı düşük kadınlardan ayırt edilmeleri için dış elbise giymelerinin istendiğini söylediklerini ifade etmiştir.²⁴⁷

Sait Şimşek, ayette geçen cilbâbın dış örtü olduğu hususunda ittifak edildiğini, müfessirlerin dış örtüsünü, başörtüsünden daha büyük ve başörtüsünün üzerine örtülen, boyun ve göğsün üzerine kadar sarkıtılan bir örtü olduğunu söylediklerini bildirmiştir. Sait Şimşek,

²⁴⁴ Vehbi, *Hülasâtü'l-Beyân*, 11, 4467.

²⁴⁵ Vehbi, *Hülasâtü'l-Beyân*, 11, 4467.

²⁴⁶ Vehbi, *Hülasâtü'l-Beyân*, 11, 4470.

²⁴⁷ Şimşek, *Hayat Kaynağı*, 4, 203.

bazılarının ise dış örtüsünü, baştan aşağıya bedenini tamamını örten ve yere kadar uzanan çarşaf yahut ferace ve benzeri giysiler için kullanıldığını ileri sürdüklerini ifade etmiştir.²⁴⁸

Sait Şimşek, eziyetten kastın söz ile taciz olduğunu ve bunun engellenmesini sağlayacak her türlü üst kıyafetin âyette istenileni yerine getireceği anlamını çıkarmıştır. Ona göre önemli olan kadının sözle yapılacak tacizlere iltifat etmediğini giyimi ile göstermesidir ve asıl olan kadının elleri ve yüzü dışında kalan vücudunun tamamını örtmesi ve giydiği elbiselerle de iffetli biri olduğu hissini vermesidir.²⁴⁹

Sait Şimşek, klasik tefsirlerde zikredilen hür kadınların cariyelerden ayırt edilmesi meselesine katılmadığını belirtmiş ve bu düşüncenin cariyelere her türlü sarkıntılık ve taciz edilmelerinde bir sakıncanın olmadığı sonucunun çıkacağını, oysaki hür kadınlar gibi cariyelerin de iffetlerini korumaları gerektiğini ifade etmiştir.²⁵⁰

Taberî, âyetin, Peygamber hanımları, kızları ve müminlerin hanımlarının herhangi bir ihtiyaç için dışarı çıktıklarında elbiselerini cariyelerin elbiselerine benzetmemelerini, saçlarını, yüzlerini açmamalarını ve dış örtülerini fasık olanlar onları rahatsız etmesin diye örtünmelerini emrettiğini söylemiştir. Ayrıca bu emrin yüzü kapsayıp kapsamadığı konusunda da görüşleri sıralamıştır. Abdullah b. Abbas ve Ubeyde es-Selmâni dış örtüsü ile yüzlerin örtülmesi ve sadece bir gözün açıkta kalması gerektiğini bildirmişlerdir. İbn Abbas'tan nakledilen diğer bir görüşe göre ise sadece kaşlarının üstüne kadar olan bölümleri örtmeleri yeterlidir. İkrime ise boğazın çukurunu cilbâbı ile kapatır ve aşağı sarkıtır demiştir.²⁵¹

Sait Şimşek, cilbâbın yüzü sürekli örtmesi durumunun kadının kimliğini kapalı hale getireceğinden yerine göre toplumda başka fitnelerin doğmasına neden olacağını bu sebeple asıl olanın kadının elleri ve yüzü dışında kalan vücudunun tamamını örtmesi olduğunu vurgulamıştır.²⁵²

Süleyman Ateş, Arap toplumunda hür kadınların çarşaf giydiklerini, bunun eski bir gelenek olduğunu söylemiştir. Bu düşüncesini bir olayla kanıtlamaya çalışmıştır. Rivayete göre henüz örtünme âyeti inmeden önce Hz. Ömer, bir gün çarşıda rastladığı abiyemiz bir kadını çubukla dövmüş, kadın onu Peygamber'e şikâyet edince Hz. Ömer kendini şöyle savunmuştur: "Ya Resulâllah, o kendisini belli etmedi. Ben üzerinde cilbâb görmeyince onu cariyeye sandım"

²⁴⁸ Şimşek, *Hayat Kaynağı*, 4, 203.

²⁴⁹ Şimşek, *Hayat Kaynağı*, 4, 203.

²⁵⁰ Şimşek, *Hayat Kaynağı*, 4, 203.

²⁵¹ Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, 19, 181-183.

²⁵² Şimşek, *Hayat Kaynağı*, 4, 203.

demmiştir. Ateş bu rivayete dayanarak örtünme emri inmeden öncede çarşaf giymenin Arap toplumunda gelenek olduğunu söylemiştir.²⁵³

Hayrettin Karaman, Hz. Peygamber döneminde hür kadınları, cariyelerden ayırmak için cilbâb giymelerinin uygun görüldüğünü, böyle bir ayrıma bugün/günümüzde tekrar gerek duyulduğunda eşarp ve uzun pardösü ile de bu ayrımı yapmanın mümkün ve caiz olduğunu söylemiştir.²⁵⁴

Kur'an Yolu tefsirinde, Müslüman kadınlara cilbâb giymeleri emrinin gerekçesi şöyle açıklanmıştır: Medine evlerinin dar ve tuvaletsiz olması nedeniyle kadınlar gece tuvalet ihtiyacı için dışarı çıkmak zorundadır. Kadınlar dışarı çıktıklarında insanlar tarafından rencide edici davranışlara maruz kalabiliyorlar ve bu davranışları yapan kişiler mazeret olarak kadınları cariyeye sandıklarını söylüyorlardı. Bu sebeple de kadınlar cilbâb giyiniyorlardı. Toplum içinde cariyeye kalmayınca veya hür-cariye farkını ortaya koyacak başka bir işaret bulunduğu yahut da tacizi engelleyecek farklı tedbirler alma imkânı hâsıl olunca cilbâb giyme gerekçesi de ortadan kalkacak, dolayısıyla kadının dışarı çıkarken hür kadın alameti olarak cilbâb vb. elbiseler giymesi gerekmecektir.²⁵⁵

Cilbâb, Allah'ın Peygamber eşleri ve kızları ile birlikte mümin kadınların dışarı çıktıklarında örtmelerini istediği bir dış örtüdür. O dönemde hür ve cariyeye kadınları birbirinden ayırmak ve toplumun asayişini kontrol altına almak için cilbâbın emredilmiştir. Bu durum ortadan kalkınca veya farklı bir ayırım söz konusu olunca artık cilbâbın da işlevini yitirdiğini söyleyenler olduğu gibi bu düşünceyi doğru bulmayıp cilbâbın, kadını fasık olan insanların sözlü tacizlerinden kurtarmak ve fitne oluşumunu önlemek için gerekli olduğunu söyleyenler de olmuştur. Cilbâbın mahiyeti hakkında da farklı görüşler bildirilmiş bir göz dışında tüm bedeni örten bir örtü olduğunu söyleyenler olduğu gibi el ve yüz dışında tüm bedeni kapatan bir örtü olduğunu söyleyenler de bulunmuştur.

²⁵³ Ateş, *Gerçek Din Bu Bir*, 71-72.

²⁵⁴ Hayrettin Karaman, *Günlük Hayatımızda Helâller ve Haramlar*, 91.

²⁵⁵ Hayrettin Karaman v.dğr, *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, 34.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HULÂSÂTÜ'L-BEYÂN İLE HAYAT KAYNAĞI KUR'AN TEFSİRLERİNDE HUKÛKÎ HÜKÜMLER AÇISINDAN KADINLAR

3.1. Evlilik İle İlgili Hükümler

3.1.1. Nikâh

Sözlükte, evlenmek²⁵⁶ ve cinsi ilişkide bulunmak anlamına gelen nikâh, bir fıkıh terimi olarak, karşı cinsten iki kişinin birlikte yaşamalarına ve karşılıklı yardımlaşmalarına imkân veren ve taraflara karşılıklı hak ve sorumluluklar yükleyen bir sözleşmedir.²⁵⁷

Bir başka görüşe göre nikâh; bir erkek ile ona helal olan bir kadın arasında, ortak bir hayat ve nesil için gerekli bağı meydana getirmek gayesiyle yapılmış bir akittir.²⁵⁸

Başka bir deyişle nikâh; birbirleriyle evlenmelerine hukuken bir engel bulunmayan bir erkek ile bir kadının sürekli bir hayat ortaklığı kurmak üzere aralarını birleştiren ve bunun için karşılıklı hak ve görevler belirleyen bağıdır.²⁵⁹

İslamiyet sağlam bir toplumun oluşması için önemli olan aile kurumuna çok önem vermiştir. Aile sağlam olursa toplumda sağlam olacaktır. Aile de evlenme ile kurulur. Bu sebeple Kur'an-ı Kerim, evliliğe teşvik eden âyetler barındırmaktadır. Allah şöyle buyurmaktadır:

وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا وَجَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ بَنِينَ وَحَفَدَةً وَرَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ
أَقْبَابًا بَاطِلٍ يُؤْمِنُونَ وَبِنِعْمَتِ اللَّهِ هُمْ يَكْفُرُونَ

“Allah size kendinizden eşler yarattı. Eşlerinizden de sizin için çocuklar ve torunlar yarattı. Ayrıca güzel ve temiz şeylerden size rızık verdi. Yoksa onlar hâlâ batıla inanıp Allah'ın nimetine nankörlük mü ediyorlar?”²⁶⁰

Mehmet Vehbi, âyet de Allah'ın insanlara nimetinin çokluğundan bahsedildiğini, bunlardan birinin de kendi cinslerinden tabiatlarına uygun eşlerin yaratılması olduğunu ve

²⁵⁶ el-İsfehani, *el-Müfredat*, 505.

²⁵⁷ Fikret Karaman, v.dğr, *Dini Kavramlar Sözlüğü*, 527, Fahrettin Atar, Nikâh, *TDV İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul, DİA, 2007) 33, 112-117.

²⁵⁸ Hayrettin Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku I*, (İstanbul: İz yayınları, 2003) 291.

²⁵⁹ Ahmet Yaman, *İslâm Aile Hukuku*, (Konya: Yediveren Yayınları, 2005) 25.

²⁶⁰ Nahl Suresi, 16/72.

onlardan da çocuklar ve çocukların çocukları yani hafidlerin²⁶¹ yaratıldığını, böylece eşler gibi çocuk ve torunların da birer nimet olduğunun zikredildiğini söylemektedir.²⁶²

Sait Şimşek, Allah'ın kullarına verdiği nimetlerden birinin de kendilerinden kendileri için eşler yaratması olduğunu söylemektedir. Eğer eşler farklı cinslerden olsalardı birbirlerine ısınmaları ve birbirlerinde huzur bulmalarının mümkün olmayacağını belirtmiştir. Ayrıca onlara çocuk ve torun vererek soylarının devamının sağlandığını belirtmekte ve yaşlandıklarında ise bakımlarını üstlenmeleri için Allah'ın bir lütfu olarak kendilerine verildiklerini söylemektedir.²⁶³

Bir diğer âyet de Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

وَأَنْكِحُوا الْأَيَامَىٰ مِنْكُمْ وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ إِنْ يَكُونُوا فُقَرَاءَ يُغْنِهِمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ

*“Aranızdaki bekârları ve kölelerle cariyelerinizden iyi hal üzere olanları evlendirin. Şayet fakir iseler Allah lütfuyla onlara yardım eder. Allah lütfü bol olandır, bilendir.”*²⁶⁴

Mehmet Vehbi, nesebin zayi olmasına sebep olan zinanın haram kılınması ile insanların bekâsına, insanların birbirine karşı sevgi duymasına, güzel sohbe ve çocukların layıkıyla terbiyesine hizmet eden nikâha, insanların teşebbüs etmelerinin emredildiğini zikretmektedir. Ayrıca bekârların, köle ve cariyelerden nikâha uygun ve dinine bağlı olanların nikâhlanılabileceğini ve böylece zinaya meyletmelerinin önüne geçileceğini söylemektedir. Eğer fakirlerse Allah'ın, keremi ile onları zengin edeceğini çünkü Allah'ın kerem sahibi olduğunu ve nimetinin bol olduğunu ifade etmektedir.²⁶⁵

Mehmet Vehbi, İmam Şafii'nin 'oruçla şehvetini kesmek ve ibadetle meşgul olmak nikâhla iştiğalden efdaldır' sözüne karşılık İmam-ı Azam'ın 'nikâhla iştiğal nafîle ibadetle iştiğalden efdaldır' buyurduğunu ve bunun daha doğru olduğunu savunmuştur. Zira nikâh, zinadan nefsi muhafaza ettiği için zararı defeder. Nafîle ibadet celb-i menfaattir. Hâlbuki zararın def-i celb-i menfaatten daha evladır. Bu sebeple nikâh nafîle ibadetten daha efdaldır demektedir. Fakat eğer kişi nikâhın gereklerini yapamayacak durumda ise o zaman nikâhlanmak yerine nefsi terbiye için oruç tutmasının daha doğru olduğunu vurgulamaktadır.²⁶⁶

²⁶¹ Hafede: Hafid kelimesinin çoğuludur. Hafid; oğlun oğlu ve kızın oğlu yani torunlardır. Evlat nasıl ki nimet ise torunun da nimet olduğu zikredilmektedir. Vehbi, *Hülasâtü'l-Beyân*, 7, 2865.

²⁶² Vehbi, *Hülasâtü'l-Beyân*, 7, 2864-2865.

²⁶³ Sait Şimşek, *Hayat Kaynağı*, 3, 165.

²⁶⁴ Nûr Suresi, 24/32.

²⁶⁵ Vehbi, *Hülasâtü'l-Beyân*, 9, 3727.

²⁶⁶ Vehbi, *Hülasâtü'l-Beyân*, 9, 3728.

Mehmet Vehbi, bu âyette nikâh emrinin mendup olduğunu, vacip olmadığını söylemekte ve kölelerin ve cariyelerin nikâhlanmaları iznini efendilerinin verebileceğini, onların izni olmadan nikâhlanamayacaklarını bildirmektedir. İmam Şafii'ye göre kadının nikâhlanması için velisinin izni gerektiğini fakat İmam Azam'a göre buluş çağına ermemiş kızların veli izni olmadan evlenemese de buluş çağına ermiş kızların veli izni olmadan nikâhlanabileceklerini söylemektedir. Ayrıca Mehmet Vehbi, bu âyetin nikâhın zenginliğe sebep olduğuna delil olduğunu bildirmektedir.²⁶⁷

Sait Şimşek, toplumda iffetin korunması için alınan tedbirlerden birinin de nikâh olduğunu, bekârların ve dul kalanların evlenmelerinin gerektiğini söylemektedir. Evlendirme konusunda katkısı olacak herkesin bu emre muhatap olduğunu başta veli olmak üzere devletin bile bu emri yerine getirmesi gerektiğini vurgulamıştır. Fakat katkının evlenecek durumda olanlardan evlenmek isteyenlere yapılabileceğini yoksa kimsenin istemediği takdirde zorla evlendirilemeyeceğini ifade etmektedir. Köle ve cariyelerinde diğer insanlar gibi evlenmeye ihtiyaçlarının olduğunu bu yüzden sahiplerinin onlarda bir hayır gördükleri takdirde onları evlendirmeleri konusunda uyarıldıklarını bildirmektedir.²⁶⁸

Sait Şimşek, evlendirilecek kimselerin fakir olmaları durumunda Allah'ın lütfuyla onlara yardım edeceğinin belirtilmesinin, evlenecek kimseye Allah'ın servet bahşedeceği anlamına gelmeyeceğini, asıl anlatılmak istenenin evlenme hususunda maddiyatın öne çıkarılmaması gerektiğinin belirtilmesi olduğunu söylemektedir.²⁶⁹

Nikâh hususunda Mehmet Vehbi ve Sait Şimşek benzer şekilde âyeti tefsir etmişlerdir. Fakat evlenen kişinin Allah tarafından nimetlendirileceği ve zengin olacağı şeklinde âyeti anlayan Mehmet Vehbi'nin tam tersine Sait Şimşek, âyetin bu manaya gelmeyeceğini aksine evlenecek kişilerin ve anne babalarının maddiyatı ön planda tutmamaları ve maddiyata çok önem vermemelerinin anlaşılması gerektiğini söylemektedir.

Peygamber Efendimiz de evliliğe teşvik etmiş ve şöyle buyurmuştur:

*“Gençler sizden gücü yeten evlensin. Çünkü bu, gözü harama karşı korur, namusu muhafaza eder. Gücü yetmeyende oruç tutsun, çünkü oruç şehveti kırar.”*²⁷⁰

²⁶⁷ Vehbi, *Hülasâtü'l-Beyân*, 9, 3728.

²⁶⁸ Şimşek, *Hayat Kaynağı*, 3, 485.

²⁶⁹ Şimşek, *Hayat Kaynağı*, 3, 485.

²⁷⁰ Müslim, “Nikâh”, 5, Buhârî, “Nikâh”, 2.

“ *Nikâh benim sünnetimdir. Sünnetimi yapmayan benden değildir. Evleniniz, çünkü ben sizin çokluğunuzla diğer ümmetlere karşı övüneceğim. Hali vakti yerinde olan evlensin, eli dar olan da oruç tutsun. Zira oruç, şehveti kırar.* ”²⁷¹

Evlenme sünnet-i müekkededir. Fakat bazı şartlarda farz, vacip, haram da olabilir. Evlenmediği takdirde zinâ suçu işleyeceğini kesinlikle bilen, malı ve bedeni evlenmek için yeterli kimsenin evlenmesi farzdır. Evlenmediği zaman zinaya düşüp düşmeyeceği kesin olmayan kişinin evlenmesi vaciptir. Evlenmediği zaman zinâyâ düşmekten korkusu bulunmayan normal insanın evlenmesi sünnet-i müekkededir. Evlendiği takdirde karısına kötülük edeceğini, ona karşı kocalık görevlerini yapamayacağını kesinlikle bilen kimsenin evlenmesi haramdır.²⁷²

Evlilik kadar öncesinde seçilecek eşte aranacak özellikler de çok önemlidir. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: “*Dört şeyden dolayı kadınlarla evlenilir: Malından, soyundan, güzelliğinden ve dininden dolayı. Sen dindarı olanı seç...* ”²⁷³

Kişinin evlenmek istediği kızı görmesi caizdir. Peygamber Efendimiz, evlenecek olanlara evlenecekleri kızı önce görmelerini, bunun ileride anlaşmaları için gerekli olduğunu söylemiştir. “*Allah, bir erkeğin kalbine bir kadınla evlenme düşüncesi sokarsa, o kimsenin, o kadına bakmasında bir günah yoktur.* ”²⁷⁴ Yalnız bu görüşme baş başa ve yalnız gerçekleşemez. İslam buna cevaz vermemektedir. Görüşme anında kadının, bir mahreminin olması gerekmektedir. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: “*Bir erkek bir kadınla ancak kadının bir mahremi olmak şartıyla beraber bulunabilir.* ”²⁷⁵ İslam’ın cevaz vermediği bir diğer husus da başkası tA’râfindan istenmiş ve söz kesilmiş bir kızı istemektir. Bu minvalde Hz. Peygamber “*Mümin, müminin kardeşidir. Müminin kardeşinin satışına engel olması yahut onun söz kestiği kızı istemesi helal değildir.* ”²⁷⁶ buyurmuştur.

Nikâhın iki temeli vardır. İcâb ve kabul. İcâb, evlenme teklifidir. Kabul de bu teklifi kabul etmektir. İcab ve kabulü evlenecek olanlar bizzat kendileri yapar. Fakat bu, şart değildir. Veliler ve vekiller de evlenecekler adına icâb ve kabul yapabilirler.²⁷⁷ İcab- kabul sırasında iki şahidin bulunması şarttır. Şahitlerin müslüman olması, akıl ve ruh sağlıklarının yerinde olması ve ergenlik çağına gelmiş olması gerekmektedir. İmam Şafi, İmam Malik ve İbn Hanbel kısasta

²⁷¹ İbn Mâce, “Nikâh”, 1.

²⁷² Yaman, *İslam Aile Hukuku*, 26-27.

²⁷³ Buhârî, “Nikâh”, 15, İbn Mâce, “Nikâh”, 6.

²⁷⁴ İbn Mâce, “Nikâh”, 9.

²⁷⁵ Buhârî, “Nikâh”, 111, Müslim, “Hacc”, 434.

²⁷⁶ Müslim, “Nikâh”, 56.

²⁷⁷ Ateş, Kur’an’ı Kerim’de Evlenme ve Boşanma İle İlgili Âyetlerin Tefsiri, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 23, 224.

ve diğer şer-i cezalarda olduğu gibi nikâhta da diğer şartları taşıyan şahidin aynı zamanda erkek olmasını şart koşmuştur.²⁷⁸ Ebu Hanife ise “iki erkek veya bir erkek iki kadın”²⁷⁹ Nisâbını kabul etmiş ve bu Nisâbı veren âyetlerin yalnız mali mevzularda değil nikâha da şamil olduğunu söyleyerek diğer şartları taşıyan iki erkek veya bir erkek iki kadın şahidin huzurunda nikâh akdinin yapılacağını söylemiştir.²⁸⁰

Yapılan nikâh akdinin duyurulması da akdin açıklığının tam olarak temin edilebilmesi için önemli görülmüştür. Nitekim Hz. Peygamber evliliğin güzelliğine dikkat çekmek için evliliğin herkese duyurulmasını az ve sade dahi olsa düğün için bir ziyafetin verilmesini emretmiştir. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

“Nikâhı ilan ediniz, mescitlerde kıyınız, tefler çalınız.”²⁸¹ “Bir koç da olsa (kesip) düğün ziyafeti ver.”²⁸²

Hadislerde beyan edildiği şekliyle nikâhın ilan edilmesi gerekmektedir. Nitekim geniş toplumlarda sadece iki şahidin olması nikâhın varlığını ispatlamada güçlük oluşturabilmektedir. Bu sebeple ilan gerekli görülmüştür.

3.1.1.1. *Teaddüdü Zevcât/ Birden Fazla Kadınla Evlenme*

Teaddüdü Zevcât, erkeğin birden fazla kadınla evlenmesi demektir. Allah, yetimlerden ve onların haklarından bahsederken himaye altında bulunan yetimlerle malını elde etmek için evlenen erkeklere, yetimler yerine Allah’ın mübah kıldığı kadınlardan ikişer, üçer, dörder alabilecekleri konusunda izin vermiştir.

وَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تُقْسِطُوا فِي الْيَتَامَىٰ فَانكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ مَثْنَىٰ وَتِلْثًا وَرُبَاعًا فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تَعْدِلُوا فَوَاحِدَةً أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ ذَلِكَ آدْنَىٰ أَلَّا تَعُولُوا

“Yetimler konusunda adaletli davranmayacağınızdan korkarsanız hoşunuza giden kadınlardan ikişer, üçer, dörder olmak üzere evlenin. Ama eğer adaleti gözetemeyeceğinizden korkarsanız bu takdirde bir kadınla yahut ellerinizin sahip olduklarıyla yetinin. Adaletten sapmamanıza en uygun olanı da budur.”²⁸³

Taberî, âyet ile alakalı müfessirlerin görüşlerine yer vermiştir. Bazıları, yetim velilerinin, yetimlerin mehirleri hususunda adaletli davranamama ve emsallerine verilen mehir kadar verememe korkusu yaşayacak olurlarsa, yetimlerle evlenmemeleri gerektiğini, onların

²⁷⁸ Hayrettin Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku 1*, 325.

²⁷⁹ Bakara, 2/282.

²⁸⁰ Yaman, *İslam Aile Hukuku*, 39, Hayrettin Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku 1*, 325.

²⁸¹ Tirmizi, “Nikâh”, 6.

²⁸² Müslim, “Nikâh”, 13.

²⁸³ Nisâ, 4/3

yerine kendilerine helal kılınan diğer kadınlardan birden dörde kadar evlenebileceklerini, eğer bunlar arasında da adaleti sağlayamayacaklarından korkarlarsa sadece bir kadınla evlenmelerini veya sahibi oldukları cariyelerle evlenmeleri gerektiğini söylemişlerdir. Daha sonra Taberî, Hz. Aişe validemizden rivayet edilen hadis-i şerife yer vermiş ve ayetin iniş sebebinin himayesinde yetim bir kız bulunan bir adamın kızın sahip olduğu hurmalık için kızla nikâhlandığını ve ayetin bu sebeple indiğini bildirmiştir. Taberî'nin yer verdiği diğer bir rivayete göre; Zübeyr'in oğlu Urve Hz. Aişe validemize bu ayeti sormuş o da, ayette bahsedilen yetimin, velisinin himayesinde bulunan ve velisi ile mal ortaklığı olan kişi olduğunu söylemiştir. Taberî, İkrime ve İbn Abbas'ın görüşlerine yer vermiş ve birden fazla kadınla evlenerek masrafların arttığını bu sebeple himayelerinde bulunan yetimlerin mallarına göz koyup kendi aileleri için harcadıklarını ve ayetin bu sebeple indiği görüşünde olduklarını bildirmiştir. Taberî, Sait b. Cübeyr, Süddi, Katade, Abdullah b. Abbas, Dehhak ve Rebi' b. Enes'ten rivayet edilen bir başka görüşe de yer vermiş ve yetimlerin malları hakkında nasıl titizlikle davranılıyorsa kadınlar arasında da adaletli davranmamaktan korkulması gerektiğinin emredildiğini belirtmiştir. Taberî, bu görüşlerden sonuncusunu kabul etmiş ve ayeti nasıl ki yetimlerin mallarında adaletli davranmamaktan korkuyorsanız, üzerinize vacip olan kadınların hakları hususunda da Allah'tan korkun şeklinde anlamıştır. Neden bu görüşü tercih ettiğini açıklamış ve Allah'ın önceki ayette yetimlerin hakkına riayet edilmesi gerektiğini emrettiği gibi bu ayette de kadınların haklarına riayet edilmesini emredildiğini bildirmiştir. Ayrıca Taberî ikişer, üçer dörder sözlerinden toplam dokuz kadın anlaşılmasında gerektiğini sadece dört kadınla evlenebileceklerini ve eğer aralarında adalet gözetilmezse tek bir kadın ile yetinmeleri gerektiğini bildirmiştir.²⁸⁴

Mehmet Vehbi, erkeklerin, himayeleri altındaki yetimleri, malları veya güzellikleri sebebiyle nikâh altına alıp da adaletli davranmamaktan korktuklarında Allah'ın, onlar yerine mübah kıldığı kadınlardan ikişer, üçer, dörder alıp nikâhlanmalarına izin verdiğini bildirmektedir. Eğer eşler arasında adaletli davranmamaktan korkulursa tek bir kadınla nikâhlanmanın veya elleri altındaki cariye ile nikâhlanmanın daha efdal olduğunu bildirmiştir.²⁸⁵

Mehmet Vehbi, Beyzavi'nin görüşüne de yer vermiştir. Beyzavi'ye göre cahiliye döneminde bir erkek 10'a kadar kadınla evlenmekte, bunların dışında velayetindeki mal sahibi yetimlerle de evlenmekte fakat hukuklarına riayet etmemekteydi. Allah, bu sebeple adaletsizlikten korkulduğunda yetimler yerine kendilerine mübah olan kadınlardan dörde kadar

²⁸⁴ Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, 6, 358-380.

²⁸⁵ Vehbi, *Hülâsâtü'l-Beyân*, 2, 831.

almalarına izin vermiş fakat onlar arasında da adaletsizlikten korkulursa tek bir kadınla nikâhlanmanın daha doğru olduğunu bildirmiştir.²⁸⁶

Mehmet Vehbi, bu ayette nikâhın vacip olduğunu söyleyenlerin bulunduğunu söylemektedir. Ona göre ayette nikâh mubahtır. Kadınların yiyeceğini ve giyeceğini yani ihtiyaçlarını karşılayabilecek kişi için bu nikâh mubahtır. Ona göre nefsi haramdan muhafaza etmek için ve hayırlı bir nesil için nikâh sünnet, nefsi zinadan kurtarmak için nikâh vaciptir.²⁸⁷

Mehmet Vehbi, Tefsir-i Hâzin'deki İbrahim el-Bağdadî eş-Şafî'nin görüşüne yer vermiş ve onun ayetteki dörde kadar evlenme izninin sadece özgür olanlara verildiğini köle olanların bu izne muhatap olmadıklarını söylemiştir. Çünkü emrin, istediği zaman nikâh yapacak durumda olanları kapsadığını kölelerin ise efendileri izin vermedikçe nikâhlanamadıklarını söylediğini bildirmektedir.²⁸⁸

Mehmet Vehbi, ümmet için dörtten fazla kadınla evlenmenin meşru olmadığını, dörtten fazla kadınla evlenmenin sadece Hz. Peygamber'e özgü bir izin olduğunu söylemektedir.²⁸⁹

Mehmet Vehbi, dörde kadar kadının nikâh altına alınmasının hem neslin çoğalması için önemli olduğunu hem de kadınlar için merhameti kapsadığını ifade etmektedir. Çünkü erkeklerin sorumluluğunda olan, dışarının meşakkati ve geçim sıkıntısı külfeti, aynı zamanda savaşlar sebebiyle erkek kayıplarının daha fazla olması, erkeklerden sayıca üstün duruma gelen kadınların nikâhtan mahrum kalmasına ve sefaletle düşmesine sebep olmaktadır. Sayıca üstün olan kadınların nikâhlanabilmesi, bir aile kurmaktan mahrum olmaması ve sefaletle sokaklarda kalıp sürünmemesi için birden fazla kadınla evlenme emri Allah'ın kadınları koruma altına alma göstergesidir demektedir. Mehmet Vehbi, birden fazla kadınla evlenme iznine itiraz edenlerin ilk eşe zulüm olduğunu söylediklerini oysaki bu görüşleri ile diğer üç kadını sefaletle mahkûm ettiklerini ifade etmektedir.²⁹⁰

Mehmet Vehbi, ayetin sebebi nüzulünün, yetimlerin velileri tarafından malına ve güzelliğine bakarak nikâh edilip, mehirlerini vermemeleri ve nikâhın gereklerini yerine getirmeyerek yetimlere zulmetmeleridir demektedir. Mehmet Vehbi, Medine'de birinin, maiyetindeki yetimi başka birisi nikâhlayıp mala ortak olmasın diye kendine nikâhladığına fakat ona eş muamelesi göstermediğine hatta onu ağır işlerde çalıştırdığına ve malına varis

²⁸⁶ Vehbi, *Hülâsâtü'l-Beyân*, 2, 831.

²⁸⁷ Vehbi, *Hülâsâtü'l-Beyân*, 2, 831- 832.

²⁸⁸ Vehbi, *Hülâsâtü'l-Beyân*, 2, 832.

²⁸⁹ Vehbi, *Hülâsâtü'l-Beyân*, 2, 832.

²⁹⁰ Vehbi, *Hülâsâtü'l-Beyân*, 2, 833.

olmak için ölümünü beklediğine vurgu yapmaktadır. Allah, yetimin hakkını korumak için bu ayeti indirmiştir.²⁹¹

Sait Şimşek, ayetin yetim kızları ve mallarını korumayı amaçladığını bildirmektedir. Yetim kızla evlenip mehri az verilebilmekte, malı istismar edilebilmekte ve kendisine iyi davranılmayabilmektedir. Bu sebeple yetim kızları korumak için Allah, dörde kadar evlenmeye izin vermiştir. Sait Şimşek'e göre kötülüklerin önüne geçilmesi, yararların temin edilmesinden daha önemlidir. O, dinin belli bir sınıfa, belli bir döneme veya belli bir millete gönderilmediğini ve indirildiği dönemden kıyamete kadar insanların tamamına hitap ettiğini belirtmektedir. İnsanların ihtiyaçlarının farklı farklı olduğunu, bu farklılıkları gözeterek adaletle hükmetmenin gerektiğini söylemekte ve erkekler için bazen birden fazla kadınla evlenmenin ihtiyaç olduğunu savunmaktadır. Şimşek, bu ihtiyaçları maddeler halinde belirtmiştir. Ona göre;

- a) Kadın kısır olup ve erkek sağlıklı olduğundan neslini devam ettirmek isteyebilir. Bunun için ya erkek karısını boşayacak ya da ikinci bir hanım alacaktır.
- b) Kadın bazı sebeplerden dolayı kadınlık görevini yerine getirmeye uygun olmayabilir. Bu durumda da erkek ya karısını boşayacak ya da ikinci bir eş alacaktır.
- c) Bazı yerlerde ve bazı dönemlerde savaşlar çıkabilmektedir. Erkeklerin sayısı azalmakta çünkü savaşlarda ve iş kazalarında çoğunlukla erkekler ölmektedir. Bu durumda erkeğin birden fazla kadınla evlenmesi kadının yararınadır.
- d) Kadınların özel hallerinde erkeklerin onlarla ilişkiye girmesi caiz değildir. Bazı kadınların bu özel halleri uzun sürebilmektedir. Oysaki erkeği kısıtlayacak bir dönem bulunmamaktadır. Kendine hâkim olamayan erkekler böyle durumlarda birden fazla kadınla evlenebilir.

Sait Şimşek, bu durumların çoğaltılabileceğini ve erkeğin bu durumlarda birden fazla kadınla evlenmesinin toplumun huzur ve güveni açısından önemli olduğunu bildirmektedir.²⁹²

Sait Şimşek, evlenme izniyle beraber kadın sayısının sınırsız olmadığını, dörtle sınırlandırıldığını, bunun delili olarak da âyetin sonunda adaletsizlikten korkulduğu zaman bir tane ile yetinilmesinin söylenmiş olmasını göstermektedir. Hz. Peygamber döneminde de uygulamanın böyle olduğunu, nitekim dörtten fazla eşi olan sahabelere fazla olan eşlerin serbest bırakılmasının emredildiğini bildirmektedir. Günümüzde de birçok toplumda birden fazla kadınla evlenmenin hukuken yasaklandığını fakat pratikte durumun öyle olmadığını ifade etmiştir.²⁹³

²⁹¹ Vehbi, *Hülâsâtü'l-Beyân*, 2, 833-834.

²⁹² Şimşek, *Hayat Kaynağı*, 1, 471-472.

²⁹³ Şimşek, *Hayat Kaynağı*, 1, 472.

Sait Şimşek, bazı kimselerin, İslam öncesi dönemde, erkeklerin çok kadınla evlenmelerinin yaygın olduğunu, Kur'an'ın bunu ancak dört ile sınırlandırabildiğini, günümüzde ise Müslümanların bu sayıyı tek kadınla sınırlandırmaları gerektiğini ileri sürdüklerini söylemekte ve bu görüşü eleştirmektedir. Sait Şimşek, Kur'an'ın hem bu konuda hem de diğer tüm konularda başlatıp sonuca bağlamadığı bir konunun olmadığını, eğer böyle olmamış olsaydı dinin tamamlanmış olamayacağını ifade etmiştir. O, bütün dinlerde ilk nesillerin her türlü fedakârlığı gösterdiğini, dini uğruna yurtlarını terk edip, canlarını feda etmeyi göze aldıklarını, dinlerini değiştirip, canını feda eden bu insanların sosyal konulardaki değişimlere ayak uyduramamalarının söz konusu olamayacağını dile getirmiştir. Bazı konularda tedriciliğin söz konusu olduğunu ama bunun da Hz. Peygamber döneminde tamamlandığını söylemektedir. Şimşek, ilk nesillerin kendilerini dine göre yaşama uydururken, her işlerini kitaba uyarak düzenlerken, sonrakilerin birtakım tevillerle dini kendilerine uydurduklarını ve her işlerini kitaba uydurarak yapma alışkanlığı kazandıklarını ifade etmiştir.²⁹⁴

Sait Şimşek, İslam öncesi dönemde çok kadınla evlenmenin yaygın olduğu bilgilerinin iddiadan ibaret olduğunu söylemektedir. Sait Şimşek evlenmede sınırın olmadığını doğru olduğunu fakat bunun pratikte yaşanmış olacağı anlamına gelmediğini belirtmektedir. Nitekim savaş sonları hariç kadın erkek sayısının birbirine her zaman yakın olduğunu, çok kadınla evliliğin yaygın olduğu fikri savunulduğunda birçok erkeğin evlenmek için kadın bulamayacağını, bu sebeple İslam öncesinde birden fazla kadınla evli olanların sayısının sınırlı olduğunu savunmuştur.²⁹⁵

Sait Şimşek, aynı zamanda nikâh sırasında kadının da bir taraf olduğuna dikkat çekmiştir. Yani kimsenin bir kadını ilk eş olmaya yahut ikinci, üçüncü veya dördüncü kadın olmaya zorlayamayacağını söylemektedir. İkinci, üçüncü veya dördüncü kadın olmaya rıza gösteren de kadının kendisidir. Seçim hakkı olmayanların cariyeler olduğunu fakat onların da haklarının var olduğunu ifade etmiştir. Nikâhta rızalarının şart koşulmaması ve mehirlerinin olmaması gibi farklılıklar olsa da insan olarak onların da haklarının olduğunu ve bu hakların gözetilmesi gerektiğini savunmaktadır. Cariyelerin savaş esiri olduğunu ve böyle bir kadının hür kadının tüm haklarına sahip olamamasının doğal olduğunu, fakat cariyelerinin çocukları olduğunda efendilerinin onları başkasına satamayacağını ve başkası ile evlendiremeyeceğini, efendisinin ölmesi durumunda ise tamamen özgürlüğüne kavuşacağını bildirmektedir. Aynı zamanda İslam'da köle ve cariyelerin hürriyetlerine kavuşturulmasının önemli sevaplar

²⁹⁴Şimşek, *Hayat Kaynağı*, 1, 472.

²⁹⁵Şimşek, *Hayat Kaynağı*

arasında olduğuna dikkat çekmiştir. Sait Şimşek, bazı dönemlerde birden fazla kadınla evlenilip, kölelik ve cariyeliğin istismar edildiğini, haksızlıkların yapıldığını, fakat bunun yapan kişileri bağladığını, İslam'ı bağlamadığını savunmaktadır.²⁹⁶

Müfessirlerimizin her ikisi de birden fazla kadınla evliliğin bazı durumlarda hem erkek hem de kadın açısından bir nimet olduğunu fakat bunun da adaletli olma şartına bağlandığını ifade etmişlerdir. Bununla beraber Mehmet Vehbi, Beyzavi'nin görüşüne yer vererek cahiliye döneminde erkeklerin 10'a kadar kadınla evlendiğini ayrıca bir de elleri altındaki yetimleri kendilerine nikâhladıklarını söylerken, Sait Şimşek bunun pratikte çok uygulanmadığını ve savaşlar hariç kadın erkek sayısının birbirine yakın olduğunu ve o zamanda da bu şekilde bir uygulama alanının olamayacağını savunmuştur.

3.1.1.2. Kadının Gayr-i Müslim ile Evlenmesi

Mü'min bir kadının mü'min olmayan bir erkek ile evlenmesi dinen yasaklanmış, böyle bir nikâhın geçerli olmayacağı da vurgulanmıştır.

وَلَا تَنْكِحُوا الْمُشْرِكَاتِ حَتَّى يُؤْمِنَ وَلَا مَؤْمِنَةً خَيْرٌ مِنْ مُشْرِكَةٍ وَلَا تَنْكِحُوا
الْمُشْرِكِينَ حَتَّى يُؤْمِنُوا وَلَعَبْدٌ مُؤْمِنٌ خَيْرٌ مِنْ مُشْرِكٍ وَلَا أَعْبَابٌ أُولَئِكَ يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ وَاللَّهُ يَدْعُوا إِلَى
الْجَنَّةِ وَالْمَغْفُورَةِ بِإِذْنِهِ وَبَيَّنَّ آيَاتِهِ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ

“Allah’a ortak koşan kadınlarla, onlar imana gelinceye kadar evlenmeyin; çünkü mü'min bir cariye, müşrik bir kadından -velev ki o kadın hoşunuza gitmiş olsun- çok daha iyidir. Allah’a şirk koşan erkeklere onlar imana gelinceye kadar (kızlarınızı) nikâhlaymayın; çünkü mü'min bir köle, müşrik bir adamdan -velev ki o adam hoşunuza gitmiş olsun- çok daha iyidir. Allah’a ortak koşanlar, sizi ateşe davet ederken Allah sizi Cennete, izniyle bağışlanmaya davet ediyor ve mesajını insanlara açıklıyor ki ondan ders alabilsinler.”²⁹⁷

Taberî, mü'min bir cariyenin, hür olan bir müşrik kadından daha hayırlı olduğunu vurgulamış ve ayetin bu bölümünün iniş sebebi ile ilgili Süddi'nin rivayetine yer vermiştir. Süddi'ye göre ayetin bu bölümünün iniş sebebi Abdullah b. Revaha'dır. Abdullah'ın siyahi bir kölesi vardır ve bir gün Abdullah ona kızarak bir tokat atmıştır. Sonra durumu Hz. Peygamber'e anlatmış, Hz. Peygamber ona kölenin nasıl biri olduğunu sormuştur. Abdullah kölenin, namazını kılan, orucunu tutan, abdestini alan, Allah'a ve Hz. Peygambere iman etmiş biri olduğunu söylemiştir. Hz. Peygamber onun mü'min olduğunu söyleyince de, Abdullah, onu azad edeceğini ve onunla evleneceğini söylemiştir. Bunun üzerine bazı mü'minler onu

²⁹⁶Şimşek, *Hayat Kaynağı*, 1, 473.

²⁹⁷ Bakara, 2/221.

ayıplamışlardır. O zamanlarda Süddî'ye göre mü'minler soydan dolayı müşrik kadınlarla evlenmeyi ve kendi kızlarını da müşrik erkeklerle evlendirmeyi istiyorlardı. Bu nedenle ayet inmiştir. Bu sebeple Taberî'ye göre âyette, müşrik erkek ve kadınlar ile mü'minlerin evlenmesinin kesin olarak yasaklandığı bildirilmiştir.²⁹⁸

Mehmet Vehbi, mü'min kadınların imanla nimetlendirildikten sonra şirkle kirlenmiş olan bir kimsenin nikâhında bulunmalarının, onlar için zillet olduğunu, bunun velayetindeki kişi için de bir utanç kaynağı olduğunu vurgulamıştır. Mü'min bir kadının müşrik olan bir kimse ile nikâhlanmasını caiz görülmediğini söylemiştir.²⁹⁹ Mü'min erkeklerin velayetinde olan mü'min kadınları, servet ve güzelliğine bakarak müşrik olan bir kâfir ile nikâhlamanın caiz olmayacağını belirtmiştir.³⁰⁰

Mehmet Vehbi, bu ayetin Ebi Mersed hakkında nazil olduğunu söylemiştir. Hz. Peygamber müşriklerin haberi olmadan Mekke'de kalan mü'minleri Medine'ye getirmesi için Ebi Mersed'i görevlendirmiştir. Ebi Mersed Mekke'ye geldiğinde cahiliye zamanında dostu olan müşrik bir kadın ona birliktelik teklif etmiş, Ebi Mersed ise İslamiyetin onunla birlikteliğine mani olduğunu söylemiş, bunun üzerine kadın nikâh talep etmiştir. Ebi Mersed kadının müşrike olduğunu, bu sebeple Hz. Peygambere sormadan onunla nikâhlanamayacağını söylemiştir. Görevini yerine getirip Medine'ye dönünce Hz. Peygambere durumu arz etmiş ve bu ayet bunun üzerine nazil olmuştur.³⁰¹

Mehmet Vehbi, mü'minlerin müşrike kadınlarla, mü'mine kadınların da müşrik erkeklerle evlenmelerinin caiz olmadığını belirtmiş ve müşriklerin kişiyi cehennem azabına vesile olacak bir inanca davet ederken, mü'minlerin cennete ve bağışlanmaya vesile olacak Allah inancına davet ettiğini, aralarındaki bu ayrılık sebebiyle de evliliklerinin caiz olmadığını söylemiştir.³⁰²

Mehmet Vehbi'ye göre ayetten altı hüküm çıkmaktadır.

Birincisi, mü'min erkeklerin müşrike kadınları nikâhlanması caiz değildir. Çünkü mü'min erkek kalbinde ki iman sebebiyle pak ve temizdir. Müşrike kadın ise şirkinden dolayı pis kabul edilmiş ve ikisinin bir yatakta bulunması caiz görülmemiştir.

İkincisi, müşrike kadın serveti, güzelliği ve nesebi sebebiyle hayret verecek bir derece de olsa ve buna karşılık mü'mine kadın çirkin ve fakir olsa yine de mü'mine kadın müşrike

²⁹⁸ Taberî, *Câmîu'l-Beyân*, 3, 711-720.

²⁹⁹ Vehbi, *Hülâsâtü'l-Beyân*, 1, 388.

³⁰⁰ Vehbi, *Hülâsâtü'l-Beyân*, 1, 388.

³⁰¹ Vehbi, *Hülâsâtü'l-Beyân*, 1, 388.

³⁰² Vehbi, *Hülâsâtü'l-Beyân*, 1, 388.

kadından hayırlıdır. Çünkü mü'mine kadının imanı müşrike kadının güzellik ve zenginliğinden hayırlıdır.

Üçüncüsü, mü'mine kadınların müşriklerle nikâhlanmasının caiz olmamasıdır. Zira imanla müşerref olmuş bir mü'mine kadının küfür ile zelil olmuş bir kâfirin nikâhı altında olması zillete tercih etmektir.

Dördüncüsü, güzelliği, zekâsı, zenginliği hayret verecek derecede olan bir müşrikten fakir olan bir mü'minin daha hayırlı olmasıdır. Zira mü'min Allah'ı bilir, müşrik ise Allah'ı bilmekten mahrumdur. İnsanlar Allah'ı bilmekle kıymetli olur.

Beşincisi, müşrikler cehenneme davet eder, mü'minler ise cennete ve Allah'ın mağfiretine davet eder.

Altıncısı, Allah'ın insanlar düşünüp tezekkür etsinler diye gerçek hükümlere delalet eden ayetlerini insanlara açıklamasıdır.³⁰³

Mehmet Vehbi, ayetten bu altı hükmü çıkartarak böyle bir evliliğin asla caiz olmayacağını belirtmiştir.

Sait Şimşek, evliliği, karşı iki cinsi bir araya getiren ve kalıcı olması beklenen bir bağ olarak tanımlamış, bu sebeple de bu karşı iki cins arasında kalıcı bir mutabakatın ve uzun bir birlikteliğin arzu edildiğine işaret etmiştir. Eşlerden her birinin diğerini tamamlaması, bir bütünlük oluşturmaları ve sağlıklı bir aile kurmaları için de birbirleri ile uyumlu olmaları gerektiğini söylemiştir. Bütün bu sebeplerden dolayı mü'min ve mü'minelerin Allah'a ortak koşan bir kimse ile evlenmelerinin kabul edilmediğini belirtmiş ve mü'minlerin insanları cennete çağırırken, müşrikler cehenneme çağırdığını vurgulamıştır.³⁰⁴

Sait Şimşek, mü'min erkek ile mü'mine kadının, müşrike kadını ve müşrik erkeği beğenmelerinin güzellik ve benzeri dünyevi nedenlerle olacağını, oysaki mü'min ve mü'mine kişilerin ahiret ve dünyanın çatıştığı noktalarda ahireti tercih etmeleri gerektiğini bu sebeple de cehenneme davet eden müşriklerle evliliğin geçerli olmayacağını ve evlilik gibi önemli ve kalıcı bir bağın kurulamayacağını belirtmiştir. Müşrik olan biri ile evlenmektense mü'minlerin çirkin hatta köle dahi olsa yine bir mü'mini tercih etmeleri gerektiğini vurgulamıştır.³⁰⁵

Sait Şimşek, ayrıca âyetin, erkeklerden söz ettiğinde “*evlenin, evlenmeyin*” etken kipini kullanırken, mü'min kadınlardan söz ettiğinde “*evlendirin, evlendirmeyim*” şeklinde ettirgen kipi kullandığına dikkat çekmiştir. Bu sebeple âlimlerin çoğunun kadının evliliğinde velisinin

³⁰³ Vehbi, *Hülâsâtü'l-Beyân*, 1, 388-389.

³⁰⁴ Şimşek, *Hayat Kaynağı*, 1, 242.

³⁰⁵ Şimşek, *Hayat Kaynağı*, 1, 242.

rızasını şart koştüğünü söylemiştir. Ancak velinin rızasından önce kadının rızasının önemli olduğunu, kadının rızasından sonra velinin rızasının bir anlam ifade ettiğini söyleyen Sait Şimşek, velinin rızasının şart koşulmasının kadının bağımsız olması ve yahut olmaması ile ilgili bir husus olmadığını, bilakis kadını eşinin ileride kendisine takınacağı tavır, boşanma ve dul kalma gibi durumlarla alakalı bir husus olduğunu belirtmiştir. Çünkü bu gibi durumlarda kadının bir dayanağa ihtiyaç duyduğunu ve velinin rızasının da bu dayanağın olması için önemli olduğunu söylemiştir.³⁰⁶

Ayeti tefsir eden her iki müfessir de iman etmiş olan kişilerin Allah'a ve cennete davet ettiğini, müşrik olanların ise kişileri kötülüğe ve cehenneme davet ettiğini söylemişlerdir. Bu sebeple müşriklerin her ne kadar tercih edilmesi için cazip özellikleri olsa da inanmış kişilerin her zaman kendileri gibi olan mü'minler ile evliliğinin geçerli olduğunu müşrikler ile evliliğin ise geçersiz olacağına vurgu yapmıştır. Mehmet Vehbi, ayetten hükümler çıkarmış ve bunları maddelere ayırmıştır. Sait Şimşek ise ayette zikredilen farklı bir konuya vurgu yapmış ve mü'min kadının velisinin rızasının aranması gerektiği hususunda bunun kadının bağımsız olması veya olmaması ile alakalı bir durum olmadığını belirtmiştir. Sadece kadının zor durumda kaldığında arkasında güveneceği bir kişinin olmasını istemesi, evlenirken velisinin rızasını gözeterek evlendiğinde bu dayanağı her zaman arkasında hissedeceğinden velinin rızasının arandığını vurgulamıştır.

Konu ile alakalı bir diğer ayet ise şöyledir;

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا جَاءَكُمُ الْمُؤْمِنَاتُ مِهَاجِرَاتٍ فَامْتَحِنُوهُنَّ ۗ اللَّهُ أَعْلَمُ بِإِيمَانِهِنَّ فَإِنْ عَلِمْتُمُوهُنَّ
مُؤْمِنَاتٍ فَلَا تَرْجِعُوهُنَّ إِلَى الْكُفَّارِ لَا هُنَّ حِلٌّ لَّهُمْ وَلَا هُمْ يَحِلُّونَ لَهُنَّ وَآتُوهُنَّ مَا أَنْفَقُوا وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ أَنْ
تَنْكِحُوهُنَّ إِذَا آتَيْتُمُوهُنَّ أَجُورَهُنَّ وَلَا تُمْسِكُوا بِعِصَمِ الْكَوَافِرِ ۗ وَسْئَلُوا مَا أَنْفَقْتُمْ وَلَيْسَ لَكُمْ أَنْفَقُوا عَلَيْكُمْ
اللَّهُ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ

“Ey iman edenler! Mü'min kadınlar size hicret edecek olurlarsa onları imtihan edin. Allah onların imanlarını en iyi bilendir. Şayet onların mü'min olduğuna kanaat getirirseniz onları kâfirlere iade etmeyin. Ne bu kadınlar onlara helaldir ne de onlar bunlara helaldir. Onların (bu kadınlara) yapmış oldukları harcamaları (mehirleri) de geri verin. Ücretlerini (mehirlerini) vermeniz kaydıyla (bu kadınlarla) evlenmeniz için bir sakınca yoktur. Kâfir kadınları nikâhınızda tutmayınız. Onlara harcadıklarınızı isteyiniz, onlar da harcadıklarını

³⁰⁶ Şimşek, *Hayat Kaynağı*, 1, 242-243.

istesinler. Allah'ın hükmü işte budur. Aranızda hükmünü O böyle veriyor. Allah bilendir, her şeyi yerli yerine yapandır.''³⁰⁷

Taberî, Hz. Peygamberin ve Müslümanların müşrikler ile yapmış olduğu Hudeybiye antlaşmasının da müşriklerin tarafından mü'min olup Medine'ye giden olursa müşriklere iade edileceğine, aynı şekilde mü'minlerin tarafından biri dinden çıkıp Mekke'ye giderse mü'minlere iade edilmeyeceğini dair bir maddenin olduğuna vurgu yapmıştır. O sıralarda bir kısım kadınlar mü'min olarak Mekke'den Medine'ye hicret etmişlerdir. Taberî, müşriklerin anlaşmanın bu maddesine dayanarak kadınların geri iade edilmesini istediğini, ayetin bunun üzerine nazil olduğunu ve mü'min kadınların müşrik erkeklere haram olduğunu bu sebeple geri iade edilmelerinin yasaklandığını ifade etmiştir. Taberî, bu hicret eden kadınlardan birinin de Ümmü Gülsüm binti Ukbe b. Ebi Muayt olduğunu, bu kadın hicret ettikten sonra kardeşleri Ammare ve Velid'in Hz. Peygamberden kız kardeşlerini istediklerini bu sebeple ayetin indirildiğini ve kadının, kardeşlerine iade edilmediğini ifade etmiştir. Taberî, ayette, mü'min erkeklerin mü'min kadınlara, mü'min kadınların da mü'min erkeklere helal olduğunun beyan edildiğini söylemektedir. O, ayet nazil olmadan önce mü'min kadınların müşrik erkeklerle evlenmelerinin yasak olmadığını bu sebeple de Hz. Peygamberin kızı Hz. Zeynep'in Müslüman olmasına rağmen müşrik olan kocası Ebu'l-As b. Rebi ile beraber yaşadığını ifade etmiştir. Bedir savaşı sonunda Ebu'l As Müslümanlara esir düşmüş, Hz. Zeynep fidye olarak annesinin kendisine hediye ettiği gerdanlığı göndermiş, Hz. Peygamber Müslümanlarla istişare ederek gerdanlığı almamış ve kızı Hz. Zeynep'i Medine'ye göndermesi şartı ile Ebu'l As'ı serbest bırakmıştır. Ebu'l As sözünü yerine getirip hicretin ikinci yılında Hz. Zeynep'i Zeyd b. Harise ile Medine'ye göndermiş, Hz. Zeynep kocası Ebu'l-As'ın Müslüman olup Medine'ye gelmesine kadar onu beklemiş, gelince de Hz. Peygamber kızını tekrar ona vermiştir. Taberî bu ayet nazil olduktan sonra artık Müslüman kadınların ister müşrik, ister ehli kitap olsun, Müslüman olmayanlarla evlenemeyeceğinin kesinleştiğini ifade etmiştir.³⁰⁸

Mehmet Vehbi, müslüman olan kadınların Medine'ye hicret ettiği zaman imtihan edilmelerinden kastın, iman ettiklerine dair yemin etmeleri olduğunu ifade etmiştir. O, kadınların iman ettiğine kanaat getirildikten sonra artık mü'min kadınların müşrik kocalarına, müşrik kocaların da mü'min kadınlara helal olmayacağını söylemiştir. Farklı dinlere mensup kişiler olduklarından dolayı ayrılığın gerçekleşeceğini ve her birinin diğerinden faydalanmasının artık haram olduğunu söylemektedir.³⁰⁹

³⁰⁷ Mümtehine, 60/10

³⁰⁸ Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, 22, 575-588.

³⁰⁹ Vehbi, *Hülâsâtü'l-Beyân*, 14, 5887-5888.

Mehmet Vehbi, İmam Şafi'nin, kadının iddetinin bitmesi ile ayrılık gerçekleşeceğinden iddet bitmeden önce kadının eşi Müslüman olursa, nikâh olmaksızın adamın kadının eşi olarak hayatına devam edeceğini çünkü evlilik manisi ortadan kalkınca yasağın da ortadan kalktığını söylediğini ifade etmiştir. O, İmam Azam'a göre de kadın ile erkeğin ayrılığının sebebinin farklı dinlere mensup olmaları olduğunu ve erkeğin, müslüman olup eşine katılmadıkça kadının başka kocaya varabileceğini söylemiştir.³¹⁰

Yine Mehmet Vehbi, mü'min olan kadınların eşleri eğer kadınlara sarfettikleri mehirlerini isterlerse bu mehrin eski kocalarına iade edilmesi gerektiğini çünkü mehri evlenirken menfaat hasebiyle verdiklerini farklı dinlere mensup olduklarından artık menfaatin ortadan kalkması ile zararın giderilmesinin adaletten olduğunu söylemiştir.³¹¹

Mehmet Vehbi, ayetin iniş sebebinin de Fahreddin Razi, Hazin ve Ebu Suud Efendi'nin açıklamalarına göre bildirmiştir. Buna göre Hudeybiye Antlaşması yapılır yapılmaz henüz Hz. Peygamber Hudeybiye'den ayrılmadan Haris kızı Sübey'a adında bir kadın mü'min olarak Hz. Peygamber'in huzuruna gelmiş arkasından da eşi gelerek hanımının kendisine geri iade edilmesini istemiş, bunun üzerine ayet inmiştir. Hudeybiye Antlaşmasının bir maddesinde Mekke'den Medine'ye gidenler müşriklere iade edilecek eğer Medine'den Mekke'ye giden olursa onlar Müslümanlara geri iade edilmeyecekti. Bu sebeple eşini isteyen müşrik adama Hz. Peygamber hanımını iade etmemiş ve maddenin sadece erkekleri kapsadığını kadınların bu maddeye göre iade edilmelerinin söz konusu olmadığını ifade etmiş ve mü'min kadını eşine vermemiştir. Fakat mehrini kendisine iade edebileceğini söylemiştir.³¹²

Mehmet Vehbi, mü'min olarak Müslümanlara sığınan kadınların artık eski eşleri ile alakaları kalmadığından, eski kocalarına mehirlerini vererek bu kadınlar ile mü'min erkeklerin evlenebileceğini söylemiştir. Yine Mehmet Vehbi, İmam-ı A'zam hazretlerinin bu ayetten sonuç çıkararak mü'min olarak hicret eden kadının hamile olmadıkça iddet beklemeden mü'min bir erkek ile nikâhının caiz olduğu fetvasını verdiğini ifade etmiştir.³¹³ Bu ayetten sonra mü'min erkeklerin de Mekke'de kalan müşrik eşlerini boşadıkları da bildirilmiştir.³¹⁴

Sait Şimşek de ayetin, mü'min olarak Medine'ye kaçıp gelen iki kadının Hudeybiye antlaşmasının yukarıda zikrettiğimiz maddesi üzerine iadelerini isteyen müşriklere karşı indirildiğini ifade etmiştir. Kaçan kadınların hangi sebep ile kaçtıklarına dair imtihan edilmelerinin sadece kadınların kendi beyanları üzerine varılacak sonuç üzerinden bir kanaat

³¹⁰ Vehbi, *Hülâsâtü'l-Beyân*, 14, 5888.

³¹¹ Vehbi, *Hülâsâtü'l-Beyân*, 14, 5889.

³¹² Vehbi, *Hülâsâtü'l-Beyân*, 14, 5889.

³¹³ Vehbi, *Hülâsâtü'l-Beyân*, 14, 5890.

³¹⁴ Vehbi, *Hülâsâtü'l-Beyân*, 14, 5890.

olacağını kalplerinde olanı ise yalnızca Allah'ın bilebileceğini ifade etmiştir. Yine Medine'ye kaçarak sığınan kadının mü'min olduğuna kanaat getirilince artık eski eşine iade edilmeyeceğini yalnız kocasının kendisine vermiş olduğu mehrin geri verilmesi gerektiğine vurgu yapmış aynı şekilde mü'min erkeklerin müşrik eşlerini boşadıklarında da müşriklerden eşlerine verdikleri mehri isteyebileceklerini ifade etmiştir.³¹⁵

Sait Şimşek, Müslüman olarak kaçan kadın ile evlenmekte bir sakıncanın olmadığını bu sebeple mehrinin verilmesi ve kadının bekleme iddetinin dolması kaydıyla onunla mü'min erkeklerin evlenilebileceğini bildirmiştir.³¹⁶

Sonuç olarak her iki müfessirimiz de ayetin iniş sebebinin Hudeybiye Antlaşmasının bir maddesi gereği mü'min olarak Medine'ye sığınan kadınların müşrikler tarafından geri istenmesi üzerine indiğini bildirmişlerdir. Müfessirlerin, mü'min olarak kaçan kadınlar hakkında farklı isimler zikretmesinin sebebi, gerçekleşen, bu olayın bir tek kadın üzerinden olmadığı, birçok kadının bu sebeple Medine'ye kaçtığından dolayı olduğu kanaatindeyiz. Ayrıca müfessirlerimiz mü'min olan kadının mü'min bir erkek ile evlenmesi için iddet bekleme hususunda farklı görüşler ifade etmiştir. Bu konuda Mehmet Vehbi, İmam Şafi ve İmam-ı Azam'ın görüşlerine yer vermiş, İmam Şafi'nin iddeti dolduktan sonra evlenebileceğini, İmam-ı Azam'ın ise kadın hamile olmadıkça iddet beklemeksizin evlenebileceği görüşünde olduğunu beyan etmiş ve kanaatimizce kendisi de İmam-ı Azam'ın görüşünü benimsemiştir. Şimşek ise, kadının iddet bekledikten sonra evlenebileceğini bildirmiştir.

3.1.2. Mehir

Mehir, erkeğin evlenirken kadına verdiği veya vermeyi taahhüt ettiği mal veya paraya denmektedir.³¹⁷ Zuhayli, mehri, kadının, kocasının kendisi ile evlenmek için akit yapması veya gerçekten zıfafta bulunmasıyla hak ettiği maldır diye tanımlamaktadır.³¹⁸ Karaman, mehri erkeğin kadından istifade etmesinin karşılığı ve bedeli olmadığını, bir ömür boyu beraber yaşama arzusunun, erkeğin kadını talebinin, sembolik alameti ve hediye kabilinden olduğunu belirtmektedir.³¹⁹

³¹⁵ Şimşek, *Hayat Kaynağı*, 5, 220.

³¹⁶ Şimşek, *Hayat Kaynağı*, 5, 220.

³¹⁷ Yaman, *İslam Aile Hukuku*, 49, Mehmet Akif Aydın, Mehri, *TDV İslam Ansiklopedisi*, (Ankara: 2003) 28, 389-391.

³¹⁸ Zuhayli, *İslam Fıkıh Ansiklopedisi*, 9, 198.

³¹⁹ Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, 2, 338.

Kur'an'da mehir, nihle olarak geçmektedir. Nihle ise bağış yoluyla verilen hediye olarak tanımlanır. Kadına, herhangi bir mali karşılık olmadan sırf istifade edildiği için verilen mehre bu sebeple nihle denmiştir.³²⁰

Nikâh akdi yapılırken belirlenip belirlenmemesine göre mehir, *mehr-i müsemma* ve *mehr-i misil* şeklinde ikiye ayrılır. Tarafların konuşarak üzerinde anlaştıkları mehre, “belirlenmiş mehir” anlamında mehr-i müsemma denir. Eğer nikâh esnasında mehir hiç zikredilmemiş veya usulüne uygun, meşru bir şekilde takdir edilmemişse, kadının emsallerine bakılarak belirlenen mehre de mehr-i misil denmektedir.³²¹

Mehir, bütünüyle peşin verilebileceği gibi, bir kısmı peşin verilip bir kısmı daha sonraya da bırakılabilir. Peşin verilen kısma mehr-i muaccel, sonraya bırakılan kısma da mehr-i müeccel denmektedir.³²²

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

وَأْتُوا النِّسَاءَ صَدُقَاتِهِنَّ نِحْلَةً فَإِنْ طِبْنَ لَكُمْ عَنْ شَيْءٍ مِنْهُ نَفْسًا فَكُلُوهُ هَنِيئًا مَرِيئًا

“Kadınlara mehirlerini gönül hoşluğuyla verin. Şayet bunun bir kısmını gönülden size geri verecek olurlarsa onu da afiyetle yiyin”³²³

Taberî, ayette geçen “nihle” kelimesinin manası hakkında farklı görüşler olduğunu söylemiş ve tefsirinde bunlara yer vermiştir. Katade, nihle kelimesini “farz olan şey” anlamında almıştır. İbn Abbas’ a göre “mehir” anlamına gelmektedir. İbn Cüreyce göre de “takdir edilen ve verilmesi farz olan mehir” anlamındadır. İbn Zeyd’e göre ise “yapılması gereken dini bir vebedir”. Taberî bu görüşlere yer verdikten sonra kendisi “nihle” kelimesini “verilmesi gereken bir hediye ve farz olan bir ödeme” şeklinde ifade eder.³²⁴

Taberî, müfessirlerin, ayette geçen “kadınların mehirlerini verin” emrinin muhatabı konusunda da farklı görüşler bildirdiklerini söyleyerek bunlara tefsirinde yer vermiştir. Bu konuda üç farklı görüşün olduğunu zikretmiştir. Birinci görüşe göre buradaki emrin muhatabı kadınlar ile evlenmek isteyen erkeklerdir. Erkekler evlendikleri kadınların mehrini vermek ile yükümlüdürler. İkinci görüşe göre emrin muhatabı kadınların velileridir. Çünkü veliler evlendirdikleri kadınların mehrini alıp onlara vermiyorlardı. Ayet velilere mehirleri sahiplerine vermelerini emretmektedir. Üçüncü görüşe göre emrin muhatabı karşılıklı olarak birbirlerinin kız kardeşleri ile evlenen kişilerdir. Çünkü bunlar birbirlerine kız kardeşlerini vererek karşılıklı

³²⁰ el-İsfehânî, *el-Müfredat*, 485.

³²¹ Yaman, *İslam Aile Hukuku*, 50, Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, 2, 340.

³²² Yaman, *İslam Aile Hukuku*, 50.

³²³ Nisâ, 4/4.

³²⁴ Taberî, *Câmîu'l-Beyân*, 6, 380-381.

olarak mehir almaktan vaz geçerler. Böylece mehirin asıl sahibi olan kadınlar mağdur oluyorlar. Ayet bunlara hitaben inmiştir demekteler. Taberî bu üç görüşten birincisinin kabul edilir olduğunu ifade etmektedir.³²⁵

Taberî, “eğer kendi istekleriyle mehirin bir kısmını size bağışarlarsa onu afiyetle yeyin” şeklinde zikredilen “afiyetle yeyin” emrinin muhatabı konusunda da iki farklı görüşün olduğunu zikretmiştir. Birinci görüşe göre yiyecek olanlar kadınların kocalarıdır. İkinci görüşe göre ise velilerdir. Taberî bu iki görüşten birinci görüşü tercih etmektedir. Çünkü ayetin başındaki hitabın kadınların kocalarına yapıldığını bu sebeple yiyecek olanların da yine kocalar olduğunu ifade etmiştir.³²⁶

Mehmet Vehbi, ayetteki “mehirlerini verin” emrinin muhatabı konusunda farklı görüşlerin olduğunu birdirmiştir. Fahrüddîn er-Râzî ve Hazin’in görüşlerini yer vermiş ve bu iki âlimin buradaki emre muhatap olan kişinin kadınların velileri olduğunu söylediklerini ifade etmiştir. Onlara göre cahiliye zamanında velisi bir kadını nikâhladığında verilen mehri kendisi almaktaydı. Bu sebeple Allah, mehirin gerçek sahipleri olan kadınlara verilmesini emretmiştir. Mehmet Vehbi, velilerin nikâhladıkları kadınların mehirlerini alma olayının İslam’a girmiş Türkmen bölgelerinde hala devam ettiğini, başlık parası adıyla para, deve ve koyun olarak kadınların haklarını gasp ettiklerini söylemektedir. Bu sebeple bu adetleri yasaklamak için ayet nazil olmuştur demekle zikrettiği âlimlerin görüşlerine dayanak bulmakta fakat kendisi bu görüşe katılmayarak buradaki emre muhatap olanların kadınların eşleri olduğunu zikretmektedir.³²⁷

Mehmet Vehbi, mehirin kadının hakkı olup, velisinin hakkı olmadığını ve eşinin kadına mehirini vermesinin üzerine vacip olduğunu söylemektedir. Kadının da isterse mehirini yine eşine hibe etmesinin caiz olduğunu ve eşinin de bu mehri yemesinin mübah olduğunu bildirmiştir.³²⁸

Sait Şimşek, İslamiyetin nikâh akdi yapılırken erkeğin kadına mehir vermesini öngördüğünü ve bu mehirin kadın ile erkeğin arasındaki sevgi bağlarını güçlendirdiğini ve kadın için de bir güvence olduğunu zikretmektedir. Böylece mehirin kadının mülkiyetine geçtiğini ve kullanma yetkisine sahip olduğunu, dilerse bir kısmını eşine bağışlayabileceğini ifade etmiştir. Ayrıca Sait Şimşek, hem erkeğin kadına mehri verirken hem de kadının o mehri tekrar kocasına bağışlarken bu işlemlerin tamamen gönül rızası ile yapılması gerektiğini söylemiştir. Eğer

³²⁵ Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, 6, 381-382.

³²⁶ Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, 6, 385- 387.

³²⁷ Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 2, 834-835.

³²⁸ Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 2, 835.

erkek gönül rızası olmaksızın eşine verdiği mehri geri alırsa, kendisinin büyük bir vebal yüklenmiş olduğunu ifade etmiştir.³²⁹

Her iki müfessirimiz de mehri verecek olan kişinin evlenecek olan koca olduğu ve dilerse kadının mehrine eşine hediye edebileceği hususunda aynı fikirdedirler. Mehmet Vehbi, farklı görüşlere de yer vererek, kendi tercih ettiği görüşü bildirmiş, Sait Şimşek ise sadece kendi görüşüne yer vermekle yetinmiştir.

Bu hususta zikredilen bir başka ayette ise Allah şöyle buyurmuştur:

وَإِنْ أَرَدْتُمْ اسْتِبْدَالَ زَوْجٍ مَّكَانَ زَوْجٍ وَآتَيْتُمْ إِحْدِيَهُنَّ قِنطَارًا فَلَا تَأْخُذُوا مِنْهُ شَيْئًا أَتَأْخُذُونَهُ بُهْتَانًا
وَإِنَّمَا مُبِينًا

“Bir eşi bırakıp da onun yerine başka bir eş almak isterseniz öncekine yüklerle mehir vermiş olsanız bile ondan bir şey geri almayın. Bir iftira ve apaçık bir günah olarak onu geri alacak mısınız (şimdi)?!”³³⁰

Mehmet Vehbi, evlenirken kadınların eşlerine nikâhları altındayken, zina etmeme, yabancılara gösterilmemesi gereken yerlerini eşlerinden başkasına göstermeme ve hizmette kusur etmeme açısından söz verdiklerini belirtmiştir. Buna karşılık erkeklerinden eşlerine güzel davranma, mehir verme, zulüm etmeme ve geçimlerini sağlama hususunda söz verdiklerini çünkü nikâh akdinin her iki tarafın da bu söz üzerine anlaşmalarını kapsadığını ifade etmiştir.³³¹ Mehmet Vehbi, Fahrüddin er-Râzî ve Hazin’in ayetin iniş sebebi ile ilgili görüşlerine yer vermiştir. Onların açıklamalarına göre, cahiliye döneminde bir kimse eşini terk edip yeni bir kadın ile evlenmek istediğinde, eski eşine zina isnat ederek, ona verdiği mehri zorla geri alıp kadını boşar ve mehri yeni evleneceği kadına verirmiş. İşte bu kötü âdeti yasaklamak için ayet nazil olmuştur.³³² Mehmet Vehbi, âyette geçen “*kıntar*” kelimesinin malların çokluğu anlamına geldiğini ve bu sebeple âyetin, mehirde, birçok mal vermek ve kadın tarafından almanın caiz olduğuna delalet ettiğini bildirmektedir. Vehbi, Hz. Ömer döneminden de bir örnek vermiştir. Rivayete göre, Hz. Ömer bir gün minberde hutbe irad ederken mehrin çok alınmamasını söylemiş orada hutbeyi dinleyen bir kadın ayağa kalkarak bu âyeti okumuş ve böyle bir sınırlamanın getirilemeyeceğini söylemiş, bunun üzerine Hz. Ömer kadının doğru söyleyip kendisinin yanlış olduğunu kabul etmiş ve söylediği sözden vazgeçmiştir.³³³ Çünkü mehir kadını eşine kendisini teslim etmesinin bedelidir ve nikâh akdi zamanında anlaşma ne şekilde ise o

³²⁹ Şimşek, *Hayat Kaynağı*, 1, 474.

³³⁰ Nisâ, 4/20.

³³¹ Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 2, 867.

³³² Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 2, 867.

³³³ Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 2, 868.

doğru olandır.³³⁴ Erkek ne kadar çok mehir vermiş olsa dahi boşanma sonucunda kadında bir kusur olmadığı sürece verdiği mehirden birazını alması dahi caiz olmaz ve alınırsa yasak olan bir şey işlenmiş olur.³³⁵

Mehmet Vehbi, âyetin, nikâhtan sonra zıfaf olup halvet sonrası kadından boşanmak isteyen erkeğin boşanma bedeli olarak vermiş olduğu mehirden bir miktar bir şey almasını yasakladığını söylemiştir. Çünkü zıfaf olmaksızın boşanan kadının mehrin yarısını alması meşrudur. Âyette ise zıfaftan sonra boşanma olursa bunun üzerine yapılması gereken hüküm beyan edilmiştir. Eşler arasındaki geçimsizliğin sebebi erkek olursa kadından bir şey alması yasaktır. Fakat erkek kadından Talâk bedeli bir miktar mal alırsa aldığı mala sahip olur. Ama geçimsizliğin sebebi kadın ise erkek için hul bedeli almak helaldir demiştir.³³⁶

Mehmet Vehbi, cahiliye zamanında boşamak istediği kadına mehir vermemek için erkeğin kadına iftira attığını ve kadını mehrini vermeye mecbur kıldığını ifade etmiştir. Bu sebeple âyette “*bühtan*” kelimesinin kullanıldığını söylemekte ve “*bühtan*” kelimesini bir kimseye yapmadığı bir günahı isnad etmek şeklinde açıklamaktadır.³³⁷ Mehmet Vehbi kadının erkeğe Allah’ın emaneti olduğunu bu sebeple başka bir kadın ile evlenmek adına bir zamanlar kendisine emanet olan eski eşine iftira atarak zulmetmesinin ve ondan, verdiği mehri zorla almasının yasaklandığını bildirmektedir.³³⁸

Sait Şimşek, artık birlikte yaşamanın mümkün olmadığı kesin olarak anlaşıldığında erkeğin eşini boşayabileceğini fakat ona verdiği mehri geri alamayacağını, çünkü mehrin, bir müddet dahi olsa kadının erkek ile evli kalmasının ödülü olduğunu söylemektedir. Erkek eşi ile uzun veya kısa bir hayat sürmüş olsa dahi ona saygı göstermeli, ayrıca boşandıktan sonra da kadına iyilikte bulunmaya devam etmelidir. Çünkü kadınla bir müddet beraber olmuş ve onunla bir hayatı paylaşmıştır demektedir.³³⁹

Âyeti tefsir ederken Mehmet Vehbi, iniş sebebine yer vermiş, âyette ifade edilen kavramları açıklamış, cahiliye dönemi yaşantısı hakkında bilgi vererek âyeti tefsir etmiştir. Sait Şimşek ise ayetin yasakladığı hüküm konusunda kısa bir bilgi vererek gerekçesini açıklamakla yetinmiştir.

Evlendikten sonra el sürmeden boşanma gerçekleşirse kadına mehrin yarısı verilmektedir. Bu durum ile alakalı Kur’an’da Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

³³⁴ Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 2, 868.

³³⁵ Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 2, 868.

³³⁶ Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 2, 868.

³³⁷ Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 2, 869.

³³⁸ Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 2, 869.

³³⁹ Şimşek, *Hayat Kaynağı*, 1, 489.

لَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِنْ طَلَقْتُمْ النِّسَاءَ مَا لَمْ تَمْسُوهُنَّ أَوْ تَفْرِضُوا لَهُنَّ فَرِيضَةً وَمَتَّعُوهُنَّ عَلَى الْمَوْسِعِ قَدْرَهُ وَعَلَى الْمُقْتِرِ قَدْرَهُ مَتَاعاً بِالْمَعْرُوفِ حَقّاً عَلَى الْمُحْسِنِينَ (٢٣٦) وَإِنْ طَلَقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمْسُوهُنَّ وَقَدْ فَرَضْتُمْ لَهُنَّ فَرِيضَةً فَنِصْفُ مَا فَرَضْتُمْ إِلَّا أَنْ يَعْفُونَ أَوْ يَعْفُوا الَّذِي بِيَدِهِ عُقْدَةُ النِّكَاحِ وَإِنْ تَعَفُوا أَقْرَبُ لِلتَّقْوَى وَلَا تَنْسُوا الْفَضْلَ بَيْنَكُمْ إِنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ

“Kendilerine henüz el sürmediğiniz yahut mehrini belirlemediğiniz kadınları boşamanızdan dolayı size hiçbir sorumluluk yoktur. Yine de – zengin olanınız durumuna göre, fakir olanınız da durumuna göre- örfe uygun olarak o kadınlara bir şeyler verin. Bu, iyi davrananlar üzerine bir borçtur. / Ama eğer mehirlerini belirlediğiniz halde onlara el sürmeden önce boşarsanız, kendilerinin veya nikâh akdini elinde bulunduran kimsenin bağışlaması durumu hariç, belirlediğinizin yarısı onlarıdır. Erkekler olarak size düşenden vazgeçerseniz, bu takvaya daha uygundur. Birbirinize karşı iyi davranmayı unutmayın. Şüphesiz Allah, yaptıklarınızı görür.”³⁴⁰

Taberî’ye göre, bu ayetin baş tarafında, evlendikten sonra kendilerine dokunulmadan boşanan iki sınıf kadından söz edilmektedir. Bunlardan birincisi evlenirken kendilerine mehir tayin edilen ve dokunulmadan boşanan kadınlardır ki bir diğer ayette, onlara tayin edilen mehrin yarısının verilmesi emredilmiştir. İkincisi ise kendilerine mehir tayin edilmeden evlenilen ve sonra dokunulmadan boşanılan kadınlardır. İkinci grupta olan kadınlara, mehir tayin edilmediği için mut’a diye zikredilen bir kısım eşya verilir. Taberî, faydalanılacak şeyler anlamına gelen mut’a ile neyin kastedildiği hususunda farklı görüşlerin olduğunu belirtmiştir. Bir kısım âlimler verilmesi gereken eşyadan maksadın, en fazla bir köle, orta olarak para, en az olarak ise elbise olduğunu söylemiştir. Diğer bir kısım âlimler ise mut’a’nın boşanan kadınların benzeri olan kadınlara verilen mehrin yarısı kadar olacağı görüşlerine yer vermiştir. Taberî bu görüşlerden ilk görüşün daha isabetli olduğunu savunmuş ve ayette “zengin kendi imkânına göre fakir de kendi imkânına göre” buyurulduğunu bu sebeple mut’a denen eşyanın, erkeğin mali gücü göz önünde bulundurularak takdir edilebileceğini savunmuştur.³⁴¹

Taberî, mut’a’nın verilmesi emrinin farziyet mi yoksa mendubiyet mi ifade ettiği hususunda farklı görüşlerin olduğunu belirterek bu görüşlere yer vermiştir. Bazı âlimler mut’a’nın verilmesinin farz olduğunu bazıları mendup olduğunu bazıları ise kadın için bir hak olduğunu ifade etmişlerdir. Taberî bu görüşlere yer verdikten sonra kendisi, mut’a denilen eşyanın, boşanan her kadın için bir hak olduğunu ve boşayan erkeğin bu hakkı yerine getirmesi gerektiğini bildirmiştir. Taberî âyetin umum ifade ettiğini bu sebeple mehir belirlenmiş olsun

³⁴⁰ Bakara, 2/ 236-237.

³⁴¹ Taberî, *Câmû'l-Beyân*, 4, 288-294.

veya olmasın dokunulmadan boşanan her kadına mut'a verilmesi gerektiğini savunmuştur. Taberî, bu görüşe karşı çıkılabileceğini ve mehri belirlenen kadınlara dokunulmadan boşandıklarında belirlenmiş mehrin yarısı verileceğini âyetin belirttiğini ve daha başka şeyler verileceğini zikretmediğini söylemiştir. Bu sebeple mut'a verilmesi emredilen âyetin umum ifade etmediğini söyleyerek karşı çıkabileceklerini bildirmiş ve buna da cevap vererek Allah'ın bir âyette belli bir şeyin farz olduğunu belirttikten sonra artık aynı emri her yerde tekrar etmesi gerekmediğini ifade etmiştir. Taberî, Allah'ın âyetinde herhangi bir ayırım yapmaksızın boşanan kadınlara mut'a vermenin bir hak olduğunu beyan ettiğini, bu sebeple mehri belirlenmiş kadınlara da mehrin yarısını aldıktan sonra mut'a almaya haklarının olmadığını söylemenin mümkün olamayacağını belirtmiştir. Zira böyle bir kadının da hem mehrin yarısını alacağını hem de mut'a alacağını söylemiştir. Ayetlerden birinin kadının bir hakkını diğerinin diğer hakkını bildirmekte olduğunu belirtmiştir.³⁴²

Bir diğer ayette mehir takdir edilen ve dokunulmadan boşanan kadınlar ile ilgili hüküm bildirilmiştir ve mehri belirlenmiş fakat el sürülmeden boşanılan kadınlara mehrin yarısının verilmesi hükmü yer almıştır.

Taberî, kadınları nikâhlayıp, mehirleri takdir edildiği halde cinsi münasebette bulunmadan onları boşayan erkeklere, tayin edilen mehrin yarısını eşlerine vermelerinin emredildiğini bildirmiştir. Ancak boşanan kadınlar buluş çağına ermiş, rüştlerine kavuşup reşit olmuşlarsa, onların, bir lütuf olarak mehirlerinin yarısını istemekten vaz geçmeleri veya boşanan kocanın mehrin tamamını vererek lütufta bulunması müstesnadır. Taberî, bir kadının mehrini bağışlamasını ergenlik çağına ulaşmış reşit olması şartına bağlamıştır.³⁴³

Taberî, nikâh akdini elinde bulunduran kişi hakkında farklı görüşler olduğunu bildirmiştir. Bir görüşe göre nikâh akdini elinde bulunduran kişi kadının velisidir. Diğer görüşe göre ise kadını boşayan kocasıdır. Taberî bu görüşlerden ikincisini tercih etmektedir. Taberî, tüm âlimlerin, kadın küçük veya büyük olsun, velisinin, kocası boşamadan önce mehrinin herhangi bir miktarını kocasına bağışlanmış olmasının batıl olacağı konusunda ittifak ettiğini beyan etmektedir. Kadın boşanmadan önce velinin böyle bir hakkı olmadığı gibi boşandıktan sonra da böyle bir hakkı yoktur. Taberî, âlimlerin, kocasından bain Talâk ile boşanan kadının velisinin, kadını boşayan kocasına, kadının malından herhangi bir şeyi bağışlamasının batıl olduğu konusunda da ittifak ettiklerini belirtmektedir. Burada belirtilen kişi boşayan kocadır.

³⁴² Taberî, *Câmû'l-Beyân*, 4, 294-310.

³⁴³ Taberî, *Câmû'l-Beyân*, 4, 311-313.

Taberî, kocanın mehirden vazgeçmesinin mehrin tümünü vermesi ile olacağını söylemektedir.³⁴⁴

Mehmet Vehbi, mehir belirlenmemiş ve zifaf gerçekleşmeden boşanan kadınlara artık mehrin verilmeyeceğini ifade etmektedir. Zira koca eşinden faydalanmamış ve kadın da bir zayıyata uğramamıştır. Fakat nikâhla gelen mutluluk kocanın boşaması ile ortadan kalkmış ve kadın umutsuzluğa düşmüştür. Bunun giderilmesi için kadına bir mut'a verilmesi vaciptir. Mehmet Vehbi, boşayan koca için boşadığı kadına mut'a vermesinin (وَمَتَّعُوهُنَّ) lafzı emir olduğundan dolayı vacip olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca vacip olmayan bir şeyin hak olmayacağını bildirmiştir. Mehmet Vehbi, mut'anın eşin durumuna göre vereceği bir kat elbise olduğunu söylemekte ve nikâhlanıp, zifaf gerçekleşmeden, mehir belirlenmeden boşanan kadına, mut'a olarak bir kat elbise vermenin vacip olduğunu belirtmektedir.³⁴⁵

Mehmet Vehbi'ye göre, Allah'ın, kocanın zifaf olmadan boşadığı eşine mut'a verirken ihsan sahipleri gibi davranmasını ve ihsan sahipleri gibi muamele etmesini (الْمُحْسِنِينَ) lafzı ile tembihlemektedir.³⁴⁶

Mehmet Vehbi, mut'anın miktarı konusunda İmam-ı Azam ve Ebussuud Efendi'nin görüşlerine yer vermiştir. İmam-ı Azam, mut'anın, mehrin yarısını geçmemesi gerektiğini, Ebussuud Efendi ise, mut'anın beş dirhem gümüş kıymetinden noksan olmaması gerektiğini belirtmiştir.³⁴⁷

Mehmet Vehbi, mut'anın kocanın durumuna göre ölçüleceğini, zengine zengin kıyafeti, fakire fakir kıyafeti olması gerektiğinden bir anlaşmazlık olma durumunun var olacağını, bu sebeple takdirin hâkime ait olduğunu bildirmektedir.³⁴⁸

Mehmet Vehbi, mehri belirlenmiş fakat zifaf gerçekleşmeden boşanan kadınlara belirlenen mehrin yarısının verilmesinin bir diğer âyette ifade edildiğini belirtmiştir. Mehmet Vehbi, âyette ifade edilen "mes" (dokunma) ile alakalı mezhep imamlarının görüşlerine yer vermiş ve İmam Şafi'nin cima olarak tefsir ettiğini, İmam-ı Âzam'ın ise halvet-i sahihanın bulunmasını cima gibi değerlendirdiğini ve cima olmasa, halvet-i sahiha bulunsa yine de temasın var olduğunu söylediğini belirtmiştir. Eğer cima olmayıp halvet-i sahiha olsa tam mehir gerekir demiştir. İmam Şafi, halvet-i sahihayı yeterli bulmayarak cima olmadığı sürece tam mehir verilmeyeceğini, mehrin yarısının verileceğini belirtmiştir. Mehmet Vehbi, halvet-i

³⁴⁴ Taberî, *Câmû'l-Beyân*, 4, 317-341.

³⁴⁵ Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 1, 430.

³⁴⁶ Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 1, 430.

³⁴⁷ Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 1, 430.

³⁴⁸ Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 1, 431.

sahihayı; koca ve eşinin تنها bir yerde bulunup, kadında yakınlaşmaya mâni olacak bir hastalığın yahut yanlarında, uykuda dahi olsa, üçüncü bir adamın bulunması veya Ramazan'da oruçlu olmak gibi hissi veya şer-i bir yasağın bulunmadığı bir durumda bir saat dahi olsa bir arada bulunmaları olarak tarif etmiştir.³⁴⁹

Mehmet Vehbi, âyetin devamında bildirilen “*affin*” zahirde kocaya hitap gibi görünse de hakikatte koca ve eşine olduğunu çünkü takvaya yakınlaştıracak amel işleme ve ihsanı terketmeme konusunda kocanın mükellef olduğu kadar kadının da mükellef olduğunu ifade etmektedir.³⁵⁰

Mehmet Vehbi, âyetin tefsirinin devamında İslam'ın kadına verdiği değere vurgu yapmış ve bu âyetin kadına verilen haklara bir örnek teşkil ettiğini belirtmiştir. İslamiyet'te, kadınların mutlak hukuk kurallarında erkeklerle eşit olduklarını, karı koca arasında meydana gelen muamele ve hukukta ise kadınların erkeklere göre daha çok hakka sahip olduklarını bu âyeti delil göstererek belirtmiştir.³⁵¹

Sait Şimşek, mehri belirlenmeden ve zifafa girmeden boşanan kadınlara, kocanın, ekonomik durumuna göre toplumda oluşmuş iyi gelenekler çerçevesinde maddi bir şeyler vermesi gerektiğini ifade etmiştir. Sait Şimşek, mehir belirlenmemiş olsa da nikâh gerçekleştiği için erkeğin, boşadığı kadına mehir vermesinin erkek üzerine bir borç olduğunu belirtmekte ve belirlenmeyen mehirler de mehr-i mislin geçerli olduğunu, yani benzeri kadınlara ne mehir veriliyorsa ona da aynı mehrin verilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bunun, kadını sevindirip onurlandırdığını belirtmektedir. Klasik dönem bazı fıkıh kitaplarında mehrin, kadının, kadınlık uzvundan yararlanma karşılığı olduğunun zikredildiğini söylemekte ve bu görüşe karşı çıkmakta, böyle bir değerlendirme yapıldığında zifaf olmadan boşanan kadınlara hiçbir şeyin verilmemesi gerektiğini belirtmekte fakat durumunun böyle olmadığını da ifade etmektedir.³⁵²

Sait Şimşek, 237'nci âyette ise zifafa girmemiş, fakat mehri belirlenmiş kadının, boşanması halinde mehrin yarısını alacağını belirtildiğini ifade etmektedir. Âyette geçen “*nikâh akdini elinde bulunduran kimse*” ile boşayan kocanın mı yoksa kadının velisinin mi kastedildiği konusunda farklı görüşlerin bulunduğunu belirtmekte ve bunlara yer vermektedir. Hz. Ali ile diğer birçok sahabeden ve tabiinin bir kısmından nakledilen rivayetlere göre burada koca kastedilmektedir. Hanefiler de burada kocanın kastedildiğini bildirmişlerdir. İmam Şafi Mısır'a gittikten sonra burada kocanın kastedildiğini bildirmiştir. Bu görüşte olanlar, kocanın,

³⁴⁹Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 1, 432.

³⁵⁰Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 1, 432.

³⁵¹Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 1, 432-433.

³⁵²Şimşek, *Hayat Kaynağı*, 1, 255.

zifafa girmeden boşadığı kadına belirlenen mehrin tamamını vermesinin takvaya daha yakın olduğunu, aynı zamanda mehrin kadına ait olduğunu, velisinin bu konuda bağışlama yetkisinin bulunmadığını belirtmektedirler.³⁵³ Nikâh akdini elinde bulunduranın veli olduğunu söyleyenler ise, boşanan kadının küçük olması durumunda velinin mehri bağışlama yetkisinin olduğunu söylemektedirler. Malikiler de velinin kadını evlendiren durumda olduğundan mehri bağışlama yetkisine sahip olduğunu söylemektedirler.³⁵⁴ Sait Şimşek, bu görüşlere yer vermiş fakat kendi tercihini belirtmemiştir.

Taberî, mehri belirlenmeden ve zifafa girmeden boşanan kadına verilecek mut'anın, boşanan her kadının hakkı olduğunu, kadın mehir alsa dahi ayriyeten mut'a alma hakkının olduğunu ve bu mut'anın boşayan erkeğin gücüne göre belirleneceğini bildirmiştir. Mehmet Vehbi ise, mehri belirlenmeden ve zifafa girmeden boşanan kadına mehir verilmeyeceğini, ona mut'a verilmesi gerektiğini, mut'anın da bir kat elbise olacağını, bunun da erkeğin durumuna göre belirleneceğini ve erkek üzerine bu mut'ayı vermesinin vacip olduğunu belirtmiştir. Sait Şimşek, mehri belirlenmemiş ve zifafa girmeden boşanan kadınlara mehir vermenin erkekler üzerine bir borç olduğunu, bu mehrin de mehr-i misil ile belirleneceğini ifade etmiştir. Taberî, bir diğer ayette geçen nikâh akdini elinde bulunduran kişinin koca olduğunu belirtmiş, Mehmet Vehbi de aynı görüşü benimsemiştir. Sait Şimşek bu konudaki farklı görüşlere yer vermiş fakat kendi görüşünü belirtmemiştir.

Boşanmış kadınların, örfe uygun olarak geçimlerini sağlama haklarının olduğunu belirten bir başka âyette Allah şöyle buyurmuştur:

وَلِلْمُطَلَّاتِ مَنَاعٌ بِأَلْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ

“Boşanmış kadınlara da örfe uygun olarak geçimlerini sağlama hakkı vardır ki bunun sağlanması müttakiler üzerine bir borçtur.”³⁵⁵

Boşanmış her kadının, örfe göre elbise, giyim kuşam ve iyilikle istifade edilecek şeylerde hakkı vardır. Bu Rablerinin emirlerini uyup yasaklarından kaçınan takva sahiplerinin üzerine bir borçtur. Yukarıda da zikrettiğimiz gibi boşanan kadınlara verilmesi gereken eşyaya mut'a denir. Mut'anın her boşanan kadına mı yoksa belli şartlarda boşanan kadınlara mı verildiği konusunda farklı görüşler zikredilmektedir.

Taberî, mut'anın boşanan her kadına verilmesi gerektiğini savunmaktadır.³⁵⁶

³⁵³ Şimşek, *Hayat Kaynağı*, 1, 255.

³⁵⁴ Şimşek, *Hayat Kaynağı*, 1, 255.

³⁵⁵ Bakara, 2/241.

³⁵⁶ Taberî, *Câmîu'l-Beyân*, 4, 410-412.

Mehmet Vehbi, ayette geçen “مَتَاعٌ” kelimesinin boşanan kadınlara kocaları tarafından verilen mut’a olduğunu ifade etmektedir. Mehmet Vehbi, mehri belirlenmemiş ve zifaf olmadan boşanan kadınlara mut’a verilmesinin vacip olduğunu, bu boşanma dışında boşanan kadınlara mut’a vermenin müstehab olduğunu bildirmektedir.³⁵⁷

Sait Şimşek, ayette, boşanan kadına giyim, nafaka gibi yararlanabileceği şeyler verilmesi gerektiğinin anlatıldığını ve boşanan kadına verilen bu şeylere mut’a denildiğini belirtmektedir. Ayrıca mehri belirlenmiş ve kendisi ile zifafa girilmeden boşanan kadınlar hariç diğer tüm boşanan kadınların tamamının bu ayetin kapsamına girdiği konusunda âlimler arasında ittifak olduğunu ifade etmektedir. Kendisi ile zifafa girilmemiş fakat mehri belirlenmiş kadınlara mut’a verilip verilmemesi konusunda farklı görüşler olduğunu belirtmekte ve az sayıda âlim ise mehri belirlenmemiş ve zifafa girmeyen kadınların da bu kapsama girdiğini beyan etmektedir.³⁵⁸

3.1.3. Cinsellik

Yaratılan ilk insan olan Âdem’e, huzur vermesi ve onu tamamlaması için eş olarak Allah kadını yaratmıştır.

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ

“Kendilerinde huzur bulmanız için sizlerden eşlerinizi yaratması ve aranızda bir sevgi ve bir merhamet koyması da O’nun âyetlerindedir. Şüphesiz bunda düşünen bir topluluk için âyetler vardır.”³⁵⁹

Mehmet Vehbi, Allah’ın, erkeğin, ülfet ve ünsiyet kurarak çocuk sahibi olmasını ve kıyamete kadar neslin devamını sağlaması için kendi cinsinden menfaatine hizmet eden eşler yaratmasının, O’nun gücüne delalet ettiğini belirtmektedir. Allah, eşler arasında şefkat ve merhamet oluşturarak, aile kurumunun kolay kurulmasını, sıkıntı ve beladan eşlerin korunmasını sağlamaktadır. Mehmet Vehbi, erkeğin kendi cinsinden eşinin yaratılması ile muhabbetin oluştuğunu, eğer kendi cinsinden olmasaydı, nefret ve düşmanlığın ortaya çıkacağını ve dünyada düzenin oluşamayacağını ifade etmektedir.³⁶⁰

Sait Şimşek, insanların tek cins değil, birbirini tamamlayan ve birbirinde huzur bulan iki cins şeklinde yaratarak, fiziksel ve psikolojik ihtiyaçlarında birbirlerini tamamladıklarını ve

³⁵⁷ Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 1, 438.

³⁵⁸ Şimşek, *Hayat Kaynağı*, 1, 257.

³⁵⁹ Rûm, 30/21

³⁶⁰ Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 11, 4263.

böylece aralarında mükemmel bir uyumun, sevgi ve kaynaşmanın sağlandığını ifade etmektedir. Ayrıca eşler arasında uyumun olması ile aile kurumu ve toplum düzeninin oluştuğunu belirtmektedir.³⁶¹

Bir nikâh altında bulunan karı kocanın nasıl hareket etmesi gerektiği konusunda Allah şöyle buyurmaktadır:

نِسَاؤُكُمْ حَرْثٌ لَّكُمْ فَأَتُوا حَرْثَكُمْ أَنَّى شِئْتُمْ وَقَدِّمُوا لِأَنفُسِكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّكُمْ مُلَاقُوهٖ وَبَشِّرِ
الْمُؤْمِنِينَ

“Kadınlarınız tarlalarınızdır. O hâlde tarlalarınıza dilediğiniz gibi varın. Kendiniz için hazırlık yapın. Allah’tan korkun ve bilin ki mutlaka O’na kavuşacaksınız. Mü’minleri müjdele.”³⁶²

Âyette, mecazi bir anlatıma yer verilerek kadınlar tarlaya benzetilmiş ve erkeklerin hanımlarına diledikleri gibi yaklaşabilecekleri ifade edilmiştir. Erkeklerle ahiret için hazırlık yapmaları gerektiği hatırlatılmış ve dönüşün Allah’a olacağı belirtilmiştir. Peygamber Efendimiz’in, müminleri, kıyamette kurtulacakları ve cennette ebedi kalacakları hususunda müjdelemesi istenmiştir.

Taberî, ayette geçen “dilediğiniz yerden varın” sözü hakkında farklı görüşlerin olduğunu belirtmiştir. Birinci görüşe göre, arkalarından ve adetli iken yaklaşmamak şartıyla nasıl dilerse erkek öyle yaklaşır. İkinci görüşe göre, kadınlara tabi olmayan yollarından yaklaşmamak şartıyla, erkekler onlarla istediği şekilde temas kurabilirler. Üçüncü görüşe göre, erkekler adet dönemi hariç ne zaman isterse, gece gündüz yaklaşabilir. Dördüncü görüşe göre, erkekler ister azil (meniyi dışarıya boşaltmak) yaparak ister azil yapmayarak yaklaşabilir. Beşinci görüşe göre, erkek ister makattan ister tabi yoldan, nereden isterse eşine yaklaşabilir. Bu son görüşü rivayet eden raviler bu görüş hakkında kendi aralarında ihtilaf etmişlerdir. Taberî, bu görüşlerden, kadınların tabi yolundan olmak şartıyla erkeklerin dilediği yönden eşlerine yaklaşabileceği görüşünü benimsemiştir.³⁶³

Mehmet Vehbi, hars kelimesinin ekin ekmek olup ekin ekilecek mahal anlamına geldiğini ve âyette, kadınların çocuk doğacak mahallerinin, ziraat mahali olan tarlaya, erkeklerin nutfesinin, tarlaya atılan tohuma ve doğacak çocukların da bitkiye benzetildiğini ifade etmiştir. Bu sebeple kadının çocuk gelecek mahalline hars denildiğini söylemiştir. Âyetin, erkeklerin kadınlara helal kılınan kısmının, çocuk gelen kısım olduğunu açıkladığını ve o

³⁶¹ Şimşek, *Hayat Kaynağı*, 4, 120.

³⁶² Bakara, 2/223.

³⁶³ Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, 3, 745-763.

mahalden faydalanmanın isteğe bağlı olduğunu belirtmiştir. Mehmet Vehbi, kadındaki çocuk gelecek mahalle cinsel birleşmenin, arkadan, önden, sağdan, soldan, yatakta, oturduğu halde, istediği şekilde meşru olduğunu belirtmiştir. Fakat hangi şekilde olursa olsun meşru mahalden olması gerektiğini, meşru olan yer dışında bir yerden birleşmenin caiz olmadığını belirtmektedir. Mehmet Vehbi, bu emre aykırı hareketin yasaklandığını ve haram olduğunu ifade etmiştir.³⁶⁴

Mehmet Vehbi, Fahreddin er-Râzî ve Hazin'in açıklamaları üzerine âyetin iniş sebebinin Yahudilerin itikadlarını reddetmek olduğunu bildirmiştir. Çünkü Yahudiler, kadının çocuk mahalline arkadan cima yapılırsa, doğacak olan çocuğun şaşı olacağını söyler ve bu görüşlerini Tevrat'a isnad ederlermiş. Ensardan bir mahalle ahalisi de Yahudiler, ehl-i kitap diye onlara inanmışlar. Ensardan bazıları bu durumu Peygamber Efendimiz'e bildirince, Peygamber Efendimiz, Yahudilerin yalan söylediğini ifade etmiş ve Allah, Resulünü tasdik etmek için âyeti indirmiştir.³⁶⁵

Mehmet Vehbi, bu âyette, kadınları ziraat mahalline benzetme ile nikâhtan maksadın, çocuk meydana getirmek olduğuna işaretin olduğunu çünkü dünyanın sonuna kadar yani ahirete kadar, dünyanın, insanlara Allah tarafından emanet edildiğini, insanların da doğup, doğurarak çoğaldığından bu sebebi Allah evliliğe bağlayarak, insanlara çocuk yapmayı emrettiğini bildirmektedir. O, nikâhtan maksadın şehvet olmadığını, şehvetten maksadın çocuk olduğunu, bu sebeple çocuk meydana getirmek için çabalamak gerektiğini belirtmekte ve bu emre riayet edenlerin övüldüğünü aynı zamanda Allah katında bu durumun makbul görüldüğünü ifade etmektedir. Fakat şehvet isteğini karşılayıp, çocuğu rahimde öldürmenin veya çocuk oluşumuna engel olacak şekilde cinsel birleşme gerçekleştirmenin, Allah'ın isteğine ve nikâhın gayesine uymayan bir hareket olduğundan dünyada ceza gerektiğini ahirette ise azap gerektiğini belirtmektedir.³⁶⁶

Mehmet Vehbi bu âyette Allah'ın, dünyada ve ahirette insan için önemli olan dört vazifeye işaret ettiğini bildirmiştir. Birincisi, insanın neslinin devamı, dünyanın imarı ve evliliğin maksadı olan çocuk için birleşmenin gerekliliği. İkincisi, ahiret için ibadetin lüzumu. Üçüncüsü, haram olan şeylerden nefsi muhafaza etmenin lüzumu. Dördüncüsü ise yasak olan şeylerden kaçmak ve görevi yerine getirmenin ahiret için olduğu.³⁶⁷

³⁶⁴ Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 1, 393.

³⁶⁵ Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 1, 393.

³⁶⁶ Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 1, 394.

³⁶⁷ Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 1, 394.

Mehmet Vehbi, kadınların, erkeklerin ekin mahalli olup, ekin mahalline istediği gibi ekin ekmenin caiz olduğunu, herkesin nefsinin korumasının, haramdan uzak durmasının ve Allah'tan korkmasının vacip olduğunu, herkesin Allah'a hesap vereceğini bilerek hareket etmesi gerektiğini ve bunlara dikkat eden kişinin sayısız nimetlerle müjdelendiğini ayetin bildirdiğini ifade etmektedir.³⁶⁸

Sait Şimşek, âyette kadınların tarlalara benzetilmesinin mecazi bir anlam taşıdığını, bu anlamla kadının, tarla gibi bir mülk konumuna düşürüldüğü anlamının çıkarılamayacağını belirtmiştir. O, kadın ile tarla arasında yapılan benzetmenin, hem tarlanın hem de kadının tohum ekme ve üreme mahalli olmalarıyla alakalı olduğunu belirtmiş ve kadının ancak temiz dönemde hamile kalabileceğini, âyetin de bu temizlenme döneminde, kadını tarlaya benzettiğini ifade etmiştir.

Her iki müfessirimiz de âyette, kadının tarlaya benzetilmesinin bir mecazi anlatım olduğunu ifade etmiştir. Mehmet Vehbi, âyetin iniş sebebi hakkında bilgi vermiş, ayrıca nikâhtan maksadın çocuk doğurmak olduğunu, bu sebeple çocuk olmasına engel olmanın ahirette azap gerektireceğini belirtmiştir. Sait Şimşek ise âyetin iniş sebebi hakkında bir bilgiye yer vermemiş, kadının tarlaya benzetilmesinin onun bir mülk gibi anlaşılması gerektiğini belirtmiş ve kadını bir meta gibi gören insanlara bu görüşlerinin yanlış olduğunu göstermekle yetinmiştir.

Allah, oruç günlerinin gecelerinde kadınlarına erkeklerin yaklaşmasını da helal kılmıştır. Allah şöyle buyurmaktadır:

أَجَلٌ لَّكُمْ نَيْلَةَ الصِّيَامِ الرَّفْتُ إِلَى نِسَائِكُمْ هُنَّ لِيَابِسٌ لَكُمْ وَأَنْتُمْ لِيَابِسٌ لَهُنَّ عَلِمَ اللَّهُ أَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَخْتَانُونَ أَنْفُسَكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ وَعَفَا عَنْكُمْ فَالآنَ بَاشِرُوهُنَّ وَابْتَغُوا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَكُمْ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ثُمَّ أَتُمُوا الصِّيَامَ إِلَى اللَّيْلِ وَلَا تُبَاشِرُوهُنَّ وَأَنْتُمْ عَاكِفُونَ فِي الْمَسَاجِدِ تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ فَلَا تَقْرُبُوهَا كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ آيَاتِهِ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ

“Oruç gecesini kadınlarınıza yaklaşmanız size helal kılındı. Onlar sizin için bir giysidir, siz de onlar için bir giysisiniz. Allah sizin kendinize (hâkim olamayıp) emre aykırı davrandığınızı elbetteki biliyordu. Ama tövbenizi kabul etti ve sizi bağışladı. Artık kadınlarınıza yaklaşın ve Allah'ın sizin için yazdıklarını isteyin. Tanyerinin beyaz ipliği, siyah ipliğinden sizce ayırt edilinceye kadar yiyin, için. Ardından geceye kadar orucu tamamlayın. Mescitlerde

³⁶⁸ Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 1, 394.

itikâfa çekildiğiniz sırada kadınlarınıza yaklaşmayın. Bunlar, Allah'ın sınırlarıdır, bu sınırları aşmayın. Belki korunurlar diye Allah âyetlerini insanlara işte böyle açıklamaktadır."³⁶⁹

Mehmet Vehbi, Fahreddin Razi ve Hazin'in açıklamalarına yer vererek âyetin iniş sebebini şöyle açıklamıştır: Hz Ömer'in bir gece yatsı namazından sonra eşine yaklaşmış ve sonra guslederek temizlenmiş ama bu durumdan utanarak mescide gelip durumu Hz. Peygamber'e anlatmıştır. Hz. Peygamber, bu durumun kendisine yakışmadığı söylemiş, o sırada mescitte bulunan diğer bazı sahabiler de aynı durumun kendi başlarına da geldiğini söyleyince bu âyet inmiştir.³⁷⁰

Mehmet Vehbi, âyetten anlaşılacağı üzere, önceleri yatsı namazından sonra eşlerin yaklaşmasını haram kılındığını zira helal olsaydı tekrar helal olduğunun açıklanmasına ihtiyacın olmayacağını ayrıca Hz. Peygamberin, bunu doğru bulmaması ve tevbe ve affa ihtiyaç duyulmasının da aynı şeye delalet ettiğini belirtmektedir.³⁷¹

Mehmet Vehbi, itikâfta ise eş ile birleşmenin haram olduğunu ve bu durumun itikâfi bozacağını ifade etmektedir. Mehmet Vehbi, itikâf kavramını Beyzavi'nin beyanı üzere tanımlayarak, ibadet için kişinin bir mescitte durması olduğunu belirtmiştir.³⁷²

Sait Şimşek, Müslümanların oruçlu geçirdikleri Ramazan ayı günlerinin gecelerinde de hanımlarına yaklaşmanın yasak olduğunu fakat kendilerine hâkim olamayıp bu yasağı çiğnedikleri için âyetin indiğini ve böylece oruç günlerinin gecelerinde erkeklerin, hanımlarına yaklaşmalarına izin verildiğini belirtmektedir. Sadece mescitlerde ibadete çekilenler yani itikâfa çekilenler için bu yasağın devam ettiğini belirtmektedir.³⁷³

Sait Şimşek, itikâfi, bir yerleşim biriminde en az bir Müslümanın dünyevi meşgalelerini askıya alarak bir müddet için mescide kapanıp ibadet ile meşgul olması olarak tanımlamıştır. İtikâfa giren kişinin zorunlu ihtiyaçlar dışında mescidin dışına çıkamayacağını da belirtmektedir.³⁷⁴

Her iki müfessirimiz de âyet inmeden önce ramazan ayında eşlerin ilişkiye girmesinin yasak olduğunu ve bu yasağın inen bu âyet ile kaldırıldığını ifade etmektedir. Mehmet Vehbi, âyetin iniş sebebine şahıslar üzerinden yer verirken, Sait Şimşek, iniş sebebini genel olarak

³⁶⁹ Bakara, 2/187.

³⁷⁰ Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 1, 318.

³⁷¹ Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 1, 318.

³⁷² Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 1, 321.

³⁷³ Şimşek, *Hayat Kaynağı*, 1, 210.

³⁷⁴ Şimşek, *Hayat Kaynağı*, 1, 210.

açıklamakla yetinmiştir. Her iki müfessirimiz de itikâf kavramını tanımlamışlar ve itikâf içinde iken eş ile ilişki yasağının devam ettiğini belirtmişlerdir.

3.2. Boşanma İle İlgili Hükümler

3.2.1. Talâk

Talâk, sözlükte, bağı çözmek, ayırmak, serbest bırakmak anlamına gelmektedir. Fıkhi terim olarak ise, nikâh akdini çözmek ve kaldırmak amacıyla kullanılan belli sözlerle erkeğin evlilik bağına ortadan kaldırmasıdır.³⁷⁵

Talâk, dönüşlü olup olmaması bakımından bir de sünnete uygunluğuna göre çeşitli şekillere ayrılmaktadır. Dönüşlü olup olmamasına göre Talâk ric'î ve bâin olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

Ric'î Talâk, yeni bir evlilik akdine ve yeniden mehir vermeye gerek olmaksızın, kocaya, tek tA'râflı iradesiyle iddet süresi içerisinde boşadığı eşine dönme imkânı veren boşamadır. Bu boşama üçüncü ve son boşama olursa bain Talâk haline gelir. Ric'î Talâk esnasında koca isterse iddet içerisinde tekrar eşine dönebilir. Bain Talâk ise evliliği kesin olarak sona erdiren, kocaya yeni bir nikâh ve mehir tesbiti olmadıkça boşadığı eşine dönme imkânı vermeyen boşamadır. Bain Talâk evlilik birliğini hemen sona erdirir. Bain talağın üçüncüsü gerçekleşirse kadın başka bir erkekle doğal bir evlilik yapıp ve yine doğal yollardan boşanmadıkça eski eşine helal olmaz.³⁷⁶

Talâk, sünnete uygun olup olmamasına göre de ikiye ayrılır. Bunlar sünnî talâk ve bid-î talâktır. Sünnî talâk, kadının hayız görmediği ve son hayzından itibaren cinsel ilişkide bulunmadığı bir dönemde bir boşama hakkı ile yapılan boşamadır. Bid-î talâk ise, kadının hayızlı olduğu zamanda veya temizlik devresinde olmasına rağmen cinsel ilişkide bulunulduktan sonra veya bir temizlik devresinde birden fazla boşama hakkı kullanarak yapılan boşamadır.³⁷⁷

İslam anlayışına göre evlilik sükûn ve huzur, sevgi ve şefkat ilkelerine dayanmaktadır. Aile hayatına bu ilkeler hâkim olmalıdır. Fakat zamanla sevgi ve saygının azaldığı ve giderek yok olduğu ailelerde geçimsizlik baş göstermeye başlamakta ve giderek içinden çıkılmaz bir

³⁷⁵el-İsfehani, *el-Müfredât*, 309, Yaman, *İslam Aile Hukuku*, 62, Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, 1, 348, Zuhayli, *İslam Fıkıh Ansiklopedisi*, 9, 282, H. İbrahim Acar, Talâk, *TDV İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: DİA, 2010) 39, 496-500.

³⁷⁶Yaman, *İslam Aile Hukuku*, 71-72, Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, 1, 358-359, Zuhayli, *İslam Fıkıh Ansiklopedisi*, 9, 341-347.

³⁷⁷Yaman, *İslam Aile Hukuku*, 73-74, Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, 1, 359- 360, Zuhayli, *İslam Fıkıh Ansiklopedisi*, 9, 336-341.

hal almaktadır. Böyle durumlarda İslam, geçimsizliğin tarafları olan karı kocanın, kendi aralarında problemlerini çözmelerini öngörmekte ve kocaya, sert ve kaba davranmamasını, kadına da kocasına karşı itaatkâr olmasını tavsiye etmektedir.³⁷⁸ Eşler arasında meydana gelen geçimsizlik baş başa giderilmediği takdirde Kur'an, her iki tarafın ailesinden birer hakem tayin edilerek eşler arasındaki problemin çözülmesi için çaba harcanmasını emretmektedir. Allah şöyle buyurmaktadır:

وَإِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا فَابْعَثُوا حَكَمًا مِنْ أَهْلِهِ وَحَكَمًا مِنْ أَهْلِهَا إِنْ يُرِيدَا إِصْلَاحًا يُوَفِّقِ اللَّهُ بَيْنَهُمَا
إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا خَبِيرًا

“Eğer o çiftin ayrılmasından endişe ederseniz erkeğin ailesinden bir hakem, kadının ailesinden de bir hakem gönderin. Şayet barışmak istiyorlarsa Allah onları uzlaştırır. Şüphesiz ki Allah bilendir, haberdar olandır.”³⁷⁹

Mehmet Vehbi, buradaki hitabın tüm mü'minlere olduğunu, hakem tayin etmenin amacı, karı koca arasındaki anlaşmazlığı olabildiğince yok etmekse bu konuda muktedir olan her ferdin üzerine bu hitabın vacip olduğunu bildirmektedir. Hakemlerin aileden olmasının sebebinin ise taraflar arasındaki anlaşmazlığa daha vakıf olmaları ve anlaşmazlığı çözüme taraflara daha çok tesir edebilme güçlerinin olmasına bağlamaktadır.³⁸⁰

Mehmet Vehbi, tarafların izni olmadan hakemlerin onları boşamasının veya hul' uygulamasının İmam-ı Azam nezdinde geçerli olmadığını ayrıca İmam-ı Şafi'nin de bir görüşüne göre geçerli bir diğer görüşüne göre geçersiz olduğunu bildirmektedir. Ayrıca hakemlerin, tA'râflar arasındaki geçimsizliği çözebilmeyi istediklerinde Allah'ın aralarını uzlaştırıp onları hayra ulaştıracağını veya hakemler, taraflar arasındaki geçimsizliği çözmeyi istediklerinde Allah'ın karı kocanın aralarını uzlaştıracağını ifade etmektedir. Vehbi, geçimsizliğin çözebilmesi için hem hakemlerin hem de tarafların hüsn-ü niyet beslemeleri gerektiğini belirtmektedir. Mehmet Vehbi, “aralarında tevfik” cümlesini, bir şeyde tarafların razı olması olarak açıklamış ve tevfik kavramının asıl manasının, iki kimsenin bir işte eşit olarak rıza göstermeleri olduğunu belirtmiştir. Şer-i mana olarak ise, Allah'ın, sebepler sonucunda oluşan müsebbebe razı kılıp, kulunun elinde hayır yaratması olduğunu belirtmektedir.³⁸¹

Sait Şimşek, aile içi anlaşmazlığın kadının serkeşliğinden kaynaklanacağı gibi, erkeğin kabalık ve haksız davranışlarından da kaynaklanabileceğini belirtmektedir. Aile içi

³⁷⁸ Topaloğlu, *İslam'da Kadın*, 188.

³⁷⁹ Nisâ, 4/35.

³⁸⁰ Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 3, 915.

³⁸¹ Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 3, 915-916.

geçimsizliğin ilk önce aile içinde çözüme kavuşturulması gerektiğini, fakat aile içi çabalar fayda vermezse iki tarafın ailelerinden hakem tayin edilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Aile içi meseleleri en iyi akrabaların bileceğini bu sebeple de hakemlerin akrabadan seçildiğini söylemekte, hakemlerin durumu değerlendirdiğini ve bir sonuca vararak, uzlaşma mümkünse uzlaştırdıklarını, mümkün değilse boşanmalarına karar verdiklerini belirtmektedir.³⁸²

Aile içi geçimsizlik hakemler tarafından da çözülemese boşanma gerçekleşmektedir. Boşanma ile ilgili Allah şöyle buyurmaktadır;

وَالْمُطَلَّاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ ثَلَاثَةَ قُرُوءٍ وَلَا يَحِلُّ لَهُنَّ أَنْ يَكْتُمْنَ مَا خَلَقَ اللَّهُ فِي أَرْحَامِهِنَّ إِنْ كُنَّ يُؤْمِنْنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَبُعُولَتَهُنَّ أَحَقُّ بِرَدِّهِنَّ فِي ذَلِكَ إِنْ أَرَادُوا إِصْلَاحًا وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَلِلرِّجَالِ عَلَيْهِنَّ دَرَجَةٌ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ

“Boşanan kadınlar, üç aybaşı beklerler. Onlara, eğer Allah’a ve ahiret gününe inanıyorlarsa, Allah’ın rahimlerinde yarattığını gizlemeleri caiz olmaz. Kocaları arayı düzeltmek istiyorlarsa, bu süre içerisinde onları geri almaya daha fazla hak sahibidirler. Kadınların hakları, örfte uygun olarak yükümlülüklerine denktir. Ancak erkeklerin onlar üzerinde bir dereceleri vardır. Allah güçlüdür, her şeyi yerli yerince yapandır.”³⁸³

Âyetin baş tarafı iddet konusundan bahsettiği için bu ayetin bu bölümünü iddet başlığı altında değerlendireceğiz. Burada Talâk konusu ile alakalı bölümün tefsircilerimiz tarafından değerlendirilmesine yer vereceğiz.

Âyet-i Kerimede *“kocaları arayı düzeltmek isterse, iddet müddeti içinde onları geri almaya daha fazla hak sahibidirler”* buyrulmaktadır. Taberî, karısını bir veya iki Talâkla boşayan erkeğin, karısı iddet beklediği sırada veya hamilelik esnasında, onu tekrar kendine kabul edip eş yapmaya başkalarından daha layık olduğunu belirtmektedir.³⁸⁴

Âyet-i Kerimede *“kadınların hakları, örfte uygun olarak yükümlülüklerine denktir”* buyrulmaktadır. Taberî, bir veya iki Talâkla boşanmış kadınların, kendilerini boşayan kocaları üzerinde haklarının olduğunu, bunun da kocalarının, sırf zarar vermek için kendilerine dönmeme durumu olduğunu ifade etmiştir. Yani, bu şekilde boşanan kadınlara, iddet içinde dönmek isteyen kocalarının, onlara zarar vermek için değil, faydalı olmak için dönmeleri gerektiğidir. Taberî, kadınların kocaları üzerinde böyle bir hakları olduğunu söylemektedir. Kocalarının da bir veya iki Talâk ile boşadıkları hanımları üzerinde hakları vardır ki o da, kadınların rahimlerindeki çocuğu gizleyerek kocalarına zarar vermeleridir. Kadınların

³⁸² Şimşek, *Hayat Kaynağı*, 1, 504.

³⁸³ Bakara, 2/228.

³⁸⁴ Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, 4, 115-118.

kocalarından çocuklarını gizleyerek onları bu haktan mahrum etme hakları yoktur demektir.³⁸⁵

Âyet-i Kerimede, “*Ancak erkeklerin onlar üzerinde bir dereceleri vardır.*” buyrulmaktadır. Taberî, ayetin bu bölümünü, erkeğin karısı üzerindeki haklarına karşı bağışlayıcı ve hoşgörülü olması ve onların bir kısmından vazgeçmesi şeklinde tefsir etmektedir.³⁸⁶

Mehmet Vehbi, eşini boşayan kocanın, güzel bir geçim isteği ile tekrar eşine dönmek istediğinde, boşama, iddet müddeti içinde ve ric’î Talâk ise kocalarının hanımlarına dönmesinin uygun olduğunu belirtmektedir. Mehmet Vehbi, “ (وَبُعُولَتُهُنَّ) buûle” kelimesinin, boşanmış olan kadınların kocaları olduğunu bildirmekte ve ric’î talağın da, “*boş olsun, boşadım*” gibi lafızlarla bir veya iki defa boşamak olduğunu ve bu boşama ile kocanın iddet müddetini bekleyen hanımına geri dönme imkânının var olduğunu belirtmektedir.³⁸⁷

Mehmet Vehbi, boşanmadan kaynaklanan zararı ortadan kaldırmak ve oluşan nefreti sevgi ile bertaraf etmek amacıyla olan kocanın, iddet bekleyen hanımına, “ben eşime döndüm” gibi sözlerle yahut fiilen eşine yaklaşarak yahut yaklaşıma öncesi bazı davranışlar göstererek eşine tekrar dönebileceğini ifade etmiştir. Kocanın eşine dönmesindeki maksat eğer hayır ise dönmesinin uygun olduğunu, fakat kocanın eşine dönmesindeki maksat hanımının başka bir erkekle evlenmesine mani olmak veya ona eziyet etmek ise geri dönmesinin haram olduğunu belirtmektedir.³⁸⁸

Mehmet Vehbi, tarafların birbirlerinin hukukuna riayet etmelerinin, kadının, kocasına iyi hizmet etmesinin, itaat etmesinin ve malını, namusunu muhafaza etmesinin, kocanın da, eşi ile iyi geçinmesinin, elbise, nafaka ve diğer ihtiyaçlarını karşılamasının vacip olduğunu belirtmektedir. Ayrıca erkeklerin kadınlardan akılda, kuvvet ve kudrette, şecaat ve metanette, zahmetli işlere tahammülde, namaz, oruç gibi ibadetleri eksiksiz yapmakta, eşinin, nafakasını, elbisesini ve evini temin etmekte, hanımını, yabancılardan ve sıkıntılardan korumakta, üstün olduğunu ifade etmektedir.³⁸⁹

Sait Şimşek, kocaların gerçekten barışmak istediğinde ve iyi geçineceklerine inandıklarında, boşanmış oldukları hanımlarına dönebileceklerini ve önceliğin onlara ait olduğunu, bu konuda hak sahibi olduklarını belirtmektedir. Şayet koca, hanımına eziyet etmek

³⁸⁵ Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, 4, 119-121.

³⁸⁶ Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, 4, 121-124.

³⁸⁷ Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 1, 402.

³⁸⁸ Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 1, 402.

³⁸⁹ Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 1, 403.

için tekrar dönüyorsa, bunun hesabını ahirette vereceğini de bildirmektedir. Sait Şimşek, İslam'ın, her konuda haklar ile sorumluluklar arasında denge kurduğunu, kadının hak ve yükümlülüklerinin de bu çerçevede olması gerektiğini ifade etmekte, fakat boşanma yetkisinin erkeğe verildiğini, kadının yalnızca mahkemeye başvurarak boşanabileceğini, bu sebeple de erkeklerin kadınlar üzerinde bir derece üstünlüklerinin olduğunu belirtmektedir. Sait Şimşek, erkeğin kadından üstünlüğünün fazilet ile alakalı olmadığını, boşanma yetkisini elinde bulundurma yönüyle olduğunu belirtmektedir.

Mehmet Vehbi, erkeğin ric'î Talâk ile boşandığında ve iddet süresi içinde, iyi geçinme isteği ile eşine tekrar dönebileceğini aksi takdirde eziyet için ve başka erkek ile evlenmesine mâni olmak için dönmesinin haram olduğunu belirtmektedir. Sat Şimşek de, aynı şekilde erkeğin hanımına, iyi geçinme ve iyi niyet ile dönmek istediğinde bu hakka öncelikle sahip olduğunu aksi takdirde eziyet etmek için dönmesinin hesabını ahirette vereceğini belirtmiştir. Mehmet Vehbi, kocanın, birçok konuda hanımından üstün olduğunu belirtirken, Sait Şimşek, kocanın sadece boşanma yetkisini elinde bulundurması hususunda hanımından üstün olduğunu ifade etmektedir.

Talâk ile ilgili bir diğer âyette Allah şöyle buyurmaktadır;

الطَّلَاقُ مَرَّتَانٍ فَإِمْسَاكَ بِمَعْرُوفٍ أَوْ تَسْرِيحٍ بِإِحْسَانٍ وَلَا يَجِلُّ لَكُمْ أَنْ تَأْخُذُوا مِمَّا آتَيْتُمُوهُنَّ شَيْئًا

“Boşama iki defadır. Sonra ya iyilikle tutmak yahut güzellikle salmaktır. Onlara verdiğinizden bir şey almanız da size helal değildir.”³⁹⁰

Âyet, boşanmanın iki defa olduğunu bildirmektedir. Bundan sonra eğer koca tekrar hanımına dönmek istiyorsa, iyi geçinerek evlilik hayatına devam etmeli, şayet geçimsizlik devam ederse üçüncü bir boşama ile hanımını serbest bırakmalı ve ona verdiği mehri de geri almamalıdır.

Taberî, boşanmanın iki defa olduğunu, iki boşamadan sonra eğer koca, isterse hanımına dönebileceğini fakat üçüncü Talâk gerçekleşikten sonra artık eşine dönemeyeceğini belirtmektedir.³⁹¹

Mehmet Vehbi, kocanın eşini iki kere boşadıktan sonra dönmek isterse dönebileceğini ve elinde kalan tek Talâk ile evliliğine devam edebileceğini belirtmektedir. Bundan sonra erkeğe düşenin, hanımı ile iyi geçinerek evliliğine devam etmesi olduğunu yahut ona bir miktar mal vererek, eziyet etmeden üçüncü Talâk ile hanımını boşaması ve onu serbest bırakması

³⁹⁰ Bakara, 2/229.

³⁹¹ Taberî, *Câmîu'l-Beyân*, 4, 127.

olduğunu ifade etmiştir. Mehmet Vehbi, Hanefi mezhebinde boşamanın ayrı ayrı yapılmasının sünnet olduğunu, zira üç boşamanın aynı anda olmasının büyük sıkıntılar meydana getirdiğini ve hülleeye ihtiyacın hâsıl olduğunu belirtmektedir. Nitekim Hz. Peygamber devrinde, Hz. Ebubekir devrinde ve Hz. Ömer'in halifelığının ilk iki yılında bir lafızla üç Talâk bir Talâk sayılmaktaydı. Daha sonra Hz. Ömer insanların bunu kötüye kullandığını farketmiş ve o zamanın koşullarını değerlendirerek aynı anda bir lafızla üç talağı üç Talâk olarak saymıştır. Fakat bu Hz. Ömer'in zamanıyla sınırlıdır. Günümüzde boşanma olayları iyice arttığı için evliliği kurtarma yoluna gitmek gerekir.³⁹² Mehmet Vehbi, ric-i talağın ikiye kadar olduğunu üçüncüden sonra artık kocanın hanıma dönme hakkının bulunmadığını, bain talağın gerçekleştiğini, isterse kadının başka kocaya gidebileceğini, tekrar kocasına dönmesi için rızasının alınarak yeni bir nikâh ve mehir ile eski kocasına dönebileceğini ifade etmektedir.³⁹³

Mehmet Vehbi, iki talağa kadar erkeğin eşine dönmesindeki hikmeti, Fahreddin Razi'nin beyanı üzerine açıklamaktadır. Erkeğe dönüş hakkının verilmesinin hikmetini, ayrıldığı zaman bunun kendi üzerinde etkisini anlaması, zararlarını değerlendirmesi, eşine olan sevgisini ve muhabbetinin derecesini ölçmesi ve bu değerlendirmeler sonucunda üzüntü duyursa tekrar dönebilmesine imkân tanınması olarak açıklamaktadır. Bu hakkın iki defa verilmesini de birinci ayrılığın sonuçlarının çok iyi değerlendirilememesine, ayrılığın etkisinin ve sonuçlarının anlaşılabilmesinin, ikinci bir ayrılıkla daha iyi tecrübe edileceğine bağlamaktadır. Ayrıca boşanma sonucunda aile bireylerinin büyük sıkıntı, keder ve müşkil durumlara maruz kalacağını ve bu sonuçları bertaraf etmek için de erkeğe tekrar dönüş hakkının verildiğini ifade etmektedir.³⁹⁴

Mehmet Vehbi, ayetin iniş sebebini Hazin'in beyanı üzerine açıklamaktadır. Cahiliye döneminde, bir erkek hanımını istediği kadar boşayabilmekte, istediği zaman da ona tekrar dönebilmekte ve bu durum da doğru kabul edilmekteydi. İslam'ın başlangıç dönemlerinde bir Müslüman erkek hanımını boşamış ve tekrar ona geri dönmüş. Kadın bu durumu Hz. Aişe'ye şikâyet edince ve Hz. Peygamber de durumundan haberdar edilince bu âyetin indiğini belirtmektedir.³⁹⁵

Sait Şimşek, cahiliye döneminde boşamanın sınırsız olduğunu, kişinin karısını kaç kez boşarsa boşasın iddet müddetinde ona geri dönebildiğini bu sebeple âyetin dönüşlü boşamayı iki ile sınırlandırdığını belirtmektedir. Kocanın iddet müddeti içerisinde hanımına dönebileceğini ve bunun için tekrar nikâha gerek olmadığını fakat hanımın iddeti bittikten sonra

³⁹² Acar, Talâk, 499.

³⁹³ Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 1, 404.

³⁹⁴ Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 1, 404-405.

³⁹⁵ Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 1, 405.

tekrar dönmek istediğinde erkeğin, yeni bir nikâh ile eşine dönebileceğini bu sebeple de hanımının rızasının şart olduğunu ifade etmektedir.³⁹⁶

Sait Şimşek, erkeğin üç kez boşadığı hanımına tekrar dönemeyeceğini, kadının normal şartlarda başkası ile evlenip boşanmadığı takdirde onunla tekrar nikâh kıyamayacağını belirtmektedir. İslam'ın önerdiği boşamanın her temizlik döneminde bir Talâkla boşamak olduğunu fakat aynı anda üç Talâkla boşamanın da geçerli kabul edildiğini belirtmektedir.³⁹⁷

Sait Şimşek, karısını boşayan ve iddet müddeti içerisinde tekrar ona dönen erkeğin, hanımına güzel davranması gerektiğini, yok eğer boşayacaksa da haklarını ödeyerek boşaması gerektiğini, ayrıca da boşamanın ardından hanımını karalayacak sözler de sarfetmemesi gerektiğini belirtmektedir. Ve dönüşlü Talâk ile hanımını boşayan erkeğin nikâh akdinde karısına verdiklerini geri almak için onu oyalama yönüne de gitmemesi gerektiğini ifade etmektedir.³⁹⁸

İki müfessirimiz de âyetin iniş sebebine yer vererek cahiliye dönemindeki yanlış uygulamayı sınırlamak için âyetin indiğini belirtmiştir. Mehmet Vehbi, talağın yapılma şekli hakkında Hanefî mezhebinin görüşüne yer vererek talağın ayrı ayrı zamanlarda yapılmasının sünnet olduğunu belirtmiş, Sait Şimşek de aynı şekilde talağın ayrı ayrı zamanlarda ve hanımın temizlik dönemlerinde olması gerektiğini belirtmiştir. İki müfessirimiz de aynı anda üç talağında gerçekleştiğinde, kabul edildiğini belirtirken, Mehmet Vehbi, bunun aynı zamanda sıkıntıya sebep olduğunu ve pişmanlık duyulduğunda hülle yapılmadan boşandığı kocasına hanımın dönemeyeceğini ifade etmiştir. İki müfessirimiz de dönüş yolunun kalmadığı bir boşamada yani bain talağın birinin gerçekleştiği bir durumda yeni bir nikâh ile ve hanımın rızası alınarak eşine dönülebileceğini belirtmiştir. Mehmet Vehbi, ayrı olarak erkeğe, hanımın rızası alınmadan iddet müddetinde dönüş hakkı verilmesinin hikmetine yer vermiş ve hem erkeğin kararında isabet edip etmediğini değerlendirme, hem de aile içinde oluşan sıkıntıların bertaraf edilmesi için dönüş hakkının verildiğini belirtmiştir.

Kocaların hanımlarını boşaması hususunda bir başka âyette Allah, şöyle buyurmuştur:

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَطَلِّقُوهُنَّ لِعَدَّتِهِنَّ وَأَحْصُوا الْعِدَّةَ وَاتَّقُوا اللَّهَ رَبَّكُمْ لَا تُخْرِجُوهُنَّ مِنْ بُيُوتِهِنَّ وَلَا يَخْرُجْنَ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَنَّ بِفَاحِشَةٍ مُبَيِّنَةٍ وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللَّهِ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ لَا تَدْرِي لَعَلَّ اللَّهَ يُحْدِثُ بَعْدَ ذَلِكَ أَمْرًا

³⁹⁶ Şimşek, *Hayat Kaynağı*, 1, 249.

³⁹⁷ Şimşek, *Hayat Kaynağı*, 1, 249.

³⁹⁸ Şimşek, *Hayat Kaynağı*, 1, 249- 250.

“Ey Peygamber! Kadınları boşadığınızda iddetlerini gözeterek boşayın ve bekleme sürelerini iyice hesaplayın. Rabbiniz olan Allah’tan korkun. Açık bir hayâsızlık yapmadıkları sürece ne siz onları evlerinden çıkarın ne de onlar kendileri çıksınlar. Bunlar Allah’ın sınırlarıdır. Kim Allah’ın sınırlarını aşarsa kendine haksızlık etmiş olur. Bilemezsin, belki Allah bunun ardından bir durum ortaya çıkarır.”³⁹⁹

Âyet, kocalara boşamak istedikleri hanımlarının iddetlerini iyi hesaplamalarını emretmektedir. İddetin hesaplanması görevi erkeğe verilmiştir. İddetin doğru hesaplanmaması, eksik veya fazla hesaplanması, hem erkek, hem de kadın için bir hak meselesidir. Ayrıca iddet süresi içinde kadınları, hâyâsızlık yapmadıkları sürece, evlerinden çıkarmamaları gerektiğini bildirilmektedir.

Taberî, âyetin Abdullah b. Ömer’in hanımını adetliyen boşaması ve durumun Hz. Peygamber’e bildirilmesi sonucunda indiğini bildirmektedir.⁴⁰⁰

Taberî, iddetin iyi hesaplanması gerektiğini, eksik hesaplandığında hanımların hamile olma ihtimali anlaşılmadan başka bir erkek ile evlenme gibi bir durumun oluşacağını, fazla hesaplandığında ise hanımın başka biri ile evlenme durumunun uzatılmasına sebep olduğunu ifade etmektedir. Taberî, kadının evden çıkarılmasına sebep olacak hayâsızlığın, kadının işleyeceği her türlü günahı, zina etmekten hırsızlık etmeye, kocasının akrabalarına kötü davranmadan, iddet beklediği evden izinsiz çıkmasına kadar her şeyi içine aldığını belirtmiştir.⁴⁰¹

Mehmet Vehbi, erkeğin hanımını adetli olmadığı zamanda boşaması gerektiğini, kadın adetliyen boşamanın bid’at olduğunu ve iddetin süresini takip edecek olanın erkek olduğunu çünkü iddet süresince kadının nafakası, oturacağı ev ve eğer kadının iddet süresi içinde hamile olduğu anlaşılırsa çocuğun zayi olması gibi şeylerden zarar göreceğinin erkek olduğunu belirtmektedir. O, kadın eğer adetliyen boşama gerçekleşirse, bunun kadın için bir zarar olduğunu çünkü bu sefer kadının dört adet dönemi beklemesi gerekeceğini ifade etmektedir.⁴⁰²

Sait Şimşek, aile birliğinin devam ettirilmesinin esas olduğunu, fakat bazı durumlarda evliliği devam ettirmemenin, ettirmekten daha hayırlı duruma gelebileceğini ve karşılıklı anlaşarak boşanma, kadının kendini boşatma durumu hariç boşama yetkisinin erkekte olduğunu, bu sebeple de boşanma kararını da erkeğin vereceğini belirtmektedir.⁴⁰³

³⁹⁹ Talâk, 65/1.

⁴⁰⁰ Taberî, *Câmîu'l-Beyân*, 23, 28.

⁴⁰¹ Taberî, *Câmîu'l-Beyân*, 23, 30-31.

⁴⁰² Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 14, 5960-5961.

⁴⁰³ Şimşek, *Hayat Kaynağı*, 5, 258-259.

Sait Şimşek, boşama süreci hakkında da bilgi vermektedir. Kesin boşamaya karar veren kocanın hanımını temizlik döneminde bir talâk ile boşayacağını, bu durumda evliliğin sona ermediğini, boşamayı izleyen üç, başka bir görüşe göre iki âdet dönemi sona erinceye kadar hanımının evde oturmaya devam edeceğini belirtmektedir. Bu süreç içinde eğer koca evliliği devam ettirmek istediğini söz veya davranışları ile belli ederse, yeni bir nikâh etmeden hanımına dönebileceğini ifade etmektedir. Dönme gerçekleşmezse bu bekleme süresinin bitiminde evlilik sona ermiş ve boşama gerçekleşmiş olur. Daha sonra boşanan çiftler bir araya tekrar gelmek isterlerse bir nikâh ile bir araya gelirler. Eğer koca üç talağın hepsini kullanmak isterse baştaki gibi temizlik döneminde boşar, üç, bir görüşe göre iki adet dönemi bekler ve sonra tekrar boşar ve aynı süreci tekrar bekler ve bir daha boşarsa artık dönüşü olmayan bir sürece girmiş olur. Tekrar evlenmek isterlerse kadının normal şartlarda başka bir erkekle evlenmesi ve yine normal şartlarda boşanması gerekir. Sait Şimşek, eski kocaya dönmek için bir başkası ile yapılan yapay nikâhın ve boşanmanın hiçbir geçerliliği olmadığını da belirtmektedir.⁴⁰⁴

Mehmet Vehbi, âyetin devamında erkeklerin, hanımlarını boşadıkları zaman, iddetlerini uzatarak veya nafakalarını vermeyerek hanımlarını zarara uğratmaktan sakınmaları ve bu hususta Allah'tan korkmaları gerektiğini belirtmekte, Allah'ın her iki tarafın da birbirine zarar vermesini istemediğini, erkeklerin de hanımlarını iddetleri bitinceye kadar evlerinden çıkarmamaları gerektiğini ifade etmektedir. İddet bekleme sürecinde evden çıkarma sebebi olarak âyette zikredilen hayâsızlığı ise müfessirimiz, eşe veya ailesine, akrabalarına hakaret etme, bir takım açık ahlaksızlıkta ve kötü sözlerde bulunma, namusa söz getirecek açık ve kötü davranışlarda bulunma olarak tefsir etmiştir. Mehmet Vehbi, oturulan evin bir başkasına ait olması, evin gasbedilmesi, evin yıkılması ve kadının ahlâksızlığı dışında kadının evden çıkarılmasının haram olduğunu belirtmektedir.⁴⁰⁵

Sait Şimşek, hayâsızlık hakkında bir açıklamada bulunmamış, kadının iddet süresince evden ayrılmaması gerektiğini, kocanın da hanımını evden çıkaramayacağını belirtmekle yetinmiştir.

Mehmet Vehbi, Allah'ın koymuş olduğu hudutlara uymanın her birey için vacip olduğunu, bu hudutlardan birinin yerine getirilmemesi veya çiğnenmesinin nefse zulüm olduğunu belirtmektedir. Âyette geçen “ *Bilemezsin, belki Allah bunun ardından bir durum ortaya çıkarır.* ” sözünün, eşini boşayan erkeğe bir hitap olduğunu belirtmekte ve eşini boşayan erkeğin boşamadan sonra ne olacağını bilemeyeceğini, Allah'ın karı koca arasında yeniden

⁴⁰⁴ Şimşek, *Hayat Kaynağı*, 5, 259.

⁴⁰⁵ Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 14, 5961-5962-5963.

sevgi ve muhabbet oluşturacağını, bu sebeple de tekrar eşine dönmek isteyebileceğini ifade etmektedir. Allah'ın aralarındaki nefreti sevgiye dönüştürerek düşmanlığı ve anlaşmazlıkları ortadan kaldırıp çiftler arasında yeniden muhabbetin hâsıl olmasını sağlayacağını ve genellikle bunun da gerçekleştiğini belirtmektedir.⁴⁰⁶

Sait Şimşek de âyetin devamını aynı şekilde tefsir etmiş ve bu süre içerisinde problemlerin çözülebileceğini veya hataların anlaşılıp düzeltilerek evliliğin devamının sağlanabileceğini söylemiştir. Ayrıca hanımın hamile olup olmadığının da bu süreç içerisinde anlaşılmasını boşanmanın ardından ortaya çıkabilecek duruma bağlamaktadır.⁴⁰⁷

Allah, evlenirken nasıl şahit isteniyorsa boşanırken de şahidin olması gerektiğini yukarıda açıkladığımız âyetin devamında belirtmiştir. Allah şöyle buyurmaktadır:

فَإِذَا بَلَغَ الْأَجَلُ فَأَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ أَوْ قَارِقُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ وَأَشْهَدُوا ذَوِي عَدْلٍ مِنْكُمْ وَأَقِيمُوا
الشَّهَادَةَ لِلَّهِ ذَلِكُمْ يُوعَظُ بِهِ مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا

“Bekleme sürelerini doldurduklarında ya onları uygun bir biçimde tutun yahut uygun bir biçimde onlardan ayrılın. Aranızdan adalet sahibi iki kişiyi de şahit tutun. Şahitliği ise Allah için dikkatlice yapın. İşte bu, Allah'a ve ahiret gününe inananlara verilen öğüttür. Kim Allah'tan korkarsa Allah ona bir çıkış yolu gösterir.”⁴⁰⁸

Mehmet Vehbi, kadının iddet müddetinin bitimine yakın bir zamanda kocanın, iki seçeneğinin olduğunu, hanımına dönmek veya onu güzellikle boşama konusunda bir seçim yapması gerektiğini belirtmektedir. Erkek isterse, eşine yaklaşarak veya sözle dönmek istediğini beyan ederek, boşanmaktan pişmanlık duyup eşine geri dönebilir. Mehmet Vehbi, erkeğin eşine döndüğü zaman şer-i olarak yapması gereken bazı şeylerin olduğunu belirterek, kocanın, eşine eşya veya mal vererek boşanmadan kaynaklanan gönül kırıklığını telafi etmesi gerektiğini ifade etmiştir. Koca ve eşi arasında artık muhabbet ve sevgi kalmamış ise o zaman da erkeğin, eşine malını tam vererek ayrıca elinde bulunan eşyalarından da vererek, boşanmadan kaynaklanan hüznü ve elemi giderici bir tavır takınarak, güzellikle eşini boşaması gerektiğini belirtmektedir.⁴⁰⁹

Sait Şimşek ise, iddet süreleri boyunca kadınlara iyi davranılması gerektiğini, kesin ayrılığa karar verildiğinde ise hakları gözetilerek güzel bir biçimde ayrılığın gerçekleşmesi gerektiğini ifade etmektedir.⁴¹⁰

⁴⁰⁶ Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 14, 5964.

⁴⁰⁷ Şimşek, *Hayat Kaynağı*, 5, 259.

⁴⁰⁸ Talâk, 65/2.

⁴⁰⁹ Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 14, 5966- 5967.

⁴¹⁰ Şimşek, *Hayat Kaynağı*, 5, 259.

Ayette zikredildiği gibi nikâhta olduğu gibi boşanma hususunda da iki şahit istenmektedir. Mehmet Vehbi, boşanma esnasında adaletli iki şahidin olması gerektiğini belirtmektedir. Şayet şahit bulunmadığı takdirde, boşanan fakat tekrar eşine iddet süresinde dönen erkek için ve eşi için “boşanma olmasına rağmen aynı evde birlikte yaşayarak zina ediyorlar” ithamında bulunulabileceğini veya boşandıkları halde şahit olmadığı için erkek vefat ettiğinde kadına miras düşeceğinden kavga çıkabileceğini, bu sebeple şahidin bulunmasının gerekliliği olduğunu ifade etmektedir. Şahitlerin de adaletli olması ve Allah rızasını gözeterek, tarafların zarardan korunmaları için şahitliği doğru eda etmeleri gerektiğini ifade etmektedir.⁴¹¹

Sait Şimşek, nikâh akdinin şahit huzurunda yapıldığı gibi, boşanmanın da adalet sahibi iki şahit huzurunda yapılması gerektiğini söylemektedir. Fakat Ehl-i Sünnet fakihlerinin, nikâh akdinde şahitlerin hazır bulunmalarını şart koşmalarına rağmen, boşanmada böyle bir şart koşmadıklarını, boşanmanın sonradan şahitler tarafından duyulmasını yeterli gördüklerini ve boşanmanın şahit huzurunda olmasa da gerçekleştiğini beyan etmektedir.⁴¹²

Mehmet Vehbi, bid’at olan üç talağı vermekten, karısını zarara uğratmaktan, iddeti sürecinde oturduğu evinden çıkarmaktan ve Allah’ın koyduğu sınırları aşmaktan sakınan, nefisini Allah’ın gazabından ve kendisini, eşini, korktukları şeylerden muhafaza eden, eşi ile kendi arasında oluşacak fitnelerden koruyan kişiyi Allah’ın mutluluğa erdştirerek pek çok rızık ile rızıklandıracağını söylemektedir.⁴¹³

Sait Şimşek, ayette, boşama gibi sıkıntılı anlarda Müslüman’ın hayata bakışını belirleyen ilkelerin de zikredildiğini belirtmektedir. Müslüman kişinin, sıkıntılı anlarında Allah’ın emir ve yasaklarını gözetmesi ve ona duyduğu güven ve sadakatin sarsılmaması gerektiğini ifade etmekte, böyle davrandığı takdirde de, Allah’ın, kendisine sıkıntılarını aşma yolunu göstereceğini, Allah’ın yardımı ile her türlü sıkıntıyı aşabileceğini ve Ona, güvenmesi gerektiğini beyan etmektedir.⁴¹⁴

Boşanan ve iddet sürelerini bekleyen kadınları, kocalarının iyilikle tutmak veya güzellikle salıvermek hususunda iki seçeneklerinin olduğunu, haklarını çiğnemek ve eziyet etmek için kadınların tutulmaması gerektiğini bildiren âyette Allah şöyle buyurmaktadır.

⁴¹¹ Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 14, 5967.

⁴¹² Şimşek, *Hayat Kaynağı*, 5, 259.

⁴¹³ Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 14, 5969.

⁴¹⁴ Şimşek, *Hayat Kaynağı*, 5, 260.

وَإِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَبَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَأَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ أَوْ سَرِّحُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ وَلَا تُمْسِكُوهُنَّ
ضِرَارًا لِّتَعْتَدُوا وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ وَلَا تَتَّخِذُوا آيَاتِ اللَّهِ هُزُوًا وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَمَا
أَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِنَ الْكِتَابِ وَالْحِكْمَةِ يَعِظُكُمْ بِهِ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ

“Kadınları boşadığımızda ve onlar iddetlerini bitirmek üzere iken onları ya iyilikle tutun yahut güzellikle salın. Haklarını çiğneyerek eziyet çektirmek için onları tutmayın. Kim bunu yaparsa, kendisine zulmetmiş olur. Sakın Allah’ın âyetlerini alay konusu yapmayın. Allah’ın üzerinizdeki nimetini, öğüt vermek için size indirdiği kitabı ve hikmeti hatırlayın. Allah’tan korkun. Bilin ki Allah, her şeyi bilir.”⁴¹⁵

Mehmet Vehbi, âyetin, kocanın, hanımına zarar vermek ve başka bir kocaya gitmesini engellemek için boşadıktan sonra tekrar dönmesini haram kıldığını, kocanın böyle yaptığı takdirde kendisine zulmedeceğini ifade etmiştir. Zarar vermek kastıyla hanımına dönmeyi tefsirinde açıklamıştır. Koca bir Talâk verir hanım iddetini bekler, tam bitmeye yakın koca hanımına döner sonra tekrar boşar, hanım tekrar iddetini bekler ve iddet bitmeye yakın koca hanımına geri döner. Sonra tekrar boşar ve hanım tekrar iddet bekler. Böylece kadın tam dokuz ay beklemiş olur. Allah, bu âyet ile kadını böyle bir zarardan korumaktadır. Sırf kadına zarar vermek ve başka bir adam ile evlenmesini geciktirmek için kadının bu şekilde bekletilmesi âyet ile nehyedilmiş ve haram kılınmıştır.⁴¹⁶

Sait Şimşek, boşamanın ciddi bir olay olduğunu bu sebeple sırf boşama süresi uzasın ve kadına sıkıntı olsun diye tekrar boşama niyetiyle iddeti bitmeden kadına dönmenin haram kılındığını, böyle yapan kişinin kendine zulmettiğini, bunun hesabını diğer dünyada vereceğini belirtmektedir.⁴¹⁷

İki müfessirimiz de, kötü niyetlerle, hanımına zulmetmek adına, erkeğin, hanımını boşayıp, tekrar boşamak için iddet süresi içerisinde eşine dönmesinin haram kılındığını, böyle yapan erkeğin eşine değil kendisine zulmettiğini belirtmektedirler.

Boşanan kadınların, eşlerine tekrar dönmek istediklerinde, buna kimsenin engel olamayacağı da bir diğer âyette belirtilmektedir.

وَإِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَبَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَلَا تَعْضُلُوهُنَّ أَنْ يَنْكِحْنَ أَزْوَاجَهُنَّ إِذَا تَرَاضُوا بَيْنَهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ
ذَلِكَ يُوعِظُ بِهِ مَنْ كَانَ مِنْكُمْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ذَلِكَمْ زَكَى لَكُمْ وَأَطَهَرَ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ

⁴¹⁵ Bakara, 2/231.

⁴¹⁶ Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 1, 412-413.

⁴¹⁷ Şimşek, *Hayat Kaynağı*, 1, 250.

“Kadınları boşadıktan sonra onlar da iddetlerini bitirir ve ardından iyilik üzere anlaşarak kendilerini kocalarına nikâhlamak isterlerse onlara engel olmayın. İçinizde Allah’a ve ahiret gününe iman etmiş olanlara böyle öğüt verilmektedir. Bu, sizin için daha hayırlı ve daha temizdir. Allah bilir, siz bilmezsiniz.”⁴¹⁸

Taberî, bu âyetin kocalarından boşanan, iddet sürelerini bitirerek kocalarından ayrılan fakat tekrar kocalarına dönmek isteyen, kocalarının da kendisini istediği kadınlar hakkında olduğunu ve velilerinin buna engel olamayacağını belirtmek için indiğini ifade etmektedir. Ayrıca Taberî, bu âyetin, velinin evlenmede yetkisinin olduğunu kanıtı olduğunu, zira velinin kadının evlenmesine engel olmasının yasaklandığını, bunun da velinin evlilikte yetkili olduğunu göstergesi olduğunu belirtmektedir.⁴¹⁹

Mehmet Vehbi, âyette hitabın, Talâk veren kimselere yahut bilumum insanlara veyahut veliye olduğunu belirtmekte ve kimsenin kadınları, boşandığı ve tekrar dönebilme imkânı olan kocalarına dönmelerine karşı çıkıp engelleyemeyeceğini ifade etmektedir. Serbest kalan hanımların, ric’at yoluyla veya hülle yoluyla eski eşe veyahut başka bir erkek ile evlenmesine kimsenin mani olamayacağını belirtmektedir.⁴²⁰

Sait Şimşek de, dönüşlü Talâk ile boşanmış kadınların iddetleri bittikten sonra artık serbest olduklarını isterlerse başka bir erkek ile evlenebileceklerini veyahut boşandıkları eşlerine tekrar dönebileceklerini belirtmektedir. Buradaki hitabın velilere olduğunu ve boşanmış olan eşi ile anlaşılan kadının ona tekrar dönmesine velinin engel olmasının yasaklandığını ifade etmektedir.⁴²¹

Müfessirlerimizden Mehmet Vehbi, bu âyetteki hitabın, boşayan erkek, veli veyahut bilumum kimseler olabileceğini belirtirken, Sait Şimşek, bu âyetteki hitabın veliler olduğunu belirtmektedir.

İslam’da boşanma yetkisinin erkeğe verilmesi ve erkeğin istediği zaman eşini boşayabilme yetkisine sahip olması sebebiyle boşanmaların çoğalmasıyla kadınların haksızlığa uğrayacağını iddia ederek, aynı zamanda boşanma yetkisinin erkeğin elinde olmasının, kadına böyle bir yetkinin verilmemesinin erkek adına bir üstünlük olduğunu savunan kişiler tarafından İslam’da Talâk müessesesi tenkit edilmektedir.⁴²²

⁴¹⁸ Bakara, 2/232.

⁴¹⁹ Taberî, *Câmiu’l-Beyân*, 4, 187-198.

⁴²⁰ Vehbi, *Hülâsatu’l-Beyân*, 1, 416.

⁴²¹ Şimşek, *Hayat Kaynağı*, 1, 250.

⁴²² Aslan, *Tanrı ve Kadın*, 66-72, Tuksal, *Kadın Karşısı*, 66-67.

Boşama yetkisinin kocaya verilmesinin bir takım hikmetlerinden ve sebeplerinden bahsederek, âlimler eleştiri ve tenkitlere cevap vermişlerdir. Boşanma salahiyetinin erkeğe verilmesinin sebepleri şöyle açıklanmaktadır:

- Genellikle kadın erkekten daha duygusal ve kırılgandır. Kadınlara tam boşama/boşanma yetkisi verildiğinde basit sebeplerden evliliğe son verilebilir.
- Boşama sonrasında devreye girecek mali külfetlerle beraber aile kurumunun bütün maddi yükü kocanın üzerinde bulunduğu için o, boşama konusunda daha temkinli davranır.
- Yetkinin bir kişiye verilmiş olması, iki kişiye tanınması halindeki meydana geliş ihtimalini yarı yarıya azaltacağından yuvanın dağılması da o oranda azalır.⁴²³

Ayrıca kadının da bazı durumlarda boşanma yetkisine sahip olduğu belirtilmektedir. Erkek razı olursa nikâh akdi esnasında kadın, bu hakkın kendisine ait olduğunu şart koşabilir veya bu haklardan bir veya ikisini isteyebilir. Ve yine erkek tarafından kendisine bir zarar gelirse malının bir kısmını kocasına vermek suretiyle hu'l hakkını kullanarak kadının, evliliğe son verme hakkı da vardır. Ve yine tiksindiren bir hastalık veya kötü muamele veya kocanın kaybolması veya hapsedilmesi veya nafaka temin edememesi gibi bir sebeple mahkeme yoluyla nikâh akdini feshettirme hakkı da vardır.⁴²⁴

3.2.2. İddet

İddet, sözlükte, saymak, beklemek anlamlarına gelmektedir. Terim olarak ise; kocası ölen, boşanan veya evliliği feshedilmiş kadının, bu evlilikle ilgisinin tamamen kesilmesi ve başkasıyla evlenebilecek hale gelebilmesi için beklemesi gereken müddettir.⁴²⁵ Sona ermesiyle kadının evlenebileceği belli sayıdaki günlerdir.⁴²⁶

Kadının durumuna ve taşıdığı bazı niteliklere göre iddet beş çeşide ayrılmaktadır. Bunlardan biri, Talâk veya fesih ile evliliği sona eren kadının iddetidir. Bu durumdaki kadın, üç kuru' beklemektedir. Allah şöyle buyurmaktadır:

وَالْمُطَلَّاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ ثَلَاثَةَ قُرُوءٍ وَلَا يَحِلُّ لَهُنَّ أَنْ يَكْتُمْنَ مَا خَلَقَ اللَّهُ فِي أَرْحَامِهِنَّ إِنْ كُنَّ يُؤْمِنْنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَبُعُولَتُهُنَّ أَحَقُّ بِرَدِّهِنَّ فِي ذَلِكَ إِنْ أَرَادُوا إِصْلَاحًا وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَلِلرِّجَالِ عَلَيْهِنَّ دَرَجَةٌ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ

⁴²³ Yaman, *İslam Aile Hukuku*, 63-64, Zuhayli, *İslam Fıkıh Ansiklopedisi*, 9, 285-286, Beşer, *Hanımlara Özel İlmihal*, 44-45, Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, 1, 352.

⁴²⁴ Zuhayli, *İslam Fıkıh Ansiklopedisi*, 9, 285-286.

⁴²⁵ Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, 1, 382, Yaman, *İslam Aile Hukuku*, 89, H. İbrahim Acar, İddet, *TDV İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: DİA, 2000) 21, 466-471.

⁴²⁶ el-İsfahâni, *el-Müfredat*, 324.

“Boşanan kadınlar, üç aybaşı hali beklerler. Onlara, eğer Allah’a ve âhiret gününe inanıyorlarsa, Allah’ın rahimlerinde yarattığını gizlemeleri caiz olmaz. Kocaları arayışta düzeltmek istiyorlarsa, bu süre içerisinde onları geri almaya daha fazla hak sahibidirler. Kadınların hakları, örfü uygun olarak yükümlülüklerine denktir. Ancak erkeklerin onlar üzerinde bir dereceleri vardır. Allah güçlüdür, her şeyi yerli yerince yapandır.”⁴²⁷

Taberî, âyette geçen kuru’ kelimesini müfessirlerin iki şekilde tefsir ettiklerini belirtmektedir. Birinci görüşe göre kuru’ kelimesi hayız olarak alınmış, ikincisinde ise temizlik olarak alınmıştır. Taberî, Arapçada kuru’ kelimesinin asıl manasının “belli bir vakitte gelmesi mutad olan bir şeyin gelme vaktidir” ve “belli bir vakitte gitmesi alışlagelmiş olan bir şeyin gidiş vaktidir” diye tanımlamaktadır. Taberî, bu bakımdan kuru’ kelimesinin hem âdet görme hem de âdetten temizlenme anlamına geldiğini bu sebeple her iki manada da tefsir edilmeye müsait olduğunu ifade etmektedir. Taberî, kadının boşandığı andaki temizlik ile beraber iki temizlik dönemi daha bekledikten sonra yani üç temizlik dönemi kadının iddetinin biteceğini belirtmektedir. Yani boşandıktan sonra üçüncü âdetini görür görmez iddeti bitmiş olur ve kendisi ile evlenmek isteyenlerden birinin teklifini kabul edebilir demektir.⁴²⁸

Mehmet Vehbi, âyette geçen “*mutallaka*” kelimesinin, eşinden boş olan kadın olduğunu belirtmekte ve eşi ile zifafa giren ve sonra boşanan kadının iddet beklemesi gerektiğini fakat eşinden zifafa girmeden boşanan kadının iddet beklemesine gerek olmadığını ifade etmektedir. İddet kavramını “*Talâk verildikten sonra üç hayız tamamlanıncaya kadar hatunun beklemesi*” olarak tarif etmektedir. İddet içerisinde kadın hamile olduğunu anlarsa onun iddeti çocuğu doğuruncaya kadardır demektir. Ayrıca, kadının, iddeti acele edip zevcin ric’atini engellemek için hayzını veyahut rahminde olan çocuğu saklayarak, iddetinin bittiğini söylemesinin de helal olmayacağını belirtmektedir. Mehmet Vehbi, Hanefi’nin görüşüne göre kuru’ kelimesinin hayız olduğunu bu sebeple kendisinin kuru’ kelimesini hayız olarak tefsir ettiğini belirtmektedir.⁴²⁹

Sait Şimşek, âyette geçen kuru’ kelimesinin hem temizlik hem de hayız anlamında kullanıldığını ve hayız diyenlere göre, üçüncü hayız döneminin bitmesi ile iddetin biteceğini, temizlenme olarak tefsir edenlere göre ise üçüncü temizlik döneminin bitmesi ile kadının iddetinin biteceğini belirtmektedir. Sait Şimşek, cahiliye döneminde boşamanın üzerinden ne

⁴²⁷ Bakara, 2/228.

⁴²⁸ Taberî, *Câmîu’l-Beyân*, 4, 100-103.

⁴²⁹ Vehbi, *Hülâsatü’l-Beyân*, 1, 400-401.

kadar geçerse geçsin, erkeğin boşanmış olduğu kadını alma hakkına sahip olduğunu ve âyetin bunu üç kuru' ile sınırladığını belirtmektedir.⁴³⁰

Sait Şimşek, hamile kadının iddetinin çocuğu doğurması olduğunu ve kadının hamileliğini gizlememesi gerektiğini ifade etmektedir. Cahiliye döneminde kadının boşandığı kocasında gözü varsa, hamile olmadığı halde kocasının geri dönmesi için hamile olduğunu söylediğini veya kocasını istemiyorsa, hamile olduğu halde hamileliğini gizleyerek hamile olmadığını söylediğini belirtmektedir. Âyet, bunun önüne geçebilmek için Allah'a ve ahiret gününe inanmış kadının böyle yapmaması gerektiğini, aksi takdirde büyük bir cezaya çaptırılacağını belirtmektedir.⁴³¹

Taberî, kuru' kelimesini temizlik olarak tefsir etmiş ve boşandığı temizlik dönemi de dâhil olmak üzere üç temizlik döneminin bitmesi ile iddetin biteceğini bildirmiştir. Mehmet Vehbi, Hanefi mezhebinin görüşüne göre kuru' kelimesini tefsir etmiş ve üç hayız döneminin bitmesi ile iddetin biteceğini ifade etmiştir. Sait Şimşek, kuru' kelimesi üzerinde iki görüşün olduğunu söyleyerek hem temizlik hem de hayız anlamına geldiğini, kendisi ise hayız olarak tefsir ettiğini belirtmekte ayrıca cahiliye dönemi âdetlerine yer vererek âyeti daha geniş tefsir etmektedir.

İddet çeşitlerinden bir diğeri, kocasının ölümü ile evliliği sona eren kadının iddetidir. Bu konuda Allah, şöyle buyurmaktadır:

وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا فَإِذَا بَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا فَعَلْنَ فِي أَنْفُسِهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ

“Aranızda vefat edip de geriye eşler bırakan erkeklerin bu eşleri, dört ay on gün beklerler. İddet sürelerini bitirdikten sonra örfe uygun olarak kendileri hakkında yapacaklarından dolayı size herhangi bir sorumluluk yoktur. Şüphesiz, Allah yaptıklarınızdan haberdardır.”⁴³²

Taberî, kocası ölen kadının dört ay on gün iddet bekleyeceğini, hamile olan kadının ise doğum yapması ile iddetinin biteceğini belirtmektedir.⁴³³

Mehmet Vehbi, eşi vefat eden kadının, hamile olup olmadığının tespiti için dört ay on gün iddet beklemesinin vacip olduğunu, bu süre içerisinde başka biri ile evlenemeyeceğini, fakat kadın hamile ise doğumu ile iddetinin sona ereceğini ve artık dört ay on gün beklemesine

⁴³⁰ Şimşek, *Hayat Kaynağı*, 1, 248.

⁴³¹ Şimşek, *Hayat Kaynağı*, 1, 248-249.

⁴³² Bakara, 2/234.

⁴³³ Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, 4, 250-251.

gerek olmadığını belirtmektedir. Dört ay on gün beklemenin hikmetini ise kadın, eğer erkek çocuğa hamile ise çocuk üç ay da belli eder kendini, eğer kız çocuğu ise dört ay on günde diye ifade etmektedir. İddet beklerken kadının, matem içinde olduğunu ve süslenmemesinin, koku sürünmemesinin ve sürme çekmemesinin vacip olduğunu da belirtmektedir.⁴³⁴

Sait Şimşek de, eşi ölen kadının dört ay on gün iddet bekleyeceğini ve bu sürede evlenme isteğini gösterecek şekilde süslenemeyeceğini, koku süremeyeceğini ve görücüye çıkamayacağını belirtmektedir. Kadının, dört ay on gün beklemesinin sebebinin hamile olup olmadığını anlaşılabilmesi için olduğunu ifade etmektedir. Şimşek, bazı müfessirlerin, bu sürenin kadın için yas süresi olduğunu, bazılarının da hem yas hem de hamile olup olmadığını anlaşılması için olduğunu söylediklerini belirtmektedir. Kadının, bu iddet süresi bittikten sonra toplum içerisinde kabul gören, dinin emir ve yasakları ile çelişmeyen, geleneklere uygun olarak süslenebileceğini, evlenme isteğini açığa vurabileceğini ve görücülerini kabul edebileceğini belirtmekte, buna akrabalarının ve yöneticilerin engel olamayacağını ifade etmektedir.⁴³⁵

Müfessirlerimiz, kocası ölen kadının iddetinin dört ay on gün olduğunu, eğer hamile ise doğum yapmakla iddetinin biteceğini ve bu sürenin kadının hamile olup olmadığını anlaşılması için gerekli olduğunu belirtmişlerdir.

Eşi ölen kadının iddet süresi içerisinde bir başkası ile evlenmesi veya evlenme isteğini açık etmesi yasaklanmıştır.

وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا عَرَّضْتُمْ بِهِ مِنْ خُطْبَةِ النِّسَاءِ أَوْ أَكْنَنْتُمْ فِي أَنْفُسِكُمْ عِلْمَ اللَّهِ أَنْكُمْ سَتَذَكَّرُونَ هُنَّ
وَلَكِنْ لَا وَاَعْدُوهُنَّ سِرّاً إِلَّا أَنْ تَقُولُوا قَوْلًا مَعْرُوفاً وَلَا تَعْرِضُوا عَقْدَةَ النِّكَاحِ حَتَّى يَبْلُغَ الْكِتَابُ أَجَلَهُ وَاعْلَمُوا
أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي أَنْفُسِكُمْ فَاحْذَرُوهُ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ غَفُورٌ حَلِيمٌ

“Bu durumdaki kadınlara, üstü kapalı bir şekilde evlenme teklifi yapmanızdan yahut onlarla evlenme niyetinizi içinizde saklamanızdan dolayı da size bir sorumluluk yoktur. Allah, onları anacağınızı elbette bilmektedir. Ancak meşru bir söz söylemenin ötesine geçip de onlarla gizlice buluşmayın. İddet süreleri bitinceye kadar da nikâh kıymaya teşebbüs etmeyin. Bilesiniz ki Allah, içinizdekini biliyor, O’ndan sakının. Yine bilesiniz ki Allah, çok bağışlayandır, hemen cezalandırmayıp teenni ile hareket edendir.”⁴³⁶

Taberî, kocasının ölümü sebebiyle iddet bekleyen kadına ima yoluyla evlilik teklifinde bulunulabileceğini bildirmektedir. Kadınlara ile gizlice buluşma üzerine vaadleşmeyi, zina etmek için vaadleşme olarak tefsir etmiş ve bunun da yasaklandığını, onlar ile evlenmek isteyen

⁴³⁴ Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 1, 425-426.

⁴³⁵ Şimşek, *Hayat Kaynağı*, 1, 254.

⁴³⁶ Bakara, 2/235.

erkeklerin, onlara ancak meşru bir şekilde üstü kapalı evlenme teklifi yapabileceklerini belirtmektedir.⁴³⁷

Mehmet Vehbi, kocası ölen ve iddet bekleyen kadına, ima ile evlenmek isteğini bildirmekte veya içinden evlenme isteğini geçirmekte bir günahın olmadığını fakat kadın ile gizlice buluşmak üzere anlaşmanın yasaklandığını belirtmektedir. “*Ben evlenmek istiyorum*”, “*Allah (cc) bana salih bir kadın versin*”, “*sen salih bir kadınsın*”, “*sen güzel bir kadınsın, soyun iyidir*” gibi sözlerle ima ile evlenme isteğini belirtilebileceğini fakat direk evlenme teklifinin yapılamayacağını ifade etmektedir. Gizli yerlerde yabancı bir erkekle kadının buluşmasının da doğru olmayacağını, bu durumu gören Müslümanların kalplerinde bir şüphe oluşturacağını bu sebeple yasaklandığını belirtmektedir.⁴³⁸

Sait Şimşek ise, kadının iddet müddetinde evlenme isteğini açığa vurmasının haram olduğunu fakat onunla evlenmek isteyen kişinin üstü kapalı söz ve davranışlarla bu isteğini hissettirebileceğini belirtmektedir.

Üç müfessirimiz de, kocası ölen ve iddet bekleyen kadına açıktan evlenme teklifi yapılamayacağını, ima ile ancak niyetin belli edilebileceğini belirtmişlerdir. Taberî gizli buluşmayı zina etmek olarak tefsir etmiş, diğer müfessirlerimiz ise gizli görüşmenin haram olduğunu belirtmekle yetinmişlerdir.

İddet çeşitlerinden bir diğeri ise hamile kadının ve küçüklükten veya yaşlılıktan dolayı hayız görmeyen kadınların iddetidir. Allah âyetinde şöyle buyurmaktadır:

وَالَّذِي يَيْسُنَ مِنَ الْمَحِيضِ مِنْ نِسَائِكُمْ إِنْ ارْتَبْتُمْ فَعِدَّتُهُنَّ ثَلَاثَةَ أَشْهُرٍ وَالَّذِي لَمْ يَحِضْ وَأُولَاتِ الْأَحْمَالِ أَجَلُهُنَّ أَنْ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مِنْ أَمْرِهِ يُسْرًا

“*Kadınlarınızdan âdetten kesilmiş olanların ibadetleriyle ilgili şüpheye düşerseniz bilirsiniz ki onların iddetleri üç aydır. Âdet görmeyenler de böyledir. Hamile olanlara gelince, onların iddetleri doğum yapmalarıdır. Allah’tan her kim sakınırsa Allah da ona işinde bir kolaylık verir.*”⁴³⁹

Taberî, âyette geçen şüphenin, âdetten kesilen kadının iddetinin hükmünün ne olacağı ile alakalı olduğunu, âyet gelmeden önce akıl baliğ olmayan küçük çocukların, âdetten kesilen kadınların ve hamile olanların iddetinin bilinmediğini ve bunun şüpheye sebep olduğunu

⁴³⁷ Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, 4, 261-275.

⁴³⁸ Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 1, 427-428.

⁴³⁹ Talâk, 65/4.

belirtmektedir. Taberî, âdet görmeyen kadınların iddetinin üç ay olduğunu, hamile kadının iddetinin de doğum yapması olduğunu ifade etmektedir.⁴⁴⁰

Mehmet Vehbi, elli, ellibeş yaşına gelmiş, hayızdan kesilmiş ve çocuğunun olma ihtimali olmayan kadınlar ile henüz akıl baliğ olmamış küçük çocukların kocalarından boşandıklarında iddetlerinin üç ay olduğunu belirtmektedir. Hamile kadınların ise çocuklarını doğurmaları ile iddetlerinin biteceğini ifade etmektedir.⁴⁴¹

On beş veya elli beş yaş arasında olup, hiç hayız görmeyen kadınların veya bir müddet görüp kesilen kadınların iddeti ise on iki aydır. Dokuz ay varsa hamileliğin ve doğumun tespiti, üç ay ise ihtiyat payı olarak belirlenmiştir.⁴⁴²

Evlenen fakat kocası ile birleşmeden boşanan kadınların ise iddet sürelerinin olmadığını belirtmek üzere Allah şöyle buyurmuştur:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَكَحْتُمُ الْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ طَلَقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمْسُوهُنَّ فَمَا لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عِدَّةٍ تَعْتَدُونَهَا فَمَنْعُوهُنَّ وَسَرَخُوهُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا

“Ey iman edenler! Mümin kadınları nikâhlayıp da onlara dokunmadan önce boşayacak olursanız üzerlerinde sayacağınız bir iddet hakkınız yoktur. O halde onlara boşama bedelini veriniz ve onları güzel bir şekilde salıveriniz.”⁴⁴³

Mehmet Vehbi, erkeğin, eşini cima etmeden boşadığında, kadına, iddetin gerekmediğini, çünkü iddet süresinin beklenmesinin, kadının hamile olup olmadığını anlamak için olduğunu, ayrıca kadının iddet beklemek zorunda kalmadığı gibi başka biri ile de evlenmesine de bir maninin olmadığını belirtmektedir. Bu şekilde bir boşama gerçekleştiğinde erkeğin eşine mut'a olarak bir kat elbise vermesi gerektiğini ve onları zorla evlerinde tutmamaları gerektiğini de ifade etmektedir. Mehmet Vehbi, nikâh kıyılırken mehir belirlenmişse ona mehrin yarısının verileceğini ve mehir verildikten sonra artık mut'a vermenin vacip olmadığını ifade etmektedir.⁴⁴⁴

Sait Şimşek de, nikâh akdi yapıldığı halde kendileriyle cinsel temas gerçekleşmeden boşanmış olan kadınların bir başkası ile evlenebilmeleri için iddet beklemek zorunda olmadıklarını, onlara nikâh akdinde belirlenen mehrin yarısı ile mut'a yani boşama bedeli verilmesinin gerektiğini belirtmektedir.⁴⁴⁵

⁴⁴⁰ Taberî, *Câmîu'l-Beyân*, 23, 49-58.

⁴⁴¹ Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 14, 5971-5972.

⁴⁴² Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, 1, 384.

⁴⁴³ Ahzâb, 33/49.

⁴⁴⁴ Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 11, 4446-4447.

⁴⁴⁵ Şimşek, *Hayat Kaynağı*, 4, 197-198.

İddet bekleyen kadınlara nasıl davranılması gerektiği hakkında da Allah hükmünü bildirmiştir.

أَسْكِنُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ سَكَنْتُمْ مِنْ وُجْدِكُمْ وَلَا تُضَارُوهُنَّ لِتُضَيِّقُوا عَلَيْهِنَّ وَإِنْ كُنَّ أُولَاتٍ حَمِلٍ فَلَا تُنْفِقُوا عَلَيْهِنَّ حَتَّىٰ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ فَإِنْ أَرْضَعْنَ لَكُمْ فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ وَأُتْمِرُوا بَيْنَكُمْ بِمَعْرُوفٍ وَإِنْ تَعَاَسَرْتُم فَسُدُّوا لَهُنَّ أَعْيُنَ الْحَرَامِ

“O kadınları imkânlarınıza uygun olarak oturduğunuz yerde oturtun ve onları bezdirip (evden çıkarmak için) baskı altına almayın. Şayet hamile iseler doğum yapıncaya kadar geçimlerini sağlayın. Sonra sizin için emzirirlerse onlara ücretlerini verin ve aranızda güzellikle konuşup anlaşın. Eğer zorluk çıkar da anlaşamazsanız o zaman başka biri emzirsin.”⁴⁴⁶

Mehmet Vehbi bu âyette dört çeşit hükmün açıklandığını belirtmektedir. Birinci hüküm; insanların, boşadıkları kadınları, iddeti bitinceye kadar kendi evlerinde oturtmaları, onları evlerinden çıkararak, onlara zarar vermemeleridir. İkinci hüküm; Eğer kadın hamile ise çocuğunu doğuruncaya kadar kadının nafakası boşayan kocanın üzerine vacip olmasıdır. Üçüncü hüküm; Eğer kadınlar doğurdukları çocuklarını emzirecek olurlarsa onlara ücretlerini kocalarının vermesi ve çocuğun terbiyesi hususunda anne ve babanın istişare etmeleri gerektiğidir. Dördüncü hüküm; Eğer anne çocuğu emzirmez veya babanın gücünün üstünde bir ücret isterse baba, başka birine ücret vererek çocuğunu emzirtebilmesidir.⁴⁴⁷

İddet konusunda bu kadar açıklama ile yetinerek boşanmayla ilgili bir diğer konu olan hul’ konusuna geçiyoruz.

3.2.3. Hul’

İslam’da boşanma hakkı her ne kadar erkeğe verilmiş olsa da kadının da, geçimsiz olan kocasından boşanma hakkı vardır. Bu boşanma hakkı hul’dur. Hul’, sözlükte; soyamak, soyunmak, çekip çıkarmak anlamlarına gelmektedir. Terim manası ise; kadının bir bedel karşılığında evlilik bağından kurtulması demektir.⁴⁴⁸

Allah şöyle buyurmuştur:

⁴⁴⁶ Talâk, 65/6.

⁴⁴⁷ Vehbi, *Hülâsatü’l-Beyân*, 14, 5975-5978. Şimşek bu âyet ile ilgili bir açıklama da bulunmamıştır.

⁴⁴⁸ Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, 1, 366, Yaman, *İslam Aile Hukuku*, 74, Fahrettin Atar, Muhâlea, *TDV İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: DİA,2005) 30, 399-402.

الطَّلَاقُ مَرَّتَانِ فَإِمْسَاكَ بِمَعْرُوفٍ أَوْ تَسْرِيحٍ بِإِحْسَانٍ وَلَا يَحِلُّ لَكُمْ أَنْ تَأْخُذُوا مِمَّا آتَيْتُمُوهُنَّ شَيْئًا إِلَّا أَنْ يَخَافَا أَلَّا يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا فِيمَا افْتَدَتْ بِهِ تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ فَلَا تَعْتَدُوهَا وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللَّهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ

“Boşama iki defadır. Sonra ya iyilikle tutmak yahut güzellikle salmaktır. Onlara verdiğinizden bir şey almanız da size helal değildir. Ancak o ikisinin, Allah’ın emirlerini yerine getirmekten endişe etmeleri halinde durum başkadır. Eşlerin Allah’ın emirlerini yerine getirmeleri hususunda endişeniz olacak olursa, kadının, fidye vermesinde ikisi için de bir sakınca yoktur. İşte bunlar Allah’ın sınırlarıdır; bunları sakın aşmayın. Her kim Allah’ın sınırlarını aşarsa, işte onlar zalimlerdir.”⁴⁴⁹

Taberî, âyette geçen kocanın karısını boşaması için bir bedel almasının helal olması için, karı ve kocanın her birinin diğerine karşı, üzerinde bulunan hakkı yerine getirmekten korkmuş olması gerektiğini belirtmektedir. Taberî, kadının, bir bedel vererek kocasından kendisini boşattırmasında var olan ihtimaller üzerinde durmakta ve ihtimalleri şöyle sıralamaktadır:

- Bedel vererek boşanmada sadece kadın günahkâr olabilir. Bu da karının, kocasının kötülüğünden değil sırf başka erkekle evlenebilmek için kocasına mal verip kendisini boşattırması durumunda söz konusu olur.
- Sadece koca günahkâr olur. Bu da kocanın sırf bedel almak için karısına kötü davranması ve karısını bezdirerek bedel alıp boşaması durumunda söz konusu olur.
- Hem karı hem de koca günahkâr olur. Bu da kocanın bir bedel alıp boşamak için karısına kötü davranması, karısının da bir bedel vermeden kocasının bu kötülüğünü önleyebileceğini bildiği halde bedel verip kendisini kocasından boşattırması halinde ve benzeri hallerde söz konusudur.
- Böyle bir boşanmadan dolayı ne kadına ne de kocaya bir günah vardır. Karı ve kocadan her biri, birbirlerine karşı olan haklarını yerine getirmeyerek Allah’ın koyduğu sınırı aşacaklarından korkacak olmaları durumunda söz konusu olur.⁴⁵⁰

Taberî, erkek veya kadından her birinin Allah’ın koyduğu sınırlara riayet edemeyeceklerinden korkulur ise kadının, sahip olduğu az veya çok malını vererek kendisini boşattırmasında kadın ve erkek için bir mahzur olmadığını ifade etmektedir. Kadının vereceği malın, Müslümanların malik olabileceği cinsten olması gerektiğini ve ayrıca kadının tüm malını dahi kapsayabileceğini belirtmektedir.⁴⁵¹

⁴⁴⁹ Bakara, 2/229.

⁴⁵⁰ Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, 4, 149-153.

⁴⁵¹ Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, 4, 162.

Mehmet Vehbi, erkek ile kadının, karşılıklı hukuka ait Allah'ın koyduğu kanunlara ve kaidelere riayet edemeyecekleri vakit, kadının Talâk bedelinde bir miktar mal vermesinde ve kocanın da o malı almasında bir günahın olmadığını belirtmektedir. Ayrıca karı- koca arasında gerçekleşen uyuşmazlık sebebiyle kadının kocasına itaat etmeyerek günah kazanması veyahut kocanın, karısının itaatsizliğine sert bir şekilde karşılık vererek, onun da günaha girmesini engellemek için kadın tarafından bir bedel verilerek boşanmanın gerçekleşmesinin caiz olduğunu söylemektedir. Fakat kadın, itaate razı iken sırf bedel almak için kadına kocasının zulmetmesinin ve buna karşılık aldığı bedelin kendisine haram olduğuna da işaret etmektedir. Mehmet Vehbi, bu şekilde kadının bir bedel vererek kocasından boşanmasına talâk-ı hul' denildiğini, verilen mala da bedel-i hul' denildiğini belirtmektedir. Bu talağın bain olduğunu, ric-i olmadığını ve bu boşanma sonucunda kocanın hanımına ric'at hakkının kalmadığını ifade etmektedir.⁴⁵²

Mehmet Vehbi, kocanın hanımından isteyeceği bedel-i hul'un, evlenirken hanımına verdiği mehre denk olabileceğini yahut verdiği mehirten az veya fazla da olabileceğini ifade etmektedir. Âyetin, Sabit b. Kays'ın hanımı Cemile hakkında nazil olduğunu belirtmektedir. Cemile, eşinden nefret etmekte ve ondan boşanmak istemektedir. Cemile, Peygamber Efendimiz'e müracaat ederek boşanma isteğini bildirmiş, Peygamber Efendimiz, Sabit'i çağırılmış, Sabit de mehir olarak Cemile'ye vermiş olduğu hurma bahçesini, bedel olarak istemiş, Cemile vermeyi kabul edince de Resulullah onları boşamıştır. Mehmet Vehbi, âyetin bu olay üzerine nazil olduğunu açıklamaktadır.⁴⁵³

Sait Şimşek, kadının ric-i talâk ile boşandığı kocasıyla artık anlaşamayacağına kanaat getirirse, kesin boşanmanın gerçekleşmesi için kendi gönlünden koparak, kendisini tamamen boşaması karşılığında eşine fidye verebileceğini belirtmektedir.

Taberî, kadın ile kocanın birbirlerine karşılıklı hak ve sorumluluklarını yerine getiremez olduklarında, kadının, bir bedel vererek kocasından boşanabileceğini, bu bedelinde malik olunabilecek mal cinsinden olması gerektiğini belirtmektedir. Müfessirlerimizden Mehmet Vehbi, kadının, aralarındaki uyuşmazlık sebebiyle kocasına bedel-i hul' vererek boşanabileceğini, bu boşanmanın bain talâk olduğunu ve verilecek bedelin de evlenirken kocanın, eşine verdiği mehre denk olabileceği gibi ondan az veya çok da olabileceğini belirtmektedir. Sait Şimşek, bedel-i hul'u fidye olarak belirtmekte ve kadının kocasından geçimsizlik sebebiyle boşanmak için fidye verebileceğini ve bu şekilde boşanabileceğini

⁴⁵² Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 1, 407.

⁴⁵³ Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 1, 407-408.

belirtmekle yetinmiş, Vehbi tefsirinde âyetin sebab-i nüzulüne yer verirken Şimşek, bu konuda bir bilgiye yer vermemiştir.

3.2.4. Hülle

Kocasından üç Talâk ile boşanan kadının tekrar kocasına dönmesi için bir başka erkek ile normal şartlarda evlenmesi, evlilik hayatını devam ettirmesi ve normal şartlarda boşanması gerekmektedir. Üç boşama hakkını kullanmış eşlerin tekrar evlenebilmeleri için bazı şartların gerçekleşmiş olması gerekmektedir. Bunlar şunlardır:

- Üçüncü defa boşanan kadının iddetini bitirdikten sonra başka bir erkekle sahih nikâhla evlenmiş olması.
- Bu yeni evlilikte cinsel ilişkinin gerçekleşmiş olması.
- İkinci evliliğin ölüm, Talâk veya adli yollarla normal bir şekilde gerçekleşmiş olması.
- Kadının bu son boşanmadan kaynaklanan iddeti de beklemiş olması.

Bu şartlar gerçekleştikten sonra kadın eski kocasına helal olmaktadır.⁴⁵⁴

Kadının boşandığı eski kocasına tekrar dönebilmesi için gereken şartlar yerine getirilmeden, sırf eski kocaya tekrar dönebilmek için kadınlar anlaşmalı olarak bir erkekle evlenip boşanmakta ve böylece eski kocaya dönebilme imkânına kavuşabilmektedirler. Umumiyetle fukaha bu sebeple evlenmenin, günah ve yasak olduğu konusunda ittifak etmişler ve hükmünün de en az tahrime mekruh olduğunu belirtmişlerdir.⁴⁵⁵

Böyle bir evliliğin yasaklanmış olması ile beraber evliliğin sahih olduğu ve boşanma gerçekleşirse ilk kocaya dönülebileceği ile ilgili de iki durum belirtilmektedir. Bunlar şunlardır:

- Evlenme akdi sırasında “helal kılincaya kadar” veya “bilahare boşamak şartıyla” gibi şartlar açıkça ifade edilmiş ise cumhura göre bu evlilik muteber değildir. Bu şekilde boşanma gerçekleşse bile kadın ilk kocasına helal olmaz. Ebu Hanife’ye göre evlilik sahihtir fakat şart hükümsüzdür. Yani boşamak zorunda değildir.
- Helal kılma veya sonradan boşama şartını nikâh akdi sırasında açıkça söylememekle beraber önceden anlaşma yaparak bunu gönüllerinde gizleyen çiftin de evliliğinin batıl olduğunu, sahabe, tabiin ve sonraki neslin fukahasının çoğu söylemektedir. Bu da kadını ilk

⁴⁵⁴ Yaman, *İslam Aile Hukuku*, 87, Saffet Köse, Hülle, *TDV İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: DİA, 1998) 18, 475-477.

⁴⁵⁵ Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, 1, 381.

kocaya helal kılmaz. Ebu Hanife ve İmam Şafi dış görünüşüne bakarak bu evliliğin de sahih olduğunu belirtmişlerdir.⁴⁵⁶

Bu konuda Allah şöyle buyurmaktadır:

فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهُ مِنْ بَعْدِ حَتَّى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا أَنْ يَتَرَاجَعَا إِنْ
ظَنَّا أَنْ يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ يُبَيِّنُهَا لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ

“Şayet erkek kadını boşarsa, kadın başka biriyle evlenmedikçe kendisine helal olmaz. Şayet o da kadını boşarsa, Allah’ın sınırlarını koruyabileceklerini düşünüyorlarsa, ilk kocasıyla tekrar evlenmelerinde ikisi için de bir sakınca yoktur. İşte bunlar, Allah’ın sınırlarıdır. Bilen bir topluluğa onları açıklıyor.”⁴⁵⁷

Taberî, kadının ilk kocasına tekrar dönebilmesi için başka bir erkek ile nikâhlanması ve onunla cinsi münasebette bulunması gerektiğini belirtmektedir. Eğer kadın başka bir erkek ile nikâhlanmasına rağmen cinsi münasebette bulunmadan boşanırsa eski kocasına dönemeyeceğini de ifade etmektedir. Kadının eski kocasına tekrar dönebilmek için başka bir erkekle anlaşmalı evlenmesi yani hülle yapması konusunda âlimlerin farklı görüşler bildirdiğini söyleyerek bu görüşlere yer vermiştir. İmam Şafiî, İmam Malik ve İmam Ahmed b. Hanbel’e göre böyle bir evlilik batıldır. Ebu Hanife’ye göre ise mekruhtur.⁴⁵⁸

Mehmet Vehbi, kocanın hanımını iki Talâktan sonra üçüncü ile de boşadıktan sonra artık hanımı ile bir bağının kalmadığını, kadının başka bir erkek ile evlenmeden eski kocasına dönemeyeceğini belirtmektedir. Kadının eski kocasına yeniden dönebilmesi için beş şart ileri sürmektedir. Birincisi; ilk eşin boşamasından sonra kadının iddetini beklemesi, ikincisi; ikinci erkek ile nikâhlanması, üçüncüsü, ikinci koca ile beraber olması, dördüncüsü; ikinci kocanın hanımını boşaması, beşincisi; ikinci kocanın boşamasından sonra iddetini bitirmesi. Mehmet Vehbi, bu aşamalardan sonra kadının ilk eşine dönebileceğini belirtmektedir. İkinci koca evlenip de birlikte olmadan hanımını boşarsa ilk eşine helal olmayacağını ifade etmektedir. Vehbi, bu görüşüne, Beyzâvî’nin beyanı üzerine delillendirmektedir. Sahabeden Rufaa isimli sahabe eşini boşamış, kadın iddetini bekledikten sonra sahabeden, Abdurrahman b. Zübeyr ile evlenmiştir. Fakat Abdurrahman b. Zübeyr birlikteliğe güç yetiremeyince, kadın, Hz. Peygamber’e şikâyette bulunmuş ve ilk eşi olan Rufaa’ya dönmek istediğini bildirmiş, Peygamber Efendimiz, Abdurrahman b. Zübeyr ile beraber olmadıkça ilk eşine

⁴⁵⁶ Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, 1, 381.

⁴⁵⁷ Bakara, 2/230.

⁴⁵⁸ Taberî, *Câmi’-l-Beyân*, 4, 165-177.

dönemeyeceğini bildirmiştir. Mehmet Vehbi, bu hadis üzerine ikinci koca ile birliktelik yaşanmadan, kadın, boşanırsa ilk eşine helal olamayacağını ifade etmektedir.⁴⁵⁹

Sait Şimşek, kocanın, karısını, üç Talâk ile boşadıktan sonra artık kadının başka biri ile evlenip boşanmadan kendisine helal olamayacağını belirtmektedir. Kadının başka biri ile evlenmesinin de yapay yani sahte olmaması gerektiğini, sahte evliliğin önüne geçebilmek içinde kadının ikinci eşi ile yatma şartının getirildiğini ifade etmektedir. Kadının ikinci kocası ile normal bir evlilik yapması gerektiği gibi boşanmasının da normal bir sebep üzerine gerçekleşmesi gerektiğini söylemektedir. Bu şartlar gerçekleştikten sonra eski kocası ile tekrar nikâhlanabileceğini belirtmektedir.⁴⁶⁰

Her iki müfessirimiz de, kadının üç Talâk ile boşandığı eşine dönebilmesi için başka biri ile normal ve gerçek bir evlilik yapması ve yine ikinci eşi ile birlikte olması gerektiğini ve yine doğal bir sebeple boşanması gerektiğini belirtmektedirler.

3.2.5. İlâ

İlâ, kadın ile beraber olmaya engel olan yemindir.⁴⁶¹ Bir kimsenin dört ay ve daha fazla bir zaman için karısına yaklaşmayacağına, Allah üzerine yemin etmesi veya yaklaşmayı ağır bir ibadete bağlanmasına denir.⁴⁶²

Allah şöyle buyurmaktadır:

لِلَّذِينَ يُؤْلُونَ مِنْ نِسَائِهِمْ تَرَبُّصُ أَرْبَعَةِ أَشْهُرٍ فَإِنْ فَاءُ فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

*“Kadınlarından uzak duracaklarına yemin edenler için dört ay bekleme süresi vardır. Eğer bu yeminlerinden dönerlerse, şüphesiz Allah çok bağışlayandır, çok merhametlidir.”*⁴⁶³

Taberî, ilâ'yı, erkeğin hanımı ile cinsi münasebette bulunmayacağına dair, ilâ müddetinden daha uzun bir süre için yemin etmesi olarak tanımlamakta ve erkek ister sinirli olsun ister sakin olsun ilânın gerçekleştiğini belirtmektedir. Taberî, erkeğin yemininden dönmesinin de hanımı ile cinsi münasebette bulunması ile gerçekleşeceğini belirtmektedir. Cinsi münasebete gücü yetmeyen erkeklerin de kalben dönmeye karar vermesinin yeminden dönmek olacağını ifade etmektedir. Taberî, Allah'ın affetmesinden maksadın, yemin eden erkeğin yeminini bozması halinde, Allah'ın onu ahirette cezalandırmaması olduğunu

⁴⁵⁹ Vehbi, *Hülâsatü' Beyân*, 1, 410.

⁴⁶⁰ Şimşek, *Hayat Kaynağı*, 1, 250.

⁴⁶¹ E İsfehani, *El-Müfredat*, 23, Hamdi Döndüren, İlâ, *TDV İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: DİA, 2000) 22, 61-62.

⁴⁶² Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, 1, s. 376.

⁴⁶³ Bakara, 2/226.

belirtmekte ve buna rağmen yeminini bozan kişinin yeminin kefareti vermesi gerektiğini ifade etmektedir.⁴⁶⁴

Mehmet Vehbi, ilânın yemin olduğunu ve dört ay eşine yaklaşmamak üzere yemin etmek olduğunu belirtmektedir. Dört ay içinde yeminini bitirmez ise Hanefi mezhebinin görüşüne göre kadın bain Talâk ile boşanır ve başka biri ile evlenebilir. Şafi mezhebinin görüşüne göre dört ay bittikten sonra kadın hâkime başvurabilir, kocaya iki yol sunulur. Yemininden dönmesi veya boşaması teklif edilir, koca tekliflerden birini seçmezse hâkim boşanmaya karar verir.⁴⁶⁵

Mehmet Vehbi, üç veya iki ay gibi bir müddette eşine yaklaşmama üzerine yemin eden erkeğin bu yeminin ilâ olmayacağını belirtmektedir. İlâ eden kişi yeminin de sebat ederse ona bir şeyin lazım gelmediğini fakat yemininden dört ay içerisinde dönerse kefarete gerektiğini ifade etmektedir. Ayrıca erkeğin dört aydan daha fazla bir müddet için yemin etmesinin de ilâ olduğunu belirtmekte ve dört ay geçinceye kadar ilânın hükmünün geçerli olduğunu belirtmektedir. İlâdan dönmenin ise cinsi münasebetle veya buna güç yetiremiyorsa söz ile olabileceğini hatta hadım ağası denilen tavaşının ilâsının bile sahîh olduğunu belirtmektedir.⁴⁶⁶

Mehmet Vehbi, cahiliye döneminde erkeğin karısına yaklaşmama üzerine yemin ettiğini ve böylece boşanma sayılmayan bu durumdan dolayı kadın ne bir başkası ile evlenebilir ne de eşi ile evlilik hayatı yaşayabilirdi ki Allah, kadının bu müşkil durumunu çözmek için âyeti indirerek bu durumu dört ay ile sınırlamıştır.⁴⁶⁷

Sait Şimşek, âyette geçen ilâ kelimesinin yemin anlamına geldiğini ve kişinin karısıyla ilişkide bulunmayacağına dair yemin etmesi olarak tanımlamaktadır. Sait Şimşek, cahiliye döneminde erkeklerin ilâ yaptıklarını ve böylece kadınların kocalarına haram sayıldığını fakat boşanmış sayılmadığını, böylece kadının başkası ile de evlenemediğini, evlilik hayatı da sürdüremediğini belirtmektedir. İslâmiyetin, kadının aleyhine olan bu durumu düzelttiğini belirtmektedir. Hanımına yaklaşmama hususun da yapılan yeminin geçerli olduğunu fakat bu yemini ancak dört ay sürdürebileceğini daha fazla sürdüremeyeceğini ifade etmektedir.⁴⁶⁸

Âyetin devamında Allah şöyle buyurmaktadır:

وَإِنْ عَزَمُوا الطَّلَاقَ فَإِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ

⁴⁶⁴ Taberî, *Câmîu'l-Beyân*, 4, 42-63.

⁴⁶⁵ Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 1, 399.

⁴⁶⁶ Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 1, 399.

⁴⁶⁷ Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 1, 399.

⁴⁶⁸ Şimşek, *Hayat Kaynağı*, 1, 245-246.

“Ama eğer boşamaya karar vermişlerse, muhakkak ki Allah duyandır, bilendir.”⁴⁶⁹

Taberî, erkeğin hanımına yaklaşmama yeminini dört ay içerisinde bozmadığı takdirde bir Talâk şekli ile boşanamayacağını, kadının hâkime başvurduğunda erkeği iki durumdan birini seçmeye mecbur kılacağını, bunlarında hanımına dönmesi veya boşaması olduğunu söylemektedir.⁴⁷⁰

Mehmet Vehbi, kocanın yemin ettiği müddet içerisinde eşine dönebileceğini yahut onu boşayabileceğini, bu iki seçenektan birini yapmadığı takdirde, müddet bittiğinde kadının bain Talâk ile boşanmış olacağını ve başka bir erkek ile evlenebileceğini belirtmektedir.⁴⁷¹

Sait Şimşek, erkeğin yeminini dört ay sürdürebileceğini, daha uzun tutamayacağını belirtmekle yetinmiştir.⁴⁷²

Müfessirlerimizin Mehmet Vehbi, ilâ kavramını tarif ettikten sonra mezhep imamlarından Ebu Hanife ve İmam Şafî'nin görüşlerine yer vermiş ve ilânın süre açısından farklı durumlarını belirterek bu konularda nasıl olacağını açıklamıştır. Sait Şimşek, ilânın tarifine yapmakla yetinmiştir. Müfessirlerimizin her ikisi de âyetin nüzul sebebine yer vermiştir. Mehmet Vehbi, ilânın neticelerini açıklarken Şimşek, bu konuda bir bilgiye yer vermemiştir.

3.2.6. Zihâr

Zihar, kocanın, hanımını kendisine evlenmesi ebediyyen haram olan birisine veya sırtı, karnı ve uyrukları gibi bakması haram olan bir cüzüne benzetmesidir. Yani “*sen bana annemin sırtı gibisin*” veya “*kız kardeşimin sırtı gibisin*” demesi bir zihardır.⁴⁷³

Allah şöyle buyurmuştur:

قَدْ سَمِعَ اللَّهُ قَوْلَ الَّتِي تُجَادِلُكَ فِي زَوْجِهَا وَتَشْتَكِي إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ يَسْمَعُ تَحَاوُرَكُمَا إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ

“Kocası hakkında seninle tartışan ve Allah'a şikâyetinde bulunan kadının söylediklerini Allah elbette işitmiştir. Allah karşılıklı konuşmanızı duymaktadır. Şüphesiz ki Allah işitendir, görendir.”⁴⁷⁴

⁴⁶⁹ Bakara, 2/227.

⁴⁷⁰ Taberî, *Câmû'l-Beyân*, 4, 64-86.

⁴⁷¹ Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 1, 399.

⁴⁷² Şimşek, *Hayat Kaynağı*, 1, 246.

⁴⁷³ Zuhaylî, *İslam Fıkıh Ansiklopedisi*, 9, 456-457, El-İsfehânî, *El-Müfredat*, 318, Ahmet Yaman, Zihâr, *TDV İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: DİA, 2013) 44, 387-390.

⁴⁷⁴ Mücadele, 58/1.

Taberî, cahiliye döneminde bir erkeğin hanımına “sen bana annemin sırtı gibisin” dediğinde, kadının eşine haram olduğunu belirterek, İslam’ın bunu reddettiğini fakat yapan kişiye sırasıyla zikredilen kefarete cezaları getirdiğini ifade etmektedir.

Taberî, âyetin iniş sebebi olan olaya tefsirinde yer vermekte ve İslam geldikten sonra ilk zihar yapanın Evs b. Sabit olduğunu söylemektedir. Evs b. Sabit, eşi Havle binti Sa’labe’ye bir gün evde yaklaşmak istemiş fakat Havle, buna müsaade etmeyince, ona, “sen bana annemin sırtı gibisin” demiştir. Havle, bu durumu Peygamber Efendimiz’e anlatmış ve eşinden şikâyet de bulunmuş ve bu konuda bir âyet inene kadar orada beklemiş ve daha sonra bu konuda âyet inmiştir. Resulullah, âyetleri Havle’ye okumuş ve daha sonra eşinin bir köle azat etmesi gerektiğini söylemiş. Havle, eşinin azat edecek bir kölesinin olmadığını söyleyince, Resulullah, iki ay peşpeşe oruç tutsun diye emretmiştir. Havle, eşinin yaşlı olduğunu ve oruç tutmaya gücünün yetmeyeceğini söylemiş, bunun üzerine Resulullah, o zaman altmış fakirin bir vesk hurma ile doyurulmasını emretmiştir. Havle, eşinin bu kadar hurmasının olmadığını fakat kendisinin ona bir zenbil hurma yardımıyla bulunabileceğini söyleyince, Resulullah, bunu onaylamış ve gidip hurmaları dağıtmalarını emretmiştir.⁴⁷⁵

Mehmet Vehbi, Fahreddin Razi, Hazin ve Ebussuud Efendi’nin açıklamaları üzerine âyetin Sa’lebe’nin kızı Havle hakkında nazil olduğunu beyan etmektedir. Havle’nin eşi olan Sabit oğlu Evs, eşi namaz kıldıktan sonra, eşine bazı tekliflerde bulunmuş, eşi kabul etmeyince de Evs sinirlenip, eşine “sen benim annemin sırtı gibisin” demiştir. Mehmet Vehbi, bu sözün cahiliye döneminde boşanma olduğunu belirtmektedir. Evs, bunu bildiği için söylediği sözden pişman olmuş, fakat eşinin kendisine haram olduğu kanaatine varmıştır. Bu sebeple Havle, Resulullah’ın, huzuruna gelmiş durumu ona arz etmiştir. Havle, kocası ile evlendiğinde genç, güzel, mal ve hizmetçi sahibi olduğunu, şimdi ise eşinin malını tükettiğini, gençliğini soldurduğunu ve yaşını kocattığını belirterek, Resulullah’a kendileri hakkında bir hüküm olup olmadığını tekrar birleşmelerinin mümkün olup olmadığını sormuştur. Resulullah, Havle’nin eşine haram olduğunu söyleyince, Havle, eşinin kendisine Talâk lafızlarını söylemediğini, eşinin kendisine tüm insanlardan hayırlı olduğunu ve çocuklarının babası olduğunu söylemiş, çocuklarını eşine bıraksa bakan olmayacağını, kendi alsa geçimlerini sağlayamayacağını belirtmiş ve bir çare bulunmasını istemiştir. Resulullah, Havle’nin eşine haram olduğunu ve bu konuda bir âyetin nazil olmadığını belirtmiştir. Havle, bu konuda susmayarak durumunu Allah’a arz ederek ona dua etmiş ve yalvarmış, bunun sonucunda da Allah, âyeti nazil etmiştir. Mehmet Vehbi, Havle’nin ensardan Kur’an’a iman eden sahabe-i kiramdan olduğunu, kesin bir sonuç ümidiyle Allah’a yöneldiğini ve bu sebeple Allah’ın duasını kabul ettiğini belirterek, bu

⁴⁷⁵ Taberî, *Câmîu’l-Beyân*, 22, 446-455.

şekilde Allah'a dua edildiğinde dualarının başkalarına göre daha çok kabul olacağını ifade etmektedir. Ayrıca Havle'nin de Allah katında değerinin yüksek olduğunu bu âyetin belirttiğini belirtmektedir.⁴⁷⁶

Sait Şimşek, âyetteki “kadının söylediklerini Allah işitmiştir” ifadesinin haşa Allah'ın bazı sesleri duyup bazılarını duymadığı anlamına gelmeyeceğini, Allah'ın o kadının şikâyetini kabul ettiğinin ve ona olumlu cevap verdiğinin anlatıldığını belirtmektedir.⁴⁷⁷

Sait Şimşek, zıhar kelimesinin sırt anlamına gelen “zahr” kökünden geldiğini, terim olarak ise bir kimsenin karısına “sen bana anamın sırtı gibisin” diyerek onu kendisine haram kılması olduğunu belirtmektedir. Şimşek, zıharın cahiliye döneminde ve muhtemelen sadece Medine'de uygulanan bir boşama şekli olduğunu ifade etmektedir.⁴⁷⁸

Sait Şimşek, âyetin iniş sebebine de yer vererek tıpkı müfessirlerimizden Mehmet Vehbi Efendi gibi âyetin iniş sebebinin anlatılmaktadır.

Zıhar konusunda ilk âyetin peşinden ikinci âyette Allah şöyle buyurmuştur:

الَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْكُمْ مِنْ نِسَائِهِمْ مَا هُنَّ أُمَّهَاتِهِمْ إِنْ أُمَّهَاتُهُمْ إِلَّا اللَّيْ وَلَدَنَّهُمْ وَأَنَّهُمْ لَيَقُولُونَ مَنكَرًا
مِنَ الْقَوْلِ وَزُورًا وَإِنَّ اللَّهَ لَعَفُورٌ غَفُورٌ

“Aranızdan hanımlarına zıhar yapanlara gelince; o hanımlar onların anaları değildir. Onların anaları, onları doğuran kadınlardan başkası değildir. Şüphesiz onlar hem çirkin ve hem de yalan olan bir söz söylüyorlar. Kuşkusuz, Allah affedicidir, bağışlayıcıdır.”⁴⁷⁹

Taberî, bu âyetin zıhar yapmakla kadınların kocalarına haram olmayacağını ve bu sözleri söylemekle kişinin karısının annesi olamayacağını, ayrıca bu tür sözlerin çirkin ve yaldurma sözler olduğunu ve böyle sözlerin söylenmemesi gerektiğini belirtmektedir.⁴⁸⁰

Mehmet Vehbi, Ebussuud Efendi'nin açıklaması üzerine, Hanefi mezhebinde zıharın, nikâhlısı olan kadını, annesinin veya kız kardeşinin, hala veya teyzesinin arkasına, karnına veya uyluğuna benzetmesi şeklinde olduğunu beyan etmektedir. Eşi, Hristiyan veya Müslüman olsun, küçük veya buluş çağına ermiş olsun, deli veya akıllı olsun, zıfar olunmuş veya olunmamış olsun âyetin hepsini kapsadığını ve bu teşbihin yalan olduğunu ve bu sebeple bu

⁴⁷⁶ Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 14, 5801-5802.

⁴⁷⁷ Şimşek, *Hayat Kaynağı*, 5, 184.

⁴⁷⁸ Şimşek, *Hayat Kaynağı*, 5, 184.

⁴⁷⁹ Mücadele, 58/2.

⁴⁸⁰ Taberî, *Câmîu'l-Beyân*, 22, 457.

şekilde benzetenleri Allah'ın ayıpladığını ve kınadığını ifade etmektedir. Mehmet Vehbi, zıharın, affa muhtaç bir hata ve istiğfara muhtaç bir günah olduğunu belirtmektedir.⁴⁸¹

Sait Şimşek, zıhar yapmanın çirkin ve yanlış bir söz olduğunu, eşini, kendisini doğuran annesine benzetmenin yakışsız ve yalan söz olduğunu belirtmektedir.⁴⁸²

Zıhar konusunda üçüncü âyette Allah şöyle buyurmaktadır:

وَالَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْ نِسَائِهِمْ ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا قَالُوا فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَتَمَاسَا ذَلِكُمْ تُوَعَّظُونَ
بِهِ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ

*“Hanımlarına zıhar yapıp sonra sözlerinden dönenlerin, hanımlarına temas etmeden önce bir köle azat etmeleri gerekir. Size öğütlenen budur. Allah yaptıklarınızdan haberdardır.”*⁴⁸³

Mehmet Vehbi, azad olacak kölenin müslim veya gayri müslim olabileceğini belirtmektedir. Zıharın, kadının hakkına tecavüz olduğu için bir cinayet olduğunu bu sebeple kefarete verilmesi gerektiğini beyan etmektedir. Zıhar eden ve pişman olan kimsenin kefareti ödemesinin vacip olduğunu, bir köle azat etmesi gerektiğini bunu yapmaz ise hâkimin zorla bunu yaptırması gerektiğini ifade etmektedir.⁴⁸⁴

Sait Şimşek, zıhar yapan adamın hanımına yaklaşımadan önce bir köle azat etmesi gerektiğini belirtmekte, kölenin niteliği hakkında bir bilgi vermemektedir.⁴⁸⁵

Zıhar konusundaki bir diğer âyette Allah şöyle buyurmuştur:

فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَتَمَاسَا فَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فإِطْعَامُ سِتِّينَ مِسْكِينًا ذَلِكَ
لِتُؤْمِنُوا بِاللَّهِ رَسُولِهِ وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ وَاللَّكَافِرِينَ عَذَابٌ أَلِيمٌ

*“Buna imkân bulamayanlar, hanımlarıyla temastan önce iki ay ara vermeden oruç tutsun. Buna da gücü yetmeyenler altmış fakiri doyursun. Allah'a ve peygamberine inanmanız için bunlara uymanız gerekir. Bunlar Allah'ın koyduğu sınırlardır. Kâfirler için ise acıklı bir azap vardır.”*⁴⁸⁶

Taberî, zıhar yapan kişinin, üçüncü âyette belirtildiği üzere bir köle azat etmesi gerektiğini, buna gücü yetmeyenlerin iki ay peşpeşe oruç tutması gerektiğini, buna da gücü yetmeyenlerin altmış fakiri doyurması gerektiğini ve böylece kefaretin ödeneceğini

⁴⁸¹ Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 14, 5803-5804.

⁴⁸² Şimşek, *Hayat Kaynağı*, 5, 185.

⁴⁸³ Mücadele, 58/3.

⁴⁸⁴ Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 14, 5805-5806.

⁴⁸⁵ Şimşek, *Hayat Kaynağı*, 5, 185.

⁴⁸⁶ Mücadele, 58/4.

belirtmektedir. İki ay tutulacak olan orucun iki ay peşpeşe tutulması gerektiğini, özürsüz olarak ara verildiğinde yeniden baştan orucu tutması gerektiğini belirtmektedir. Fakat bir özür olarak oruca ara verirse geri kalan orucunu tamamlayarak kefareti ödeyeceğini ve yeni baştan başlamasına gerek olmadığını ifade etmektedir.⁴⁸⁷

Mehmet Vehbi, orucun eşine yaklaşmadan ve peşpeşe iki ay ara vermeksizin tutulması gerektiğini ifade etmektedir. Oruç arasında bir gün dahi ara verildiğinde oruca yeniden baştan başlaması gerektiğini belirtmektedir. Oruç tutmaya gücü yetmeyen kişinin altmış fakirin karnını doyurması gerektiğini vurgulamaktadır.⁴⁸⁸

Sait Şimşek de zihar yapan kişinin ve bundan pişman olan kişinin bir köle azat etmesi gerektiğini, buna gücü yetmeyenin hanımına yaklaşmadan önce peşpeşe iki ay oruç tutması gerektiğini buna güce yetmeyenin ise altmış fakiri doyurması gerektiğini söylemektedir.⁴⁸⁹

Her iki müfessirimiz de zihar kavramını açıklamakta ve âyetin iniş sebebine yer vermektedir. Zihar yapan kişinin kefareti ödemesi gerektiği ve bu kefaretin bir köle azat etmek olduğunu, buna gücü yetmeyenlerin iki ay peşpeşe oruç tutması gerektiğini, buna da gücü yetmeyenlerin altmış fakiri doyurması gerektiğini belirtmektedirler.

3.3. Miras İle İlgili Hükümler

Miras hukuku, mirasın rükünleri, şartları, manileri, terike ve mirasçılar gibi alt başlıkları açısından çok geniş bir konu ihtiva etmektedir. Biz bu konulara girmeden, miras kavramı ve bu konu ile ilgili diğer kavramları tanımlayıp, İslam'ın kadına verdiği miras hakkını, bu konuda inen âyetler ışığında değerlendirme ile yetineceğiz.

Miras, vefat eden kimsenin geride bıraktığı mallarda hakkı olan şahıslar ile her birinin payını ve bu paylarla ilgili hesap şekillerini gösteren hükümler ve kaidelere denir.⁴⁹⁰ Bir başka ifadeyle miras, terikede hak ve hissesi olan kimselerle her birinin hissesinin miktarını bildiren fıkıh ve hesap kaidelerinden ibarettir.⁴⁹¹ Miras, ölen bir kimsenin mal varlığının âkıbetini düzenleyen kuralların bütünüdür.⁴⁹² Ölünün geride bırakmış olduğu ve taksime konu olan maddi değere terike, mirasta hak sahibi olana vâris, vefat edip mal bırakana ise muris denmektedir.⁴⁹³

⁴⁸⁷ Taberî, *Câmî'l-Beyân*, 22, 462-465.

⁴⁸⁸ Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 14, 5807.

⁴⁸⁹ Şimşek, *Hayat Kaynağı*, 5, 185.

⁴⁹⁰ Fikret Karaman, v.dğr, *Dini Kavramlar Sözlüğü*, 446.

⁴⁹¹ Hayrettin Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku 1*, 411.

⁴⁹² Hamza Aktan, Miras, *TDV İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: DİA, 200) 30, 143-145.

⁴⁹³ Fikret Karaman, v.dğr, *Dini Kavramlar Sözlüğü*, 446- 447, Hayrettin Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku 1*, 411.

Bilinmelidir ki Kur'an'ın indiği ortam olan Cahiliye Toplumunda varis olmanın iki şartı bulunmaktadır. Birincisi erkek olmak, ikincisi ise ergenlik çağı ve silah taşıma gücüdür. Silah tutup savaşmadıkları için kadınlara miras hakkı tanınmamış, hatta kadınlar verâset⁴⁹⁴ yoluyla intikal etmişlerdir.⁴⁹⁵ Allah, indirdiği âyetleri ile bu uygulamaya bir son vererek kadına da mirastan pay vermektedir. Miras âyetleri tedric yolu ile inmekte ve ilk âyette erkeğin de kadının da mirastan payları olduğu bildirilmektedir.⁴⁹⁶

لِّلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ مِمَّا قَلَّ مِنْهُ أَوْ كَثُرَ نَصِيبًا مَّفْرُوضًا

“Erkeklerle ana babanın ve akrabaların bıraktıklarından bir pay vardır. Kadınlara da ana babanın bıraktıklarından bir pay vardır. Az da olsa çok da olsa, bırakılarda bir pay vardır.”⁴⁹⁷

Taberî, Katede'den rivayet ettiğine göre, İslamdan önce kadınlara miras payı verilmemekteydi. Bu âyet-i Kerime bu âdeti kaldırmak ve kadınların da miras haklarının olduğunu bildirmektedir. Taberî, İkrime'den gelen rivayete de yer vermektedir. İkrime'den gelen rivayete göre, kocası ölen bir kadına ve kızına kocasının kardeşi bir pay vermemiş, bu durumu kadın Peygambere bildirip şikâyetçi olunca bu âyet nazil olmuştur.⁴⁹⁸

Mehmet Vehbi de cahiliye dönemi toplumunda, kadınlar savaşmadığı için miras haklarının olmadığını, bu sebeple kendilerine mirastan pay verilmediğini bildirmekte ve Taberî gibi âyetin iniş sebebine yer vermektedir. Ensardan Evs isimli bir sahabe vefat eder ve geride birçok mal bırakır. Sahabinin eşi ve üç kızı vardır. Sahabinin amcasının iki oğlu tüm mala el koyar ve vefat eden sahabinin eşi ve kızlarına hiçbir şey vermezler. Kadın durumu Hz. Peygamber'e bildirince bu âyet nazil olmuştur.⁴⁹⁹

Mehmet Vehbi, ayrıca yukarıda değindiğimiz gibi miras âyetlerinin tedric yolu ile indirildiğini çünkü eskiden beri uygulanan âdetin bir anda terkedilmesinin zor olduğunu, bu sebeple ilk âyette kadın ve erkeklere mirastan pay olduğunu bildirilmekle yetinildiğini, daha sonra inen âyetlerde ise paylar belirtildiğini ifade etmektedir.⁵⁰⁰

⁴⁹⁴ Veraset, vefat eden kimsenin geride bıraktığı malların, miras yoluyla, bu malda hakkı olan şahıslara intikal etmesine denir. Fikret Karaman, v.dğr, *Dini Kavramlar Sözlüğü*, 692.

⁴⁹⁵ Hayrettin Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku 1*, 415.

⁴⁹⁶ Ahmet Efe, *İslam Miras Hukukunda Kadın- Erkek Hisselerinin Farklı Oluşu Üzerine Bir Değerlendirme, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 2011, (18), 161.

⁴⁹⁷ Nisâ, 4/7.

⁴⁹⁸ Taberî, *Câmîu'l-Beyân*, 6, 429-431.

⁴⁹⁹ Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 2, 840-841.

⁵⁰⁰ Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 2, 841.

Sait Şimşek, âyetin iniş sebebine yer vermeksizin, sadece erkeğin de kadının da mirastan pay sahibi olduklarını, miras az veya çok olmasının erkeğin de kadının da mirasdan mahrum edilmesine sebep olmayacağını belirtmektedir.⁵⁰¹

Allah şöyle buyurmaktadır:

يُوصِيكُمُ اللَّهُ فِي أَوْلَادِكُمْ لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنثَيَيْنِ فَإِن كُنَّ نِسَاءً فَوْقَ اثْنَتَيْنِ فَلَهُنَّ ثُلُثَا مَا تَرَكَ وَإِن كَانَتْ وَاحِدَةً فَلَهَا النِّصْفُ وَلِأَبَوَيْهِ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا السُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ إِن كَانَ لَهُ وَلَدٌ فَإِن لَّمْ يَكُنْ لَهُ وَلَدٌ وَوَرِثَتْهُ أَبَوَاهُ فَلِأُمِّهِ الثُّلُثُ فَإِن كَانَ لَهُ إِخْوَةٌ فَلِأُمِّهِ السُّدُسُ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِي بِهَا أَوْ دَيْنٍ آبَاؤُكُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ لَا تَدْرُونَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ لَكُمْ نَفَعًا فَرِيضَةٌ مِنَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا

“Çocuklarınız hakkında Allah size şunu tavsiye ediyor: Erkeğe iki dişinin payı kadarı vardır. Tamamı kadın olup ikiden fazla iseler, bıraktığının üçte ikisi onlarıdır. Tek kadın ise yarısı onundur. Ölenin çocuğu varsa anne ve babasının her birine bıraktığının altıda biri vardır. Çocuğu olmayıp anne ve baba da mirasçı iseler üçte biri annenindir. Ancak erkek kardeşleri varsa altıda bir annenindir. Bütün bunlar, ölenin yaptığı bir vasiyet yerine getirildikten ve şayet bir borcu varsa ödendikten sonradır. Babalarınız mı çocuklarınız mı, bunlardan hangisinin size fayda bakımından daha yakın olduğunu bilemezsiniz. Tüm bunlar, Allah ta’râfından belirlenmiş birer fariza olarak (tayin edilmiştir). Şüphesiz, Allah her şeyi bilen ve her şeyi yerli yerince yapandır.”⁵⁰²

Taberî diyor ki; ölen kişinin geride bıraktığı bir erkek bir kız çocuğu varsa erkeğe iki kıza bir verilir. Şayet ölenin bütün çocukları ikiden fazla ise ve hepsi kız ise bunların hepsinin payı mirasın üçte ikisidir. Mirasçı sadece bir kız ise mirasın yarısı onundur. Eğer ölenin çocukları ile beraber anne ve babası da bulunsursa anne babanın her birinin mirastan payı altıda birdir. Şayet ölenin çocuğu yoksa ve mirasçı anne baba ise annenin mirastan payı üçte birdir, gerisi babanıdır. Eğer ölenin iki veya daha fazla kardeşi varsa mirasın altıda biri annenindir. Gerisi babanıdır. Bu paylar ölenin borçları ödenip ve malının üçte biri için geçerli olan vasiyeti yerine getirildikten sonra hak sahiplerine verilir. Taberî, ölen kişinin iki kızı olduğunda ise miras payının ikiden fazla kız için geçerli olan pay gibi olacağını zikretmiştir. Ayrıca ölenin bir kızı ve babası geride kalırsa kız, mirasın yarısını, baba altıda birini alır. Geriye kalan ise ölenin en yakın erkek akrabasına verilir ki bu da babadır. Bu sebeple geriye kalan altıda ikiyi de baba, ölenin en yakın akrabası olarak alır şeklinde açıklamaktadır. Yine ölen kişinin sadece anne ve babası geride kaldığında annenin mirasın üçte birini alacağını geriye kalanın ise ne olacağı belirtilmediğini, geriye kalanın, ölenin en yakın erkek akrabası olarak babanın alacağını

⁵⁰¹ Şimşek, *Hayat Kaynağı*, 1, 476.

⁵⁰² Nisâ, 4/11.

bildirmektedir. Eğer ölenin anne baba ve bir kardeşi geride kalırsa, annenin payının değişmeyeceğini ve üçte birini alacağını ifade etmektedir. Geri kalan üçte ikinin ise en yakın erkek akraba olarak babaya verileceğini belirtmektedir. Taberî, ayrıca âyette” *kardeşler*” şeklinde çoğul kullanıldığını iki kardeş olursa annenin payının ne olacağını zikredilmediğini ve bu konuda farklı görüşlerin bulunduğunu ifade etmektedir. Kendisi ise bu durumu şöyle açıklayarak, arapça da bazen ikil yerine çoğul kullanıldığını bu sebeple burada iki kardeşin durumunun ikiden fazla olanlar ile aynı olacağını ve böyle değerlendirilmesi gerektiğini belirtmektedir. Taberî, ayrıca bu miras paylarının ölenin borcu ödendikten ve mirasın üçte birini aşmamak şartıyla vasiyeti yerine getirildikten sonra yapılacağını söylemektedir. Şayet vasiyet mirasın üçte birini aşarsa, mirasçılarının izninin alınması gerektiğini, izin vermedikleri zaman ise vasiyetin geçersiz olacağını bildirmektedir.⁵⁰³

Mehmet Vehbi, erkeğin de kızın da evlenmek için mala ihtiyaçlarının olduğunu, bu sebeple ihtiyaçları doğrultusunda mirastan pay verildiğini belirtmektedir. Erkeğin, akılda, hayırlı yol tutmada, ibadetlere kuvvet ve güçte, imamete ehliyyette, Cuma namazı kılmada ve cihada hazır olup vatanı müdafa etmede kız evlada göre faziletli ve üstün olduğundan, mirastan nasibinin, kız evladının nasibinin iki katı olduğunu açıklamaktadır.⁵⁰⁴

Mehmet Vehbi, ayette bildirilen miras taksimine yer vererek bunları Taberî'nin açıkladığı gibi açıklamaktadır. Vefat edenin anne babası yaşıyor ve vefat edenin oğlu, kızı var ise anne babanın mirasın altıda birini alacağını belirtmektedir. Eğer vefat edenin oğlu olmayıp sadece kızı olursa, ayrıca miras taksiminden sonra geri kalanı yine asabe olma yönünden vefat edenin babasının alacağını ifade etmektedir. Mehmet Vehbi, anne babanın evlat üzerinde hakkının çok olduğunu fakat vefat edenin çocuklarına nispetle anne babanın ömürlerinin fazla olması ve yaşlarının kemale ermesi sebebiyle, mala ihtiyaçlarının, genç evlatlara göre daha az olduğunu, bu sebeple vefat edenin mirasından anne babanın hakkının vefat edenin çocuklarına göre daha az olduğunu belirtmektedir.⁵⁰⁵

Mehmet Vehbi, vefat edenin, anne babasından başka varisinin olmadığı durumda, annenin üçte bir pay alacağını geri kalanının ise babaya verileceğini bildirmektedir. Ayrıca vefat edenin çocuğu olmayıp kardeşlerinin olduğu durumda annenin hakkının altıda bir olduğunu belirtmektedir. Bu taksimler vefat edenin borcu varsa, borcu ödendikten sonra yapılacağını, borcu tüm bıraktığı mala denk gelse dahi hepsinin borcuna ödenmesi gerektiğini ifade etmektedir. Vefat edenin borcu ödendikten sonra, eğer vasiyeti varsa, vasiyetinde yerine

⁵⁰³ Taberî, *Câmîu'l-Beyân*, 6, 456-473.

⁵⁰⁴ Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 2, 848.

⁵⁰⁵ Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 2, 849.

getirilmesi gerektiğini, vasiyetin yerine getirilmesinin, borcu ödemek kadar ehemmiyetli olduğunu ve yerine getirme hususunda borç ile vasiyetin eşit olduğunu, vasiyet yerine getirilmeden miras taksim etmenin doğru olmayacağını belirtmektedir.⁵⁰⁶

Mehmet Vehbi, ayette belirtildiği üzere babanın mı oğulların mı menfaatte yakın olduğunun bilinemeyeceğini, bu sebeple Allah'ın takdir ettiği hususların uygulaması gerektiğini, ihtiyaçlarımızı ve durumumuzu en iyi bilenin Allah olduğunu, bu sebeple bu emirlere uymanın herkes üzerine farz olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca *neden kıza bir erkeğe iki, erkeğin hissesi az, kızın hissesi çok olsa* gibi sözlerin söylenmesinin caiz olmadığını, bu sözlerin Kur'an'a muhalif olduğunu belirtmektedir.⁵⁰⁷

Diğer müfessirimiz Sait Şimşek, Kur'an'da ayrıntıya girilen ve açıklanan konuların başında miras konusunun geldiğini, mirasçılara ne kadar mal verileceğinin ayrıntılı bir şekilde anlatıldığını ve bu hususların Allah'ın, yerine getirilmesi gereken bir buyruğu olduğunu belirtmektedir. Sait Şimşek, ayette miras taksiminin açık ve anlaşılır bir şekilde yapıldığını belirtmekte, bu sebeple de miras taksimi hususunda tekrar bir açıklama ihtiyacı duymamaktadır. Günümüzde çok tartışılan, büyük bir problemmiş gibi gösterilen,⁵⁰⁸ mirastan erkeğe iki, kadına bir pay verilmesi hususuna değinerek, bu konuda açıklama yapmaktadır. Sait Şimşek, bazı kimselerin belirttiği gibi, İslam'ın oluşturmak istediği toplum yapısında erkeğe ve kadına yüklediği sorumluluk açısından bakıldığında, Kur'an'ın erkeği kayırdığının söylenebileceğini, fakat bu bakış açısının yanlış olduğunu ifade etmektedir. Çünkü bir sistemin bir meseleye bakışının diğer meselelerden soyutlanarak değerlendirilemeyeceğini, bu sebeple de bu hususu İslam'ın kendi sistemi içerisinde değerlendirmenin daha doğru olacağını birdirmektedir.⁵⁰⁹

Sait Şimşek, İslam'ın kadına hiçbir malî sorumluluk yüklediğini, tüm sorumluluğun erkeğe ait olduğunu, ailenin geçiminden erkeğin sorumlu olduğunu, kadının, barınma, giyim, sağlık giderleri vs. tüm ihtiyaçlarının erkekler tarafından karşılanacağını belirtmektedir. Kadının, evli ise geçiminin kocasına, evli değilse, babasına, erkek kardeşlerine veya erkek çocuklarına ait olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca kadının, mirastan aldığı pay dışında, evlenirken mehir aldığını ve bu aldıklarında kocasının, babasının veya başka bir akrabasının hakkı olmadığını bildirmektedir. Sonuç olarak kadının, malî hiçbir sorumluluğunun olmadığını, tüm sorumluluğun erkeklere yüklendiğini, hatta sadece ekonomik yönden bakıldığında bile kadının daha çok kayırıldığının söylenebileceğini belirtmekte, erkeğin, aldığı malı, eşine, çocuklarına, duruma göre anne ve kız kardeşlerine harcadığını, kadının ise aldığı bu malı

⁵⁰⁶ Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 2, 850-851.

⁵⁰⁷ Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 2, 851-852.

⁵⁰⁸ Aslan, *Tanrı ve Kadın*, 122-124, Tuksal, *Kadın Karşıtı*, 68-69.

⁵⁰⁹ Şimşek, *Hayat Kaynağı*, 1, 480.

harcayacağı hiçbir yerin olmadığını ifade etmektedir. Sadece kadının geçimini sağlayacak hiç kimsesi olmadığı takdirde kendi geçimi için harcayacağını belirterek, bu konudaki eleştirilere cevap vermektedir.⁵¹⁰

Taberî, âyette belirtilen tüm hususları teker teker açıklamakta, zannımızca yaşadığı dönemde erkek ve kız çocuğuna yapılan miras taksimi üzerinde hiçbir tartışma olmadığı için bu konu üzerinde ayrıca bir açıklama yapmamaktadır. Mehmet Vehbi, Taberî gibi âyette belirtilen tüm hususları tekrar açıklamış ve günümüzde tartışılan erkeğe iki pay kıza bir pay verilme hususunu, erkeğin üstünlüğü olarak değerlendirmiştir. Sait Şimşek ise âyette belirtilen hususlara tekrar değinmemekte ve günümüzde bir problem olarak devamlı gündeme getirilen, kadına bir haksızlık gibi gösterilen, erkeğe mirastan iki pay, kadına bir pay verilmesi hususuna değinmektedir. Mehmet Vehbi gibi erkeğin kadından üstün olduğu için taksimin böyle yapıldığını söylemek yerine kadının ve erkeğin malî sorumluluklarına değinerek bir açıklama yapmaktadır.

Miras ile ilgili bir diğer âyette Allah şöyle buyurmaktadır:

وَلَكُمْ نِصْفُ مَا تَرَكَ أَزْوَاجُكُمْ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُنَّ وَلَدٌ فَإِنْ كَانَ لَهُنَّ وَلَدٌ فَلَكُمْ الرُّبُعُ مِمَّا تَرَكْنَ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِيَنَّ بِهَا أَوْ دَيْنٍ وَلَهُنَّ الرُّبُعُ مِمَّا تَرَكْتُمْ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَكُمْ وَلَدٌ فَإِنْ كَانَ لَكُمْ وَلَدٌ فَلَهُنَّ الثُّمْنُ مِمَّا تَرَكْتُمْ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ تُوصُونَ بِهَا أَوْ دَيْنٍ وَإِنْ كَانَ رَجُلٌ يُورَثُ كَلَالَةً أَوْ امْرَأَةٌ وَلَهُ أَخٌ أَوْ أُخْتٌ فَلِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا السُّدُسُ فَإِنْ كَانُوا أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ فَهُمْ شُرَكَاءُ فِي الثُّلُثِ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصَى بِهَا أَوْ دَيْنٍ غَيْرِ مُضَارٍّ وَصِيَّةً مِنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَلِيمٌ

“Hanımlarınızın çocukları yoksa bıraktıklarının yarısı sizindir. Şayet çocukları varsa bıraktıklarının dörtte biri sizindir. Bütün bunlar, ölen hanımların yaptığı bir vasiyet yerine getirildikten ve eğer varsa bir borcu, ödendikten sonradır. Şayet sizin çocuklarınız yoksa bıraktığınız mirasın dörtte biri onlarındır. Şayet çocuklarınız varsa bıraktığınızın sekizde biri onlarındır. Bütün bunlar, yaptığınız bir vasiyet yerine getirildikten ve eğer varsa bir borcunuz, ödendikten sonradır. Bir erkek ya da kadına kelâle yoluyla mirasçı olunuyor da o kimsenin (geride) bıraktığı anne-babası ve çocukları olmayıp bir erkek veya kız kardeşi bulunuyorsa onlardan her birine altıda bir vardır. Eğer kardeşler ikiden çoksa, üçte birde ortaktırlar. Bütün bunlar, yapılan bir vasiyetin yerine getirilmesinden ve eğer varsa bir borcu, ödendikten sonradır. Tüm bunlar, Allah tarafından bir tavsiye, bir buyruk olarak (tayin edilmiştir). Allah bilendir ve yumuşak davranandır.”⁵¹¹

⁵¹⁰ Şimşek, *Hayat Kaynağı*, 1, 480-481.

⁵¹¹ Nisâ, 4/12.

Taberî, âyette açıkça belirtilen durumlara yer verdikten sonra, âyette geçen “*kelâle*” kavramı üzerinde durarak, bu konudaki görüşlere yer vermektedir. Kelâlenin kim olduğu hususunda farklı görüşlerin olduğunu belirtmektedir. Taberî ise kelâlenin, ölen kişinin çocuk ve babası dışındaki mirasçıları olduğunu ifade etmiştir. Taberî, ayrıca âyette geçen kız ve erkek kardeşin, anne bir kız ve erkek kardeş olduklarını bu sebeple de mirastan eşit pay aldıklarını belirtmektedir.⁵¹²

Mehmet Vehbi, âyette belirtildiği üzere kadının vefatından sonra eşe düşen mirasın çocukları varsa eğer dörtte bir olduğunu buna karşılık erkeğin vefatından sonra eşine düşen mirasın çocuklarının olması sebebiyle sekizde bir olduğunu açıklamaktadır. Ve nasıl ki neseb ile varis olanlarda erkeğin hissesi kadının hissesinin iki katı ise nikâh ile varis olmada da yine erkeğin hissesinin kadının hissesinin iki katı olduğunu belirtmektedir. Bunu da önceden belirttiğimiz gibi erkeğin daha faziletli olmasına bağlamaktadır.⁵¹³

Ayrıca malın hepsinin vasiyet edilemeyeceğini bu âyet ışığında delillendirmektedir. Mehmet Vehbi, vasiyette zarara uğratmanın altı şekilde gerçekleşebileceğini ifade etmekte ve bunları açıklamaktadır. Bunlar;

- 1- Malın üçte birinden fazlasını vasiyet etmek,
- 2- Malın hepsini veya bazısını yabancıya vermek,
- 3- Mirasçıyı mirastan mahrum bırakmak için borcu olmadığı halde borç yapmak,
- 4- Yabancıda olan alacağını almadığı halde aldım diyerek borçlunun borcunu yok saymak,
- 5- Mirasçıya rağmen malını ucuza satmak veya yüksek fiyata mal almak,
- 6- Üçtebir vasiyeti Allah için yapmayıp mirasçıdan mal kaçırmak gibi bir kötü niyete sahip olmak.⁵¹⁴

Sait Şimşek ise, âyette, konuların açıkça ifade edildiği için sadece kelâle kavramını açıklamakla yetinmekte ve âyette, kelâlenin baba ve oğul dışında olan akrabalar için kullanıldığını belirtmektedir. Bu sebeple âyette ölüp de geride baba veya oğul bırakmayan kimsenin kastedildiğini ifade etmektedir.⁵¹⁵

Müfessirlerimizden Mehmet Vehbi Efendi, vasiyetin mirasçıları zarara uğratmayacak şekilde olması gerektiğini belirterek, zararın nasıl gerçekleşeceğini de açıklamıştır. Sait Şimşek ise sadece kelâle kavramını açıklamakla yetinmiştir.

⁵¹² Taberî, *Câmîu'l-Beyân*, 6, 473-488.

⁵¹³ Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 2, 853.

⁵¹⁴ Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 2, 855-856.

⁵¹⁵ Şimşek, *Hayat Kaynağı*, 1, 481.

Miras konusunda değinmek istediğimiz son âyette ise Allah, vefat eden bir kadının anne babası ve çocukları olmadığı takdirde mirasın kardeşlere nasıl pay edileceğini bize anlatmaktadır.

يَسْتَفْتُونَكَ قُلِ اللَّهُ يُفْتِيكُمْ فِي الْكَلَالَةِ إِنَّ امْرَأًا هَلَكَ لَيْسَ لَهُ وَلَدٌ وَلَهُ أُخْتُ فَلَهَا نِصْفُ مَا تَرَكَ وَهُوَ
يَرِثُهَا إِنْ لَمْ يَكُنْ لَهَا وَلَدٌ إِنْ كَانَتْ أَثْنَتَيْنِ فَلَهُمَا الثُّلُثَانِ مِمَّا تَرَكَ وَإِنْ كَانُوا إِخْوَةً رِجَالًا وَنِسَاءً فَلِلَّذَكَرِ مِثْلُ
حِظِّ الْأُنثِيَيْنِ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ أَنْ تَضِلُّوا وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ

“Senden fetva istiyorlar. De ki: “Birinci dereceden mirasçı bırakmayan kimse hakkında size Allah fetva veriyor. Çocuğu olmayıp bir kız kardeşi olan erkek kişi öldüğünde, terekenin yarısı kız kardeşinindir. Böyle bir kişinin çocukları olmayan kız kardeşi ölecek olursa terekesinin tamamına mirasçı olur. Şayet ölen bu kişinin iki kız kardeşi varsa terekenin üçte ikisi onlarındır. Şayet erkek kardeşler ve kız kardeşler varsa erkek iki kadın payı alacaktır.” Allah size (bunları) açıklıyor ki sapmayasınız. Allah her şeyi bilendir.⁵¹⁶

Mehmet Vehbi, âyetin iniş sebebine yer vermekte ve âyetin, ölüm döşğinde olan Cabir b. Abdullah’ın onu ziyarete gelen Hz. Peygamber’e kelâle olduğunu yani anne babasının vefat edip çocuklarının da olmadığını dokuz kız kardeşi olduğunu ve mirasını nasıl pay etmesi gerektiğini sorması üzerine nazil olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca kelâlenin varis söz konusu olunca çocuk ve baba dışındakiler olduğunu, mevrus söz konusu olunca anne baba ve çocukları olmayan kişi olduğunu açıklamaktadır.⁵¹⁷

Sait Şimşek, bu âyette geçen kelâlenin geride anne babası ve çocuğu olmayan kimse olduğunu belirtmektedir.

Miras konusunda elimizden geldikçe kadının hangi durumlarda ne kadar mirastan pay alacağını açıklamaya çalıştık. Bu hususta en çok üstünde durulan ve tartışılan konu babanın vefatında bir erkek ve bir kız çocuğu geride kaldığında erkeğe iki kıza bir miras taksim edilmesi hususudur. Bu konuda müfessirlerimizden Mehmet Vehbi Efendi, tartışmaya katkı sağlayacak açıklamalar yapmış ve erkeğin daha faziletli olması sebebiyle böyle bir paylaşımın gidildiğini ifade etmektedir. Erkeğin bunu hakedecek faziletlerini sıralamakta ayrıca evin geçiminin erkeğin görevi olduğunu belirterek durumu izah etmektedir. Sait Şimşek ise bu paylaşımın hikmetini açıklarken erkeğin daha faziletli olması gibi bir durumun söz konusu olamayacağını sadece Allah’ın, erkek ve kadına yüklediği görevler sebebiyle ve erkeğin maddi sorumluluklarının fazla olması dolayısıyla böyle bir taksimin yapıldığını belirtmektedir.

⁵¹⁶ Nisâ, 4/176.

⁵¹⁷ Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 3, 1129-1130.

Kadının ev geçindirme ve çocuklarının maddi bakımını üstlenme gibi sorumluluklarının olmadığı ayrıca evlenirken eşinden mehir aldığı düşünülürse, bu paylaşımda kadının daha kazançlı olduğu görülmektedir.

3.4. Kadının Şahitliği

İslam'a zarar vermek isteyenlerin tartışma konusu haline getirdiği bir diğer husus kadının şahitliği meselesidir.

Şahit kelimesi, tanıklık yapmak, haber vermek, muttali olmak, bilmek, bildirmek, idrak etmek, yetiştirmek, hazır bulunmak, sözle veya fiilen delil olmak, yemin etmek anlamlarına gelen ş-h-d kökünden türemiştir. Tanık, bilen, muttali olan, hazır olan ve delil anlamlarına gelmektedir.⁵¹⁸ Basiretle veya gözle görerek hazır olmaktır.⁵¹⁹

Kadının şahitliği konusunda Allah şöyle buyurmaktadır;

وَاسْتَشْهِدُوا شَهِيدَيْنِ مِنْ رِجَالِكُمْ فَإِنْ لَمْ يَكُونَا رَجُلَيْنِ فَرَجُلٌ وَامْرَأَتَانِ مِمَّنْ تَرْضَوْنَ مِنَ الشُّهَدَاءِ أَنْ تَضِلَّ إِحْدَاهُمَا فَتُذَكَّرَ إِحْدَاهُمَا الْأُخْرَى

“... *Ve aranızdan iki erkek şahit tutun. Eğer iki erkek bulunmazsa razı olacağınız şahitlerden bir erkek ve iki kadın şahit tutun ki kadınlardan biri hata yaparsa diğeri ona hatırlatsın...*”⁵²⁰

Âyette belirtildiği üzere borcun yazılması anında iki erkek şahit istenmekte eğer iki erkek şahit bulunmaz ise bir erkek iki kadın şahidin hazır bulunması belirtilmektedir. Bir erkek şahit yerine iki kadın şahit istenmesi, kadına karşı bir haksızlık olarak görülmüş ve İslam'a düşman olan kişiler tarafından bir kötüleme sebebi olarak kullanılmıştır. Biz âyetin bu bölümünün müfessirlerimiz tarafından nasıl tefsir edildiği üzerinde duracağız.

Taberî, diğer müfessirlerin görüşlerine yer verdikten sonra kendisi, bir erkek şahit yerine iki kadın şahidin istenmesinin sebebini unutmama olarak açıklamaktadır. Kadınlardan biri unutursa diğeri ona hatırlatsın diye iki kadın şahidin istendiğini belirtmektedir.⁵²¹

Mehmet Vehbi, kadınların tabiatlarında unutmamanın var olduğunu bu sebeple iki kadının bir erkeğin şahitliğine denk geldiğini söylemektedir. Bu konuda başka bir açıklama yapmamaktadır.⁵²²

⁵¹⁸ Fikret Karaman, v.dğr, *Dini Kavramlar Sözlüğü*, 610.

⁵¹⁹ El-İsfehânî, el-Müfredat, 267-269.

⁵²⁰ Bakara, 282.

⁵²¹ Taberî, *Câmîu'l-Beyân*, 5, 86-94.

⁵²² Vehbi, *Hayat Kaynağı*, 2, 524.

Sait Şimşek, bir erkek şahit yerine iki kadın şahidin istenmesinin ayette açıkça belirtildiğini, bunun sebebinin unutmaya olduğunu ifade etmektedir. Sait Şimşek'e göre unutmamanın birçok sebebi olabilmektedir. Âyette belirtilen ticari bir durum üzerine şahitliklerdir. Sait Şimşek, önceki toplumlarda ve modern toplumlarda kadının erkeğe göre ticari hayatla ilgisinin daha az olduğunu, bu sebeple ilgisinin az olduğu hususlarda unutmamanın daha fazla gerçekleştirilebileceğine vurgu yapmaktadır. Âyette iki şahit istenmesinin illeti unutmaktır. Günümüzde unutmamanın azaldığı, kadının ticari hayata ilgisinin arttığı ve unutmamanın kadın erkek arasında eşitlendiği kanıtlanır ve tesbit edilir ise illetin ortadan kalkabileceği ve kadının tek başına şahitlik edebileceğine vurgu yapmaktadır.⁵²³

Sait Şimşek, ayrıca bu unutkanlığın kadının yaratılışı gereği olabileceğini ve bu sebeple iki kadının şahitliğinin kalıcı olarak değişmeden istenmeye devam edeceğini belirtmektedir. Yani bu kadının yaratılışı gereği ise illet değişmeyecek bir durumdadır ki illebet bir erkeğin yerine iki kadının şahitliğinin isteneceğini ifade etmektedir.⁵²⁴

Bu hususta Hayrettin Karaman da benzer fikirler öne sürmektedir. Kadının tek başına şahitliği önündeki engelin kalıcı mı geçici mi olduğu konusuna değinen Karaman, modern düşünceye sahip insanların bu konuda çok ayrıntıya girip düşünmeden zamanın değiştiğini ve artık kadın ile erkek arasında bir farkın kalmadığını sosyal ve ekonomik konuda eşit olduklarını bu sebeple tek başına bir kadının şahitliğinin yeterli olacağını savunduklarını belirtmektedir. Gelenekçilerin ise bu konunun ayrıntılı bir şekilde araştırılmasının yapılması ve sonra karara bağlanması gerektiğini belirttiklerini ifade etmektedir. Ayrıntılı bir şekilde inceleme yapıldıktan sonra tek başına kadının şahitliğinin önündeki engel ilmi ve İslami değer ölçüleri açısından ortadan kalkarsa o zaman ancak kadının tek başına şahitliğinden bahsedilebileceğini söylediklerini belirtmektedir.⁵²⁵

Ayrıca Karaman, bu âyette belirtilen şahitliğin şifahi şahitlik olduğunu, bu zamanda yazılı ve imzalı şahitlik yaygınlaşınca, kadın şartları okuyup altına şahit olarak imza atar ise bu durumda şaşırma ve unutmaya ortadan kalkacağı için âyetin bu şekilde yapılan bir şahitliği kapsamayacağını belirtmektedir.⁵²⁶

Kırbaçoğlu, âyette kadınlardan biri unuttur ve ya yanılırsa diğeri düzeltsin diye iki kadın istenmekte olduğunu ama bunun kadınlardan ilkinin kesinlikle yanılacağına delalet etmediğini

⁵²³ Şimşek, *Hayat Kaynağı*, 1, 301.

⁵²⁴ Şimşek, *Hayat Kaynağı*, 1, 302.

⁵²⁵ Hayrettin Karaman, *Kadının Şahitliği, Örtünmesi ve Kamu Görevi, İslami Araştırmalar*, 1997, 10(4) 274.

⁵²⁶ Hayrettin Karaman, *Kadının Şahitliği, Örtünmesi ve Kamu Görevi*, 274.

belirtmektedir. Bu konuda eğer ilk şahit olan kadın unutmaz ve ya yanılmaz ise şahitliğinin geçerli olacağını, ikinci kadına ihtiyaç bulunmayacağını ifade etmektedir.⁵²⁷

Âyetin borçlanmada hakkın kaybolmaması için öneriler sunmak adına indiğini, şahitlik müessesesini düzenlemek adına inmediğini belirtenler de olmuştur.⁵²⁸ Şahitlik konusunda ortaya konulan âyetlerde⁵²⁹, şahitlik konusunda bir ayrımın olmadığı ve kadının erkeğe eşit olduğu savunulmuştur.⁵³⁰

Şahitlik hususunda fakihlerin çoğunluğuna göre had ve kısas konusunda kadının şahitliği kabul edilmemektedir. Bekâret ve doğum gibi kadınlara has konularda tek başına kadının şahitliği kabul edilmektedir.⁵³¹ Kimileri de daha önce belirttiğimiz ayetleri delil getirerek alış-verişlerde, evlenmede, boşanmada, ailede kadın ve erkeğin şahitlik açısından eşit olduğunu belirtmektedir.⁵³²

Sait Şimşek'in bu hususta bir diğer değindiği nokta ise şahitliğin bir hak değil bir görev olduğu hususudur. Sait Şimşek, şahitlik görevinin büyük bir sorumluluk ve sıkıntılı bir görev olduğunu, şahitlikten kaçınılması gerektiğini belirtmektedir. Birçok insanın en ufak trafik kazalarında dahi şahit olarak yazılmaktan kaçındıklarını ifade etmektedir. Nitekim en ufak bir kazada dahi şahit olmak istenmemesine rağmen bir erkeğe iki kadın şahidin istenmesinin İslam düşmanları tarafından bir problem haline getirildiğini belirtmektedir.⁵³³ Bir erkeğe karşılık iki kadının şahitliğinin istenmesi, kadının daha az inançlı veye daha az faziletli olduğu çıkarımında bulunmamızı gerektirecek bir anlam ifade etmediğini dile getirmektedir.⁵³⁴

Sonuç olarak kadının şahitliği hususundaki tartışmalar ilk dönemde çok fazla tartışma sebebi olmadığı için bu konuda açıklama ihtiyacı duyulmamış kısa ve öz bir şekilde tefsir edilmiştir. Taberî ve Mehmet Vehbi âyette belirtilen bir erkeğe iki kadın şahit olarak istenmesinin sebebini açıkça belirtildiği şekliyle unutmama olarak açıklamakla yetinmiş bu konudaki tartışmalar ile ilgili bir görüş belirtmemişlerdir. Sait Şimşek ise bu konuda ileri sürülen tartışmalara cevap vermekte ve bu durumun kadının dini veya fazilette bir eksiklik sebebiyle olmadığını, ilk dönem kadınlarının ticaretle çok uğraşmadıkları için bu konuda ilgilerinin daha az olduğunu, bu sebeple de unutmamanın erkeğe göre daha fazla

⁵²⁷ Mehmet Hayri KIRBAŞOĞLU, Kadın Konusunda Kur'an'a Yöneltilen Başlıca Eleştiriler, *İslami Araştırmalar*, 1997, 10((4), 264, 1997.

⁵²⁸ Tuksal, *Kadın Karşısı*, 166.

⁵²⁹ Nisâ 4/15, Maide 5/106, Talâk 65/2, Nûr 24/4-6-9.

⁵³⁰ Salih AKDEMİR, Tarih Boyunca ve Kur'an-ı Kerim'de Kadın, *İslami Araştırmalar*, 1997, 10(4) 254-255.

⁵³¹ Topaloğlu, *İslam'da Kadın*, 297, Hayrettin Karaman, Kadının Şahitliği, Örtünmesi ve Kamu Görevi, 273, Yavuz, *Kur'an'da Kadın*, 107-108, Tuksal, *Kadın Karşısı*, 169-170.

⁵³² Yavuz, *Kur'an'da Kadın*, 106.

⁵³³ Şimşek, *Hayat Kaynağı*, 1, 302.

⁵³⁴ Şimşek, *Hayat Kaynağı*, 1, 301.

gerçekleşebileceğine vurgu yapmaktadır. Ayrıca şahitliğin ağır bir sorumluluk olduğunu normal şartlarda bile herkesin şahit olmaktan veya şahit olarak yazılmaktan çekindiği bir dönemde kadının bu sorumluluğu bölüşmesinin neden tartışma konusu olduğunu sorgulamaktadır.

3.5. Kadının Nüşuzu/ Kocasına İtaatsizliği

Toplumunu oluşturan en önemli kurum ailedir. Aileyi oluşturan ve bir arada tutan ise karı kocadır. Aile oluşurken Allah, kadın ve erkeğe, yaratılışları gereği belli görevler tahsis etmiştir. Erkeğe tahsis edilen görev evinin geçimini sağlamak olduğu için bir bakıma ailenin reisi konumundadır. Bu konu bazı kesimler tarafından yanlış anlaşılmış ve erkeğin kadından üstün olduğu şeklinde yorumlara sebebiyet vermiştir. Ayrıca kadının kocasının hoşuna gitmeyecek serkeş tavırlarda bulunması, uyarılmasına rağmen devam etmesi sonucunda yapılması gerekenler aşağıda metnini vereceğimiz âyet kapsamında açıklanmıştır.

الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَبِمَا أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ فَالصَّالِحَاتُ قَانِتَاتٌ حَافِظَاتٌ لِّلْغَيْبِ بِمَا حَفِظَ اللَّهُ وَالَّتِي تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ فَعِظُوهُنَّ وَاهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ وَاضْرِبُوهُنَّ فَإِنِ اطَّعْنَكُمْ فَلَا تَبْغُوا عَلَيْهِنَّ سَبِيلًا إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا كَبِيرًا

“Erkekler, kadınlar üzerinde yöneticidirler; çünkü hem Allah onlardan birini diğerinden üstün yaratmıştır hem de erkekler, mallarından harcama yaparlar. O yüzden salih kadınlar itaatkârdırlar. Allah’ın kendilerini korumasına karşılık onlar da mahremiyete dikkat ederler. Dik başlı davranarak yukarıdan bakmalarından endişe ettiğiniz kadınlara öğüt verin, onları yataklarda yalnız bırakın ve onları dövün; ancak size itaat ederlerse onları incitmek için bahane aramayın. Allah, gerçekten de yücedir ve büyüktür.”⁵³⁵

Âyette, erkeklerin kadınlar üzerinde yönetici oldukları, yaratılış itibariyle dışarının zorluklarına katlanabilecek ve güç yetirebilecek donanımda yaratılmaları sebebiyle üstün oldukları hem de evin geçimini sağlama sorumluluklarının olduğu açıklanmış, kadının da itaatkâr salih kadın olması istenmiştir. Ayrıca eşini rahatsız edecek serkeşliklerde bulunan kadına nasıl davranılması gerektiği sırasıyla açıklanmıştır.

Taberî, erkeklerin kadınlar üzerinde hâkim ve âmir olduklarını, kadınların Allah’ın itaat etmeyi emrettiği hususlarda erkeklere itaat etmek durumunda olduklarını belirtmektedir. Kadının, erkeğin ailesine iyi davranması ve malını muhafaza etmesi gerektiğini ifade etmiştir.

⁵³⁵ Nisâ, 4/34.

Erkeğin üstünlük sebebini de kadına bakma yükümlülüğü ve geçimi sağlama sorumluluğu olarak açıklamaktadır.⁵³⁶

Mehmet Vehbi, âyette geçen kavvam kelimesini, kadının işlerini muhafaza ve ihtiyaçlarını giderme ile yükümlü olan kimseler olarak açıklamıştır. Erkeğin, akılda, okumada, kuvvette, savaşmada, şahitlikte kadınlardan daha faziletli ve üstün olduğunu bu sebeple kadını koruma ve kayyimlik görevinin erkeğe verildiğini beyan etmektedir. Buna karşılık kadınında salih bir eş olarak eşine itaat etmesi gerektiğini, Allah'ın kadınlara bunu emrettiğini ifade etmektedir.⁵³⁷

Mehmet Vehbi, eşlerin birbirleri üzerindeki haklarından bahsetmektedir. Kadın, eşinin yokluğunda eşi ile aralarındaki münasebeti korumak, kimseye anlatmamak, namusunu, malını korumak ve evini hoş olmayan her şeyden muhafaza etmekle yükümlüdür. Buna karşılık erkeğin de, eşinin mehrini vermek, nafaka ve geçimini sağlamak, adaletle ve şeriatin emrettiği şekliyle muamele etmekle yükümlü olduğunu belirtmektedir.⁵³⁸

Sait Şimşek, bu konuda günümüz tartışmalarına da cevap olacak bir şekilde âyeti tefsir etmektedir. Kavvam kelimesini benzer şekilde açıkladıktan sonra bu kavramdan anlaşılacak olanın, erkeğin, ailenin reisi olduğu sonucudur demektedir. Erkeğin, ailenin reisi olmasını da, iki sebebe bağlamaktadır. Birincisi doğuştan gelen sebep, ikincisi ise sonradan kazanılan sebeptir. Doğuştan gelen sebep, yaratılış olarak daha güçlü yaratılmalarıdır. Sonradan kazanılan sebep ise nikâhta kadına mehir vermesi ve evi geçindirme görevinin kendisine verilmesidir. Fakat bu şekilde iki sebepten dolayı kadından üstün olan erkek bunu kötü şekilde kullanmamalıdır. Ayrıca bu kaide geneldir. Tüm erkeklerin kadınlardan daha güçlü olduğu manasına gelmez. Erkeklerden güçlü olan kadınlar da vardır. Genel olarak erkek ve kadınların durumu bu şekildedir. İstisnaların genel kaideyi bozmayacağını belirtmektedir. Ayrıca erkeğin aile reisi olmasının başka sebeplerinin de olabileceğine değinen Şimşek, genel olarak erkeklerin kadınlardan daha soğukkanlı ve mantıklarının daha ön planda olduğunu ifade etmektedir.⁵³⁹

Erkek, kendisine verilen bu yöneticilik vasfını da kötüye kullanmamalıdır. Bu kadın üzerinde mutlak hâkim olduğu anlamına gelmez. Şimşek, erkeğin kadının mirastan düşen payı ve mehri üzerinde hiçbir yetkisi olmadığını ve kadının temel hakkı olan, dinin ve aklın uygun gördüğü örfeye dayalı olarak aile ve akraba ziyaretlerine, sosyal hayatını yürütmesine engel olamayacağını belirtmektedir. Burada belirtilen reislikten maksadın, erkeğin nafaka gibi

⁵³⁶ Taberî, *Câmîu'l-Beyân*, 6, 687.

⁵³⁷ Vehbbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 3, 912.

⁵³⁸ Vehbbi, *Hayat Kaynağı*, 3, 912.

⁵³⁹ Şimşek, *Hayat Kaynağı*, 1, 500-501.

konularda karısını gözetmesi, kendi ve eşinin haklarını koruması anlamında olduğunu ifade etmektedir. Kadının kocası tarafından güdülen bir konumda olmadığını, kendi rızası ile nikâh akdinde bulunduğunu ve evliliği kendi rızası ile sürdürdüğünü, herhangi bir haksızlığa uğradığı zamanda durumunu hâkime bildirme yetki ve iradesine sahip olduğunu belirtmekte ve Hz. Peygamber'in hadisleri ile konuya açıklık getirmektedir. Hz. Peygamber, kadınların en hayırlısının, kendisine baktığında seni mutlu eden, sana itaat eden ve gıyabında kendisini ve malını koruyan olduğunu, erkeklerin en hayırlısının ise ailesine karşı en iyi davranan olduğunu ve kendisinin ailesine karşı en iyi olanınız olduğunu buyurmuştur. 540

Âyetin devamında bildirdiği diğer bir husus, kocasına itaatsizlik eden kadına karşı alınması gereken önlem, tavır ve davranıştır.

Taberî, nüşüz olarak belirtilen bu davranışı, kadının kocasına itaatsiz davranması ve ona buğz etmesi şeklinde tanımlamıştır. Bu şekilde davranan kadınlara ilk önce nasihat edilmelidir. Erkek hanımına Allah'tan korkması gerektiğini, Allah'ın haram kıldığı bir şeyi yaptığı takdirde günah işlemiş olacağını bildirme şeklinde nasihatta bulunmalıdır. Kadının devam etmesi durumunda ikinci tedbir alınmalıdır. Taberî kadınların yataklarında yalnız bırakılmasını, yattıkları evlerde bağlanmaları şeklinde tefsir etmiştir. Yani kadın itaatsizliğe devam ederse evinde bağlanır. Hala durum değişmez ise ağır ve etkili olmayacak şekilde dövülmeleri gerektiğini belirtmektedir. İtaat ettikleri takdirde ise eziyet etmenin ve dövülmenin yasaklandığını belirtmektedir.⁵⁴¹

Mehmet Vehbi, nüşüz kavramını, kadının eşine buğz etmesi, itaat etmemesi, muhalefet etmesi, sözünü dinlememesi olarak tanımlamıştır. Böyle bir kadına karşı nasihat edilmeli hala düzelme göstermez ise yatağında yalnız bırakılmalı ve onunla konuşulmamalı, davranış devam etmesi durumunda 40 değnek altı ve hep aynı yere vurmamak şartıyla dövülmeleri gerektiğini ifade etmiştir. Düzelme gösteren kadının hatalarının yüzüne vurulmaması ve affedilmesi gerektiğini de belirtmektedir.⁵⁴²

Mehmet Vehbi, son olarak âyetin iniş sebebine yer vermektedir. Muhammed b. Seleme'nin kız kardeşi olan kadına, eşi Sad b. Rebi bir kızgınlık anında tokat atmış, bunun üzerine eşi yatağından ayrılmış ve onu Hz. Peygamber'e şikâyet etmiştir. Hz. Peygamber kısas uygulanmasını uygun görmüş bunun üzerine bu âyet inmiş ve kısas uygulanmamıştır.⁵⁴³

⁵⁴⁰ Şimşek, *Hayat Kaynağı*, 1, 501-502.

⁵⁴¹ Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, 6, 697-715.

⁵⁴² Vehbbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 3, 913.

⁵⁴³ Vehbbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 3, 914.

Sait Şimşek, âyette geçen endişe etme anlamına gelen تَخَافُونَ kelimesinin bilgiye dayalı korku ve endişeye işaret ettiğini belirtmektedir. Nüşuz kelimesinin de, kocasına karşı kendisini üstün gören, itaatsiz, kocasından başkasında gözü olan kişi olarak tanımlamaktadır. Böyle bir kadına uygun üslupla yaptığının yanlış olduğu anlatılır. Bu durumdan vaz geçmezse yatağında yalnız bırakılır. Yatağında yalnız bırakma hususunda farklı görüşler olduğunu belirten Şimşek, bunların; ayrı yataklarda yatma, aynı yatakta yatıp konuşmama ve karı-koca münasebetinde bulunmama, aynı yatakta yatıp karı-koca münasebetinde bulunup da hoşnut olmadığını hissettirerek sırtını dönme şeklinde yorumlandığını bunlardan hangisi uygun olursa erkeğin bunu eşine uygulaması gerektiğini belirtmektedir. Son olarak uygulanacak olan dövme işlemi hususunda Hz. Peygamber'in hadisine yer vererek Hz. Peygamber'in yüze vurulmaması gerektiğini bildirdiğini ifade etmiştir. Diğer bazı müfessirlerin misvak ve mendil ile dövme rivayetlerini paylaşarak İmam Şafi'nin bu konuda dövmenin mübah dövmemenin daha erdemli olduğunu bildirdiğini belirtmiştir. Sonuç olarak buradaki amacın kadını eğitmek olduğunu, ceza vermek olmadığını bu sebeple sonuç alınması mümkün değil ise bu yollardan hiçbirine başvurmayaabileceğini belirtmiştir. Ve kadın düzelmiş ise artık erkeğin kadını incitmemesi gerektiğini, Allah'ın erkeğin kadın üzerindeki yöneticiliğinden daha yüce olduğunu, erkek karısına haksızlık ederse Allah'ın onu cezalandırmaya kadir olduğunu ve erkek affederse Allah'ın ondan daha çok erkeği affetmeye kadir olduğunu belirtmiştir.⁵⁴⁴

Müfessirlerimiz, kavvam kelimesini açıklamış fakat erkeğin üstün olma sebepleri konusunda farklı görüşler bildirmişlerdir. Mehmet Vehbi, akılda, okumada, güçte, savaşta, şahitlikte erkeğin kadından üstün olduğunu belirterek aslında şu anki tartışma konusu olan ve kadının aşağılandığı düşüncesine kişileri götüren bir yorumda bulunmuştur. Bunun aksine günümüz tartışmalarına birebir şahit olan Sait Şimşek, üstünlüğün erkeğin yaratılıştan güçlü olması ve evin geçimini temin etme görevinin ona verilmiş olması, kadına göre erkeğin daha soğukkanlı olması ve mantığının daha ön planda olması olarak açıklamıştır. Sait Şimşek, ayrı olarak erkeğin bu kendisine verilen aile reisliği grevini kötüye kullanamayacağına dikkat çekmiş ve örfe ve akla uygun olan durumlarda karısına engel olamayacağını belirtmiştir. Müfessirlerimiz, nüşuz kavramını da benzer şekilde tanımlamıştır. İtaat etmeyen kadına verilecek cezalar hususunda ise Şimşek yine günümüzdeki dine kadın üzerinden saldırıları ve tepkileri göz önüne alarak ve Hz. Peygamber'in hadislerini kaynak göstererek kadının dövülme konusunda daha ihtiyatlı davranılması gerektiğine vurgu yapmıştır. Buna karşılık mendil ve misvak ile dövülme şeklinde açıklamalar varken Vehbi, 40 değnekten az olma şeklinde sayısal

⁵⁴⁴Şimşek, *Hayat Kaynağı*, 1, 502- 503.

bir veri ile dövmenin nasıl olacağını belirtmiştir. Şimşek, âyetin indiriliş sebebine yer vermemiş, Vehbi ise âyetin indiriliş sebebine yer vermiştir.

3.6. Emzirme

Toplumun en önemli yapı taşı olan aile bazı durumlarda kökünden sarsılabilir ve taraflar ayrılmaya karar verebilirler. Bu ayrılıklar sırasında arada çocuk kalabilir. Allah, çocuğun hakkını, sağlığını korumak ve ayrılan eşlerin çocuk üzerinden mağdur olmaması için hükümler vermiştir.

وَالْوَالِدَاتُ يُرْضِعْنَ أَوْلَادَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ لِمَنْ أَرَادَ أَنْ يُتِمَّ الرَّضَاعَةَ وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ
وَكَسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ لَا تُكَلَّفُ نَفْسٌ إِلَّا وُسْعَهَا لَا تُضَارَّ وَالِدَةٌ بِوَلَدِهَا وَلَا مَوْلُودٌ لَهُ بِوَالِدِهِ وَعَلَى الْوَارِثِ
مِثْلُ ذَلِكَ فَإِنْ أَرَادَا فِصَالًا عَنْ تَرَاضٍ مِنْهُمَا وَتَشَاوُرٍ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا وَإِنْ أَرَدْتُمْ أَنْ تُسْتَرْضِعُوا أَوْلَادَكُمْ
فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِذَا سَلَّمْتُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَأَتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ

“(Boşanmış) anneler, çocuklarının emzirilme müddetini tamamlamak isteyen için onları tam iki sene emzirirler. Onların geçimleri ve giyimleri, örfe uygun olarak çocuğun babasına aittir. Herkes gücüne göre sorumlu tutulur. Anne olsun baba olsun, çocuğundan dolayı zarara uğratılmasın. Mirasçıya da aynı yükümlülük vardır. Şayet anne ve baba, aralarında danışarak ve anlaşarak çocuğu süttten kesmek isterlerse, her ikisi için de bir sakınca yoktur. Çocuğunuzu süttanneye vermek isterseniz, vereceğiniz ücreti örfe uygun bir şekilde verirseniz, bunda da bir sakınca yoktur. Allah’tan korkun ve bilin ki Allah, yaptıklarınızı görmektedir.”⁵⁴⁵

Boşanmış anne-baba beraber konuşup istişare ederek eğer isterlerse çocuklarının iki yıla süt emme süresini tamamlayabilirler.

Mehmet Vehbi, emzirme süresinin iki sene olduğunu fakat daha az bir süre emzirilmesinin de caiz olduğunu belirtmektedir. Ayrıca bu süre anne-baba arasında çekişme gerçekleşirse yani anne emzirmekten usanıp süreyi az tutmak ister, baba daha fazla süre için emzirmesini isterse, o zaman bu süre geçerlidir. Zikredilen emzirme süresi her iki taraf için de vacip olan bir süre değildir. Ayrıca annenin çocuğu emzirmesinin mendup olduğunu ve emzirmek istemezse günahkâr olmayacağını belirtmektedir. Fakat eğer çocuk annesinden başkasını emmez ise veya babanın başka süttanneye ödeyecek parası yok ise o zaman annenin emzirmesinin vacip olduğunu ifade etmektedir.⁵⁴⁶

⁵⁴⁵ Bakara, 2/233.

⁵⁴⁶ Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 1, 418.

Sait Şimşek, anne-babanın çocuğun gelişim durumuna bakıp, uzmanlara danışarak süt emme süresini beraber belirleyebileceklerini ifade etmektedir. Eğer bir anlaşmazlık olursa emzirme süresi iki yıl olarak belirlenmiştir.⁵⁴⁷

Taberî, çocuğun emzirilme süresi üzerine ihtilafa düşen anne-baba için bu sürenin belirlendiğini ve bu hükmün iki yaşına kadar emen çocuklar için geçerli olduğunu belirtmiştir.⁵⁴⁸

Mehmet Vehbi, çocuğun ve onu emziren annenin rızkını temin etmenin babanın sorumluluğunda olduğunu fakat annenin de babanın da zarar görmemesinin önemli olduğunu belirtmektedir. Anne, babayı vereceği ücret veya temin edeceği rızık ve kıyafet konusunda, baba da annenin ücretini ödememe veya zorla emzirmesini isteme gibi durumlarda anneyi sıkıntıya sokmamalıdır.⁵⁴⁹

Sait Şimşek, anne ve babanın çocuğu kullanarak birbirlerini sıkıntıya sokup, tehdit etmemeleri gerektiğini, annenin emzirme konusunda babadan yüksek fiyatlarda ücret istememesini ve babanın da emzirmeden anneyi alıkoymaması veya zaten anne olarak emzirir diyerekten ücreti az tutmaması gerektiğini belirtmektedir.⁵⁵⁰

Babanın ölmesi durumunda çocuğun bakımını ile ilgili hükümleri yerine getirecek olan varisin kim olacağı da tartışma konusu olmuştur.

Mehmet Vehbi, varisin çocuğun babasının varisleri veya çocuğa mahrem olanlar olduğunu bu şekilde baba öldüğünde sırayla çocuğun dedesinin, abisinin, amcasının, amcazadelerinin onlar da yoksa onlardan sonra çocuğa yakın olanlarının bu görevi üstlenmesi gerektiğini belirtmektedir.⁵⁵¹

Sait Şimşek bu konuda varisin, babanın mirasçıları olduğunu ifade etmiştir.⁵⁵²

Taberî, varisten maksadın annesini emen çocuk olduğunu belirtmektedir. Eğer anne muhtaç durumda ise çocuk o zamanın örfüne göre ücret verir. Anne muhtaç değil ise sadece süt parası verir demektir.⁵⁵³

Eğer anne bir başkası ile evlenmek ister veya babayı sıkıntıya sokmak için emzirmemeyi tercih eder veyahut anne hasta olur, sütü kesilir ve emzirmesine bir mani çıkar ise o zaman

⁵⁴⁷ Şimşek, *Hayat Kaynağı*, 1, 252.

⁵⁴⁸ Taberî, *Câmîu'l-Beyân*, 4, 207-208.

⁵⁴⁹ Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 1, 419.

⁵⁵⁰ Şimşek, *Hayat Kaynağı*, 1, 252.

⁵⁵¹ Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 1, 420-421.

⁵⁵² Şimşek, *Hayat Kaynağı*, 1, 252.

⁵⁵³ Taberî, *Câmîu'l-Beyân*, 4, 234-235.

babanın başka bir sütanne bulmasında bir sakınca yoktur. Fakat sütanneye güler yüzlü ve tatlı dilli davranılarak ücreti tam verilmelidir.⁵⁵⁴

Sonuç olarak boşanmış anne babaların süt emme yaşında çocukları olursa, annenin, çocuğu iki yıla kadar emzirebileceğini, bu sürede ise babanın çocuğun ve annenin nafakasını temin etme yükümlülüğü olduğunu anlamaktayız. Bu süreçte her iki tarafında birbirine sıkıntı ve sorun çıkarmamaları gerektiğini, eğer anne emzirmek istemez veya emzirmesine bir mani çıkarsa ücret karşılığında babanın başka bir sütanne tutabileceğini, babanın ölmesi durumunda ise bu görevin farklı görüşler olmakla beraber babanın veya çocuğun varislerine düşeceğini âyetten anlamaktayız.

⁵⁵⁴ Vehbi, *Hülâsatü'l-Beyân*, 1, 422-423, Şimşek, *Hayat Kaynağı*, 1, 252.

SONUÇ

Kadınla ilgili tartışmalar ilk insan ve eşinin yaratıldığı zamana kadar gitmektedir. İlk insanın yaratılması ve aynı özden de eşinin yaratılması durumu erkeğin kadından daha üstün olduğu algısına sebep olmuştur ki durum bunun tersi de olsaydı anlayışın çok değişmeyeceği ortadadır. Kadın erkekten önce yaratılsaydı veya aynı anda yaratılmış olsaydılar bile bu yaratılmadaki öncelik ve sonralık durumunun hep bir üstünlük taslama gerekçesi olacağı görülmektedir. İnsanlar neden yaratıldıklarının bilincine varıp gereği gibi yaşamayı daha geri planda tutup sonra yaratılma veya hadislerde de ifade edildiği gibi kadının erkeğin kaburga kemiğinden yaratılması durumunu bir üstünlük olarak algılamış ve bunun üzerinden tartışmalarının çıkmasına sebebiyet vermiştir.

Tevrat ve İncil’de kadının yaratılışı hususunda bahsedilen durum, ilk olarak Âdem’in yaratıldığı daha sonra ise onun kaburga kemiğinden kadının yaratıldığı şeklindedir. Bu durum Yahudi ve Hristiyanlıkta erkeğin kadından üstün olduğu anlayışının oluşmasına sebep olmuştur. Kur’an’da ise insanın tek bir nefisten yaratıldığı ondan da eşinin yaratıldığı anlatılmıştır. Müfessirlerimizin ikisi de nefisten kastın Âdem olduğunu ondan yaratılan eşinin de havva olduğu düşüncesinde birleşmektedirler. Hadislerde de ifade edildiği şekliyle kadının erkeğin kaburga kemiğinden yaratılması onun değersiz olduğuna değil, yaratılma malzemesinin çok ötesinde kadın ve erkeğin yapı ve karakterine vurgu yapmaktadır. Kadın kırılığandır, duygularını erkeğe göre daha çok gösterir, merhamet ve sevgisini daha çok hissettirir. Bu sebeple hadislerde onlara karşı daha anlayışlı ve nazik davranılmasına vurgu yapılmıştır.

Medeniyetlerde kadının konumuna baktığımızda genel itibariyle kadına çok değer verilmediğini ve haklarından mahrum bırakıldıklarını görmekteyiz. Hint, Yunan medeniyetlerinde ayrıca cahiliye döneminde kadın, haklarından mahrum bırakılmış ve pek söz sahibi olamamışlardır. Mısır medeniyetinde durum biraz farklı gerçekleşmiş, kadın süsüne düşkün, özgür, rahat bir hayat yaşamış ve her hakka sahip olmuştur.

İslam da ise Allah’a kul olmakta, ibadette, duada, suç ve cezada yani kullukta, hürmet ve saygınlıkta kadın ile erkek arasında hiçbir fark yoktur. Her iki taraf da aynı sorunluluklarla yükümlü tutulmuştur. Sait Şimşek, mümin kadınların da mümin erkekler gibi üstün manevi mevkilere yükselebileceğini ve Allah katında üstün olma konusunda kadınlar ile erkekler arasında bir farkın bulunmadığını ifade etmiştir. Mehmet Vehbi de, salih amel işlemekte kadın erkek ayrımının yapılmadığını herkesin ameli kadar sevap kazanacağını belirtmektedir.

Karılık ve kocalık hususunda da İslam her iki tarafa da yaratılışlarına ve özelliklerine uygun görev ve sorumluluklar yüklemiştir. Her iki tarafta kendilerine yüklenmiş olan sorumlulukları yerine getirme hususunda sorumludurlar.

Kadın, erkek gibi inanma konusunda özgürdür. Yaratılma ve insan olma konusunda da eşittir. Kadın da erkek gibi, kul olmakla ve Allah'ın emaneti olan vahyin tamamına muhatap olmakla sorumludur. Aynı zamanda kadın erkekle birbirlerini tamamlamaları için yaratılmış, erkeğe eş olmuş ve bunun gerektirdiği sorumlulukların da muhatabı olmuştur.

Kadınlara özgü durumlar da ibadet hükümleri açısından yorum farklılıklarına sebep olmuş ve bu durum tartışma konusu haline gelmiştir. Hayız, kadınlara Allah'ın takdir ettiği ve kadının elinde olmadan gerçekleşen bir şeydir. Hayız sürecinde kadının daha stresli, ağırlı ve daha hassas bir süreç yaşaması sebebiyle Allah, kadının bu sıkıntılı dönemini onun için bir eza yani sıkıntı olarak belirtmiş ve bundan dolayı da kadını bazı sorumluluklardan muaf tutmuştur. Ulemanın ekseriyeti cünüp ile hayızı aynı şekilde değerlendirmişler ve hayızın hükmi bir kirlilik olduğu kanaatine varmışlardır. Bu sebeple hayızlı kadının namaz kılamayacağı, oruç tutamayacağı, Kâbe'yi tavaf edemeyeceği, mescide giremeyeceği ve Kur'an'a dokunup okuyamayacağı hükmüne varmışlardır. Mehmet Vehbi bu durumu hükmi bir kirlilik olarak niteleyenlerdendir. Hayızı hükmi bir kirlilik olarak görmeyenler de olmuştur. Sait Şimşek hayızın maddi veya manevi bir kirlilik olmadığını belirtmektedir.

Hayızlı ve nifaslı kadının Kur'an'a dokunması veya okuması hususunda da farklı yorumlar ortaya çıkmıştır. Mehmet Vehbi, abdestli olmayan kimsenin Kur'an'a dokunamayacağını belirtirken Sait Şimşek, bu durumdaki kadınların Kur'an'a dokunamayacağına dair bir delilin olmadığını ve bu sebeple Kur'an okumak veya dokunmak için abdestli olmanın şart olmadığını belirtmiştir.

Kadın için eza olan bu durum sebebiyle Allah, namaz ve oruç gibi farz olan ibadetlerden kadını muaf tutmuş, onun için zaten sıkıntılı olan bu dönemde onun psikolojik ve fizyolojik yüklerini hafifletmek istemiştir. Kadının elinde olmayan bu hayız ve nifas döneminde kadını, mescidden ve her an okuyup anlayarak hayatımızı şekillendirmemiz için indirilen Kur'an'dan uzaklaştırmak tıpkı kadına bir ceza gibidir. Kadının iradesi dışında olan bu şeyler sebebiyle Kur'an'dan ve evinden uzaklaştırmasının Allah'ın adaletine ters düşen bir durum olduğu düşüncesindeyiz. Hayız ve nifasın kişinin elinde olan ve istediği an temizlenerek kurtulduğu cünüplük halinden ayırt edilerek öyle değerlendirilmesinin daha isabetli olacağı kanaatini taşımaktayız.

Kadının, örtünmesinin emredilmesi bazı kesimler tarafından kadının baskı altına alınması, değersizleştirilmesi ve kısıtlanması şeklinde algılanmıştır. Mehmet Vehbi, bu şekilde düşünenlerin bu tarz görüşlerinin tutarsız olduğunu, kadının iffetinin istenilen ve övülen bir özellik olduğunu ve muhafaza edilmesi gerektiğini belirtmiştir.

Örtü kadını korumak ve değerini artırmak için Allah tarafından emredilmiştir. Kadına mahrem olan kişiler de âyette net bir şekilde belirtilmiştir. Tesettür ve iffeti koruma yalnızca kadına has bir durum da değildir. Allah, ilk önce erkeğe hitap ederek gözlerini haramdan sakınmalarını emretmiş daha sonra kadınlara aynı emri vermiştir. Her ne kadar günümüzde iffet ve namus kadınlara özgü bir şeymiş gibi görünse de aslında İslamiyet'te bu kavramlar hem erkekler için hem de kadınlar için kutsal olan ve korunması gereken erdemlerdir. Örtünmek, ne kadının özgürlüğüne mani olmakta, ne de onun değerinden bir şey eksiltmektedir.

Nikâh hususunda Mehmet Vehbi ve Sait Şimşek benzer görüşler sunmuşlardır. Her ikisi de toplumda iffetin korunması için alınacak tedbirlerin en önemlilerinden birisinin de nikâh olduğunu ve zinanın engellenmesi, nesebin korunması için nikâhın şart olduğunu belirtmişlerdir.

Günümüzde erkeğin nikâhlı tek bir eşi olmakta ve bunun dışında nikâhla ikinci eş alma durumları hoş karşılanmamakta ve kabul edilmemektedir. Oysaki Kur'an, olağan üstü durumlarında dikkate alarak erkeğin, eğer adaletli davranacak ise dörde kadar kadını aynı anda nikâhı altında bulundurulmasına izin vermiş fakat hayırlı olanın tek eş olduğunu bildirmiştir. Bu durum sözde kadın haklarını savunucuları tarafından hoş karşılanmayan ve eleştirilen bir konu haline gelmiştir. Müfessirlerimizden her ikisi de birden fazla kadın ile evlenmenin bazı durumlarda hem erkek hem de kadın açısından bir nimet olduğunu fakat bunun da adaletli olma şartına bağlı olduğunu ifade etmiştir.

Sait Şimşek kadının da nikâhta bir taraf olduğunu ve kimsenin kadını erkeğin ikinci, üçüncü veya dördüncü eş olma konusunda zorlayamayacağını belirtmiştir.

Kadının gayri müslim bir erkek ile evlenmesi dinen yasaklanmıştır. Mehmet Vehbi, kadınların iman ile şereflendikten sonra kâfir bir insanın nikâhı altında olmasının bir zillet olduğunu ve ailesi için de bir utanç kaynağı olduğunu belirtmiştir.

Sait Şimşek, evliliğin her iki taraf içinde bağlayıcı olduğunu, uzun bir birlikteliğin umut edildiğini ve bunun için de tarafların birbirleri ile uyum içinde bir bütünlük oluşturarak sağlıklı bir aile kurmaları gerektiğini bu sebeple de mü'min bir kadının müşrik veya kâfir bir erkek ile evlenmesinin yasaklandığını belirtmiştir.

Nikâh akdi sırasında erkeğin kadına verdiği mehir hakkında da müfessirlerimiz benzer görüşler ifade etmiş ve mehri verecek olanın koca olduğunu ve eğer kadın isterse eşinin kendisine verdiği mehri ona tekrar hediye edebileceğini belirtmişlerdir.

Toplumun huzuru, nesebin devamı ve erkek ve kadının mutluluğu için kurulan yuva istenmeyen, üzüntü ve huzursuzluğa sebep olan durumlar yaşandığında bitmektedir. İslami literatürde buna Talâk denir. Sait Şimşek, aile içi geçimsizliğin kadından da erkekten de kaynaklanabileceğini, bu sıkıntının ilk önce aile içinde çözüme kavuşturulması gerektiğini eğer bu durumda da çözüm gerçekleşmez ise tarafların boşanabileceklerini belirtmiştir.

Mehmet Vehbi, geçimsizliğin ilk önce âyette de belirtildiği üzere tayin edilen hakemler tA'râfından çözüme ulaştırılmaya çalışılması ve bu sırada da her iki taraf ile hakemlerin iyi niyet beslemeleri gerektiğini ifade etmiştir.

Cahiliye döneminde erkekler istedikleri kadar eşlerini boşamakta ve iddet bitmeden geri dönmekteydiler. Allah Talâk âyetleri ile bu yanlış uygulamayı kaldırmış ve boşamayı üç ile sınırlandırmıştır. Her iki müfessirimiz de boşanmanın üç ile sınırlandırılmasını ve üç boşanma da gerçekleştikten sonra artık erkeğin boşadığı eşine geri dönmesinin çok zor olduğunu ve cahiliye döneminde uygulanan bu yanlış uygulamanın kaldırılması için Allah'ın boşanmayı üç ile sınırlandırdığını ifade etmişlerdir.

Boşanan kadının başka biri ile evlenmeden önce beklemesi gereken süreye iddet denir. Mehmet Vehbi kadının üç hayız dönemi tamamlanıncaya kadar beklemesi gerektiğini belirtir. Sait Şimşek, iddet süresi olarak geçen kuru' kelimesinin hem hayız hem de temizlik manasına geldiğini, her iki durumda da kadının üç temizlik veya üç hayız dönemini geçirmesi gerektiğini ifade etmiştir. Hamile kadının iddeti çocuğunu doğurduğunda biter. Kocasını ölen kadın dört ay on gün iddet bekler. Âdetten kesilmiş veya henüz âdet görmemiş kadınların iddeti ise üç aydır. Evlenen fakat birleşme olmadan boşanan kadınların ise iddet bekleme süresi yoktur.

Her ne kadar boşanma hakkı erkeğe verilse de kadının da boşanma hakkı vardır. Kadın bir karşılık vererek kocasından boşanmak isteyebilir. Mehmet Vehbi aile içi uyuşmazlık sebebiyle kadının bir bedel vererek eşinden boşanabileceğini, bedelin evlenirken erkeğin kadına verdiği mehre denk olabileceği gibi az veya çok da olabileceğini belirtmiştir. Sait Şimşek, verilecek bedeli fidye olarak isimlendirmekte ve kadının boşanmak için eşine fidye verebileceğini ifade etmektedir.

Boşanmış kadının tekrar eşine dönmesi için bir başka erkek ile normal şartlarda evlenmesi, evlilik hayatını devam ettirmesi ve geçerli olacak bir sebeple boşanması gerekir. Buna hülle denir. Müfessirlerimiz, üç Talâk ile boşanan kadının tekrar eşine dönebilmesi için

başka biri ile normal ve geçerli bir evlilik yapması ayrıca yine doğal bir sebeple boşanması gerektiğini belirtmişlerdir.

Erkeğin dört ay veya daha fazla bir zaman diliminde eşine yaklaşmayacağına dair yemin etmesi ilâdır. Mehmet Vehbi, erkek dört ay içinde yeminini bitirmez ise kadının bain Talâk ile boşanmış olacağını ve başka erkek ile evlenebileceğini belirtir. Erkek dört ay sonunda yeminini bozarsa ona bir yükümlülüğün olmadığını fakat dört ay dolmadan bozarsa kefarete gerektiğini ifade eder. Her iki müfessir de, bu hükmün koyulmasının sebebini açıklamış ve cahiliye döneminde erkeğin eşine yaklaşmayacağına dair yemin ettiğini fakat bu durumun boşanma sayılmadığını ve kadının başkası ile evlenmesinin de mümkün olmadığını ama eşi ile de evlilik hayatının devam etmediğini bu durumun kadın için çok güç bir durum olduğunu ve indirilen hüküm ile kadınlar lehine bu sıkıntılı durumun çözüme ulaştığını belirtmişlerdir.

Çalışmamızın konularından biri de zihardır. Zihar erkeğin hanımını kendisine haram olan birine benzetmesi durumudur. Her iki müfessirimizde zihar yapan kişinin kefarete ödemesi gerektiğini ve bu kefaretin bir köle azat etmek olduğunu, buna gücü yetmeyenlerin iki ay peşpeşe oruç tutması gerektiğini, buna da gücü yetmeyenlerin altmış fakiri doyurması gerektiğini belirtmişlerdir.

Miras hususunda eğer ölen kişinin bir erkek ve bir kızı geride kalırsa erkeğe kıza düşen payın iki katı olduğu belirtilmiştir. Bu durum kadın aleyhine bir haksızlık olarak görülmüş ve tartışma konusu edilmiştir. Mehmet Vehbi, erkeğin üstün olması ve mali işlerden sorumlu tutulması sebebiyle erkeğe iki pay verildiğini belirtmiştir. Sait Şimşek, bu paylaşımın erkeğin üstün olması ile alakalı olmadığını, tüm mali sorumlulukların, ev geçindirme ve nafaka temin etmenin erkeğin görevi olduğunu bu sebeple erkeğe iki kadına bir pay verildiğini ifade etmiştir.

Kadının ev geçindirme ve çocuklarının maddi bakımını üstlenme sorumluluğu yoktur. Bütün bu sorumluluklar erkeğe verilmiştir. Ayrıca kadın evlenirken eşinden mehir almakta oysaki erkek evlenirken mehri ödeyen taraf olmaktadır. Kadının aldığı miras ve eşinden aldığı mehir tamamen kendisine kalmakta, onu istediği gibi harcama yetkisine sahip olmaktadır. Durum erkek için aynı şekilde değildir. Evlenirken aldığı iki paydan birini mehir olarak eşine vermekte diğerini ve kazancını yine eşi ve çocuklarına harcamaktadır.

Kadının şahitliği konusu da çokça tartışılan ve yine kadının daha az zeki olduğu veya erkeğin kadından daha üstün olduğu düşüncelerinin oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Borç alındığında veya verildiğinde yazılması gerektiği ve iki şahidin orada hazır bulunması gerektiği Allah tarafından bildirilmiş, eğer iki erkek şahit yok ise bir erkek ile iki kadın şahidin

bulundurulması belirtilmiştir. İki kadın şahidin bulundurulmasını birinin unuttuğu zaman diğzerinin hatırlatması için olduğu söylenmiştir. Bu konuda Mehmet Vehbi, yaşadığı dönemde konunun bu kadar tartışılmamasının gereğı olarak da tartışma konusu olan durumlara girmemiş âyeti kısaca açıklamakla yetinmiş ve iki kadın şahidin istenmesinin gerekçesinin unutkanlık olduğunu ifade etmiştir. Sait Şimşek ise şahitlik konusundaki tartışmalara cevap vermiş ve bu durumun kadının dini veya faziletindeki bir eksiklikten kaynaklanmadığını, sadece kadınların erkeklere göre ticari hayatta çok bulunmadıkları için unutmanın ve yanılmanın erkeklere göre daha fazla olacağını bu sebeple de iki kadın şahidin hazır bulundurulması gerektiğini nitekim biri unutursa diğzerinin ona hatırlatacağını belirtmiştir.

Şahitlik büyük bir sorumluluktur. Bu sorumluluğun tek başına bir kadına yüklenmemesi yine kadın lehine bir durumdur. Bu, kadın için bir ayrıcalıktır.

Kadının eşine itaati konusunda müfessirlerimiz farklı görüşler sunmuşlardır. Mehmet Vehbi, kadının eşine itaat etmesi gerektiğini çünkü erkeğin kadından, akılda, okumada, güçte, savaşta ve şahitlikte üstün olduğunu belirtmiştir. Sait Şimşek ise aile reisliğinin erkeğe verilmesi ve kadının ona itaat etmesinin sebebini farklı açıklamıştır. Sait Şimşek, üstünlüğün erkeğin yaratılıştan güçlü ve evin geçimini temin etme görevinin ona verilmiş olması, kadına göre erkeğin daha soğukkanlı olması ve mantığının daha ön planda olması olarak açıklamıştır. Sait Şimşek, ayrıca erkeğin kendisine verilen aile reisliği görevini kötüye kullanamayacağına dikkat çekmiş, örfe ve akla uygun olan durumlarda hanımına engel olamayacağını belirtmiştir. İtaat etmeyen kadına verilecek cezalar hususunda ise Sait Şimşek yine günümüzde dine, kadın üzerinden saldırıları ve tepkileri göz önüne almış ve Hz. Peygamber'in hadislerini kaynak göstermiş kadının dövülmesi konusunda daha ihtiyatlı davranılması gerektiğine vurgu yapmıştır. Buna karşılık mendil ve misvak ile dövülme şeklinde açıklamalar varken Mehmet Vehbi, 40 değnekten az olması şeklinde sayısal bir veri ile dövmenin nasıl olacağını belirtmiştir.

Çalışmamızın son konusu annenin çocuğunu emzirmesi meselesidir. Bu konuda âyette belirtilen durum boşanmış olan anne ve babanın emzirilme yaşında olan çocuğuna karşı ne yapması gerektiğinin belirtilmesidir. Bu durumda anne, çocuğunu iki yıla kadar emzirmeli, bu süre zarfında baba da çocuğun ve annenin nafakasını temin etmelidir. Bu süreçte her iki tarafında birbirine sıkıntı ve sorun çıkarmamaları gerektiğini, eğer anne emzirmek istemez veya emzirmesine bir mani çıkarsa ücret karşılığında babanın başka bir sütanne tutabileceğini, babanın ölmesi durumunda ise bu görevin farklı görüşler olmakla beraber babanın veya çocuğun varislerine düşeceğini âyetten anlamaktayız.

KAYNAKÇA

- Acar, H. İbrahim, İddet, TDV İslam Ansiklopedisi, (İstanbul: DİA, 2000) 21, 466-471.
-, H. İbrahim, Talâk, TDV *İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: DİA, 2010) 39, 496-500.
- Ağırman, Cemal, *Kadının Yaratılışı: İlgili Rivayetler Bağlamında Yeni Bir Yaklaşım*, (İstanbul: Rağbet Yayınları, 2019)
-, Cemal, *Kadının Yaratılışı: İlgili Rivayetler Bağlamında Yeni Bir Yaklaşım*, (İstanbul: Rağbet Yayınları, 2019)
- Akdemir, Salih, Tarih Boyunca ve Kur'an-ı Kerim'de Kadın, *İslami Araştırmalar*, 1997, 10(4) 249-258.
- Akpınar, Ali, Mushafa Abdestsiz Dokunma Meselesi, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (Sivas: 2001) 5(1), 81-109.
- Aktan, Hamza, Miras, TDV İslam Ansiklopedisi, (İstanbul: DİA, 200) 30, 143-145.
- Apak, Âdem, Anahatlarıyla İslâm Tarihi 1, (İstanbul: Ensar yayınları, 2012)
- Âdem, Anahatlarıyla İslâm Öncesi Arap Tarihi ve Kültürü, (İstanbul: Ensar yayınları, 2012)
- Arsel, İlhan, Şeriat ve Kadın, (İstanbul: Kaynak Yayınları, 2014)
- Aslan, Hıdır, Tanrı ve Kadın, (İstanbul: Berfin Yayınları, 1999)
- Atar, Fahrettin, Muhâlea, TDV İslam Ansiklopedisi, (İstanbul: DİA, 2005) 30, 399-402.
-, Fahrettin, Nikâh, TDV İslam Ansiklopedisi, (İstanbul, DİA, 2007) 33, 112-117.
- Ateş, Süleyman, Kur'an'ı Kerim'de Evlenme ve Boşanma İle İlgili Âyetlerin Tefsiri, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 23, 224.
-, Süleyman, Gerçek Din Bu 1, (İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat) 41, Harman, Kadın, 83.
-, Süleyman, İslâm'da Kadın Hakları, (İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat, 1996) 9.
-, Süleyman, Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri, (İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat, 1997) (6)
- Ateşyürek, Remzi, Mehmet Vehbi Efendi, TDV İslam Ansiklopedisi (Ankara: DİA, 2003) 28, 540-541.
- Aydın, Mehmet Akif, Mehir, TDV İslam Ansiklopedisi, (Ankara: 2003) 28, 389-391.
- Başcı, Vahdettin, Kadının Statüsü Üzerine Bir İnceleme, *AÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (Erzurum, 1999) (14)
- Berktaş, Fatmagül, Tektanrılı Dinler Karşısında Kadın, (İstanbul: Metis yayınları, 2014)
- Beşer, Faruk, Hanımlara özel ilmihal, (İstanbul: Nûn Yayınları, 2012)

Bilmen, Ömer Nasuhi, Kur'an'ı Kerim'in Türkçe Meali Alisi ve Tefsiri, (İstanbul: Bilmem basım ve yayın evi)

Biyografya beta, (08.08.2019), Mehmet Sait Şimşek,
<https://www.biyografya.com/biyografi/7299>.

Buhâri, Ebu Abdillâh Muhammed b. İsmail, el-Camiu's-Sahih, (İstanbul: Çağrı yayınları, 1979)

Ceylan, Hasan Hüseyin, Cumhuriyet Dönemi Din Devlet İlişkileri, (İstanbul: Rehber yayınları, 1990)

Döndüren, Hamdi, İlâ, TDV İslam Ansiklopedisi, (İstanbul: DİA, 2000) 22, 61-62.

Durant, Will, Felsefenin Öyküsü, çev. Ender Gürol, (İstanbul: İz yayınları, 2002)

Ebû Dâvûd, Süleyman b. Eş'as, Sünen, (İstanbul: Ofset Baskı, Çağrı Yayınları)

ed-Dâye, Selman Nasr, Cünûp Ve Hayızlılığın Kur'an Okumasının Hükmü, çev. Zühal Dağ v.dğr, İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2008

el-İsfehâni, Ebü'l- Kasım Hüseyin b. Muhammed b. El Mufaddal er- Ragıb, EL- Müfredat fi Garibi'l- Kur'an, (Betrut Lübnan, Darul Marife)

el-Barûdi, İmad Zeki, On Müfessirin Kaleminden Hanımlara Özel Tefsir, trc. Mahmut Varhan v.dğr, (İstanbul: 2012)

Efendi, Mehmet Vehbi, Hülâsatü'l- Beyân Fi Tefsir'il- Kur'an, (İstanbul: Üç Dal Neşriyet, 1966)

er-Razi, Fahrüddin, Tefsîr-i Kebîr Mefâtihi'l-Gayb, Çev. Prof Dr. Suat Yıldırım, vd. (Ankara: Akçağ yay, 1990)

Ersöz, Emine, Manu Kararnamesi'ne Göre Hinduizm, Dokuz Eylül Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, (İzmir, 2007)

Esed, Muhammed, Kur'an Mesajı Meal-Tefsir, çev. Cahit Koytak, Ahmet Ertürk, (İstanbul: İşaret yayınları, 2002)

Et Taberî, Ebu Cafer Muhammed b. Cerir, Câmi'u'l-Beyân an Te'vil Âyi'l-Kur'ân, (Daru Hicr, Kahire: Merkezül Buhus ve'd- Dirasatil Arabiyye ve'l-İslamiyye 2001)

Fayda, Mustafa, "Cahiliye", TDV İslam Ansiklopedisi, (İstanbul: DİA, 1993) 7, 17.

Günay, Hacı Mehmet, Nifas, TDV İslam Ansiklopedisi, (İstanbul: DİA, 2007) 33, 79.

Haktanır, Handan Ünlü, Bir Avuç Mısır, (Lefkoşa: Rüstem Kitabevi Yayınları, 2010)

Harman, Ömer Faruk, Havva, TDV İslam Ansiklopedisi (İstanbul:, DİA, 1997) 542-545.

Hocaoğlu, Mustafa, Hayız-Cünûp Kimseler Ve Kur'an Tilaveti, DEÜİFD, 2008

İbn Hişam, es Siretü'n- Nebeviyye, (Beyrut: Dâru'l- Hayr, 1992)

İbn Kesir, İmâduddîn Ebu'l-Fidâ İsmail İbn Ömer, Hadislerle Kur'an'ı Kerim Tefsiri, çev. Dr.

- Bekir Karlığa, Dr. Bedrettin Çetiner, (İstanbul: Çağrı yayınları,1994)
- İbn Mâce, Sünen,(İstanbul: Ofset Baskı, Çağrı Yayınları)
- İncil, Markos, (İstanbul: Yeni Yaşam Yayınları, 2002)
- İz, Mahir, Yılların İzi, (İstanbul: İrfan Yayınları, 1975)
- Kapar, Mehmet Ali, Mev'ûde, TDV İslam Ansiklopedisi, (Ankara: DİA, 2004)
- Karaman, Fikret, v.dğr, Dini Kavramlar Sözlüğü, (Ankara: DİA, 2006)
- Karaman, Hayrettin v.dğr, Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir, (Ankara: TDV yayınları, 2007)
-, , Hayrettin, Günlük Hayatımızda Helâller ve Haramlar, (İstanbul: İz yayınları, 2002)
-, Hayrettin, İslâm'da Kadın Ve Aile, (İstanbul: Ensar Neşriyat, 1994)
-, Hayrettin, Kadının Şahitliği, Örtünmesi ve Kamu Görevi, İslami Araştırmalar, 1997, 10(4)
-, Hayrettin, Mukayeseli İslâm Hukuku 1,(İstanbul: İz yayınları, 2003)
- Karataş, Ali, Mehmet Sait Şimşek'in "Hayat Kaynağı Kur'an Tefsiri" Üzerine Bir İnceleme, Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi 12(2).
- Kaynak, Mesut, Tevrat, Zebur, İncil ve Kur'an'dan Gözlemler, (İstanbul: Yay Matbacılık, 2007)
- Kırbaçoğlu, Mehmet Hayri, Kadın Konusunda Kur'an'a Yöneltilen Başlıca Eleştiriler, İslami Araştırmalar, 1997, 10((4).
- Komisyon, İlmihal, (İstanbul: TDV yayınları, 1999)
- Köse, Saffet, Hülle, TDV İslam Ansiklopedisi, (İstanbul: DİA, 1998)
- Müslim b. Haccac El-Kuşeyrî, Sahih, (İstanbul: Çağrı yayınları)
- Öğüt, Salim, İstihâze, TDV İslam Ansiklopedisi, (İstanbul: 2001)
- Öz, Mustafa, Muhakkime-i Ūlâ, TDV İslam Ansiklopedisi, (İstanbul: DİA, 2005) 398-399.
- Sarıçam, İbrahim, Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı, (Ankara: DİB Yayınları, 2011)
- Sarıçam, İbrahim, Seyfettin Erşahin, İslâm Medeniyeti Tarihi, (Ankara: TDV Yayınları, 2011)
- Şentürk, Mustafa, Kitâb- Mukaddes ve Kur'ân-ı Kerîm'e Göre İlk Günah ve Kadın, Journal of Islamic Research, (2011) 22(1)
- Şimşek, Sait, Hayat Kaynağı Kur'an Tefsiri, (İstanbul: Beyan yayınları, 2012)
- Tabatabai, Allâme Muhammed Hüseyin, el- Mîzân fî Tefsîr-il Kur'ân, Trc. Salih Uçan vd, (İstanbul: Kevser yayınları, 1999)

Tevrat, Yaratılış 1: 26, (Ankara: Dorlion yayınları, 2016)

Tezokur, Muhammed Hadi, Manu Yasalarında Kadın, Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, (Diyarbakır, 2006) 8(1)

Tezokur, Ömer Faruk, Kadın, TDV İslam Ansiklopedisi, (İstanbul: TDV yayınları, 1994)

Tirmizi, Ebû İsa Muhammed b. Sevre, Sünen, (İstanbul: Çağrı Yayınları, Ofset Baskı)

Topaloğlu, Bekir, İslâm'da Kadın, (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2008)

Tuksal, Hidayet Şefkatli, Kadın Karşıtı Söylemin İslam Geleneğindeki İzdüşümleri, (Ankara: Otto Yayınları, 2012)

Yaman, Ahmet, İslâm Aile Hukuku, (Konya: Yediveren Yayınları, 2005)

Yaman, Ahmet, Zihâr, TDV İslam Ansiklopedisi, (İstanbul: DİA, 2013)

Yavuz, Yunus Vehbi, Hayız, TDV İslam Ansiklopedisi , (İstanbul: DİA, 1998)

..... Yunus Vehbi, Kur'an'da Kadın Hak ve Özgürlüğü, (İstanbul: Feyiz Yayınları, 2011)

Yazır, Elmalılı M. Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, (İstanbul: Azim yayınları)

Zuhayli, Vehbe, Tefsirü'l-Münir, çev. Hamdi Arslan vd. (İstanbul: Bilimevi Basın yayınları, 2005)

Zuhaylî, Vehbe, İslâm Fıkhı Ansiklopedisi, trc. Ahmet Efe v.dğr,(İstanbul: Bilimevi Yayınları, 2011)

ÖZGEÇMİŞ

1983 yılında Bayburt'ta doğdu. İlköğretimini İstanbul Yeşilce ilkokulunda başlayıp Bayburt Yatılı İlköğretim Okulunda tamamladı. 2001 yılında Bayburt Anadolu İmam Hatip Lisesinden mezun oldu. 2006 yılında Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun oldu. 2011 yılında Bayburt Üniversitesi'nde Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi Anabilim Dalı alanında lisansüstü eğitime başladı. 2007 yılında Diyanet İşleri Başkanlığı'nda Kur'an Kursu Öğreticisi olarak göreve başladı. 2013 yılında Milli Eğitim Bakanlığı'nda Meslek Dersi Öğretmeni olarak göreve başladı ve halen görevine devam etmektedir.

